



S A S A J

SCHOOL OF ADMINISTRATIVE STUDIES
ACADEMIC JOURNAL

วารสารวิชาการ วิทยาลัยบริหารศาสตร์

ISSN: 3027-6128 (online)

ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน กรกฎาคม - กันยายน 2568

Vol.8 No.3 July - September 2025





วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์

School of Administrative Studies Academic Journal

ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม - กันยายน 2568)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การบริหารกิจการทางสังคม และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคม

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 4 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

การพิจารณาคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความที่ตีพิมพ์จะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องและได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความและผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind Peer Review)

คณะกรรมการที่ปรึกษา

- | | |
|--|-------------------------|
| 1. ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ | มหาวิทยาลัยขอนแก่น |
| 2. ศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐ | มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ |
| 3. รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา | มหาวิทยาลัยแม่โจ้ |

บรรณาธิการบริหาร (Executive Editor)

- | | |
|------------------------------------|-------------------|
| รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี | มหาวิทยาลัยแม่โจ้ |
|------------------------------------|-------------------|

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Editorial assistant)

- | | |
|------------------------------------|-------------------|
| 1. รองศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ฝาเจริญ | มหาวิทยาลัยแม่โจ้ |
| 2. นางนิตยา ไพอารมณ | มหาวิทยาลัยแม่โจ้ |
| 3. นายกิตติวัฒน์ คมเสวต | มหาวิทยาลัยแม่โจ้ |

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

- | | |
|--|------------------------------------|
| 1. รองศาสตราจารย์ ดร.พระมหาวิเศษ เสาะพบดี | มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย |
| 2. รองศาสตราจารย์ ดร. ธนพันธ์ โล่ประกอบทรัพย์ | จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย |
| 3. รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร | มหาวิทยาลัยพะเยา |
| 4. รองศาสตราจารย์ ดร.วัชรพล พุทธิรักษา | มหาวิทยาลัยนเรศวร |
| 5. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง | มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ |
| 6. รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ เพื่อกคง | มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี |
| 7. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ | มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม |
| 8. รองศาสตราจารย์ ดร.บุญอริ ยี่หะมะ | มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา |
| 9. รองศาสตราจารย์ ดร.อลงกรณ์ อรรถแสง | มหาวิทยาลัยมหาสารคาม |
| 10. รองศาสตราจารย์ ดร.บงกชมาศ เอกเอี่ยม | มหาวิทยาลัยแม่โจ้ |
| 11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สถาพร แสงสุโพธิ์ | มหาวิทยาลัยแม่โจ้ |
| 12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล | มหาวิทยาลัยแม่โจ้ |
| 13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ | มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ |
| 15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์ | มหาวิทยาลัยขอนแก่น |

ออกแบบปก

นายกิตติพิศ วิมล และ นางนิตยา ไพยารมณ

เจ้าของ

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อาคารเทพ พงษ์พานิช ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290

โทรศัพท์ 0-5387-5540-5 โทรสาร 0-5387-5540

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/index>

E-mail: sasjournal.mju@gmail.com

บรรณาธิการแถลง

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ฉบับนี้เป็น ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน กรกฎาคม - กันยายน 2568 ปัจจุบันวารสาร ได้รับการคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1 โดยได้รับการรับรองตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2572 ทั้งนี้ผู้ที่สนใจ ส่งบทความ สามารถลงทะเบียนผ่านระบบวารสารออนไลน์ได้ที่ <https://so05.tcithaijo.org/index.php/SASAJ/about/submissions>

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ที่ได้พิจารณาและปรับปรุงบทความให้มีคุณภาพ และขอขอบคุณผู้สนับสนุนบทความที่ให้ความสนใจ ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ โดยในฉบับนี้ มีบทความที่ได้รับการคัดเลือกให้ตีพิมพ์ จำนวน 15 บทความ โดยเป็นบทความวิจัยจำนวน 14 บทความ และบทความวิชาการ จำนวน 1 บทความ กองบรรณาธิการและคณะทีมงานจะรักษามาตรฐานการเผยแพร่และมาตรฐานทางวิชาการ เพื่อประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการศึกษาและการเผยแพร่ผลงานทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การบริหารกิจการทางสังคม สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อให้บริการวิชาการ และเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคมให้ปรากฏสู่สาธารณชนต่อไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่เลือกสรรมาตีพิมพ์จะมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ และกองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่สนับสนุนการจัดทำวารสารฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์



รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้
เป็นของผู้สนับสนุนแต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

สารบัญ

บทความวิจัย:	หน้า
■ การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	1
: นิพนธ์ ชายใหญ่, ปัญญา เทพสิงห์, และ เกษตรชัย และหิม	
■ แนวทางการพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี	20
: วิภาวี ศรีวัง, ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ และ วาสนา จาตุรัตน์	
■ กระบวนการสร้างความเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วมภายในชุมชนผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ กรณีศึกษา ตำบลหันทราย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว	34
: ผกามาศ เลียงธนะฤกษ์, พิศิษฐ์ พิภพพรพงศ์, และ ธัชชัย อินทะสุข	
■ การเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิศวกรสังคม กรณีศึกษา: ตำบลหัวช้าง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ	50
: สุเทวี คงคุณ	
■ ปัญหา และแนวทางแก้ไข: ผลจากการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา	67
: ปรีดา แต่อารักษ์, ศดานนท์ วัฒนธรรม, ชนกนาถ พูลสวัสดิ์, บุญิกา จันทร์เกตุ, กรณิภา ศรีวรรเดชไพศาล, วีระศักดิ์ เครือเทพ, และ รามาวดี ปั่นทอง	
■ การเสริมสร้างความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ บ้านแม่แตดน้อย ตำบลแม่แตด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่	91
: สมคิด แก้วทิพย์, ประรณนา ยศสุข, สถาพร แสงสุโพธิ์, พงศกร กาวิชัย, สิทธิชัย ธรรมขัน และ กริช สุริยะชัยพันธ์	
■ ถ่านหินกับการช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติในตำบลบ้านบอม อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง	110
: มุกรวิ ฉิมพะเนาว์ และ วัชรพล พุทธิรักษา	
■ แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี	129
: ธัญชนก ศักรางกุล, อมร หวังอัครางกูร, และ วาสนา จาตุรัตน์	

บทความวิจัย: (ต่อ)	หน้า
--------------------	------

- | | |
|---|-----|
| ■ การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน ในโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก่งจน | 150 |
|---|-----|

: ชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ, คັນสนีย์ จันทร์อานภาพ, วราภรณ์ ทนงค์ดี, สุกญา ศิริรัฐนิคม, และ ทวีเดช ไชยนาพงษ์

- | | |
|--|-----|
| ■ ข้อเสนอการแก้ไขกฎหมายเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการ ที่พักในรูปแบบธุรกิจการแบ่งปันสำหรับนักท่องเที่ยวในประเทศไทย | 169 |
|--|-----|

: โชคชัย สุเวชวัฒนกุล, ปุณ วิชชุไตรภพ, เมธัส ญัฐชยพล, และ เกศรา สุกเพชร

- | | |
|---|-----|
| ■ การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหาร กองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ | 187 |
|---|-----|

: ภาณุพงศ์ ปราบชนะ, ยุทธการ ไวยอาภา, กวินรัตน์ อัฐวงศ์ชยากร, และ กীরติ ตระการศิริวานิช

- | | |
|--|-----|
| ■ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบวัดความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม ภาคเหนือของประเทศไทย | 212 |
|--|-----|

: ธนากร ทั้งเรือง และ เฉลิมเกียรติ เฟื่องแก้ว

- | | |
|--|-----|
| ■ แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน | 230 |
|--|-----|

: นนทลฉัตร วีรานุกัตติ, ญัฐกานต์ ตันมิ่ง, ปฏิพัทธ์ ตันมิ่ง, และ ราณี อลิชัยกุล

- | | |
|---|-----|
| ■ Impact of Travel Behavior on Travel Motivation and Perceived Risk: Exploring COVID-19 Risk Factors in the Post-Pandemic Era | 250 |
|---|-----|

: Yu-Lun Hsu

บทความวิชาการ:	
----------------	--

- | | |
|---|-----|
| ■ วัฒนธรรมการทำงานหนัก: ความเป็นมา ผลกระทบ และความท้าทายในการปรับเปลี่ยน วัฒนธรรมองค์กร | 266 |
|---|-----|

: ธาตทิพย์ พจน์สุภาพ, ธรรมรัตน์ จังศิริวัฒนา, อาจารย์ย์ ประจวบเหมาะ และ ทศพร มะหะหมัด

ภาคผนวก:	
----------	--

- | | |
|------------------------------|-----|
| ■ กระบวนการพิจารณาบทความ | 285 |
| ■ แนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ | 286 |

การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอ
ผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ *

The Development of a Multicultural Leadership Model
for Chief Subdistrict Officer in Southern Border
Provinces of Thailand

นิพนธ์ ชายใหญ่, ปัญญา เทพสิงห์, และ เกษตรชัย และหิ้ม
Nipon Chaiyai, Punya Tepsing, and Kasetchai Laeheem
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University
Corresponding Author, E-mail: niponchaiyai@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายทั้งในด้านศาสนาและฐานะ ได้แก่ ปลัดอำเภอที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลาม รวม 14 คน นักวิชาการและเจ้าหน้าที่รัฐ 5 คน และผู้นำศาสนาและประชาชนจากทั้งสองศาสนา 15 คน รวมทั้งหมด 34 คน การวิจัยใช้เครื่องมือการสังเกต การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และอภิปรายอย่างละเอียดเพื่อพัฒนาแนวทางการนำที่เหมาะสมกับบริบทพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดนใต้

ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอมี 5 รูปแบบสำคัญ ได้แก่ 1) การสร้างความไว้วางใจ ซึ่งต้องการความซื่อสัตย์และความจริงใจในการทำงานร่วมกับชุมชน 2) การมีความรู้ลึกซึ้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่

* ได้รับความเห็นชอบ: 25 พฤศจิกายน 2567; แก้ไขบทความ: 23 ธันวาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 24 ธันวาคม 2567



เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง 3) ทักษะการสื่อสารที่ละเอียดอ่อนและมีประสิทธิภาพในการลดความขัดแย้ง 4) การมีทัศนคติที่เปิดกว้างและเป็นกลางในทุกสถานการณ์ 5) การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชทานในงานภาครัฐ โดยเน้นการพัฒนานโยบายที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความสมานฉันท์และเสริมสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรม; ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบล; จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

This research aims to develop a model of multicultural leadership for district chiefs who are in charge of subdistricts in the southern border provinces. The study employs a qualitative research method using in-depth interviews with a diverse sample group in terms of religion and social status. The sample consists of 14 district chiefs, 7 from the Buddhist faith and 7 from the Islamic faith, 5 scholars and government officials, and 15 religious leaders and community members from both religions, totaling 34 participants. The research uses observation, group discussions, and in-depth interviews as tools to gather data, which is then analyzed and discussed to develop a leadership model suitable for the multicultural context of the southern border region.

The findings revealed five key aspects of multicultural leadership for district chiefs: 1) Building trust, which requires honesty and sincerity when working with communities; 2) Having deep knowledge of the local history and culture to enhance understanding and avoid conflicts; 3) Effective and sensitive communication skills to reduce conflicts; 4) Maintaining an open and neutral attitude in all situations; and 5) Applying the King's philosophy in public



administration, focusing on developing policies that align with the lifestyles and identity of the community. The study demonstrates that the development of multicultural leadership is crucial for fostering reconciliation and promoting sustainable development in the southern border region.

Keywords: multicultural leadership; Tambon administrative officer; southern border provinces

1. บทนำ

สถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเริ่มทวีความรุนแรงตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2547 นั้นมีรากฐานมาจากหลากหลายปัจจัยที่ซับซ้อน ทั้งในมิติทางประวัติศาสตร์ สังคม และความแตกต่างทางวัฒนธรรม (เดชชาติ ตริทรัพย์, 2562) นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสำคัญอีกประการที่ก่อให้เกิดความรุนแรง คือการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่เข้าใจความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ซึ่งการกระทำดังกล่าวได้สร้างเงื่อนไขให้เกิดความไม่ไว้วางใจและความหวาดระแวงระหว่างรัฐและประชาชน ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในพื้นที่ ทำให้ปัญหาความขัดแย้งยิ่งลุกลามไปในวงกว้างอย่างที่ อับดุลคอเล็ด เจะแด (2560) ได้กล่าวถึงปัญหาการปกครองในพื้นที่ว่าเป็นการปกครองที่ไม่มีประสิทธิภาพ และไม่ได้กระจายอำนาจอย่างแท้จริง จนกลายเป็นปัญหาที่สะสมมาเป็นเวลานาน แม้ว่าภาครัฐจะพยายามแก้ไขปัญหาก็ตาม แต่กลับทำให้ความรุนแรงขยายวงกว้างไปจากเดิม เนื่องจากการไม่เข้าใจในความแตกต่างทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2564) และ ครูทร หนูทอง (2567) ได้ชี้ให้เห็นว่าสถานการณ์ในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนและละเอียดอ่อน ที่เชื่อมโยงปัญหาหลายมิติทั้งทางด้านสังคม การเมือง และวัฒนธรรม ความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน และภายในกลุ่มประชาชนเองที่มีความแตกต่างทั้งด้านศาสนาและวิถีชีวิต นอกจากนี้ปัญหาด้านโครงสร้างทางสังคมและช่องว่างในการเข้าถึงบริการของรัฐยังทำให้เกิดความขัดแย้งและการขาดการร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐในการพัฒนา พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศไทย ทั้งในด้านภาษา ประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งในการดำเนินนโยบายหรือโครงการต่าง ๆ จำเป็นต้องมีการพัฒนา



ศักยภาพของเจ้าหน้าที่รัฐให้สามารถเข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับความหลากหลายของพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพและสามารถสร้างสันติสุขในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน การพัฒนาในพื้นที่จึงไม่สามารถละเลยเรื่องวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชนได้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และการดำเนินการใด ๆ อาจมีผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนในพื้นที่ได้ (อารยา ยอดขยัน, ประจวบ ทองศรี, และ อัลญาน์ สมุห์เสนีโต, 2566) ฉะนั้นการพัฒนาและการแก้ปัญหาความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงต้องการผู้นำที่สามารถเข้าใจความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม และสร้างความร่วมมือในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยผู้นำต้องมีความสามารถในการประสานงานระหว่างทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน เพื่อให้เกิดการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ และลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม

ในปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมได้รับความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีสังคมพหุวัฒนธรรม และมีประชาชนจากหลากหลายศาสนาอาศัยอยู่ร่วมกัน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนทั้งสองศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำต้องดำเนินการ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความสามัคคีในชุมชน ซึ่งจะช่วยลดความหวาดระแวงและส่งเสริมการพัฒนาในพื้นที่ให้เป็นไปในทิศทางที่ดี ดังผลการศึกษาของ Tepsinga, Laeheem, & Azizskul (2022) ได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องใช้ความเข้าใจในด้านวัฒนธรรมและการบริหารจัดการที่เหมาะสม การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกิจกรรมกับเจ้าหน้าที่รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ให้มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลาย จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความขัดแย้งและสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การดำเนินการในรูปแบบใหม่ ๆ ที่คำนึงถึงภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมจะช่วยให้ภาครัฐสามารถแก้ไขปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาารูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาลและบริหารงานระดับตำบลและหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผลการวิจัยจะนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมที่สามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง



ประชาชนในพื้นที่ อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืน และเป็นรูปธรรม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนที่ชัดเจนและเป็นระบบ ดังนี้

1. **แบบแผนการวิจัย** ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการศึกษาเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart (1988) เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้เพื่อให้การกำหนดทิศทางและประเด็นการวิจัย สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2. **กลุ่มผู้ให้ข้อมูล** การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลดำเนินการโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบสะดวก (Convenience Sampling) เพื่อให้เหมาะสมกับข้อจำกัดด้านงบประมาณ เวลา และความร่วมมือของผู้ให้ข้อมูล โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งสิ้น 34 คน แบ่งออกเป็น 1) ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบล จำนวน 14 คน (นับถือศาสนาพุทธ 7 คน และศาสนาอิสลาม 7 คน) 2) นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ของระดับผู้บริหาร จำนวน 5 คน 3) ผู้นำศาสนาพุทธและประชาชนทั่วไปชาวพุทธ จำนวน 7 คน 4) ผู้นำศาสนาอิสลามและประชาชนทั่วไปชาวมุสลิม จำนวน 8 คน

3. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือหลัก โดยเน้นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความลึกซึ้งและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยแบบ PAOR ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่หมุนเวียน



เป็นวงจร 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกตการณ์ และการสะท้อนผล โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1: การวางแผน 1.1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย 1) ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลที่นับถือศาสนาพุทธ 7 คน และศาสนาอิสลาม 7 คน รวม 14 คน 2) นักวิชาการและเจ้าหน้าที่รัฐระดับผู้บริหาร 5 คน 3) ผู้นำศาสนาพุทธและประชาชนทั่วไปที่นับถือศาสนาพุทธ 7 คน 4) ผู้นำศาสนาอิสลามและประชาชนทั่วไปที่นับถือศาสนาอิสลาม 8 คน รวมทั้งหมด 15 คน 1.2) การดำเนินการ 1) จัดสนทนากลุ่มโดยใช้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะและภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่ออธิบายแนวคิดและกระบวนการวิจัย 2) ทำความเข้าใจกับผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และร่วมกันกำหนดแนวทางการทำงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และตัดสินใจร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 2: การปฏิบัติการ มีรายละเอียด ดังนี้ 1) ผู้ให้ข้อมูลทำแบบประเมินภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมก่อนเริ่มกระบวนการ 2) จัดอบรมเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรม โดยอธิบายองค์ประกอบและแนวทางการนำไปใช้เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3: การสังเกตการณ์ มีรายละเอียด ดังนี้ 1) ใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยบันทึกการปฏิบัติงาน สถานการณ์ทางสังคม และปฏิสัมพันธ์ของผู้ให้ข้อมูลผ่านภาพถ่าย เครื่องบันทึกเสียง และแบบบันทึกสังเกต 2) ประเมินผลการปฏิบัติงานจากสิ่งที่สังเกตเห็นและได้ฟัง

ขั้นตอนที่ 4: การสะท้อนผล ขั้นตอนนี้ นำผลการวิจัยและรูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมเข้าสู่การสนทนากลุ่ม เพื่อพัฒนาแนวทางปฏิบัติสำหรับการวางแผนและปรับปรุงในอนาคต

กระบวนการ PAOR นี้จะดำเนินการครบ 2 รอบตามโอกาสที่เหมาะสมและต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สมบูรณ์และพัฒนา รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพสำหรับปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยดังนี้ 1) **การสัมภาษณ์เชิงลึก** กระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้ 1) เตรียมความพร้อมทั้งประเด็นสัมภาษณ์และเครื่องมือ 2) นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ผ่านการติดต่อทางโทรศัพท์ 3) ดำเนินการสัมภาษณ์พร้อมจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยได้รับอนุญาตล่วงหน้า 4) ตรวจสอบความถูกต้องและคุณภาพของข้อมูล 5) วิเคราะห์และแปลผลข้อมูลที่รวบรวม 6) หากข้อมูลไม่สมบูรณ์ จะสัมภาษณ์เพิ่มเติมตามความจำเป็น 2) **การสังเกตแบบมีส่วนร่วม** การสังเกตเป็นส่วนหนึ่งของ



กระบวนการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะสังเกตพฤติกรรมและบุคลิกภาพของผู้ให้ข้อมูลขณะตอบคำถาม เพื่อเสริมความเข้าใจเชิงลึกในบริบทที่เกี่ยวข้อง **3) การสนทนากลุ่ม** การสนทนากลุ่มจัดในรูปแบบการอภิปรายร่วมกัน โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้นำคำถามเข้าสู่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่ม

6) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มมาประมวลผล จัดกลุ่มและสรุปประเด็นสำคัญ พร้อมทั้งวิเคราะห์และตีความตามรูปแบบเชิงเนื้อหา (Semantic Model) เพื่อนำเสนอข้อมูลในลักษณะที่ครอบคลุมสาระสำคัญและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างชัดเจน

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบภาวะผู้นำเชิงพุทธวัฒนธรรมของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ จากการสังเกต การสนทนากลุ่มและ การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 5 รูปแบบสำคัญดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงพุทธวัฒนธรรมด้านการสร้างความไว้วางใจ โดยสิ่งที่ผู้วิจัยได้ค้นพบจากการลงพื้นที่ดังกล่าวคือ การมีลักษณะท่าทางหรือการวางตัวที่ดี ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลไม่สามารถละเลยได้ก็คือการแสดงออกทางด้านกิริยา หรือภาษากายนั่นเอง โดยจากการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยนั้นพบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความสำคัญกับการแสดงออกทางด้านภาษากายหรือกิริยามารยาทเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในลักษณะของการแสดงออกถึงความนอบน้อมถ่อมตน ซึ่งอย่างที่คุณวิจัยได้กล่าวถึงในประเด็นบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผ่านมาว่า สังคมในพื้นที่นั้นเป็นสังคมที่เชื่อผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำทางศาสนา หรือผู้ใหญ่ในพื้นที่ บุคคลเหล่านี้จะได้รับความไว้วางใจจากประชาชนชาวบ้านในพื้นที่เป็นอย่างมาก ดังนั้นในการพบปะพูดคุยกับผู้ใหญ่นั้นปลัดอำเภอในฐานะผู้น้อยจะต้องเลือกใช้คำพูด หรือช่องทางการสื่อสารที่มีความเหมาะสม รวมทั้งการแสดงออกในด้านกิริยามารยาทที่จะต้องมีความนอบน้อมถ่อมตน อันแสดงถึงความเคารพนับถือ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความประทับใจซึ่งจะช่วยให้การติดต่อสื่อสารหรือประสานงานกับผู้ใหญ่หรือผู้นำศาสนาในพื้นที่นั้นสามารถทำได้ง่ายขึ้น ซึ่งในความเห็นของผู้วิจัยคิดว่าไม่ใช่เฉพาะการแสดงออกถึงความนอบน้อมถ่อมตนกับผู้ใหญ่ หรือผู้นำทางศาสนาในพื้นที่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ปลัดอำเภอก็ควรมีความนอบน้อมถ่อมตนแสดงออกถึงความให้เกียรติซึ่งกันและกันกับทุกคนเช่นกันสามารถกล่าวสรุปได้ว่าภาวะผู้นำด้าน



การสร้างควมไว้วางใจ ปลัดอำเภอต้องแสดงความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นคำพูด และแสดงออกถึงความจริงใจผ่านพฤติกรรมที่น่าเชื่อถือ ทั้งในด้านการปฏิบัติต่อประชาชน ผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน ซึ่งความไว้วางใจเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานร่วมกับชุมชน และต้องสร้างความสัมพันธ์ที่สองฝ่ายให้ความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน

2. ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความรู้ ผลการวิจัยพบว่า ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลนอกจากจะเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติด้านการศึกษาที่ดีแล้วนั้น ควรเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ เป็นผู้เรียนรู้ตลอดเวลา มีความรู้สึกว่าตนยังไม่รู้อะไรอีกมาก และตระหนักถึงความเป็นผู้ใฝ่รู้ตลอดเวลา เข้าใจดีถึงการเปลี่ยนแปลงของโลก มุ่งแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อหน้าที่การงานในวิชาชีพของตน และการบริหารงาน ตลอดจนความรู้รอบตัวทั้งภายในและภายนอกประเทศ ควรมีจิตใจฝึกฝนขวนขวายหาความรู้อยู่เสมอ โดยสามารถเรียนรู้จากบุคคลรอบข้าง หรือสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัวได้ตลอดเวลาสามารถเลือกเก็บมาจดจำ และหยิบออกมาใช้ได้เหมาะสมใฝ่ค้นหา ติดตาม ความรู้ทุกเรื่อง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ และการดำรงชีวิตมุ่งเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและจริงจังให้เป็นผู้รู้และเข้าใจ ในแต่ละเรื่องอย่าแท้จริงสามารถนำองค์ความรู้ที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง ถูกเวลา และเหมาะสม นอกจากความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานแล้ว ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่และความรู้ด้านศาสนาอิสลาม และศาสนาพุทธ ทั้งข้อบัญญัติ กฎเกณฑ์หรือหลักปฏิบัติก็มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลทุกคน ความรู้ดังกล่าวเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ใช้เป็นหลักในการปฏิบัติและวางตัวกับประชาชนในพื้นที่ เช่น เลี่ยงการจัดกิจกรรมในช่วงบ่ายของวันศุกร์ เนื่องจากประชาชนเพศชายที่นับถือศาสนาอิสลามต้องประกอบศาสนกิจที่มีสยิด รวมถึงการให้ความสำคัญต่อวันสำคัญทางศาสนาของทุกศาสนาอีกด้วย

3. ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมด้านทักษะ จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นที่สอดคล้องเกี่ยวกับการเลือกใช้ถ้อยคำหรือเนื้อหาในการสื่อสารของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยในการพิจารณาเนื้อหาในการพูดปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลนั้น จะต้องฉลาดที่จะใช้คำพูด โดยการเลือกใช้คำที่มีความเป็นกลาง มีความเหมาะสมกับผู้ที่สื่อสารด้วย ไม่ใช่คำที่มีลักษณะคำหยาบ ไม่พูดในลักษณะที่อาจเป็นเงื่อนไขให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ รวมถึงการสื่อสารจะต้องชัดถ้อยชัดคำ ไม่เปิดโอกาสให้เกิดการตีความ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ หากเปิดโอกาสให้มีการตีความแล้ว เราไม่สามารถรับรู้ได้เลยว่าบุคคลที่เราสื่อสารด้วยอยู่นั้น จะนำคำพูดของเราไปตีความ



ในทางไหน ซึ่งการตีความไปในทางที่ไม่ดีหรือการพุดคุยหรือสื่อสารในลักษณะที่ส่อเสียดเหยียดหยามนั้น อาจนำไปสู่เงื่อนไขของความขัดแย้งขึ้นได้ อย่างที่กล่าวไปในประเด็นข้างต้น ด้วยบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นสังคมที่เชื่อในผู้นำหรือเพื่อนบ้าน คนในครอบครัวด้วยแล้วนั้น หากเราเลือกใช้คำในการสื่อสารที่ไม่เหมาะสม มีโอกาสสูงที่บุคคลนั้นจะนำไปขยายความต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้แสดงถึงความสำคัญในการคัดกรองเนื้อหาในการสื่อสารของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลว่ามีความสำคัญ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลจึงจะต้องพินิจถึงเนื้อหาที่จะพุดโดยคำนึงถึงทั้งบริบทของสถานที่และผู้รับสารซึ่งก็คือชาวบ้านรอบ ๆ ตัว

4. คุณลักษณะด้านทัศนคติ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น หากย้อนไปในอดีต นับว่ามีหลากหลายเหตุการณ์ที่ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูรู้สึกกว่าตนเองนั้นไม่ได้รับความยุติธรรมและถูกกดขี่ข่มเหงจากทางรัฐไทยมาโดยตลอด ในขณะที่เดียวกันประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธก็มีความรู้สึกกว่าตนเองเป็นชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ที่ภาครัฐละเลยและเลือกปฏิบัติเช่นกัน จากสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์การหายตัวไปของฮัจญ์สุหลงและทนายสมชาย นีละไพจิตร รวมถึงการไม่ได้รับการดูแลจากภาครัฐเท่าที่ควร ทำให้ความรู้สึกไม่ยุติธรรมดังกล่าวนี้เป็นเงื่อนไขของความขัดแย้งที่กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบหยิบยกนำมาสร้างความชอบธรรมให้กับการก่อความไม่สงบเพื่อแบ่งแยกดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา นั้นรัฐบาลไทยได้ส่งเสริมสนับสนุนภารกิจของศูนย์ดำรงธรรมในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน รวมถึงให้การอำนวยความสะดวกเป็นธรรมกับเรื่องราวร้องทุกข์จากประชาชนในพื้นที่ โดยการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมนั้นจะมีปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลเป็นหนึ่งในผู้รับผิดชอบ โดยจากการสัมภาษณ์ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลรวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อได้มาซึ่งคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นว่าปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลนั้นสมควรที่จะยึดหลักความเป็นธรรม โดยยึดถือความเสมอภาค เท่าเทียม และไม่เลือกปฏิบัติ โดยปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลจะต้องเปิดใจรับฟังข้อมูลข้อเท็จจริงต่าง ๆ โดยไม่เอนเอียงไปยังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้ การอธิบายให้ความเข้าใจกับประชาชนก็เป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อให้เขามีความเข้าใจในกระบวนการและการให้ความยุติธรรมอย่างถ่องแท้ สมเหตุสมผลอันเป็นการป้องกันความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน หรือป้องกันความรู้สึกไม่ยุติธรรมอันจะเกิดได้และนำไปสู่ความขัดแย้ง



ไม่ได้ ซึ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีความสำคัญ เพราะหากประชาชนรู้สึกถึงความไม่ยุติธรรมและความรู้สึกเหล่านี้นั้นได้ถูกส่งผ่านกระบวนการสื่อสารในกลุ่ม บวกกับความเชื่อหรืออคติที่มีอยู่แล้ว อาจนำไปสู่ความขัดแย้งครั้งใหม่ที่รุนแรงมากขึ้น อันจะทำให้การแก้ไขปัญหาในพื้นที่สามารถได้ไต่เต้าขึ้นอีกด้วยสามารถกล่าวสรุปได้ว่าภาวะผู้นำด้านทัศนคติ ปลัดอำเภอต้องมีทัศนคติที่เปิดกว้าง ปราศจากอคติ และวางตัวเป็นกลางในทุกสถานการณ์ ทั้งด้านวัฒนธรรมและการปฏิบัติหน้าที่ ความคิดที่ดีจะสะท้อนออกมาในพฤติกรรมที่เหมาะสมและสร้างความไว้วางใจให้กับชุมชน

5. คุณลักษณะที่สอดคล้องกับศาสตร์พระราชทาน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนว่าการนำศาสตร์พระราชทานไปสู่การปฏิบัติควรเริ่มตั้งแต่การสร้างนโยบายในหน่วยงาน แต่ประยุกต์ใช้หลักปฏิบัติให้สอดคล้องกับพื้นที่ หลักรัฐประศาสนนโยบายเป็นหลักการปฏิบัติงานที่ รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชทานให้เป็นแนวทางแก่ผู้ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นหลักการปฏิบัติงานที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลที่มีบทบาทและหน้าที่ที่ใกล้ชิดประชาชนเป็นอย่างมาก ในขณะที่ หลักแนวคิดเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา คำว่า “เข้าใจ” หมายถึง เข้าใจเขาและเข้าใจเรา เข้าใจเขา คือ เข้าใจในความหลากหลายของสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ การเข้าใจสถานการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้นเป็นอย่างไร เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจทางด้านกายภาพ ด้านจาริตประเพณีและวัฒนธรรม เคารพให้เกียรติในประเพณีและวัฒนธรรมของคนต่างศาสนา เป็นต้น ต้องเข้าใจว่า อะไรที่เป็นเงื่อนไขทำให้เกิดปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งในมิติภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สภาพสังคมวัฒนธรรม จาริตประเพณีท้องถิ่น และวิถีชีวิต ทั้งนี้เข้าใจเรา หมายถึงต้องให้ประชาชนในพื้นที่เข้าใจเรา ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องการเข้าไปช่วยเหลือ และความจริงจังในการแก้ไขปัญหา สร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับคนในพื้นที่เชื่อมั่นนโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหา จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลควรน้อมนำยุทธศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 แนวคิด “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และหลักรัฐประศาสนนโยบาย ของรัชกาลที่ 6 มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน และแก้ไขปัญหาในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อความสุข สงบ สันติ และสมานฉันท์



5. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย โดยแบ่งเป็นประเด็นที่ค้นพบในแต่ละด้าน รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ภาวะผู้นำด้านการสร้างความไว้วางใจของปลัดอำเภอในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้** มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเชื่อมั่นระหว่างผู้นำและชุมชน การที่ปลัดอำเภอต้องแสดงออกถึงความซื่อสัตย์และความจริงใจผ่านพฤติกรรมที่โปร่งใสเป็นสิ่งที่ชุมชนยอมรับและให้ความเชื่อถือ การแสดงความจริงใจในทุกสถานการณ์ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภาครัฐและประชาชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความร่วมมือและการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการปฏิบัติงานกับประชาชนและเพื่อนร่วมงาน ปลัดอำเภอจะต้องรักษาคำพูดและแสดงความซื่อสัตย์ในทุกการกระทำเพื่อให้ประชาชนรู้สึกมั่นใจและพร้อมที่จะร่วมมือในการพัฒนา ซึ่งงานวิจัยนี้ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของความไว้วางใจในการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะในภาครัฐ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Reina & Reina (2015) ที่กล่าวถึงบทบาทของผู้นำในการสร้างความเชื่อมั่นและความปลอดภัยทางจิตใจในองค์กร ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกันและลดความขัดแย้ง นอกจากนี้ Cooper, Knotts, & Brennan (2008) ได้กล่าวถึงความไว้วางใจในภาครัฐก็ชี้ให้เห็นว่าเมื่อผู้นำสามารถสร้างความไว้วางใจในระดับบุคคลและระดับทีมได้ จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. **ภาวะผู้นำด้านความรู้ของปลัดอำเภอในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้** ควรมีความรู้ลึกซึ้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และบริบทเฉพาะของพื้นที่ รวมถึงการศึกษาหลักศาสนาอิสลามและการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่นั้น เพื่อป้องกันความขัดแย้งและเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่และชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและลดช่องว่างทางวัฒนธรรมที่อาจเกิดขึ้นจากการขาดความเข้าใจในวิถีชีวิตของกันและกัน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Liow (2008) ได้ศึกษาถึงความสำคัญของการเข้าใจวัฒนธรรมในกระบวนการบริหารจัดการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้นำที่มีความเข้าใจในวัฒนธรรมและบริบทท้องถิ่นสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานรัฐบาลและชุมชนได้ดีขึ้น นอกจากนี้ Scupin (2013) และอริสา สายศรีโกศล และ กฤตสุชิน พลเสน (2567) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของการเข้าใจศาสนาและอัตลักษณ์ทางศาสนาในภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะการลดความขัดแย้งระหว่างประชาชนชาวมุสลิมและพุทธที่มีอยู่ในพื้นที่ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังได้รับการสนับสนุนจากการศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ที่ชี้ให้เห็น



ว่า การสื่อสารที่มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีทักษะในการรับมือกับความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมจะช่วยลดความตึงเครียดและเสริมสร้างความร่วมมือในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพการพัฒนาผู้นำท้องถิ่นที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้

3. ภาวะผู้นำด้านทักษะ สะท้อนให้เห็นว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและละเอียดอ่อนเป็นทักษะที่สำคัญที่สุดในภาวะผู้นำ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ต้องลดความขัดแย้ง ผู้นำต้องสามารถสื่อสารในลักษณะที่ไม่เพียงแต่ชัดเจนแต่ยังคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ศาสนา และวิถีชีวิตของผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการประสานงานระหว่างผู้นำชุมชนและหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้การทำงานร่วมกันประสบผลสำเร็จ ซึ่งผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของทักษะการสื่อสารในการจัดการกับความขัดแย้งและการสร้างความสัมพันธ์ในทีมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lussier & Achua (2022) ที่ระบุว่าการสร้างทีมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะช่วยส่งเสริมความไว้วางใจ ซึ่งจะทำให้การสื่อสารง่ายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะในการทำงานร่วมกันของทีมที่มีสมาชิกจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ Rahman (2002) ได้อธิบายว่าการฝึกอบรมข้ามวัฒนธรรมยังได้รับการยืนยันว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทำให้การประสานงานระหว่างสมาชิกทีมจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมีความราบรื่นยิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การให้ความสำคัญกับการสร้างความไว้วางใจและการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกทีมในระดับที่หลากหลายมีผลสำคัญในการเสริมสร้างการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะการสื่อสารและความสามารถในการจัดการความแตกต่างเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้นำสามารถประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการทีมในสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้

4. ภาวะผู้นำด้านทัศนคติของปลัดอำเภอ จำเป็นต้องมีทัศนคติที่เปิดกว้าง ปราศจากอคติ และสามารถวางตัวเป็นกลางในทุกสถานการณ์ ทั้งในด้านวัฒนธรรมและการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากทัศนคติดังกล่าวช่วยสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในหมู่ชุมชน ผู้นำที่มีทัศนคติเปิดกว้างจะมองทุกความคิดเห็นอย่างเป็นกลางและปราศจากการตัดสินจากความเชื่อส่วนตัว ซึ่งทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือชุมชนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ Khorasanee (2024) การเปิดกว้างเช่นนี้ยังช่วยให้ผู้นำสามารถประเมินสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างยุติธรรม และตรงไปตรงมา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงานที่ประสบความสำเร็จซึ่งผลการวิจัยนี้ได้



ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีทัศนคติที่เปิดกว้างในการบริหารจัดการ และสอดคล้องกับในมุมมองของ Marchant (2021) ที่พบว่าผู้นำที่มีทัศนคติที่ยุติธรรมและเป็นกลางช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและการสนับสนุนจากทีมงานได้ดีกว่า นอกจากนี้ยังมีการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าความเปิดกว้างและการวางตัวเป็นกลางมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการทำงานร่วมกันและลดความขัดแย้งในองค์กร แทนพันธุ โกสุรินทร์ และ กฤษฎี กิตติฐานัส. (2567) การพิจารณาและการเปิดรับมุมมองใหม่ๆ ถือเป็นการพัฒนาผู้นำที่ไม่เพียงแต่สร้างความเชื่อมั่นในหมู่ชุมชน แต่ยังช่วยให้การทำงานภายในองค์กรเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ การสร้างทัศนคติที่เปิดกว้างและเป็นกลางจึงถือเป็นการกระทำที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานและการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารงานที่ต้องอาศัยการประสานงานและการร่วมมือจากหลายฝ่ายในสังคม

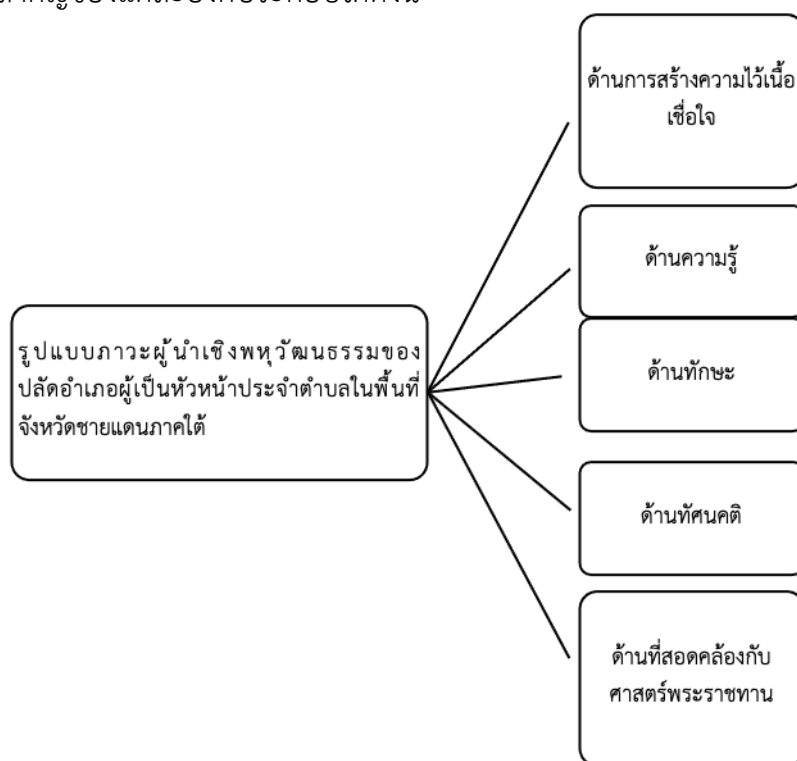
5. **ภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับศาสตร์พระราชานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา** ผู้นำในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ โดยปลัดอำเภอจะต้องนำแนวทางของศาสตร์พระราชามาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของชุมชนในพื้นที่ เน้นการสร้างนโยบายที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชน เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในชุมชนและลดความหวาดระแวงจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา ผลการวิจัยนี้สะท้อนถึงความสำคัญของผู้นำที่เข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความสมานฉันท์และการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งผลการวิจัยนี้กล่าวถึงความสำคัญกับบริบทและการเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมในการบริหารจัดการในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Byiringiro & Awuor (2023) ที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำที่สามารถปรับตัวและใช้แนวทางที่เคารพในวัฒนธรรมต่าง ๆ จะสามารถสร้างความร่วมมือได้มากขึ้นในชุมชนหลากหลายวัฒนธรรม รวมทั้งงานวิจัยของ Ang, Rockstuhl, & Erez (2024) ที่เน้นการสร้างนโยบายที่มีความยืดหยุ่นและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มคนต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเสริมสร้างความสมานฉันท์นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยจาก โกมินทร์ วังอ่อน, ชาญชัย ฤทธิร่วม, วรรณะ รัตนพงษ์, และ อารีย์ บินประธาน (2566) ที่กล่าวถึงทักษะการสื่อสารและการสร้างความไว้วางใจในผู้นำที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งตรงกับผลการวิจัยที่พบว่า การสร้างความไว้วางใจในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้นำในพื้นที่ชายแดนภาคใต้วิจัยนี้จึงสามารถสรุปได้ว่า การนำศาสตร์พระราชามาปรับใช้ในภาวะผู้นำในพื้นที่ที่มีความ



หลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมมีความสำคัญในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชน และเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่เหล่านั้น

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าประจำตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้องค์ความรู้จากการวิจัยองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการสร้างควมไว้วางใจ, ด้านความรู้, ด้านทักษะ, ด้านทัศนคติ, และ ด้านที่สอดคล้องกับศาสตร์พระราชา ซึ่งสามารถนำเสนอในรูปแบบแผนภาพเพื่อสะท้อนความสัมพันธ์และความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบได้ดังนี้



ภาพที่ 1. รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบล
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้



การวิจัยเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยสรุปออกเป็น 5 รูปแบบสำคัญดังนี้

1. **ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมด้านการสร้างความไว้วางใจ** ปลัดอำเภอต้องแสดงความซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจในการทำงานกับประชาชนและผู้ร่วมงาน โดยการสร้างความไว้วางใจทั้งในตัวเองและผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานชุมชน

2. **ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความรู้** ปลัดอำเภอต้องมีความรู้ลึกซึ้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศาสนาอิสลามของพื้นที่ เพื่อหลีกเลี่ยงการขัดแย้งและเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่และชุมชน โดยต้องศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเงื่อนไขทางสังคมและปัญหาพื้นที่

3. **ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมด้านทักษะ** ทักษะการสื่อสารมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการลดความขัดแย้งในพื้นที่ การสื่อสารต้องมีความละเอียดอ่อนในเรื่องของวัฒนธรรม และศาสนา รวมถึงสามารถประสานงานกับผู้นำชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. **คุณลักษณะด้านทัศนคติ** ทัศนคติที่ดีมีผลต่อพฤติกรรมการทำงานของปลัดอำเภอ โดยต้องมีทัศนคติที่เปิดกว้าง ปราศจากอคติ และเป็นกลางในทุกสถานการณ์ ทั้งในด้านวัฒนธรรมและการปฏิบัติหน้าที่ การวางตัวเป็นกลางจะช่วยสร้างความไว้วางใจในชุมชน

5. **คุณลักษณะที่สอดคล้องกับศาสตร์พระราชทาน** การนำศาสตร์พระราชทานมาใช้ในการงานภาครัฐควรเริ่มจากการสร้างนโยบายที่เหมาะสมกับพื้นที่ และการประยุกต์ใช้หลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของประชาชนในพื้นที่

การวิจัยนี้เน้นย้ำความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำที่เข้าใจและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่และชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยทั้งข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้



1. **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** จากผลการศึกษาที่พบว่าภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของ ปลัดอำเภอเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสมานฉันท์ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ควรมีการพัฒนา นโยบายที่เน้นการเสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม เช่น การ จัดฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่รัฐในเรื่องการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม การศึกษาประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างละเอียด รวมถึงการสนับสนุนให้มีการใช้ศาสตร์พระราชนิพนธ์ในการ พัฒนาอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชน โดยนโยบายเหล่านี้ควรสอดคล้องกับความหลากหลาย ทางศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่

2. **ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ** ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของ ปลัดอำเภอ ควรมีการจัดเวิร์คช็อปหรือการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารที่ละเอียดอ่อน และการบริหารความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของ เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้นำศาสนา และชุมชนทั้งสองกลุ่ม (พุทธและมุสลิม) ผ่านการจัดเวทีสาธารณะเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและ ความร่วมมือที่ดีในระดับท้องถิ่น

3. **ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป** ควรมีการขยายขอบเขตการวิจัยในพื้นที่อื่นๆ ที่ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อเปรียบเทียบผลกระทบของภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมต่อ การพัฒนาในแต่ละบริบท รวมทั้งศึกษาบทบาทของภาวะผู้นำในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง ในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาลักษณะของการประยุกต์ใช้ศาสตร์ พระราชนิพนธ์ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนในงานภาครัฐและความสัมพันธ์ที่ ดีระหว่างประชาชนและหน่วยงานรัฐ

เอกสารอ้างอิง

โกมินทร์ วังอ่อน, ชาญชัย ฤทธิร่วม, วรรณะ รัตนพงษ์, และ อารีย์ บินประทาน. (2566).

การสร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและไตจีนในบริบทการค้าและ การท่องเที่ยว อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. *วารสารสังคมศาสตร์และศาสตร์ร่วมสมัย*, 4(2), 1-14.



ครุฑร หนูทอง. (2567). ผลกระทบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองของกลุ่มมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย. *วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน*, 6(2), 109-121.

เดชชาติ ตรีทรัพย์. (2562). แนวทางส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธีตามทัศนะของประชาชนในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*. 6(2), 717-735.

แทนพันธุ์ โกสุวินทร์ และกฤษฎี กิตติฐานันส. (2567). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารสังคมศาสตร์และศาสตร์ร่วมสมัย*, 5(1), 30-43.

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2564). รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2564. สืบค้นจาก <https://www.sbpac.go.th/home/wp-content/uploads/2024/02/%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%94%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%88%E0%B8%B3%E0%B8%9B%E0%B8%B5-2564.pdf>

อริสา สายศรีโกศล, และ กฤตสุขชิน พลเสน. (2567). อารมณ์ลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามบนฐานแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, 5(1), 102-112.

อับลาคอเล็ด เจาะแด. (2560). มุมมองของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารอัล-ฮิกมะฮ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี*, 7(13), 15-23.

อารยา ยอดขยัน, ประจวบ ทองศรี, และ อัลญานัน สมุห์เสนีโต. (2566). กลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 7(10), 278-285.



- Ang, S., Rockstuhl, T., & Erez, M. (2024). *Cultural intelligence and global identity: Complementarity in global leadership*. In M. J. Gelfand & M. Erez (Eds.), *The Oxford handbook of cross-cultural organizational behavior* (pp. 667–689). Oxford Academic.
- Byiringiro, O., & Awuor, R. A. (2023). Multicultural leadership: A literature review. *Pan-African Journal of Education and Social Sciences (PAJES)*, 4(2), 42-52.
- Cooper, C. A., Knotts, H. G., & Brennan, K. M. (2008). The importance of trust in government for public administration: *The case of zoning*. *Public Administration Review*, 68(3), 459-468.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planner* (3rd ed.). Deakin University Press.
- Khorasanee, K. (2024). Being open-minded about open-mindedness. *Philosophy*, 99(2), 191-221.
- Lussier, R. N., & Achua, C. F. (2022). *Leadership: Theory, application, and skill development* (7th ed.). SAGE Publications.
- Marchant, G. (2021, December 20). In *Galileo's shadow: The importance of open-mindedness in science*. Charles Koch Foundation.
- Rahman, A. (2002). Leadership for multicultural teams: The challenges in managing cross-cultural conflicts. *International Journal of Cross-Cultural Management*, 2(2), 229-243.
- Reina, D.S. & Reina, M.L. (2015) *Trust and Betrayal in the Workplace: Building Effective Relationships in Your Organization*. San Francisco: Berrett-Koehler.
- Scupin, R. (2013). South Thailand: Politics, identity, and culture. *The Journal of Asian Studies*, 72(2), 423-432.



- Tepsinga, P., Laeheema, K., & Azizskul, H. (2022). Roles of Buddhist monks in strengthening relationships between Muslims and Buddhists in the three southern border provinces. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 43(4), 569–574
- Liow, J, C,. (2008). Islamic education in southern Thailand: Negotiating Islam, identity, and modernity. In R. W. Hefner (Eds.), *Making Modern Muslims: The Politics of Islamic Education in Southeast Asia* (pp. 141–171). Honolulu: University of Hawaii Press.

แนวทางการพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
ของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี *

The Guidelines of Innovation Development to Enhance the
Quality of Life for the Elderly in Surat Thani Municipality,
Surat Thani Province

วิภาวี ศรีวัง, ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ, และ วาสนา จาตุรัตน์
Wipawee Sreewang, Chananchida Tipyan, and Wasana Jaturat
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University
Corresponding Author, Email: sreewangwipawee@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับสถานการณ์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และระดับความต้องการด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 2) วิเคราะห์ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธีการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จำนวน 354 คน การวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเก็บข้อมูลจากตัวแทนเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุจำนวน 30 คน และการสนทนากลุ่มจากผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ใช้วิธีการวิเคราะห์สรุปเนื้อหาเชิงพรรณนา

* ได้รับความเห็นชอบ: 17 กันยายน 2567; แก้ไขบทความ: 14 ธันวาคม 2567; ตีพิมพ์: 17 ธันวาคม 2567



ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานการณ์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยทั่วไป ผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถช่วยเหลือตนเองและใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างปกติ ส่วนระดับความต้องการด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมีความต้องการพัฒนาด้านร่างกายมากที่สุด 2) การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุพบว่า เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีมียุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสวัสดิการสังคมและคุณภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ได้รับความพึงพอใจจากประชาชนในพื้นที่มากที่สุด เพราะการดำเนินงานบางโครงการยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้ประชาชนได้ตามความต้องการอย่างแท้จริง และ 3) แนวทางการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุพบว่า ควรจะมีนวัตกรรมส่งเสริมให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเอง นวัตกรรมกลไกความร่วมมือการพัฒนา และนวัตกรรมการสร้างพื้นที่ปลอดภัย ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุได้

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ; การพัฒนานวัตกรรม; การส่งเสริมคุณภาพชีวิต; ยุทธศาสตร์; ความต้องการ

Abstract

The objectives of this study were to 1) examine the state of the elderly's quality-of- and their needs in this regard, 2) analyze strategies for enhancing the elderly's quality of life, and 3) propose innovative guidelines for enhancing the elderly's quality of life in Surat Thani Municipality, Surat Thani. This study employed a mixed-methods approach. The quantitative data were collected through questionnaires with 354 elderly members of senior citizen clubs with in Surat Thani Municipality. The qualitative research used semi-structured interviews to collect data from 30 representative workers and representatives of the elderly group and group discussions from the elderly who are members of the elderly club in Surat Thani Municipality. A descriptive content analysis method was used.

The findings revealed that 1) Situation of quality of life of the elderly in general Most elderly people are able to help themselves and live their daily lives normally. As for the level of quality of life needs of the elderly, they have the greatest



need for physical development. 2) Analysis of strategies for promoting the quality of life of the elderly found that Surat Thani Municipality has a development strategy. Social welfare and quality of the elderly. Which can solve problems for people to have a better quality of life to a certain extent but it has not received the greatest satisfaction from the people in the area. Because the implementation of some projects still cannot solve the problems for the people according to their true needs and 3) Guidelines for developing innovations to promote the quality of life of the elderly found that There should be innovations to encourage the elderly to be self-reliant Innovative mechanisms for cooperation and development and innovation in creating safe spaces This is an innovation that responds to the problems and needs of the elderly.

Keywords: elderly; innovation development; quality of life; strategy; need

1. บทนำ

ในรอบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ประชากรไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ขนาดของประชากรไทยได้ขยายใหญ่ขึ้นประมาณสองเท่าตัว และโครงสร้างอายุของประชากรเปลี่ยนจากประชากรเยาว์วัยมาเป็นประชากรสูงอายุ อัตราเกิดของประชากรไทยที่ลดลงตั้งแต่ทศวรรษที่ 2510 ทำให้สัดส่วนของประชากรวัยเยาว์ลดลง ประกอบกับการที่คนไทยมีอายุยืนยาว ทำให้สัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้น (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566) และในปี พ.ศ.2567 ประเทศไทยเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete aged society) โดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งสามารถสังเกตได้จากแนวโน้มที่ชัดเจนในดัชนีการสูงอายุ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ และอัตราส่วนเกือหนุน ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในประชากร โดยมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ประชากรวัยทำงานและอัตราการเกิดเด็กกลับลดลง ส่งผลให้กลุ่มประชากรวัยทำงานแบกรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุอย่างไรก็ตามผู้สูงอายุส่วนหนึ่งยังคงทำงานหาเลี้ยงชีพเพื่อช่วยลดภาระในครัวเรือน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังมีสุขภาพแข็งแรงและสามารถทำงานได้



แต่การทำงานของผู้สูงอายุอาจนำมาซึ่งความเสี่ยงต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ลดลง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

คำว่า “นวัตกรรม” คนส่วนใหญ่คิดว่าต้องมีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ แต่ในความเป็นจริงแล้วจะมีหรือไม่มีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องก็ได้ นวัตกรรมเป็นสิ่งที่ช่วยให้มี “ชีวิตที่ดีขึ้น” แต่สำหรับนวัตกรรมทางสังคมนั้นมีความแตกต่างกัน เพราะนวัตกรรมทางสังคมเป็นการสร้าง “สังคมที่เปลี่ยนไป” ผ่านกระบวนการความร่วมมือ ผ่านปฏิบัติการทางสังคมที่เปิดกว้าง มีความยืดหยุ่น มีพลวัตสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทและมีการปฏิบัติซ้ำ ๆ กระทั่งกลายเป็นกิจวัตรของคนในสังคมนั้นจนก่อให้เกิดเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) สามารถสรุปได้ว่านวัตกรรมทางสังคม คือ สังคมที่ดำรงชีวิตด้วยวิถีใหม่ที่ตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของผู้คนในสังคมได้ดีกว่าวิธีการเก่าๆโดยมีคนในสังคมเป็นฟันเฟืองและเป็นองค์ประกอบหลักของนวัตกรรมทางสังคม

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีมีจำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปสูงถึง 19,205 คน (สำนักงานทะเบียนท้องถิ่น เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, 2564) ข้อเท็จจริงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัจจุบันเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี กำลังเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และกำลังจะก้าวเข้าสู่การเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society)” ในอนาคตอันใกล้ ซึ่งเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่มีหน้าที่ต้องจัดบริการสาธารณะ ดูแลคุณภาพชีวิตให้ประชาชนในพื้นที่จำนวนกว่า 130,000 คน ให้มีชีวิตเป็นปกติสุข ซึ่งหนึ่งในนโยบายการพัฒนาของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี 9 นครต้นแบบ “นครมีสุข” คือ การเสริมสร้างพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ซึ่งตั้งเป้าหมายที่จะต้องมีการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อบริหารจัดการ เบี้ยยังชีพ ส่งเสริมความรู้ด้านการดูแลสุขภาพเฉพาะกลุ่มและประเด็นนครของโอกาสและจัดให้มีการลดขั้นตอนการติดต่อราชการให้สะดวกรวดเร็วแบบ One Stop Service กองสวัสดิการสังคม จึงริเริ่มกิจกรรมลงพื้นที่ X-Ray ชุมชน (เจาะประตูเยี่ยมบ้าน เยี่ยมใจ) เป็นการปฏิบัติงานเชิงรุกโดยเทศบาลร่วมกับเครือข่ายอาสาสมัครแกนนำสตรี อสม. กรรมการชุมชนเพื่อตรวจสอบการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการของรัฐ เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเบี้ยคนพิการ และค้นหาผู้พิการที่ยังเข้าไม่ถึงสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพคนพิการ และอำนวยความสะดวกให้บริการการประเมินความพิการโดยทีมสหวิชาชีพ ณ บ้านคนพิการ พร้อมประสานงานการออกบัตรประจำตัวผู้พิการ จากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้กิจกรรม



X-RAY ชุมชน ทำให้เกิดนวัตกรรมต่อยอดเป็นโครงการบันทึกพิภพทางภูมิศาสตร์ พิกัดแหล่งที่อยู่ของผู้สูงอายุ ผู้พิการในชุมชน ไว้บน Google map เพื่อมีฐานข้อมูล Big Data ที่ทันสมัย สะดวกในการค้นหาบุคคลเป้าหมาย ผู้พิการ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนไว้เพื่อประโยชน์ในการจัดสวัสดิการสังคม หรือในสถานการณ์วิกฤต (สถาบันพระปกเกล้า, 2564)

การพัฒนานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้สูงอายุเองก็เป็นสิ่งสำคัญ โดยผู้สูงอายุสามารถเสนอความคิดริเริ่มและมีส่วนร่วมในการคิดค้นนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการและความสนใจของตนเอง นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมจึงควรให้ความสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและศึกษาระดับความต้องการด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

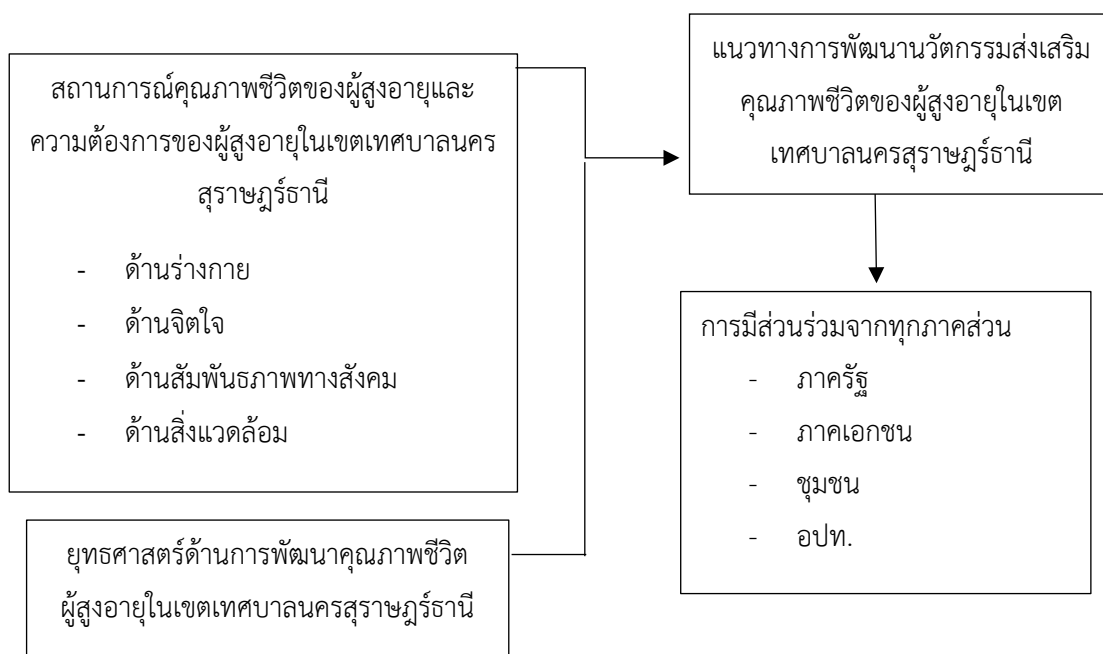
ประชากรผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีจำนวน 4,248 คน (กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, 2566)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยใช้ตารางการกำหนดกลุ่มตัวอย่างของเครซี และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยทั้งสิ้นจำนวน 354 คน โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ตัวแทนประธานชุมชน 6 คน ตัวแทน



ประธานชมรมผู้สูงอายุ 6 คน ผู้บริหารเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี 2 คน ตัวแทนเจ้าหน้าที่ศูนย์
สาธารณสุขเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี 2 คน ตัวแทนเจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคม 2 คน และ
ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ 12 คน รวมทั้งหมด 30 ท่าน

จากการตรวจสอบแนวคิดทฤษฎีผู้วิจัยได้สรุปกรอบแนวคิดได้ ดังภาพที่ 1 ดังนี้



ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

1. สถานการณ์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและศึกษาระดับความต้องการด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลจากแบบสอบถามซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 354 คน พบว่าผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 354 คนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 279 คน คิดเป็นร้อยละ 78.8 มีอายุ 70 – 79 ปี จำนวน 177 คน คิดเป็นร้อยละ 50 สถานภาพสมรสจำนวน 279 คน คิดเป็นร้อยละ 78.8 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวน 185 คน คิดเป็น



ร้อยละ 52.3 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 53.7 อาศัยอยู่กับคู่สมรส จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 41.2 เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุจำนวน 354 คน คิดเป็นร้อยละ 100 และมีผู้ดูแลจำนวน 354 คน คิดเป็นร้อยละ 100

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความต้องการของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการด้านร่างกายมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.16) โดยต้องการให้มีสถานที่สำหรับผู้สูงอายุออกกำลังกาย ด้านสัมพันธภาพทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.94) โดยต้องการมีส่วนร่วมในสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 3.90) โดยต้องการให้มีการสันทนาการหรือมีกิจกรรมในยามว่าง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านจิตใจ (3.88) โดยต้องการมีที่ปรึกษาให้คำแนะนำเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วยตัวแทนประธานชุมชน ตัวแทนประธานชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับผู้สูงอายุ และตัวแทนผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถสะท้อนถึงปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้ ซึ่งสรุปผลการวิจัยดังนี้

2. วิเคราะห์ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.89) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการจัดศูนย์กิจกรรมแก่ผู้สูงอายุ (ค่าเฉลี่ย 4.00) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ค่าเฉลี่ย 3.98) การให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพและความรู้ด้านสวัสดิการสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.95) การสนับสนุนโครงการต่างๆที่มีความสำคัญต่อชุมชนและผู้สูงอายุ (ค่าเฉลี่ย 3.94) การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (ค่าเฉลี่ย 3.92) การได้รับบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพและได้รับมาตรฐาน (ค่าเฉลี่ย 3.87) การส่งเสริมการประกอบอาชีพและวิสาหกิจชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.85) การลดปัญหาอาชญากรรม (ค่าเฉลี่ย 3.84) การจัดสวัสดิการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.82) และการได้รับสวัสดิการทางสังคมอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง (ค่าเฉลี่ย 3.80) ตามลำดับ

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีมีการกำหนดแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสวัสดิการสังคมและคุณภาพชีวิต เพื่อยกระดับให้ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านสุขภาพกายและสุขภาพใจ โดยการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ในการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง



การจัดบริการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคเชิงรุกในชุมชน และส่งเสริมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการสาธารณสุข และสนับสนุนการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพ ให้ครอบคลุมในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน บูรณาการแผนงานหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกับแผนพัฒนาเทศบาล โดยสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น เสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตได้มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคมและด้านสิ่งแวดล้อมโดย

2.1 ด้านร่างกาย มีการส่งเสริมการได้รับบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพและได้รับมาตรฐานโครงการอบรมและพัฒนาศักยภาพแกนนำสุขภาพชุมชน เพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาศักยภาพของแกนนำสุขภาพชุมชน ในการดำเนินงานด้านสาธารณสุข และสามารถเป็นพลังเครือข่ายในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนได้ นอกจากนี้ได้มีการจัดตั้งศูนย์สาธารณสุขในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีเพื่อให้การบริการประชาชนสามารถครอบคลุมทุกพื้นที่

2.2 ด้านจิตใจ เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีได้มีการตรวจเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุทุกๆเดือน เพื่อให้กำลังใจและช่วยเหลือผู้สูงอายุ มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนาความมั่นคงของมนุษย์และสังคม แต่อาจจะยังไม่มีส่งเสริมด้านจิตใจที่ครอบคลุม เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณ ด้านสถานที่และด้านกำลังคนที่จะปฏิบัติงานเกี่ยวกับการฟื้นฟูจิตใจผู้สูงอายุ

2.3 ด้านสัมพันธภาพทางสังคม มีการดำเนินกิจกรรมและการให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ โดยการเชิดชูยกย่อง ศักดิ์ศรีและคุณค่าผู้สูงอายุ โดยมีการดำเนินโครงการคือ โครงการรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ซึ่งชุมชนได้ดำเนินการเป็นประจำทุกปีด้วยดีเสมอมา การจัดชมรมผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ แต่การดำเนินการอาจจะยังขาดความมีส่วนร่วมจากผู้สูงอายุ ขาดการประชาสัมพันธ์ทั่วถึงทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้เข้าร่วมทุกคน

2.4 ด้านสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีมีการประสานทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการเกี่ยวกับการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ และจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้สูงอายุที่ไร้บ้าน นอกจากนี้เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีมีงบประมาณของตนเองในการทำที่ออกกำลังกายสวนสาธารณะเพื่อให้ผู้สูงอายุได้พักผ่อนหย่อนใจ



จากแผนพัฒนาเทศบาลยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุปัจจุบันได้มีการดำเนินงานตามแนวทางพัฒนาแล้ว แต่การดำเนินงานอาจยังไม่ครอบคลุมทั้งหมดดูได้จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาประกอบกัน โดยสรุปผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และยังมีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆอยู่ในระดับมาก ซึ่งนั่นหมายถึงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุยังไม่ครอบคลุมและยังไม่เพียงพอตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ

5. อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สถานการณ์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและศึกษาระดับความต้องการด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการวิจัยด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เกี่ยวกับระดับความต้องการด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ความต้องการของผู้สูงอายุโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีความต้องการมากที่สุด คือ ด้านร่างกาย ส่วนด้านสัมพันธภาพทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านจิตใจ มีความต้องการอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกันตามลำดับ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณดังกล่าว มีความสอดคล้องกันกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งสถานการณ์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุพบว่า ผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่มีสุขภาพดี แต่ก็มีผู้สูงอายุบางท่านมีปัญหาเรื่องสุขภาพ เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดผู้สูงอายุของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ (2556) ในด้านสถานการณ์สุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุไทยเป็นโรคเรื้อรังเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสามารถนำไปสู่ภาวะทุพพลภาพและการเสียชีวิต ซึ่งเป็นภาวะที่บั่นทอนสุขภาพ ทำให้ผู้สูงอายุจึงมีความต้องการในด้านร่างกายมากที่สุด และจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกองสวัสดิการสังคมเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี และเจ้าหน้าที่ศูนย์สาธารณสุขในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี พบว่า การดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีในปัจจุบันนั้น โดยส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมด้านสุขภาพและการพยาบาล ด้านสัมพันธภาพทางสังคม เป็นหลัก อาทิเช่น การจัดตั้งศูนย์บริการสาธารณสุขเพื่อให้บริการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา หรือให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพให้กับผู้สูงอายุมีจำนวน 4 แห่ง การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในเขตของเทศบาลจำนวน 24 ชมรม



เพื่อรองรับการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ การจัดให้มีโรงเรียนผู้สูงอายุทำหน้าที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เป็นต้น ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของวิภาดา มุกดา และ สรินยา สมบุญ (2563) ศึกษาเรื่อง การสร้างนวัตกรรมต้นแบบของโรงเรียนผู้สูงวัยในทศวรรษที่ 21 เขตพัฒนาการท่องเที่ยว 12 เมืองต้องห้ามพลาต พบว่า มีการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่สำคัญ คือ ด้านสุขภาพกายและจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านรายได้ ด้านนันทนาการ และ แนวทางการสร้างนวัตกรรมต้นแบบโรงเรียนของผู้สูงวัย เป็นการส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งกายและใจ ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งเสริมการพัฒนาด้านอาชีพและการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ สามารถถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้กับเพื่อนผู้สูงอายุด้วยกันและคนในชุมชนได้ เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของ ระพีพรรณ คำหอม, วรลักษณ์ เจริญศรี, และ เล็ก สมบัติ (2563) ศึกษาเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมเพื่อผู้สูงอายุกับทางเลือกการลดความเหลื่อมล้ำของผู้สูงอายุไทย พบว่า การจัดตั้งศูนย์นวัตกรรมเพื่อผู้สูงอายุที่บูรณาการกับศูนย์การพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุ ศูนย์การดูแลสุขภาพคนพิการและผู้สูงอายุเกิดการขยายพื้นที่ถ่ายทอดนวัตกรรมและเครือข่ายนวัตกรรมผู้สูงอายุระดับพื้นที่ ข้อเสนอเชิงนโยบายควรยกระดับความรู้ความสามารถของนวัตกรรมผู้สูงอายุต่อยอดที่ตอบโจทย์ปัญหาและความต้องการในพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ ควรจัดทำฐานข้อมูลนวัตกรรมเพื่อผู้สูงอายุในระดับจังหวัด การถ่ายทอดนวัตกรรมเพื่อใช้ประโยชน์กับผู้สูงอายุในพื้นที่

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การจัดศูนย์กิจกรรมแก่ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การได้รับสวัสดิการทางสังคมอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการจัดตั้งศูนย์สุขภาพให้มีความครอบคลุมในพื้นที่ การจัดศูนย์กิจกรรมแก่ผู้สูงอายุเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้สูงอายุ ตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อง (2552) กล่าวว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการดูแลและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุ โดยรูปแบบกิจกรรมในการดูแลและให้ความช่วยเหลือ



ผู้สูงอายุ ได้แก่ เน้นการส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้ การจัดกิจกรรมทางสังคมโดยเน้นจัดกิจกรรมพบปะสังสรรค์ สนทนาพูดคุย และแลกเปลี่ยนความรู้สึก รวมถึงการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วม และการจัดกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัยโดยเน้นการให้บริการรักษาพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ส่วนประเด็นการได้รับสวัสดิการทางสังคมอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เนื่องจากสังคมไทยเพิ่งเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจึงยังไม่มีแนวทางที่เหมาะสม ยังขาดการประชาสัมพันธ์ที่ไม่เพียงพอและมาจากปัญหาของผู้สูงอายุเอง ทำให้ไม่สามารถตอบสนองได้ครอบคลุมทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ภาคิน เจริญนนทสิทธิ์ (2562) กล่าวว่าไว้ว่าในการดำเนินการนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุไปปฏิบัติยังมีอุปสรรค เช่น ขาดระเบียบรองรับ และการเข้าถึงผู้สูงอายุ รวมทั้งปัญหาด้านผู้ปฏิบัติงานไม่เพียงพอ และด้านงบประมาณในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ และทำให้นโยบายไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติได้จริงหรือทั่วถึง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ข้อค้นพบในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1. นวัตกรรมการสร้างพื้นที่ปลอดภัย มีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุเมื่ออยู่ภายในบ้าน และเมื่อออกไปร่วมกิจกรรมทางสังคมภายนอก ได้แก่ ที่อยู่อาศัย (การปรับพื้นที่ให้เหมาะสม) การสนับสนุนทางสังคม การลดความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นในผู้สูงอายุ ยกตัวอย่างขึ้นงานนวัตกรรมคือ “บ้านต้นแบบผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียง” ของตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

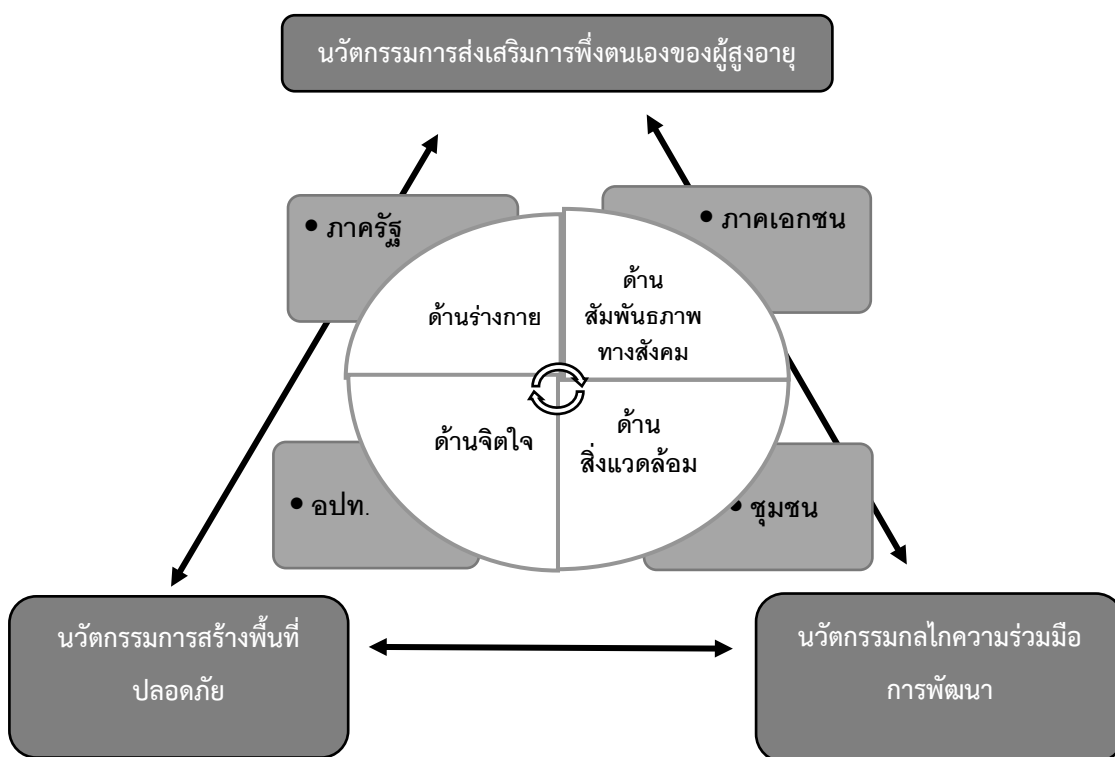
2. นวัตกรรมส่งเสริมการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีความรู้ในการดูแลตนเอง โดยอาศัยมาตรการของสังคมในการวางปัจจัยเอื้อและปัจจัยสนับสนุนอย่างเหมาะสม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยการพัฒนากระบวนการสุขภาพให้มีความทันสมัย มีอุปกรณ์เครื่องมือในการอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นภาระของลูกหลาน

3. นวัตกรรมกลไกความร่วมมือการพัฒนา การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับศูนย์บริการสาธารณสุข และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสนับสนุนทางวิชาการ ตลอดจนการสร้างกลไกการดำเนินงานให้เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่เชื่อมโยง สอดรับกับแนวนโยบายของรัฐบาลและแผนยุทธศาสตร์ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานแบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ



6. องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการทำวิจัยนั้นทำให้ได้แนวทางที่เป็นต้นแบบ (Model) ของแนวทางการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน และประชาชน เครือข่าย ก่อให้เกิดการเป็นประชาคมเป็นกลุ่มคนที่เข้ามาสร้าง ทำให้เกิดการมีคุณภาพชีวิตที่ดี การพัฒนาคุณภาพชีวิตประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยได้คิดค้นนวัตกรรมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบไปด้วย นวัตกรรมพื้นที่ปลอดภัย นวัตกรรมส่งเสริมการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ และนวัตกรรมการสร้างกลไกความร่วมมือของภาคีภาคส่วนในการพัฒนา ทำให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองและสนองความต้องการของชุมชน ในกระบวนการของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ



ภาพที่ 2. โมเดลแนวทางการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ



7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดทำข้อมูลของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบและเป็นปัจจุบัน สามารถใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ควรมีนวัตกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเพิ่มเติม เช่น นวัตกรรมการสร้างพื้นที่ปลอดภัย นวัตกรรมกลไกความร่วมมือการพัฒนา นวัตกรรมส่งเสริมให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเอง นวัตกรรมด้านสุขภาพในการรู้สิทธิสวัสดิการ เป็นต้น

1.3 ควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสิทธิ สวัสดิการของผู้สูงอายุ และข่าวสารต่างๆ ให้มีหลากหลายช่องทาง และมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตผู้สูงอายุ

1.4 เพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการจัดทำนโยบายต่างๆ ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการวางนโยบายต่างๆ ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุควรมีการบริหารจัดการเชิงบูรณาการร่วมกัน

2.2 ในด้านการเรียนรู้และพัฒนาควรมีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีเพื่อให้ผู้สูงอายุได้สามารถเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษานวัตกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการนำไปพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม

3.2 ควรศึกษานวัตกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างมาตรฐานการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ให้มีความเท่าเทียมกัน

3.3 การศึกษาในประเด็นที่มีผลกระทบต่อสังคมผู้สูงอายุเนื่องจากผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งส่งผลกระทบต่อด้านต่างๆ เช่น ด้านสาธารณสุข ค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น การขาดแคลนแรงงานที่เป็นวัยทำงาน เป็นต้น



เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อม. (2552). *องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการดูแลและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุ*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2565*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี กองสวัสดิการสังคม. (2566) *สมาชิกชมรมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี*. สุราษฎร์ธานี: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี.
- เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี สำนักงานทะเบียนท้องถิ่น. (2564). *แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ.2566-2570*. สืบค้นจาก <https://www.suratcity.go.th>
- ภาคิน เจริญนนทสิทธิ์. (2562). *การบริหารนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพฯ.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2556). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2555*. กรุงเทพฯ: ทีคิว พี.
- ระพีพรรณ คำหอม, วรลักษณ์ เจริญศรี, และ เล็ก สมบัติ. (2563). *การพัฒนานวัตกรรมเพื่อผู้สูงอายุ กับทางเลือกการลดความเหลื่อมล้ำของผู้สูงอายุไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิภาดา มุกดา, และ สรินยา สมบุญ. (2563). *การสร้างนวัตกรรมต้นแบบของโรงเรียนผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21 เขตพัฒนาการท่องเที่ยว 12 เมืองต้องห้ามพลาต*. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 40(3), 65-80.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2564) *รางวัลพระปกเกล้า'64*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *บทสรุปสำหรับผู้บริหาร การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2567*. สืบค้นจาก https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail.
- Krejcie, R.V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วมภายในชุมชน
ผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ กรณีศึกษา
ตำบลหันทราย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว *

Participatory Strengthening Process within the Community
through the Transfer of Organic Farming Knowledge:
A Case Study of Han Sai Subdistrict, Aranyaprathet District,
Sa Kaeo Province

ผกามาศ เลียงธนะฤกษ์, พิศิษฐ์ พิภพพรพงศ์, และ รัชชัย อินทะสุข
Pakamat Leangthanarerk, Phisit Phiphoppornphong, and Tatchai Indrasukha
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี
Valaya Alongkorn Rajabhat University under the
Royal Patronage Pathum Thani Province
Corresponding Author, E-mail: pakamat.leang@vru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ 2) นำเสนอรูปแบบความเข้มแข็งภายในชุมชนผ่านกระบวนการการถ่ายทอดองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์ ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมถึงการจัดประชุมระดมความคิดเห็น โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมีจำนวนทั้งสิ้น 30 ท่าน ได้แก่ 1) ภาครัฐ (มหาวิทยาลัย) 2) ภาครัฐระดับท้องถิ่น และ 3) ตัวแทนจากชุมชนและชุมชนตำบลหันทราย งานวิจัยได้วิเคราะห์ด้วยการพรรณนาเรื่องราวและการสังเคราะห์ข้อมูล

* ได้รับความ: 24 กันยายน 2567; แก้ไขบทความ: 18 ธันวาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 18 ธันวาคม 2567



ผลการวิจัยพบว่า บทบาทผู้มีส่วนได้เสีย ภาครัฐและปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้นำความคิดด้านเกษตรอินทรีย์ของชุมชนได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ที่ประกอบไปด้วยบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการดำเนินกิจกรรมทั้ง 2 ส่วน ในส่วนแรกกระบวนการสร้างความเข้มแข็งนั้นเริ่มจากบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ภาครัฐ (ตัวแทนมหาวิทยาลัย) ภาครัฐท้องถิ่น ตัวแทนชุมชน และชุมชนตำบลหันทราย เข้าร่วมสร้างการพัฒนาองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์ในระดับปัจเจกบุคคลทั้งในส่วนของ การสร้างความเข้าใจ แลกเปลี่ยนความรู้ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ ตลอดจนไปสู่กิจกรรมส่วนที่สอง รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่การระบุดัตถุประสงค์ การดำเนินการรวบรวมสมาชิกกลุ่ม และการจัดประเมินผลเพื่อสร้างรูปแบบของกระบวนการในการดำเนินกิจกรรมสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนผ่านองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์

คำสำคัญ: การถ่ายทอดองค์ความรู้; เกษตรอินทรีย์; กระบวนการสร้างความเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วม

Abstract

This research article aims to 1) study the process of strengthening communities through the transfer of organic farming knowledge, and 2) propose a model for community strengthening through this knowledge transfer process. The study employs a qualitative research approach, utilizing document analysis, in-depth interviews, and focus group discussions. The key informant group consists of 30 representatives from 1) universities, 2) local government agencies, and 3) the community of Han Sai Subdistrict. The research uses narrative analysis and data synthesis to interpret the findings.

The results reveal that the roles of stakeholders, including government agencies, local agricultural wisdom leaders, or organic farming thought leaders, are crucial in strengthening the community through the transfer of organic farming



knowledge. This process consists of two main parts: First, the strengthening process begins with the active participation of stakeholders from universities, local government agencies, and the Han Sai Subdistrict community. These groups contribute to the development of organic farming knowledge at the individual level by fostering understanding, knowledge exchange, and knowledge transfer. The second part of the process involves the formation of a model for strengthening the community through activities, which includes setting objectives, gathering group members, and conducting evaluations to develop a process framework for community strengthening through the transfer of organic farming knowledge.

Keywords: knowledge transfer; organic farming; participatory strengthening process

1. บทนำ

การบริหารจัดการในการสร้างนโยบายสาธารณะที่สำคัญของภาครัฐ ไม่เพียงแต่การริเริ่มบทบาทของผู้ขับเคลื่อนนโยบายใดนโยบายหนึ่งให้แก่พื้นที่ แต่่นโยบายนั้นจะถูกพัฒนาและดำเนินการได้สำเร็จได้นั้น คนในชุมชนจำเป็นต้องให้ความร่วมมือในการเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมสร้าง และดำเนินนโยบายดังกล่าวเพื่อความสำเร็จในเชิงปฏิบัติที่ชุมชนเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากนโยบาย (Garnett et al., 2009)

อย่างไรก็ตาม เมื่อภาครัฐได้ริเริ่มการพัฒนาท้องถิ่นสิ่งหนึ่งในการพัฒนาและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) คือ ศักยภาพของคนท้องถิ่นที่สามารถค้นหา ดึงศักยภาพออกมาใช้ และทำให้พวกเขาสามารถเรียงลำดับแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองได้ (Eitzel et, al, 2018) สภาพทางด้านสังคมที่เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นบริบทของเมืองจึงทำให้ความเข้มแข็งความเป็นปึกแผ่นและองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์อาจเลือนหายในอนาคต ซึ่งภายในพื้นที่ตำบลหันทรายอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพในเรื่องของเกษตรอินทรีย์เป็นพื้นที่กึ่งชนบทและเมือง สภาพอากาศแห้งแล้ง ดินเป็นลักษณะดินเหนียวปนทราย พืชเศรษฐกิจและเกษตรกรรม (รัชชัย อินทะสุข, 2564) และเป็นที่การดำเนินกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น การยกระดับรายได้ชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ



วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวมีศักยภาพทั้งด้านสภาพแวดล้อมเชิงกายภาพ และความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ โดยพื้นที่บริเวณตำบลหันทรายยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ ดังนั้น องค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ย่อมเป็นสิ่งที่ชุมชนมีความสนใจและมีองค์ความรู้อยู่ค่อนข้างสูง การดำเนินกิจกรรมพัฒนาพื้นที่และสร้างความเข้มแข็งจึงเป็นการดึงศักยภาพของชุมชนและถอดแนวทางหรือรูปแบบของศักยภาพนั้นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและประยุกต์ในโครงการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ทั้งนี้แนวคิดด้านเกษตรอินทรีย์ เป็นการทำเกษตรที่พึ่งระลึกถึงระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อม ผลผลิตมีความปลอดภัยและไม่มีการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค (กัลยาณี กุลชัย, 2566) ซึ่งชุมชนภายในตำบลหันทรายได้มีการเพาะปลูกเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนและยังสามารถนำไปสร้างเศรษฐกิจได้ ดังนั้น องค์ความรู้นี้จึงสามารถนำมาผลักดันเป็นความรู้ในการนำไปสู่การขับเคลื่อนความเข้มแข็งของชุมชน (Knowledge for action) และยังสามารถพัฒนาทรัพยากรทางธรรมชาติของพื้นที่ทั้งปัจจุบันและอนาคตได้อีกด้วย (Baumgartner, Karanth, Aurora, & Ramaswamy, 2004; ชมภู อนุช หุ่นนาค, ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางอย่าง, วรณา รัตน์อัสว, และ เดชา ชาญยุทธ์, 2560) ผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายภาคส่วน



ภาพที่ 1. กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์
ณ ตำบลหันทราย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว



งานวิจัยจึงศึกษาบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการร่วมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกระบวนการสร้างปราชญ์ชุมชนหรือนักวิจัยภายในพื้นที่ผู้เต็มเปี่ยมไปด้วยองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นพื้นฐานหรือชุมชนมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ดังกล่าว การวิเคราะห์บทบาทดังกล่าวได้วิเคราะห์ผ่านแนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) ที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชนในการดำเนินนโยบายหรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะและชุมชนภายในพื้นที่ พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกิจกรรมดังกล่าวภายในพื้นที่บริบทตำบลหันทราย โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้รับแหล่งที่มาของทุนวิจัยภายในของมหาวิทยาลัย (วจ.) ประจำปีงบประมาณ 2566 ทุนส่งเสริมนักวิจัยรุ่นใหม่มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์
2. นำเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างความเข้มแข็งผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์ภายในชุมชนตำบลหันทราย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย งานวิจัยศึกษาด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative methodology) ผ่านการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงสังเคราะห์ข้อมูลผ่านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการลงพื้นที่เก็บข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และประชุมระดมความคิดเห็น พร้อมทั้งประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่และวิเคราะห์ภายใต้กระบวนการแนวคิดดังกล่าว พื้นที่ที่ศึกษาหรือจัดเก็บข้อมูล ณ ตำบลหันทราย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเป็นกลุ่มที่อยู่ในการศึกษาของงานวิจัยครั้งนี้ โดยวิธีการคัดเลือกเป็นวิธีการเฉพาะเจาะจงและการบอกต่อซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้แนะนำและช่วยค้นหาผู้ให้ข้อมูลคนถัดไปที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้เพื่อสัมภาษณ์และประชุมระดมความคิดเห็น ทั้งนี้ในการดำเนินงานวิจัยได้ลง



พื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลพูดคุยและสนทนาตามประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เพราะฉะนั้นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติหรือเป็นอาสาสมัครที่สนใจเข้าร่วมงานวิจัย ทั้งนี้ สามารถแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1) ภาครัฐในระดับผู้บริหารและระดับปฏิบัติการ (ตัวแทนมหาวิทยาลัยและท้องถิ่น) จำนวน 5 ท่าน 2) แกนนำชุมชนตำบลหันทราย จำนวน 3 ท่าน และ 3) ชุมชนหันทราย จำนวน 24 ท่าน ตลอดระยะเวลาการดำเนินการวิจัยมีผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญทั้งหมด 32 ท่าน ระยะเวลาในการดำเนินการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 1 ปี

2. เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) หลังจากนั้นทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (face to face interview) และการประชุมระดมความคิดเห็น (Focus group) ทั้งนี้เครื่องมือในการสัมภาษณ์ และประเด็นในการจัดการประชุมได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาท้องถิ่นและการวิจัยเชิงคุณภาพ พร้อมทั้งการปรับเปลี่ยนตามข้อเสนอแนะจากตัวแทนชุมชนจึงนำมาสู่การตั้งประเด็นในแบบสัมภาษณ์ และนำไปสู่ข้อสรุปของโครงสร้างประเด็นเนื้อหาในการจัดประชุมระดมความคิดเห็นด้วยการตั้งคำถามนำในที่ประชุมและมีการอภิปรายเนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาหรือการระบุค้นหาบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมแสดงบทบาทแบ่งปันทรัพยากรเพื่อการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะในเชิงการปฏิบัติการ รวมถึงร่วมประเมินผลของกิจกรรมหรือนโยบายเบื้องต้นที่ได้ลงปฏิบัติและจัดการศึกษาในพื้นที่ ทำนี้ได้ทำการสรุปกลยุทธ์เชิงกระบวนการและวิธีการทั้งหมดเพื่อออกเป็นนโยบายหรือกิจกรรมเชิงปฏิบัติ (Sorrentino, Sicilia, & Howlett, 2018)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาและบรรยาย รวมถึงการเขียนรายละเอียดผลการสังเคราะห์ทั้งในเชิงของงานศึกษาเอกสารและประยุกต์ข้อมูลภายในพื้นที่ทำการรวบรวมข้อมูล โดยเขียนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยผ่านมุมมองการวิเคราะห์บทบาทและกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามแนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ และการสังเคราะห์กระบวนการสร้างความเข้มแข็งภายในพื้นที่จากการสร้างความเข้มแข็งของผู้มีส่วนได้เสียที่ร่วมกระบวนการดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาด้วยข้อมูลเชิงพรรณนาและแผนภาพสรุปองค์ความรู้



4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษามีวัตถุประสงค์ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการในการสร้างความเข้มแข็งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมกันสร้างกระบวนการเหล่านี้ผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นองค์ความรู้พื้นฐานของชุมชน หรือ “การสร้างคนสร้างชุมชน” ที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็ง ณ บ้านทุ่งพุ่มไม้ทันไชย ค่าเฟ่ ตำบลหันทราย หลังจากนั้นนำเสนอรูปแบบความเข้มแข็งภายในชุมชนที่ร่วมกันพัฒนาพื้นที่ของตำบลหันทราย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายหลายภาคส่วนด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ เป็นการดำเนินการในรูปแบบร่วมผลิต (Co-production) ที่ภาครัฐและชุมชนร่วมสร้างแนวทางการดำเนินการสร้างความเข้มแข็งอันเป็นผลประโยชน์ร่วมกันของผู้คนในชุมชน แสดงบทบาท และส่งมอบผลประโยชน์ให้แก่ผู้คนในชุมชนผู้ซึ่งเป็นผู้สร้างงานร่วมกับภาครัฐตั้งแต่ต้น (Sorrentino, Sicilia, & Howlett, 2018) ทั้งนี้ บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ประกอบไปด้วย 4 ภาคส่วนและการแสดงบทบาทที่แตกต่างกัน ได้แก่ *กลุ่มหนึ่ง* ภาครัฐหรือตัวแทนจากมหาวิทยาลัย คือ ผู้ริเริ่มการดำเนินงานเวทีหรือกิจกรรมการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการค้นหาจุดแข็งบริบทของชุมชนตำบลหันทรายด้วยการสร้างกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ หลังจากนั้นดำเนินการติดต่อประสานงานกลุ่มแต่ละกลุ่มเพื่อมารวมตัวกันสร้างกิจกรรมดังกล่าว *กลุ่มสอง* ภาครัฐท้องถิ่น ผู้สนับสนุนองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์หรือเป็นผู้นำในการนำเสนอการถ่ายทอดเกษตรอินทรีย์ภายในกิจกรรมตั้งแต่การพัฒนาปัจเจกบุคคลให้เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้และการเริ่มกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ *กลุ่มสาม* ตัวแทนชุมชนผู้รวบรวมกลุ่มสมาชิกชุมชนจำนวนหลายคนเพื่อเข้าร่วมและขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ในด้านเกษตรอินทรีย์ รวมถึงเป็นผู้ที่ช่วยแสดงความคิดเห็นริเริ่มและเตรียมอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ เช่น ต้นกล้าและเมล็ดพันธุ์ไม้ และ*กลุ่มที่สี่* กลุ่มชุมชนผู้เข้าร่วมเผชิญประสบการณ์ฝึกหัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ และการดำเนินกิจกรรมเรียนรู้วิธีการเพาะปลูกพืชไม้ผล ไม้เศรษฐกิจภายในพื้นที่ตำบลหันทราย

สำหรับกระบวนการในการสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ที่หลายภาคีเครือข่ายนั้นร่วมกันสนับสนุนและดำเนินการนั้นมิตั้งกิจกรรมทางด้านการพัฒนาหรือการปรับเปลี่ยนในระดับปัจเจกบุคคล และกิจกรรมในส่วน of ชุมชนหรือวันร่วมเปิดเวทีการสร้าง ความเข้มแข็งในระดับชุมชน ดังนั้นเพื่อแสดงให้เห็นถึง



กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านภาคีเครือข่ายหลายภาคส่วนตามบทบาทดังที่ได้กล่าวข้างต้นจึงสามารถสรุปกระบวนการในระดับปัจเจกบุคคลโดยเฉพาะชุมชนภายในพื้นที่หันทรายได้ ดังนี้

กระบวนการเริ่มต้นที่การปรับเปลี่ยนองค์ความรู้ของปัจเจกบุคคลหรือการสร้างปราชญ์ชุมชนผู้ทรงด้วยองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ที่เริ่มในการถ่ายทอดองค์ความรู้ (Knowledge transfer) หลังจากนั้นได้ร่วมสร้างกิจกรรม ผ่านรูปแบบของการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายใต้การประยุกต์ใช้งานศึกษาของ Garnett et al. (2009) ที่ได้แบ่งรูปแบบรายละเอียดการถ่ายทอดองค์ความรู้ระดับปัจเจกบุคคล ดังนี้ 1) การเริ่มทำความเข้าใจกระบวนการและวัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ ทุกภาคส่วนได้เริ่มกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างความเข้าใจ (Understanding) ร่วมกันสิ่งแรกที่ค้นพบคือ ทุกภาคส่วนมีจุดร่วมกันคือ ความเข้าใจของชุมชนนั้นมี “องค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์” ซึ่งตัวแทนภาครัฐท้องถิ่นได้กล่าวว่า “ในส่วนขององค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์นั้น มีความถนัดหรือสามารถถ่ายทอดด้านไม้ผลและพืชไม้เศรษฐกิจได้เท่านั้น จึงอยากให้ผู้เข้าร่วมร่วมแบ่งปันประสบการณ์ต่างๆ ที่ตนถนัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2567) ทั้งนี้ทุกคนเริ่มแลกเปลี่ยนความเข้าใจเพื่อนำไปสู่หัวข้อในการสร้างกิจกรรมและเปิดพื้นที่รวมชุมชนขับเคลื่อนกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ 2) การร่วมแลกเปลี่ยนหาประเด็นที่เป็นองค์ความรู้ร่วมกันเพื่อเตรียมเผยแพร่หรือถ่ายทอดในกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ ในขั้นนี้ผู้นำชุมชน ภาครัฐท้องถิ่น และชุมชนได้เริ่มพูดคุยภูมิหลังของตนในการดูแลจัดการพื้นที่เกษตรเพื่อเป็นการหาข้อสรุปขององค์ความรู้เกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ตำบลหันทราย 3) การยอมรับในข้อมูลใหม่หรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ จากทุกภาคส่วนเพื่อเป็นการเพิ่มเติมข้อมูลที่จะนำไปถ่ายทอดในกิจกรรม เช่น เรื่องระยะเวลาของการดูแลไม้ผล ในบางครั้งการทำเกษตรอินทรีย์นั้นไม่ได้เพียงแค่การปลูกและดูแลในระยะสั้นเท่านั้นแต่ต้องใช้ระยะเวลายาวนานเพื่อให้การเพาะปลูกสามารถนำไปสู่การสร้างรายได้ 4) การระบุหรือเพิ่มบทบาทให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยทุกคนเป็นปราชญ์ชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านที่ต้องร่วมกันแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนช่วงระยะเวลาของการปลูกไม้ผลภายในพื้นที่ตำบลหันทราย เช่น การแบ่งระยะเวลาของการดูแลพืชไม้ผลซึ่งแต่ละภาคส่วนช่วยกันอธิบายเพิ่มเติมข้อมูลนั้นๆ และ 5) การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของแต่ละบุคคลมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์บริบทพื้นที่หันทรายเพื่อให้เกิดการนำไปใช้ได้จริงในเชิงปฏิบัติ เช่น



ความรู้ทางการจัดการทรัพยากรทางเกษตรที่สามารถปรับให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นหรือชุมชนก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์สูงสุดและผลพลอยได้ทางเศรษฐกิจ

จากที่กล่าวมาทั้งหมด นำมาสู่การนำเสนอรูปแบบความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ที่กระบวนการของกิจกรรมนั้นได้ดำเนินการผ่านภาคีเครือข่าย และผ่านปัจเจกบุคคลผู้ที่ได้รับการพัฒนาปรับเปลี่ยนในระดับปัจเจกบุคคลแล้วแสดงบทบาทในการดำเนินกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ ดังนี้

2. นำเสนอรูปแบบความเข้มแข็งภายในชุมชนผ่านกระบวนการการถ่ายทอดองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์ ในขั้นนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการของกิจกรรมที่สะท้อนการตกผลึกจากขั้นตอนแรกที่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ร่วมกันของแต่ละภาคีเครือข่ายที่สร้างปราชญ์ชุมชนหรือผู้นำความคิดด้านเกษตรอินทรีย์ของชาวบ้าน หลังจากนั้นได้แสดงให้เห็นถึงพลังของความสามัคคีและความเข้มแข็งหรือการรวมตัวกันเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรม โดยรายละเอียดโครงสร้างของกระบวนการดำเนินกิจกรรมได้ประยุกต์การสรุปประเด็นจาก Broner, Franczak, Dye, & McAllister (2001) เพื่อแสดงให้เห็นถึงการพัฒนากิจกรรมภายในท้องถิ่นหรือชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านความร่วมมือภายในชุมชน ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมนั้นสามารถสรุปได้ ดังนี้

ขั้นตอนแรก การขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาพื้นที่และการแบ่งบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ประเด็นหลักความต้องการพัฒนาองค์ความรู้ของคนในพื้นที่ คือ ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ที่สามารถอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบริบทพื้นที่และตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ตามภูมิหลังของพวกเขาได้ การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบไปด้วยภาครัฐ ผู้นำชุมชน และชุมชน ซึ่งในช่วงของการดำเนินกิจกรรมได้มีการแบ่งบทบาทของแต่ละภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ (มหาวิทยาลัย) ผู้ประสานและสนับสนุนทรัพยากรในการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ และภาครัฐท้องถิ่น ผู้นำชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานหลักในการถ่ายทอดและแบ่งปันประสบการณ์ด้านเกษตรอินทรีย์ ในส่วนของชุมชนเป็นผู้แบ่งปันประสบการณ์และเริ่มเข้าสู่บทบาทของปราชญ์ชุมชนด้านเกษตรอินทรีย์ในการเก็บเกี่ยวองค์ความรู้

ขั้นตอนที่สอง การรวบรวมสมาชิกหรือการรวบรวมความร่วมมือในการขับเคลื่อนกิจกรรม พร้อมทั้ง เลือกตัวแทนหรือผู้นำกลุ่ม การนำกลุ่มสมาชิกตัวแทนชุมชน และชุมชนมาร่วมกิจกรรมตามความสนใจของทุกคนด้านเกษตรอินทรีย์ โดยมีผู้ประสานงานหลักและ



ขับเคลื่อนโครงการคือ มหาวิทยาลัย หลังจากนั้นมีการเลือกผู้นำของกลุ่มเป็นปราชญ์ชาวบ้าน คือ ผู้ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ในกิจกรรมครั้งต่อไปที่เป็นกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ของชุมชน

ขั้นตอนที่สาม การสรุปหรือพัฒนาปรับปรุงเพื่อนำเสนอแนวทางหรือรูปแบบการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นองค์ความรู้หลักของพื้นที่ตำบลหันทรายด้วยการสรุปผลการจัดกิจกรรม สถานะของกิจกรรมที่ได้จัดว่า แสดงให้เห็นถึงผลความสำเร็จและมีปัจจัยใดบ้างที่ควรปรับปรุง เช่น การขยายสถานที่ปฏิบัติหรือการลงแปลงเพื่อประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ รวมถึงการเพิ่มการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้เพื่อให้ชุมชนหรือกลุ่มคนที่สนใจเพิ่มเติมเข้าร่วมและได้รับองค์ความรู้ดังกล่าว

จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์เชิงบวกในการพัฒนาศักยภาพการเกษตรที่ยั่งยืน การเพิ่มความสามัคคีของชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชน จึงทำให้เห็นได้ว่าการนำเกษตรอินทรีย์ตามความเข้มแข็งของชุมชนมาสร้างเป็นกิจกรรมสามารถเป็นพื้นที่หนึ่งที่แสดงถึงความสามัคคีและการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ภายในพื้นที่

5. อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่ายหลายภาคส่วนด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ด้วยแนวคิดทางด้านการจัดการสาธารณะแนวใหม่ที่เน้นบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินนโยบายสาธารณะหรือกิจกรรมในการพัฒนาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น (Koppenjan, 2012) ร่วมกับการแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของกระบวนการความเข้มแข็งภายในชุมชนผ่านกระบวนการการถ่ายทอดองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์นั้นมีรายละเอียด ดังนี้

1. กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการสร้างความเข้มแข็งผ่านการพัฒนาและสร้างปราชญ์ชุมชนด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการสาธารณะแนวใหม่ที่ภาครัฐได้ริเริ่มกระบวนการร่วมกับชุมชนและภาคส่วนต่างๆ เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณะให้ชุมชน (Katsamunska, 2016) ในการขับเคลื่อนของชุมชนหันทราย ภาครัฐริเริ่มกระบวนการกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ผ่านการพัฒนาคนภายในชุมชนในแต่ละขั้นตอนด้วยความร่วมมือของภาครัฐท้องถิ่นและการ



ขับเคลื่อนของตัวแทนชุมชน รวมถึงชุมชนร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นจุดแข็งของชุมชนคือ เกษตรอินทรีย์ หลังจากนั้นได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้เพิ่มเติม และการต่อยอดองค์ความรู้ ซึ่งสอดคล้องและเป็นไปตามขั้นตอนของการถ่ายทอดองค์ความรู้ตามงานศึกษาของ Garnett et al (2009) อันนำไปสู่การสร้างกิจกรรมที่เข้มแข็งของชุมชน

2. รูปแบบความเข้มแข็งภายในชุมชนผ่านกระบวนการการถ่ายทอดองค์ความรู้ เกษตรอินทรีย์ รูปแบบความเข้มแข็งผ่านกิจกรรมทั้ง 3 ขั้นตอน แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างสมาชิกภายในชุมชน และการขับเคลื่อนประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์นั้นสอดคล้องกับงานศึกษาของ กัลยาณี กุลชัย (2566) ที่ได้้นำการถ่ายทอดความรู้มาแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความเข้มแข็งของผู้นั้นในสังคมที่ร่วมกันสร้างและดำเนินกิจกรรมด้านเกษตรกรรม อย่างไรก็ตาม ภายใต้การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวนี้ได้นำมาดำเนินการตามขั้นตอนของ Broner et al (2001) ที่สรุปประเด็นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นผ่านกิจกรรมไว้ทั้งหมด 3 ขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นของการระบุประเด็นปัญหา บทบาทของผู้นั้นมีส่วนได้ส่วนเสีย และการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกันเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมให้เกิดขึ้น ซึ่งในส่วนขั้นนี้การดำเนินกิจกรรมเป็นการต่อยอดมาจากประเด็นแรกของการศึกษาจึงทำให้เห็นถึงรูปแบบของกิจกรรมและความร่วมมือในการขับเคลื่อนประเด็นที่เป็นข้อสรุปของทุกฝ่าย หลังจากนั้นทำการรวบรวมสมาชิกเพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ซึ่งในกิจกรรมนี้แสดงให้เห็นถึงผู้นำและการดำเนินงานของความเป็นปราชญ์ชุมชนที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้การปลูกพืชไม้ผล และการดูแลไม้ผลทางด้านเศรษฐกิจอันเป็นการกระจายองค์ความรู้ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ สำหรับขั้นสุดท้าย การสรุปและประเมินผลของการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อออกแบบและสร้างแนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ที่ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนนั้น ทางภาครัฐและชุมชนในพื้นที่ได้ร่วมกันสรุปปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จและสิ่งที่ควรแก้ไขปรับปรุงเพื่อการดำเนินกิจกรรมในครั้งหน้าอันก่อให้เกิดความสามัคคีและการแสดงพลังความเข้มแข็งของคนในชุมชน

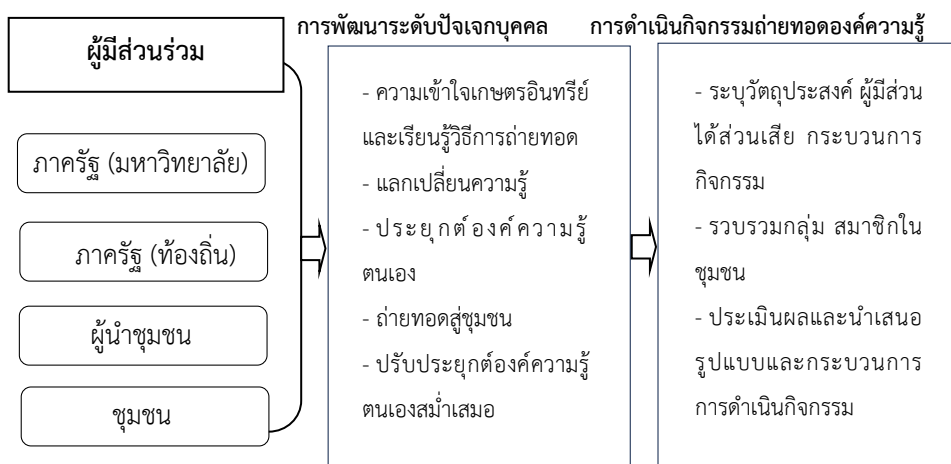
6. องค์ความรู้จากการวิจัย

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วมภายในชุมชนผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ กรณีศึกษา ตำบลหันทราย อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เริ่มจากบทบาทของผู้นั้นมีส่วนได้ส่วนเสียที่มีส่วนร่วมในการเริ่มสร้างกิจกรรมดำเนินการสร้างความเข้มแข็ง



ภายในชุมชน ได้แก่ ภาครัฐ (ตัวแทนคณาจารย์จากมหาวิทยาลัย) ภาครัฐท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และชุมชนตำบลหันทราย โดยกระบวนการนั้นได้แบ่งออกเป็นสองส่วน ได้แก่ ส่วนแรก การพัฒนาและการระดมความคิดเห็นเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางด้านเกษตรอินทรีย์ในระดับปัจเจกบุคคล ส่วนที่สอง การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ที่สร้างกลุ่มคนในการถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์อันเปรียบเสมือนปราชญ์ชุมชนหรือผู้นำทางความคิดขับเคลื่อนกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งภายในชุมชน อย่างไรก็ตามสำหรับในส่วนของการพัฒนาระดับปัจเจกบุคคลนั้นมีกระบวนการในการพัฒนาตั้งแต่การสร้างความรู้ความเข้าใจเกษตรอินทรีย์อันเป็นพื้นฐานหรือเบื้องหลังของชุมชนในตำบลหันทราย และการแลกเปลี่ยนวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของแต่ละคน หลังจากนั้นได้เริ่มมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ประยุกต์องค์ความรู้ของแต่ละคนร่วมกันเพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดในกิจกรรมสร้างความเข้มแข็งโดยบุคคลแต่ละคนมีการปรับปรุงองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ของตนอย่างสม่ำเสมอ ในส่วนที่สองเป็นการดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในระดับชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เริ่มมีบทบาทการแลกเปลี่ยน และระบุวัตถุประสงค์ของกิจกรรมร่วมกัน พร้อมทั้งกำหนดบทบาทการดำเนินกิจกรรมของแต่ละฝ่าย หลังจากนั้นได้ดำเนินการรวบรวมสมาชิกและกลุ่มเพื่อเข้าร่วมและขับเคลื่อนกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์อันแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งภายในชุมชนที่ได้มีการปฏิสัมพันธ์พูดคุยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ท้ายที่สุดคือ การประเมินผลกิจกรรมอันมาสู่รูปแบบของกระบวนการในการสร้างกิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถนำเสนอแนวทางการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาในอนาคตผ่านการขยายโครงการไปยังชุมชนใกล้เคียงหรือการต่อยอดองค์ความรู้ให้ครอบคลุมด้านอื่นๆ โดยแนวทางการถ่ายทอดองค์ความรู้มีความหลากหลายมากขึ้นผ่านการทำกิจกรรมเพื่อให้ความรู้สามารถกระจายไปยังกลุ่มคนที่อาจไม่สามารถเข้าถึงกิจกรรมได้ นอกจากนี้การวัดผลลัพธ์และผลกระทบจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ในระยะยาวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้สำเร็จไปยังชุมชนใกล้เคียงได้นั้นจำเป็นต้องมีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันถ่ายทอดองค์ความรู้และสร้างเครือข่ายความเข้มแข็ง ความสามัคคีภายในชุมชน



ภาพที่ 2. แนวทางการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนา

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การพัฒนาท้องถิ่นผ่านนโยบายสาธารณะควรมีการนำศักยภาพของคนในชุมชนท้องถิ่นมาร่วมสร้างหรือเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้ภายในท้องถิ่นสู่ภาคปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินนโยบายนั้นมาจากการคิด การมีส่วนร่วม การดำเนินงาน และการได้รับประโยชน์จากชุมชนภายในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง อีกทั้งคนภายในชุมชนนั้นยังได้พัฒนาความสามารถและนำความสามารถนั้นมาร่วมสร้างสรรค์สังคมได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากสิ่งที่ถูกพัฒนาเป็นการพัฒนาจากความถนัดและทรัพยากรที่ชุมชนนั้นมีอยู่ภายในพื้นที่

1.2 การขับเคลื่อนนโยบายจำเป็นจะต้องสร้างหรือคำนึงถึงการเปลี่ยนจากระดับตั้งแต่ปัจเจกบุคคลภายในชุมชนจึงสามารถทำให้การพัฒนาในระดับชุมชนดำเนินงานได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากการพัฒนาระดับชุมชนนั้นเป็นการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีสภาพและบริบทที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ดังนั้น การทำความเข้าใจสภาพบริบททั้งตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมในระดับเล็กไปจนถึงระดับใหญ่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมสาธารณะสามารถฝังรากลึก (Embedded local development) และสร้างความเจริญเติบโตภายในชุมชนที่คำนึงทั้งในส่วนของวัฒนธรรม วิถีชุมชน และเศรษฐกิจภายในพื้นที่



1.3 การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะควรมีการกำหนดบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามประเด็นการพัฒนาของพื้นที่และความร่วมมือ (Collaboration) เป็นสิ่งที่สำคัญเพื่อการวางโครงสร้างพื้นฐานทั้งในด้านของสถานที่ สภาพแวดล้อม บริบท และทุนมนุษย์หรือการมีส่วนร่วมของชุมชนอันสามารถนำรูปแบบการพัฒนาที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best practice) ไปประยุกต์ใช้กับบริบทและพื้นที่อื่นได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 การดำเนินงานสร้างความเข้มแข็งของชุมชนควรศึกษาหรือเพิ่มบทบาทของภาคส่วนอื่นในกระบวนการการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งและการพัฒนาท้องถิ่นทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับชุมชนที่มาจากการนำองค์ความรู้ชุมชนมาพัฒนาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายภาคส่วนที่ร่วมกันพัฒนาและเสริมสร้างองค์ความรู้ตั้งแต่ระดับปัจเจกไปจนถึงชุมชน

2.2 การพัฒนาชุมชนควรมีกิจกรรมในการดำเนินงานที่พัฒนามาจากงานวิจัยเชิงปริมาณหรือการสร้างแบบสำรวจความต้องการของชุมชนเบื้องต้นเพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพและแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนอย่างรอบด้านซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมนั้นเป็นรูปแบบหรือต้นแบบในการพัฒนาที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการตั้งแต่ต้นไปจนถึงสิ้นสุดการดำเนินงาน ดังนั้น การออกแบบกิจกรรมนั้นจะไม่เพียงแต่ดำเนินเพื่อผลสำเร็จของโครงการแต่ยังนำปัจจัยที่ครบรอบด้านนั้นมาพัฒนาทุนมนุษย์หรือศักยภาพของคนสะท้อนให้เห็นถึงชุมชนที่ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สร้างระบบนิเวศอันเป็นบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและหลักการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

กัลยาณี กุลชัย. (2566). การสร้างความเข้มแข็งของสังคมแบบเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้และปฏิบัติการเพื่อการรับรองระบบเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS ในจังหวัดเชียงราย. *Journal of Humanities and Social Sciences for Sustainable Development*, 6(1), 109-120.



- ชมภูนุช หุ่นนาค, ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง, วรรณภา รัตน์อัสว, และ เดชา ชาญยุทธ์. (2560). การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ในจังหวัด นครปฐม. *วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ Academic Services Journal, Prince of Songkla University*, 28(2), 158-166.
- รัชชัย อินทะสุข. (2564). *ประชุมและทบทวนแผนการวิเคราะห์ชุมชน “หันทราย”*. โครงการ พื้นที่และยกระดับเศรษฐกิจ และสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.
- Baumgartner, R., Karanth, G. K., Aurora, G. S., & Ramaswamy, V. (2004). *In dialogue with indigenous knowledge: sharing research to promote empowerment of rural communities in India*. In A. Bicker, P. Sillitoe, & J. Pottier (Eds.), *Investigating Local Knowledge* (pp. 207-232). London: Routledge.
- Broner, N., Franczak, M., Dye, C., & McAllister, W. (2001). Knowledge transfer, policymaking and community empowerment: A consensus model approach for providing public mental health and substance abuse services. *Psychiatric Quarterly*, 72(1), 79-102.
- Eitzel, M. V., Hove, E. M., Solera, J., Madzoro, S., Changarara, A., Ndlovu, D., & Ndlovu, M. (2018). Sustainable development as successful technology transfer: Empowerment through teaching, learning, and using digital participatory mapping techniques in Mazvihwa, Zimbabwe. *Development Engineering*, 3, 196-208.
- Garnett, S. T., Crowley, G. M., Hunter-Xenie, H., Kozanayi, W., Sithole, B., Palmer, C., & Zander, K. K. (2009). Transformative knowledge transfer through empowering and paying community researchers. *Biotropica*, 41(5), 571-577.
- Katsamunskas, P. (2016). The concept of governance and public governance theories. *Economic alternatives*, 2(2), 133-141.
- Koppenjan, J. (2012). The New Public Governance in public service delivery. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1765/93164>



Sorrentino, M., Sicilia, M., & Howlett, M. (2018). Understanding co-production as a new public governance tool. *Policy and Society*, 37(3), 277-293.

การเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิศวกรสังคม
กรณีศึกษา: ตำบลหัวช้าง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ *
Learning Local Communities Using the Social Engineer
Process in Huachang Subdistrict,
Uthumphonphisai District, Sisaket Province

สุเทวี คงคุณ

Sutewee kongkoon

วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

College of Law and Government, Sisaket Rajabhat University

E-mail: sutewee.k@outlook.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมสู่การเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น และ 2) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Mixed Methods Research) มีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาภาคปกติ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชานิติศาสตร์และสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง จำนวน 272 คน ที่มาจากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณโดยใช้สูตร ทาโร่ ยามาเน่ ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ที่มาจากการสุ่มใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random sampling) แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วยค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean)

* ได้รับความเห็นชอบ: 3 ตุลาคม 2567; แก้ไขบทความ: 19 ธันวาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 20 ธันวาคม 2567



ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) วิจัยเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสาร วรรณกรรม แบบสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักศึกษามีความรู้พัฒนาทักษะการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมในภาพรวมระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.61, S.D. = 0.62) โดยผ่านการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม 5 เครื่องมือ ได้แก่ ได้แก่ 1) ฟ้ำประทาน 2) นาฬิกาชีวิต 3) Timeline พัฒนาการ 4) Timeline กระบวนการ และ 5) M.I.C Model โดยมีระดับความรู้มากที่สุดคือ เครื่องมือนาฬิกาชีวิต มีทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผลบนฐานข้อมูล และมีระดับความรู้น้อยที่สุด คือ เครื่องมือ M.I.C Model ทักษะการพัฒนาเพื่อต่อยอดและสร้างความยั่งยืน และพัฒนาเป็นชุดการเรียนรู้ 4 ชุดการเรียนรู้ 2) ปัญหาการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม ได้แก่ เวลาในการให้ข้อมูลของชาวบ้านและการลงพื้นที่ของนักวิจัยยังจำกัด และการใช้คำถามในการสื่อสารเพื่อให้ได้คำตอบชัดเจน ต้องฝึกภาษาท้องถิ่น (ภาษาลาว เขมร ส่วย เยอ) ให้กับนักศึกษา ข้อเสนอแนะ ควรมีการทบทวนการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมก่อนออกเก็บข้อมูลในพื้นที่ และ ควรมีการจัดอบรมโดยเชิญวิทยากรที่ผ่านการอบรมจากหน่วย SEAL ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ Up skill ให้กับนักศึกษาเพื่อนำมาใช้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

คำสำคัญ: การเรียนรู้; ชุมชนท้องถิ่น; วิศวกรสังคม

Abstract

The objectives of this study were to: 1) study the students development of learning local through the process of social engineering, and 2) analyze the problem of suggestions on using tools of social engineering students. Research is a mixed-methods research qualitative and quantitative. The instruments used in this research were questionnaires and interviews. The samples used in this study were 272 students of the College of Law and Government. The sample was drawn from 3 departments: public administration, jurisprudence, and political science, using stratified random sampling. The sample was selected using the Taro Yamane formula at a 0.05 margin of error. The statistics used to analyze the data were



percentage, mean, and standard deviation. For the qualitative research, the data collected from documents, literature, and interviews were analyzed using content analysis.

Research findings were as follows: 1) Students have a high level of knowledge and skill in using social engineering tools overall, with a mean score of ($\bar{X}$ = 3.61, S.D. = 0.62) They employ 5 social engineering tools: 1) Fha Prathan, 2) Life Clock, 3) Development Timeline, 4) Process Timeline, 5) M.I.C Model. The highest level of knowledge was found in the Life Clock Tool, which involves critical thinking and logical analysis based on data. The lowest level of knowledge was found in the M.I.C. Model, which focuses on skill development for sustainability and further advancement. These were developed into four learning modules. 2) The issues include the limited time for providing information from the locals and the researchers' fieldwork. The use of questions in communication to obtain clear answers may require training in local languages (Lao, Khmer, Suai, Yeo) for the students. Recommendations include reviewing the use of social engineering tools before collecting data in the area. There should be training sessions organized by inviting speakers trained by the SEAL unit of Rajabhat University, Up Skill, for students to keep up with the changes in society.

Keywords: learning; local communities; social engineer

1. บทนำ

การพัฒนาคนไทยยุคใหม่แห่งศตวรรษที่ 21 มีความมุ่งหวังเพื่อสร้างและพัฒนากำลังคน (Manpower) ที่เป็นยุวชนคนรุ่นใหม่ไม่จำกัดว่าเป็นนักศึกษาหรือบัณฑิตใหม่จะมีความถนัดด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งคนรุ่นใหม่ทุกคนจะได้รับ “โอกาส” ในการเรียนรู้ตามความถนัดของตนเองจนได้ “ความรู้ใหม่” หรือ “นวัตกรรม” ที่สามารถนำไปพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การพัฒนานักศึกษาซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศให้เป็น “คนไทยแห่งศตวรรษที่ 21” ที่ถึงพร้อมด้วยสติปัญญา วุฒิภาวะทางด้านอารมณ์ และมีจิตสาธารณะ และท่ามกลางความ



พัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการค้าโลกทำให้นักศึกษาสามารถลดภาระงานของบัณฑิตใหม่ได้ด้วยการบ่มเพาะอาชีพใหม่แห่งอนาคตที่สามารถสร้างคุณค่าใหม่ให้แก่เศรษฐกิจของประเทศ สภาพการณ์ดังกล่าวสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนานักศึกษาเพื่อมุ่งส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนานักศึกษาให้เป็นคนดี คนเก่ง มีคุณธรรมจริยธรรม มีบุคลิกภาพ มีความรู้ความสามารถเกิดความรักและผูกพันและภูมิใจในมหาวิทยาลัยทั้งในฐานะศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน รวมทั้งแสวงหาวิธีการพัฒนาทักษะทางปัญญา ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ใฝ่เรียนรู้และสู้งาน มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มหาวิทยาลัยจึงได้ดำเนินการพัฒนานักศึกษาให้เป็น “วิศวกรสังคม” โดยมีกลไกพัฒนาหรือกรอบแนวคิดในการพัฒนา คือ 1) วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน 2) ยกระดับองค์ความรู้ในชุมชน 3) สร้างนวัตกรรมเพื่อการแก้ปัญหาชุมชน 4) สร้างความยั่งยืนในการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ บนฐานข้อมูลของชุมชน โดยเป้าหมายพัฒนานักศึกษาและบุคลากรให้เกิดความเข้าใจแนวคิดกระบวนการพัฒนาโดยใช้เครื่องการวิเคราะห์การทำงานเชิงกระบวนการและเป็นระบบมาดำเนินการพัฒนาตัวบุคคลและพื้นที่เป้าหมายอย่างต่อเนื่องให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ในการขับเคลื่อนสังคมชุมชนเชิงพัฒนาต่อไป ปลายปี พ.ศ. 2562 กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 38 แห่งได้สร้างรูปแบบการพัฒนานักศึกษาภายใต้ ชื่อโครงการว่า “วิศวกรสังคม” โดยใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นห้องเรียนสำหรับการทำกิจกรรมนักศึกษาระหว่างเรียน ปกติในรั้วมหาวิทยาลัยเพื่อสร้าง “Soft Skills” ที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 ทักษะแห่งอนาคต การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ปรับวิธีคิดเปลี่ยนวิธีสอน ปรับห้องเรียนสี่เหลี่ยมเป็นห้องเรียนชุมชน ให้ “ทักษะ วิศวกรสังคม” ติดตัวนักศึกษาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตและทำงานในอนาคต (นงรัตน์ อีสโร, 2562)

ตำบลหัวช้าง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ตำบลหัวช้างตั้งอยู่ในอำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ มีสภาพภูมิประเทศที่หลากหลาย รวมถึงพื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น ชุมชนมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและประเพณีที่หลากหลาย แม้ชุมชนจะมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่ก็ยังเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น การขาดการเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยีใหม่ ๆ



การพัฒนานักศึกษาให้เป็น “วิศวกรสังคม” เป็นกระบวนการที่สำคัญในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นการสร้างและพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตและการทำงานในยุคนี้ โดยเฉพาะทักษะด้าน "Soft Skills" เช่น ความสามารถในการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบ และการคิดเชิงวิเคราะห์ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น วิศวกรสังคมที่ได้รับการพัฒนาในมหาวิทยาลัยจึงเป็นผู้ที่สามารถใช้เครื่องมือวิศวกรรมในการช่วยเสริมสร้างศักยภาพชุมชน พร้อมทั้งสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทและปัญหาของชุมชนนั้น ๆ แนวคิดเกี่ยวกับ “วิศวกรสังคม” สอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยหลายๆ ชิ้นที่เน้นความสำคัญของการพัฒนาทักษะในการวิเคราะห์และแก้ปัญหาในระดับชุมชนและสังคมโดยใช้ความรู้และเทคโนโลยีที่มีอยู่ งานวิจัยของ Faiz & Agustine (2018) ที่ระบุว่า วิศวกรสังคมมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้ชุมชนพัฒนาไปในทิศทางที่ดี โดยการวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่และสร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร การยกระดับความรู้ในชุมชนเป็นการเสริมสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมเพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาของตนเองได้อย่างยั่งยืน ในส่วนของแนวคิดการพัฒนา “วิศวกรสังคม” ในการใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นห้องเรียนจริงก็สอดคล้องกับแนวทางของการพัฒนาการศึกษาสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นการเรียนรู้แบบ Learning by Doing หรือการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (อภิสิทธิ์พร สติธยาภักดิ์กุล, 2561) ได้กล่าวถึงบทบาทของ "วิศวกรสังคม" ในการพัฒนาชุมชน โดยวิศวกรสังคมจะช่วยในการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนและสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน การพัฒนาในด้านนี้ไม่เพียงแต่จะส่งผลดีต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน แต่ยังสามารถสร้างโอกาสในการพัฒนาและสร้างนวัตกรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของพื้นที่

ดังนั้น จากที่มาและความสำคัญที่กล่าวถึง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัยการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นในตำบลหัวช้าง อำเภอกุดชุมพภูมิพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ เนื่องจากชุมชนนี้มีทุนทางสังคมที่หลากหลายและน่าสนใจในการเรียนรู้ การศึกษาใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมเพื่อวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับชุมชนผ่านการสร้างนวัตกรรมและยกระดับองค์ความรู้ในพื้นที่ ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ



2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะวิศวกรสังคมผ่านการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น ตำบลหัวช้าง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมของนักศึกษาวิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Mixed Methods) โดยมี วิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่

- 1.1 ประชากร ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ภาคปกติ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ จำนวน 845 คน
- 1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชนิติศาสตร์ และสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง จำนวน 272 คนซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)
- 1.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 3 ท่าน และกลุ่มทดลองนำร่องในการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ คือ นักศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 50 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ประเด็นข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended) อีกทั้ง ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบกลิ่นกรอง จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านโครงสร้างข้อคำถาม และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระสำคัญ ตลอดจน ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลอง (Try Out) สัมภาษณ์กับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจริง จำนวน 30 คน เพื่อหาข้อบกพร่อง ข้อแก้ไข ข้อเสนอแนะให้แบบสัมภาษณ์มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และ 2) แบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม แบบสอบถามชนิดตรวจ



รายการ (checklist) ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความรู้ในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และตอนที่ 3 ปัญหา และข้อเสนอแนะ ในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended) ตลอดจน ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาหาคุณภาพภาพของเครื่องมือ ได้แก่ 1) นำแบบสอบถามพบที่ปรึกษาและ ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ 2) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอนำเสนอ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาโดยหาค่าความสอดคล้อง ของวัตถุประสงค์กับข้อคำถาม (Index of Item–Objective Congruence: IOC) (ล้วน สายยศ และ อังคนา สายยศ, 2543, น. 249) พบว่ามีค่า IOC ระหว่าง 0.80–1.00 และ 3) การทดลอง ใช้เครื่องมือกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุดซึ่งผลการประเมินมีอำนาจจำแนก ระหว่าง 0.25–0.75 และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีของCronbach (1951, p.274; อ่างในบุญชม ศรีสะอาด, 2558) ซึ่งมีผลการประเมินค่าความเชื่อมั่น 0.95

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการใช้แบบสอบถามกับ กลุ่มตัวอย่าง และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล เอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายและ การรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) 2) การวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม ทางสถิติทางวิจัย

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4. สรุปผลการวิจัย

1. นักศึกษาใช้ทักษะวิศวกรสังคมพัฒนาการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น ตำบลหัวช้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม ได้แก่ 1) ฟาประทาน 2) นาฬิกาชีวิต 3) Timeline พัฒนาการ 4) Timeline กระบวนการ 5) M.I.C Model



ในภาพรวม มีระดับความรู้ในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมระดับมาก ดังตาราง ตาราง แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและแปรผลระดับความรู้ในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมของนักศึกษา

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยระดับความรู้ในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม

เครื่องมือวิศวกรสังคม	$\bar{X}$	S.D.	แปรผล
ฟ้าประทาน	3.62	0.64	มาก
นาฬิกาชีวิต	3.88	0.65	มาก
Timeline พัฒนาการ	3.60	0.66	มาก
Timeline กระบวนการ	3.57	0.59	มาก
M.I.C Model	3.40	0.58	ปานกลาง
รวม	3.61	0.62	มาก

จากตาราง แสดงว่าระดับความรู้ในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมของนักศึกษาวิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ในภาพรวมมีระดับความรู้ในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมระดับมาก ($\bar{X} = 3.61$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด มีระดับความรู้มากที่สุดคือ เครื่องมือนาฬิกาชีวิต ($\bar{X} = 3.88$) รองลงมาคือ เครื่องมือฟ้าประทาน ($\bar{X} = 3.62$) เครื่องมือ Timeline พัฒนาการ ($\bar{X} = 3.60$) Timeline กระบวนการ ($\bar{X} = 3.57$) และข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด มีระดับความรู้น้อยที่สุด คือ เครื่องมือ M.I.C Model ($\bar{X} = 3.40$)

การศึกษาระดับความรู้ในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมของนักศึกษาวิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง จำนวน 5 เครื่องมือ ได้แก่ เครื่องมือ ได้แก่ 1) ฟ้าประทาน 2) นาฬิกาชีวิต 3) Timeline พัฒนาการ 4) Timeline กระบวนการ 5) M.I.C Model ในภาพรวมมีระดับความรู้ในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมอยู่ในระดับมาก โดยแยกตามเครื่องมือได้ดังนี้

1) เครื่องมือฟ้าประทาน ทักษะวิศวกรสังคมในการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น คือ มีทักษะการคิด วิเคราะห์เชิงเหตุผลบนฐานข้อมูล 2) เครื่องมือนาฬิกาชีวิต ทักษะวิศวกรสังคมในการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น คือเข้าใจตนเองและเปิดโอกาสรับฟังความคิดผู้อื่น 3) Timeline พัฒนาการ



ทักษะวิศวกรสังคมในการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น คือ เข้าใจในปรากฏการณ์ที่พบ เห็นถึงพัฒนาการ กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้น (พื้นที่กรณีศึกษา) 4) Timeline กระบวนการ ทักษะวิศวกรสังคมในการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น คือ มีความสามารถในการตั้งคำถามอย่างสงสัยใคร่รู้เกี่ยวกับกระบวนการ หรือขั้นตอนของสิ่งที่จะศึกษา 5) เครื่องมือ M.I.C Model ทักษะวิศวกรสังคมในการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น คือ เข้าใจในเครื่องมือวิศวกรสังคม เพื่อพัฒนาต่อยอด

2. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมของนักศึกษาวิทยาลัย กฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ดังนี้

2.1 ปัญหาที่พบในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม

2.1.1 ความเข้าใจในเครื่องมือ นักศึกษาบางคนยังขาดความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับเครื่องมือวิศวกรสังคมบางชนิด เช่น M.I.C Model ซึ่งมีความซับซ้อนมากกว่าชนิดอื่น ทำให้การใช้งานในพื้นที่จริงไม่เต็มประสิทธิภาพ

2.1.2 ขาดการฝึกฝน ถึงแม้ว่านักศึกษาจะมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเครื่องมือวิศวกรสังคมในห้องเรียน แต่ยังขาดโอกาสในการฝึกใช้เครื่องมือเหล่านั้นในสถานการณ์จริง ทำให้บางครั้งไม่สามารถใช้เครื่องมือได้เต็มที่เมื่อเจอกับปัญหาจริงในชุมชน

2.1.3 การขาดข้อมูลหรือทรัพยากร การใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมบางประเภท อาจจำเป็นต้องใช้ข้อมูลที่มีความหลากหลายและความละเอียดสูง ซึ่งในบางกรณี นักศึกษาอาจพบกับข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลที่จำเป็นในการประยุกต์ใช้เครื่องมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ข้อเสนอแนะใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม

2.2.1 การเพิ่มการฝึกปฏิบัติจริง ควรมีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริงในชุมชน เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้และปรับใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมในสถานการณ์จริง ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างทักษะในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชน

2.2.2 การเสริมสร้างความเข้าใจในเครื่องมือ ควรจัดอบรมหรือกิจกรรมเสริมที่ช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือวิศวกรสังคมมีความชัดเจนและเข้าใจง่ายขึ้น เพื่อให้นักศึกษาใช้เครื่องมือได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะเครื่องมือที่มีความซับซ้อน เช่น M.I.C Model

2.2.3 การใช้เทคโนโลยีและข้อมูล ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการรวบรวมและจัดการข้อมูล เพื่อให้ศึกษามีข้อมูลที่ครบถ้วนและแม่นยำในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมในการวิเคราะห์และพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ



2.2.4 การสนับสนุนจากอาจารย์และผู้เชี่ยวชาญ ควรมีการสนับสนุนจากอาจารย์และผู้เชี่ยวชาญในการให้คำแนะนำและคำปรึกษาในการใช้เครื่องมือวิศวกรรมสังคม เพื่อช่วยให้นักศึกษาสามารถแก้ไขปัญหาหรือข้อสงสัยที่เกิดขึ้นได้ทันที

3. ผลการศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

จากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) มีผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 4 คน

การจัดประชุมกลุ่มย่อย แบ่งนักศึกษาออกเป็น 4 กลุ่ม สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลจากประชาชนชาวบ้านโดยใช้เครื่องมือวิศวกรรมสังคม ดังนี้ จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 4 คน สรุปได้ชุดความรู้ในท้องถิ่น โดยการพัฒนาทักษะวิศวกรรมสังคมผ่านเครื่องมือ 5 เครื่องมือ สร้างชุดการเรียนรู้ได้จำนวน 4 ชุดการเรียนรู้ ดังนี้

ชุดความรู้ที่ 1 ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของชุมชนตำบลหัวช้าง

ตำบลหัวช้างตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอดุสิต จังหวัดศรีสะเกษ ถูกจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2440 โดยเดิมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอประจิม ในพื้นที่นี้มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ และพืชพันธุ์หลากหลาย บรรพบุรุษของชุมชนจึงได้อพยพมาจากเมืองศรีสะเกษเพื่อตั้งถิ่นฐานใหม่ โดยทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์อย่างพอเพียง ชื่อและสัญลักษณ์ ชื่อ "หัวช้าง" เกิดจากการพบกระดูกช้างจำนวนมากในพื้นที่ ทำให้ชุมชนนี้มีชื่อเสียงและเป็นเอกลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับสัตว์มงคลในวัฒนธรรมไทย สัญลักษณ์ของตำบลหัวช้างคือ "ช้างสามเศียร" (โอราพต) ซึ่งมีความหมายเกี่ยวข้องกับการเป็นต้นกำเนิดแห่งสายน้ำในจักรวาล

เครื่องมือวิศวกรรมสังคมที่ใช้เก็บข้อมูลได้แก่ ฟาประทานและนาฬิกาชีวิต

1. ฟาประทาน ฟาประทานเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างทักษะการคิดและทำความเข้าใจความหลากหลายของสังคม โดยมุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมอบรมเข้าใจว่าปรากฏการณ์ในโลกนี้มีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งเกิดจากประสบการณ์และวัฒนธรรมที่แตกต่าง การเห็นต่างจึงไม่ใช่เรื่องผิดหรือถูก แต่เป็นการทำความเข้าใจและเคารพความแตกต่าง เพื่อหาจุดร่วมในการพัฒนาสังคม

2. นาฬิกาชีวิต นาฬิกาชีวิตช่วยให้เข้าใจจังหวะการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน โดยศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมในแต่ละช่วงวัน เดือน หรือปี เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและการกระทำของผู้คน นอกจากนี้ยังช่วยให้เห็นเหตุผลเบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน



ชุดความรู้ที่ 2 พิธีกรรมตนเอง

พิธีกรรมตนเอง เป็นการแสดงถึงความเชื่อและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาของชาว กูย (ส่วย) ในพื้นที่ศรีสะเกษ โดยการรำสวดเองไม่เพียงแต่เป็นการรักษาผู้เจ็บป่วย แต่ยังเป็นการ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งลี้ลับของธรรมชาติ รวมถึงบรรพบุรุษและเทพเจ้าที่ พวกเขานับถือ

เครื่องมือวิศวกรสังคมที่ใช้เก็บข้อมูลได้แก่ ฟาประทาน, นาฬิกาชีวิต, และ Time Line พัฒนาการ ในการศึกษาพิธีกรรมตนเองสามารถมองเห็นได้ในหลายมิติ โดยเฉพาะในด้านการทำความเข้าใจวัฒนธรรมและการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและพิธีกรรมที่มีความสำคัญ

1. ฟาประทาน การสร้างทักษะ ฟาประทานช่วยให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจความหลากหลายของ ประสพการณ์และวัฒนธรรมที่มีผลต่อความเชื่อและพฤติกรรมของผู้คนในพิธีกรรมตนเอง การเคารพความแตกต่าง พิธีกรรมตนเองแสดงถึงการยอมรับและเคารพต่อความเชื่อที่แตกต่าง ของแต่ละกลุ่ม เช่น ความเชื่อในผีแม่สะเอ็ง ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการสร้างสรรค์ความ เข้าใจร่วมกันในชุมชน

2. นาฬิกาชีวิต การศึกษาเวลากับวิถีชีวิต เครื่องมือนี้ช่วยให้เห็นว่าพิธีกรรมตนเองเกิดขึ้น ในช่วงเวลาไหนและมีความสำคัญอย่างไรต่อวิถีชีวิตของชาวกูย (ส่วย) เช่น การจัดพิธีในเดือน สาม หลังการเก็บเกี่ยว กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การใช้เวลาศึกษากิจกรรมในชีวิตประจำวันทำให้ สามารถเชื่อมโยงระหว่างพิธีกรรมกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

3. Time Line พัฒนาการ การศึกษาเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลง Time Line ช่วยให้เข้าใจ ที่มาที่ไปและการเปลี่ยนแปลงในประเพณีตนเอง รวมถึงการย้ายจากความเชื่อดั้งเดิมไปสู่การ รักษาโรคผ่านพิธีกรรม ทูทางสังคมและวัฒนธรรมการศึกษาในบริบทนี้ช่วยให้เห็นว่ามีเงื่อนไข อะไรบ้างที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในพิธีกรรม และทำให้สามารถมองเห็นความสำคัญของการ สืบทอดวัฒนธรรม

ชุดความรู้ที่ 3 ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่

ข้อมูลพื้นฐาน กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวช้างตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2539 เพื่อแก้ปัญหาการว่างงานในชุมชน และลดการอพยพไปทำงานต่างถิ่น โดยมุ่งเน้นการสร้างรายได้จากการทอผ้าไหม ผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่มประกอบด้วยผ้าไหมมัดหมี่, ผ้าสบ, และเสื่อ



การศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวช้าง สามารถวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือวิศวกรสังคม ได้แก่ ฟาประทาน, Timeline กระบวนการ, และ M.I.C. Model ได้ดังนี้

1. ฟาประทาน เครื่องมือนี้ช่วยให้กลุ่มนักศึกษา เข้าใจและเคารพความหลากหลายของสังคมในชุมชน โดยเฉพาะในบริบทของการทำงานร่วมกันของสตรีในชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและผลิตภัณฑ์ สร้างทักษะในการสื่อสารและการให้เหตุผลเกี่ยวกับความเชื่อและวัฒนธรรมในการทอผ้าไหม ซึ่งไม่ใช่แค่เรื่องของการผลิต แต่ยังเกี่ยวข้องกับการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน

2. Timeline กระบวนการ การใช้ Timeline กระบวนการ ช่วยในการศึกษาและวิเคราะห์ขั้นตอนการผลิตผ้าไหม ตั้งแต่การเตรียมเส้นไหม การย้อมสี การทอผ้า จนถึงการผลิตสินค้าเสร็จสมบูรณ์ ช่วยให้เห็นภาพรวมของกระบวนการผลิตและสามารถระบุจุดที่ต้องการการพัฒนา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

3. M.I.C. Model Modify (M): การปรับปรุงกระบวนการย้อมสีโดยใช้เอนไซม์เอนอีช เพื่อให้สีติดทนและมีคุณภาพดีขึ้นช่วยให้การผลิตผ้าไหมมีคุณภาพสูงขึ้นและสามารถแข่งขันในตลาดได้ Improve (I): การยกระดับการผลิตโดยการนำเทคโนโลยี เช่น นาโนเทคโนโลยี มาใช้ในการเคลือบกลั่นดอกลำดวนบนผ้าไหม เพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ Create (C): การสร้างกระบวนการใหม่ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ เช่น การสร้างลายใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์ หรือการพัฒนาสินค้าใหม่ที่ตอบโจทย์ความต้องการของตลาด

ชุดความรู้ที่ 4 ผลิตภัณฑ์ร่มใหญ่

ข้อมูลพื้นฐาน ผลิตภัณฑ์ร่มใหญ่ หรือร่มสนาม เป็นสินค้าที่มีความหลากหลายในการใช้งาน เช่น การใช้เป็นร่มสำหรับรับส่งคนหรือสำหรับตั้งใช้งานกลางแจ้ง ช่วยกันแดดและฝน นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นสื่อโฆษณา โดยการสกรีนโลโก้เพื่อประชาสัมพันธ์บริษัทหรือแบรนด์สินค้า ขนาดของร่มมีหลายแบบ (36, 40, 42, 45, 50 นิ้ว) และทรงร่มมีให้เลือกทั้งทรงกลมและทรงสี่เหลี่ยม สามารถเลือกใช้งานได้ตามความเหมาะสม

การศึกษาผลิตภัณฑ์ร่มใหญ่ สามารถวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือวิศวกรสังคม ได้แก่ ฟาประทาน, Timeline กระบวนการ, และ M.I.C. Model ได้ดังนี้



1. ฟ้ำประทาน ฟ้ำประทานช่วยในการสร้างความเข้าใจในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานร่มนาม ซึ่งสามารถเป็นสัญลักษณ์ของการสร้างสภาพแวดล้อมที่สะดวกสบายและน่าสนใจในพื้นที่ต่าง ๆ

2. Timeline กระบวนการ ถูกใช้เพื่อศึกษาขั้นตอนการสังผลิตร่มนาม ตั้งแต่การเลือกขนาดและทรง การแจ้งจำนวน การออกแบบ จนถึงการจัดส่ง ช่วยให้เห็นภาพรวมและสามารถวิเคราะห์กระบวนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. M.I.C. Model Modify (M) ปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยสามารถรับผลิตร่มนามในจำนวนที่ไม่มาก Improve (I) ยกระดับการบริการลูกค้า เช่น การให้บริการทำงานด่วนเพื่อเพิ่มความสะดวกในการสังผลิต Create (C) สร้างรูปแบบใหม่ในการสกรีนโลโก้ที่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างหลากหลาย

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นด้วยเครื่องมือวิศวกรสังคม ในตำบลหัวช้างอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ด้านเวลาและการเตรียมการ ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพและผลลัพธ์ของการศึกษา ลงพื้นที่เดียวอาจส่งผลให้เกิดความแออัดในการทำกิจกรรมหรือการศึกษาในพื้นที่นั้น ๆ โดยเฉพาะเมื่อมีเวลาในการศึกษาและประมวลผลข้อมูลที่จำกัด สิ่งนี้อาจทำให้การรวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์ชุมชนทำได้ไม่เต็มที่ นักศึกษาจำนวนมากในพื้นที่เดียวอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน เช่น การรวบรวมข้อมูลจากชุมชน การทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม อาจไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีจำนวนผู้เข้าร่วมมากเกินไปในแต่ละครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สง่า วงศ์ไชย (2562) ยังยืนยันว่าการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานช่วยพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงในศตวรรษที่ 21 โดยมีขั้นตอน 5 ขั้นตอนที่สำคัญ ซึ่งสนับสนุนการวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการประสานงานและการมีส่วนร่วมของชุมชน การลงพื้นที่เดียวอาจทำให้เกิดความลำบากในการประสานงานกับชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากต้องการการต้อนรับและความร่วมมือจากชุมชนที่มีขนาดใหญ่และหลากหลาย โดยชุมชนอาจไม่สามารถรองรับนักศึกษาทั้งหมดในเวลาเดียวกันได้ การขาดการประสานงานที่ดีอาจส่งผลให้การใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมไม่เต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นงรัตน์ อีสโร (2564) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาทักษะวิศวกรสังคม



สำหรับนักศึกษา โดยเน้นการทำกิจกรรมแก้โจทย์ปัญหาเชิงพื้นที่ในชุมชนท้องถิ่น ผ่านการ Coaching ของคณาจารย์และปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการทั้งหมด เป้าหมายคือการสร้างบัณฑิตที่เป็นนักคิด นักสื่อสาร นักประสาน และนักสร้างนวัตกรรมชุมชน ซึ่งสามารถนำทักษะเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตและการทำงานในอนาคต นอกจากนี้ยังมีการใช้เครื่องมือ เช่น ฟ้าประทาน นาฬิกาชีวิต และ M.I.C. Model เพื่อพัฒนา "Soft Skill" และสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น พร้อมทั้งส่งเสริมการคิดสร้างนวัตกรรมในชุมชน จากการศึกษาระดับความรู้ในการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม พบว่า นักศึกษามีความเข้าใจและทักษะในการใช้เครื่องมือดังกล่าวในระดับที่ดี เครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ เช่น ฟ้าประทาน, นาฬิกาชีวิต, Timeline พัฒนาการ, Timeline กระบวนการ และ M.I.C Model ช่วยให้สามารถเข้าใจและวิเคราะห์สภาพสังคมในชุมชนท้องถิ่นได้ดีขึ้น และยังการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมช่วยในการพัฒนาทักษะสำคัญของนักศึกษา เช่น การคิดวิเคราะห์, การสื่อสาร, การทำงานร่วมกัน และการสร้างนวัตกรรมเพื่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พลกฤต แสงอาวุธ และ บุษยมาศ เหมณี (2565) ที่กล่าวถึงการพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมในโครงการยุวชน มรส. สร้างชาติ ที่เน้นการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมในการแก้ปัญหาชุมชนและพัฒนาสังคม โดยการมีส่วนร่วมของนักศึกษา และการใช้ความรู้จากท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาชุมชน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาสพงษ์ ฐิ์ทำนอง (2566) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาวิศวกรสังคมโดยใช้ภูมิสารสนเทศในการพัฒนาพื้นที่ เช่นเดียวกับงานวิจัยนี้ที่เน้นการใช้เครื่องมือในการเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่นและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนโดยการศึกษาพื้นที่และปัญหาที่เกิดขึ้น การพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมที่ได้จากการใช้เครื่องมือดังกล่าวช่วยให้นักศึกษาเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

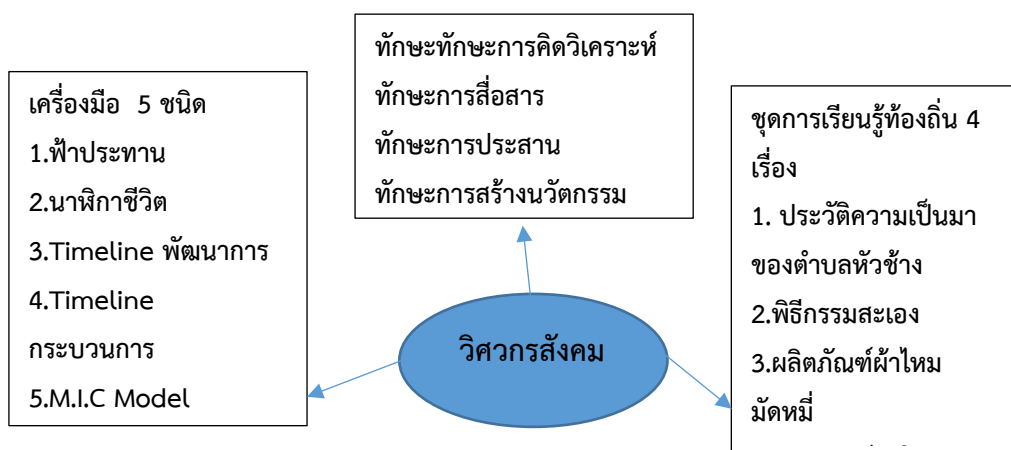
สรุป การใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมในการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นมีผลในการพัฒนาทักษะทางด้านการคิดวิเคราะห์ การสร้างนวัตกรรม และการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงกับงานวิจัยที่ได้ศึกษาในหลายด้าน การประยุกต์ใช้ทฤษฎีวิศวกรสังคมและเครื่องมือที่เกี่ยวข้องสามารถสร้างผลกระทบที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนและทักษะของนักศึกษาในอนาคต ทำให้การศึกษานี้มีความสำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ



6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมในการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

1. เครื่องมือฟ้าประทาน เครื่องมือนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น โดยการคิดและวิเคราะห์เชิงเหตุผลบนฐานข้อมูลที่มี
2. เครื่องมือนาฬิกาชีวิต เข้าใจตนเองและมีความสามารถในการเปิดรับความคิดเห็นของผู้อื่นได้ดีซึ่งช่วยในการเรียนรู้และสำรวจชุมชน
3. เครื่องมือ Timeline พัฒนาการ เข้าใจปรากฏการณ์และกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่กรณีศึกษาได้ดี
4. เครื่องมือ Timeline กระบวนการ แสดงความสามารถในการตั้งคำถามเกี่ยวกับกระบวนการหรือขั้นตอนที่ศึกษา ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูล
5. เครื่องมือ M.I.C Model เข้าใจการใช้เครื่องมือ M.I.C Model เพื่อพัฒนาต่อยอด



ภาพที่ 1. โมเดลการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมในการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น

สรุป วิศวกรสังคม จึงเป็นทั้งผู้เรียนรู้และผู้เอื้อให้เกิดกระบวนการจัดการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น ได้พูดคุยเพื่อออกแบบกระบวนการและวิธีการในการจัดการปัญหาหรือระดับทุนของชุมชน ไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนผสมผสานกับความรู้จากภายนอกที่วิศวกรสังคมจะเชื่อมโยงลงไปสู่ท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ต่อไป



7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมหรือกระบวนการที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ร่วมกัน โดยการมีวิศวกรสังคมเป็นตัวกลางในการจัดการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ควรมีการจัดรายวิชาวิศวกรสังคมลงในหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีความรู้และเน้นทักษะในการทำงานร่วมกับชุมชน

1.3 ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงและสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ, ภาคเอกชน, และชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมของวิศวกรสังคมที่สามารถนำแนวคิดหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ พร้อมทั้งสร้างช่องทางในการส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ควรมีการกำหนดพื้นที่ในการเก็บข้อมูลในบริบทที่หลากหลายให้กับนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกใช้เครื่องมือได้ครบทุกเครื่องมือ และยังสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักศึกษา วิศวกรสังคมในการลงพื้นที่ปฏิบัติงานในอนาคต

2.2 ควรมีการจัดอบรมโดยเชิญวิทยากรที่ผ่านการอบรมจากหน่วย SEAL (Systematic Thinking / Emotional Intelligence/ Active learning/ Lifelong learning หมายถึง ผู้สอนที่คิดอย่างเป็นระบบและรอบด้าน สามารถจัดการอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ให้เรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติอย่างมีความสุข และกระหายการพัฒนาตัวเองตลอดชีวิต) ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อ Up skill ให้กับนักศึกษาเพื่อนำมาใช้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่น ๆ หรือวิจัยเกี่ยวกับวิศวกรสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น

3.2 ควรมีการศึกษาเชิงลึกการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมกับพื้นที่อื่น เพื่อให้สามารถพัฒนาวิศวกรสังคมเกิดความเชี่ยวชาญและมีความเข้าใจในการทำงานกับชุมชน



เอกสารอ้างอิง

- นงรัตน์ อีสโร. (2562). *วิศวกรสังคม (Social Engineer)*, สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาประเทศ [เอกสารสรุปผลการอบรมเชิงปฏิบัติการ]. (ม.ป.ท., ม.ป.พ.).
- นงรัตน์ อีสโร. (2564). *คู่มือพัฒนานักศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2558). *การวิจัยและการประเมินผลการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิชาการ.
- พลกฤต แสงอาวุธ, และ บุษยมาศ เหมณี. (2565). การนำนโยบายการพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมไปปฏิบัติ ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการยุวชน มรส.สร้างชาติ. *วารสารวิชาการธรรมทรรคน*, 22(2), 72-82.
- ล้วน สายยศ, และ อังคณา สายยศ. (2543). *การศึกษาและการพัฒนาในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ.
- สง่า วงศ์ไชย. (2562). การเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงในศตวรรษที่ 21. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 12(2). 1131-1149.
- สุภาสพงษ์ รุ้งทำนอง. (2566). การพัฒนาวิศวกรสังคมด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่โดยใช้ภูมิสารสนเทศตำบลนาบ่อคำ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารพิกุล*, 21(2). 109-131.
- อภิสิทธิ์พร สถิตย์ภาคีกุล. (2561). การออกแบบการเรียนการสอน: ทักษะเพื่อความสำเร็จของครู. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์มหาวิทยาลัยนครศรีธรรมราช*, 10(ฉบับพิเศษ), 107-115.
- Faiz, P, M., & Agustine, O, V. (2018). *The Indonesian constitutional court decisions as a social engineer in improving people's welfare*. International Conference on Recent Innovations (ICRI 2018), 165-170.

ปัญหา และแนวทางแก้ไข: ผลจากการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริม
สุขภาพตำบลให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา *

Problems and Solutions: The Results from Transferring
Subdistrict Health Promoting Hospitals to Songkhla
Provincial Administrative Organization

ปรีดา แท้อรัญ¹, ศदानนท์ วัดตธรรม², ชนกนาถ พูลสวัสดิ์³, บุณิกา จันท์เกตุ⁴,
กรณิภา ศรีวรเดชไพศาล⁵, วีระศักดิ์ เครือเทพ⁶, และ รามาวดี ปันทอง⁷
Preeda Taearak¹, Sadanon Wattatham², Chanoknat Poolsawat³, Bunika Chanket⁴,
Kornnipa Sriworradejphaisal⁵, Weerasak Krueathep⁶, and Ramawadee Panthong⁷
สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ¹
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา^{2,3,4,5}
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย⁶
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา⁷
National Health Commission Office¹
Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University^{2,3,4,5}
Faculty of Political Science, Chulalongkorn University⁶
Institute of Research and Development, Songkhla Rajabhat University⁷
Corresponding Author, E-mail: sadanon.wa@skru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินงานหลังการถ่ายโอน
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

* ได้รับความเห็นชอบ: 6 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 16 เมษายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 21 เมษายน 2568



(อบจ.สงขลา) และ 2) ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขจากการดำเนินงานหลังการถ่ายโอน รพ.สต. ให้แก่ อบจ.สงขลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 19 คน จาก 10 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยวิธีสามเส้า จากนั้นนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) การดำเนินงานหลังการถ่ายโอน รพ.สต. ให้แก่ อบจ.สงขลา นั้นทาง รพ.สต. มีความตื่นตัวค่อนข้างสูง ด้วยต้องการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานและความก้าวหน้าในเส้นทางอาชีพ รวมไปถึง เป็นการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานของภาคประชาชนที่สามารถสร้างเครือข่ายการทำงาน และ รพ.สต. ยังคงดำเนินงานตามปกติ แม้จะมีข้อจำกัดทางด้านกำลังคน ซึ่งต้องการถ่ายโอนอัตรากำลังในการดำเนินงานด้านดูแลสุขภาพเพิ่มขึ้น และ 2) ปัญหาและแนวทางแก้ไขจากการดำเนินงานหลังการถ่ายโอน รพ.สต. ให้แก่ อบจ.สงขลา พบว่า ยังคงมีปัญหในเรื่องของการปรับวิธีการทำงาน เช่น ระบบงานหนังสือ กระบวนการทางพัสดุ และวัสดุ อุปกรณ์ทางการแพทย์ ที่ทาง อบจ.สงขลา ยังไม่สามารถจัดซื้อได้ การจัดทำเอกสารการเงินแตกต่างกันไปตามแหล่งงบประมาณ รวมไปถึงความกังวลในเรื่องของค่าหัวในการรักษาที่จะถูกนำไปใช้ยังโรงพยาบาลศูนย์ หรือโรงพยาบาลระดับทุติยภูมิขึ้นไป แนวทางแก้ไขที่สำคัญ คือ อบจ.สงขลา ต้องจัดตั้งคณะกรรมการในระดับพื้นที่ขึ้นมาเพื่อเป็นกลไกในการสร้างระบบการทำงาน ของ รพ.สต. และสร้างภาคีเครือข่ายการทำงาน รวมทั้ง การปรับเปลี่ยนลักษณะการทำงาน ของ รพ.สต. ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: การถ่ายโอนภารกิจ; โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล; องค์การบริหารส่วนจังหวัด

Abstract

The aim of this research article was to 1) study the operational situation after transferring of Subdistrict Health Promoting Hospitals (SHPHs) to the Songkhla Provincial Administrative Organization (Songkhla PAO), and 2) study the problems and solutions after transferring of SHPHs to the Songkhla PAO. This was a qualitative one, instrument using was an in-depth interview selected with the



purposive sampling technique; 19 key informants from 10 related agencies. Using data triangulation for enhancing the credibility and validity of research findings, then data analyzed by using content analysis method.

The research results found that, 1) after the transfer, the SHPHs showed a high level of engagement, driven by a desire for operational changes and career progression. This has helped mobilize processes among the community, creating networks of collaboration. Despite a shortage of personnel, SHPHs continued their usual operations and expressed the need for more health workers. 2) Regarding the problems and solutions, several operational issues emerged, such as document management, procurement processes, and the inability of the Songkhla PAO to purchase medical equipment. Financial documentation also varies based on the source of funding. There were concerns about capitation funding being diverted to central or secondary hospitals. A key solution is for the Songkhla PAO to establish a local committee to create an operational system for SHPHs and strengthen collaboration networks. Additionally, there should be a shift in SHPH operations to focus more on improving the quality of life of people in the area.

Keywords: the transferring mission; subdistrict health promotion hospitals; Provincial Administrative Organization

1. บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (2560) มาตรา 250 ได้บัญญัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจการมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามกฎหมายที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกลไกและขั้นตอนในการกระจายหน้าที่และอำนาจ ตลอดจนงบประมาณและบุคลากรที่เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้ง พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (2542) มาตรา 17 (19) ประกอบกับกฎกระทรวงมหาดไทย ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด



พ.ศ. 2540 (2540) ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) มีหน้าที่และอำนาจจัดให้มีโรงพยาบาลจังหวัด การรักษาพยาบาล การป้องกันและบำบัดรักษาโรคติดต่อ รวมทั้งแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 (2551) และแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) (2551) ได้กำหนดให้กระทรวงสาธารณสุขถ่ายโอนสถานีนอนามัย โรงพยาบาลชุมชนและโรงพยาบาลทั่วไปให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อม และในระยะสุดท้ายให้ถ่ายโอนให้แก่ อบจ.

จากแนวทางของระเบียบและข้อกำหนดข้างต้น โดยเฉพาะเรื่องของการถ่ายโอนสถานีนอนามัย โรงพยาบาลชุมชน และโรงพยาบาลทั่วไป ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขได้ดำเนินการถ่ายโอนสถานีนอนามัย (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หรือ รพ.สต. และสถานีนอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี) จำนวน 27 แห่ง ในปี พ.ศ. 2551 จำนวน 19 แห่ง ในปี พ.ศ. 2555 จำนวน 4 แห่ง ในปี พ.ศ. 2557 จำนวน 1 แห่ง ในปี พ.ศ. 2559 จำนวน 6 แห่ง ในปี พ.ศ. 2562 และจำนวน 8 แห่ง ในปี พ.ศ. 2563 รวมทั้งสิ้น 65 แห่ง จากจำนวนสถานีนอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 9,787 แห่งทั่วประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, ม.ป.ป.) ผลที่เกิดขึ้นข้างต้น สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพิจารณาเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารภารกิจถ่ายโอนด้านสาธารณสุขให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อดำเนินการประเมินความพร้อม อบจ. บริหารการถ่ายโอน และจัดทำคู่มือการพัฒนาคุณภาพสถานีนอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (Quality Improvement Manual) ที่ได้รับการถ่ายโอนให้แก่ อบจ. ให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และมาตรฐานตามกฎหมายว่าด้วยระบบสุขภาพปฐมภูมิ

สำหรับจังหวัดสงขลา มีสถานีนอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี และ รพ.สต. ทั้งหมด จำนวน 126 แห่ง (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2566) โดย รพ.สต. ที่สมัครใจถ่ายโอนไปยังองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา (อบจ.สงขลา) และ อบจ.สงขลา ยินดีรับการถ่ายโอนนั้น ในปี พ.ศ. 2566 มีจำนวน 23 แห่ง เป็น รพ.สต. ในอำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา จำนวน 6 แห่ง ถือได้ว่าได้สมัครใจถ่ายโอนพร้อมกันทั้งอำเภอ และในปี พ.ศ. 2567 มี รพ.สต. ที่สมัครใจยื่นความประสงค์ในการถ่ายโอนเพิ่มขึ้น จำนวน 26 แห่ง ซึ่งทาง อบจ.สงขลา ได้มีการเตรียมการรองรับการถ่ายโอน รพ.สต. โดยการจัดตั้งกองสาธารณสุข ขึ้นมาเป็น



หน่วยงานรับผิดชอบในการกิจนี้ ซึ่งผลจากการดำเนินงานเบื้องต้น พบว่า ยังคงมีข้อจำกัดในการบริหารจัดการ เช่น อัตรากำลัง งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ อีกทั้ง การกักการดูแลเรื่องสุขภาพของประชาชน ถือได้ว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งนี้ ต้องรวมไปถึงการให้การดูแลในเรื่องของคุณภาพชีวิตเรื่องอื่น ๆ เข้าไปเป็นภารกิจที่ต้องดำเนินการอีกด้วย ทั้งด้านรายได้ การมีงานทำ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

จากทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเกี่ยวกับผลจากการถ่ายโอน รพ.สต. ให้แก่ อบจ.สงขลา เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาและพัฒนากลไกความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่ออภิบาลระบบสุขภาพท้องถิ่นภายใต้บริบทการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัด โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ซึ่งเป็นการศึกษาถึงสภาพการดำเนินงาน ปัญหาและแนวทางแก้ไข หลังการถ่ายโอน รพ.สต. ให้แก่อบจ.สงขลา อันจะนำไปสู่การจัดการและสร้างแนวทางการพัฒนาระบบการทำงานทั้งของ อบจ.สงขลา รพ.สต. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผลการถ่ายโอนไปเป็นไปตามหลักการและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานหลังการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขจากการดำเนินงานหลังการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งสามารถสรุปวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายโอน รพ.สต. ให้แก่ อบจ.สงขลา จำนวน 10 หน่วยงาน โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ 1) อบจ.สงขลา 2) รพ.สต. ในพื้นที่ศึกษาวิจัย จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ รพ.สต.บางเหริ่ง อำเภอบาง



ความเนียง และ รพ.สต.ทะเล อำเภอสหัสขันธ์ จากการร่วมปรึกษาหารือกับทาง อบจ.สงขลา และตามความสมัครใจของ รพ.สต. เป็นพื้นที่นาร่อง (sandbox) ของจังหวัด 3) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.) 4) สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ (สสอ.) ในพื้นที่ที่ศึกษา 5) โรงพยาบาลแม่ข่าย (รพ.) ระดับอำเภอ ในพื้นที่ที่ศึกษา 6) สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสงขลา 7) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในพื้นที่ที่ศึกษา 8) ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (ประธาน อสม.) จังหวัดสงขลา 9) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในพื้นที่ที่ศึกษา และ 10) ผู้นำชุมชน และผู้รับบริการ รพ.สต. ในพื้นที่ที่ศึกษา โดยมีตัวแทนผู้ให้ข้อมูล จำนวนทั้งหมด 19 คน ซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติที่ได้รับผลจากกระบวนการถ่ายโอนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ที่สำคัญ ได้แก่ สภาพการดำเนินงาน และปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไขจากการดำเนินงานหลังการถ่ายโอน รพ.สต. ให้แก่ อบจ.สงขลาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง 7 ด้าน คือ 1) ด้านนโยบาย 2) ด้านองค์การและการจัดการ 3) ด้านการให้บริการรักษาพยาบาล และการสาธารณสุขชุมชนเชิงป้องกัน 4) ด้านบุคลากร 5) ด้านการเงินการคลัง 6) ด้านกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ และ 7) ด้านเครือข่ายความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยได้รับการอนุมัติให้เก็บข้อมูลจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันพัฒนาการคุ้มครองการวิจัยในมนุษย์ กรมวิทยาศาสตร์ การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข COA No. IHRP2023152

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยมุ่งเน้นการค้นหาคำสรุปและการตีความเกี่ยวกับคุณลักษณะ แนวคิด ความคิดเห็นจากข้อมูลที่ได้รวบรวมขึ้น รวมทั้ง ได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยวิธีสามเส้า (Triangulation)



4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงานหลังการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

1.1 ด้านนโยบาย เหตุผลสำคัญที่ รพ.สต. สมครใจถ่ายโอน คือ ต้องการความก้าวหน้า ในเส้นทางอาชีพที่ชัดเจนและมั่นคงขึ้น เนื่องจาก หากสังกัดอยู่กับหน่วยงานเดิม คือ กระทรวง สาธารณสุข อาจจะไม่สามารถขอกรอบอัตรากำลังเพื่อบรรจุในตำแหน่งงานที่สำคัญได้ และอีก ประการหนึ่ง คือ ต้องการกำหนดตัวชี้วัดในการปฏิบัติงานขึ้นเอง โดยไม่ต้องยึดตามเกณฑ์หรือ ตัวชี้วัดของหน่วยงานเดิม ซึ่งมี สสจ. เป็นผู้กำกับดูแล ทำให้เกิดความคล่องตัวและสะดวกในการ ปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น

ทางด้าน รพ.สต. ที่สมครใจถ่ายโอน พบว่า ไม่มีความลังเลหรือกังวลใจใด ๆ ที่จะถ่ายโอน เนื่องจากเห็นความชัดเจนของนโยบาย กฎ ระเบียบหรือข้อบังคับต่าง ๆ ตลอดจน ทราบถึงระบบการทำงานที่เน้นการให้บริการประชาชนในพื้นที่อย่างทั่วถึง อีกทั้ง ในเรื่องของค่าตอบแทนที่จะไม่ได้ลดลงจากเดิมและมีแนวโน้มที่อาจจะดีขึ้น และเชื่อมั่นว่าการ ดำเนินงานจะมีความชัดเจนขึ้น และไม่มี ความแตกต่างในการให้บริการประชาชน

“...เรื่องบุคลากรการโอนย้ายบุคลากร อันที่จริง ผมมองว่าเค้า ไปด้วยความคาดหวัง คาดหวังว่าจะก้าวหน้า ซึ่งเดิมกระทรวงสาธารณสุข มีตัวชี้วัดเยอะ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2566)

“...สภาพปัญหาในเชิงของบุคลากรในช่วงของหลังการถ่ายโอน เปลี่ยนถ่ายทั้งเรื่องของความไม่มั่นใจที่จะถ่ายโอนหรือพอถ่ายโอนมาแล้ว ก็ต้องสร้างความก้าวหน้าทางอาชีพก็ต้องดำเนินการต่อ...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 2, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2566)

1.2 ด้านองค์การและการจัดการ สำหรับ รพ.สต. ที่ถ่ายโอนแล้วนั้น จะอยู่ภายใต้ โครงสร้างของกองสาธารณสุข อบจ.สงขลา แต่ในทางปฏิบัติ รพ.สต. ยังคงบริหารจัดการเหมือน ครั้งยังสังกัด สสจ. กล่าวคือ รพ.สต. ยังคงเป็นโรงพยาบาลในพื้นที่ที่ยังมีผู้อำนวยการ และ



บุคลากร ปฏิบัติงานตามปกติ เพียงแต่เปลี่ยนสังกัดจากกระทรวงสาธารณสุขไปเป็นกระทรวงมหาดไทย โดยยังได้รับงบประมาณหลักจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) รวมถึงการได้รับสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ในระดับปฐมภูมิจาก สสจ. รวมถึงสิทธิการรักษาพยาบาลต่าง ๆ ยังอยู่ภายใต้การดูแลของโรงพยาบาลแม่ข่ายในพื้นที่ ทั้งหมดจะเห็นได้ว่าในช่วงเปลี่ยนผ่าน รพ.สต. ยังคงดำเนินงานตามปกติ ทั้งการปฏิบัติงาน และการได้รับการจัดสรรงบประมาณ และเป็นประเด็นสำคัญที่ทาง อบจ. ต้องเร่งเข้ามาเติมเต็มและรับช่วงต่อในการบริหารจัดการ รพ.สต. อย่างเต็มรูปแบบในฐานะที่เป็นหน่วยงานต้นสังกัดทางด้านบุคลากรของ รพ.สต. มีจำนวนค่อนข้างน้อยไม่เพียงพอภารกิจทั้งด้านการให้บริการประชาชน และการจัดทำเอกสารต่าง ๆ จากทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่าการถ่ายโอนที่เกิดขึ้นยังไม่เป็นไปตามหลักการกระจายอำนาจอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งช่วงรอยต่อนี้ จะเป็นบทพิสูจน์ว่าการถ่ายโอนที่เกิดขึ้นจะเป็นไปตามหลักการที่ควรจะเป็นหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางในการถ่ายโอนอย่างครบวงจรต่อไป

“...พอเป็นระบบหลังจากการถ่ายโอนในช่วงแรกเขาถ่ายโอนไปแล้วทางสาธารณสุขไม่สามารถไปสั่งการอะไรเขาได้ แต่มันมีจุดเชื่อมอีกจุดหนึ่งคือในตอนแรกที่มีการทำ MOU ระหว่างนายแพทย์ สสจ. กับ นายก อบจ. ซึ่งเป็นกรอบกว้าง ๆ แต่ สสจ. มีการสนับสนุนการทำงานของ รพ.สต. เช่นเดิม แล้วก็จะทำอย่างไรว่า เมื่อถ่ายโอนไปแล้วในการปฏิบัติงานยังใ้ไร่รอยต่อ สั่งการไม่ได้แต่ให้การทำงานเนี่ยเหมือนเดิม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2566)

1.3 ด้านการให้บริการรักษาพยาบาล และการสาธารณสุขชุมชนเชิงป้องกัน บทบาทหน้าที่ทางด้านการรักษาพยาบาล และการสาธารณสุขชุมชน ของ รพ.สต. ยังคงปฏิบัติหน้าที่เช่นเดิม เนื่องจากเป็นภารกิจหลักของหน่วยงาน โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับ การโอนย้าย ทำงานตามมาตรฐานตัวชี้วัด ทำให้ประชาชนผู้รับบริการไม่รู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการถ่ายโอน เจ้าหน้าที่ของ รพ.สต. หรือ อสม. ยังคงทำงานกับประชาชนผู้รับบริการเหมือนเดิม เนื่องจากมองความสำคัญของการดูแลรักษาสุขภาพและภารกิจการรักษาพยาบาลให้กับประชาชนเป็นหลัก ไม่ได้มองว่าตนนั้นทำงานให้กับสังกัดหน่วยงานใด อีกทั้งยังมี



มาตรการหรือนโยบายของ อบจ. เอง มีความต้องการให้ รพ.สต. ให้การรักษาพยาบาลกับประชาชนด้วยคุณภาพเหมือนเดิมหรือดีกว่าเดิม

“...ถ้าเป็นระดับปฐมภูมิ รพ.สต. จะอยู่ในระดับนี้ นโยบาย คือ ส่งเสริมป้องกัน ส่วนการรักษาและส่งต่อจะอยู่ในหน้าที่ของ รพ.แม่ข่าย จะต้องเข้าไปช่วยเหลือในทุกด้านทั้งในเรื่องของเครื่องมือ โพลเดอร์การเก็บข้อมูล คู่มือมาตรฐานต่าง ๆ ก็มาจาก รพ. พี่เลี้ยง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2566)

“...ปัญหาของเรามันเกิดจากขั้นตอนการทำงานของคนที่ แต่ว่าถ้าเหมือนการบริการอะไรมันก็ปกติเหมือนเดิมไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง แค่ระบบขั้นตอนของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2566)

1.4 ด้านบุคลากร จำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานที่ รพ.สต. ไม่ได้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทั้ง 2 พื้นที่ โดยมีจำนวนบุคลากรในการปฏิบัติงานน้อยกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งหากเทียบกับจำนวนประชากรที่ต้องดูแลรับผิดชอบ ถือว่า จำนวนบุคลากรยังมีไม่เพียงพอต่อการให้บริการประชาชน ในส่วนของแผนอัตรากำลังและความก้าวหน้าทางเส้นทางอาชีพ เป็นประเด็นสำคัญที่ดำเนินการโดยเร่งด่วน โดยควรเริ่มต้นจากการสร้างความรู้ความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ ระเบียบแบบแผน แนวทางการปฏิบัติงาน และวัฒนธรรมองค์กร ของทั้ง 2 ฝ่าย คือ อบจ. และ รพ.สต. เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในการทำหน้าที่ระหว่างกัน ซึ่ง อบจ. เอง ได้หมุนเวียนเจ้าหน้าที่ในกองต่าง ๆ ไปให้ความรู้ตาม รพ.สต. แต่ละแห่ง สำหรับกรอบอัตรากำลัง ยังคงเป็นข้อกังวลใจของบุคลากร รพ.สต. ซึ่ง อบจ. ควรขยายกรอบอัตรากำลังการถ่ายโอนให้เพียงพอและเหมาะสม



“...บุคลากรใน รพ.สต. ตามกรอบมีพยาบาล 2 คน แต่ตอนนี้มีแค่คนเดียว และต้องการหลายตำแหน่ง ที่สำคัญ คือ พยาบาล ทำหน้าที่การเงิน ทำให้เป็นความทุกข์ของพยาบาล ในการทำงานหากมี ประชุม ผมเป็น ผอ. ก็พร้อมรอให้การรักษา แต่หากมีประชุมพร้อมกัน ก็ ต้องสลับกันทำหน้าที่ ทำให้บุคลากรไม่เพียงพอในการให้บริการประชาชน ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2566)

1.5 ด้านการเงินการคลัง ระบบการเงินการคลัง ที่ทาง รพ.สต. ได้รับการถ่ายโอนนั้น ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากค่าหัวในการรักษาพยาบาลของกองทุนผู้ป่วยนอก ที่ทาง รพ.แม่ข่ายประจำอำเภอ เป็นผู้จัดสรรให้ตามรายหัวในพื้นที่ ซึ่ง รพ.สต.บางเหริ่ง ได้รับใน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 จำนวนเงิน 1,548,959.21 บาท และ รพ.สต.ชะแล้ ได้รับใน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 จำนวนเงิน 1,411,226.46 บาท รวมถึงงบประมาณบางส่วนเพิ่มขึ้นจาก อบจ.สงขลา ในการจัดสรรตามข้อบัญญัติจังหวัดงบประมาณรายจ่ายในแต่ละปีงบประมาณ โดย จัดสรรตามขนาดของ รพ.สต. และรายได้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.6 ด้านกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ การดำเนินการถ่ายโอน อบจ. ต้องจัดทำ แผนพัฒนาสุขภาพระดับพื้นที่ให้สอดคล้องกับระเบียบกระทรวงมหาดไทยที่เกี่ยวข้องกับ แผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้กระทรวงสาธารณสุขดำเนินการทบทวนและ ปรับปรุงมาตรฐานระบบประกันคุณภาพบริการสาธารณสุขขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตาม กฎหมายว่าด้วยระบบสุขภาพปฐมภูมิ แนวทางการกำกับดูแลและประเมินผลดำเนินงานของสถานี อนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่ได้รับการ ถ่ายโอนให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด ตามกฎหมายว่าด้วยระบบสุขภาพปฐมภูมิและ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง การช่วยเหลือสนับสนุน ให้คำปรึกษาด้านวิชาการและการดำเนินงานด้าน สาธารณสุขให้มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการตอบสนองในภาวะวิกฤติฉุกเฉินที่ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และมาตรฐานตามกฎหมายว่าด้วยระบบสุขภาพปฐมภูมิ

1.7 ด้านเครือข่ายความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของประชาชน การทำงานร่วมกับ รพ.สต. อสม. และภาคชุมชน สามารถทำงานสอดคล้องประสานกันได้ดี โดย อสม.จะช่วยลดขั้นตอน โดย รพ.สต. จะดูแลผู้ป่วยในเบื้องต้นก่อนที่จะส่งต่อไปยังโรงพยาบาล เช่น การคัดกรอง โรคเบาหวาน ความดัน โดยส่งข้อมูลไปให้ทางโรงพยาบาล โดยที่ประชาชนไม่ต้องเดินทางไป



โรงพยาบาลเองเพื่อลดค่าใช้จ่าย และยังเป็นการประหยัดเวลาให้กับผู้ป่วย ซึ่ง ประธาน อสม. บางเหรียญ มองว่า หน้าที่ของ อสม. ในปัจจุบันได้เข้ามาให้บริการที่ รพ.สต. โดยช่วยเจ้าหน้าที่ในการวัดความดันโลหิต ตรวจเบาหวาน จะมีการจัดเวรผลัดเปลี่ยนกันเป็นคู่ ๆ มาให้บริการประชาชน ซึ่งแตกต่างจากในอดีต ที่การทำงานของเจ้าหน้าที่ รพ.สต. เอง หรือแม้แต่ อสม. ไม่ค่อยมีแรงจูงใจในการทำงาน เป็นเหมือนทำงานให้เสร็จในแต่ละวัน ในปัจจุบัน อสม. มีความใกล้ชิดกับ อบต. ในพื้นที่เพิ่มขึ้น ทำให้การทำงานคล่องตัวและประสานงานกันสะดวกมากยิ่งขึ้น

2. ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขหลังการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

2.1 ด้านนโยบาย ผลจากการถ่ายโอน รพ.สต. ที่ผ่านมานั้น พบว่า ปัญหาสำคัญในช่วงเริ่มต้น คือ แนวทางการดำเนินงานที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามนโยบายหรือหลักการถ่ายโอนตามที่ได้กำหนดขึ้น สาเหตุสำคัญ คือ แนวปฏิบัติหรือระเบียบที่ยังไม่สอดคล้องกันระหว่างกระทรวงสาธารณสุขกับกระทรวงมหาดไทย เช่น การเบิกจ่ายวัสดุและครุภัณฑ์ ซึ่งเมื่อ รพ.สต. ที่ถ่ายโอนมาแล้วนั้น ไม่สามารถดำเนินการได้เหมือนเดิม หรือแบบฟอร์มในการปฏิบัติงานที่ต้องใช้แบบฟอร์มของ อบจ.สงขลา ทำให้ต้องเรียนรู้ระบบการทำงานใหม่ รวมทั้ง กรอบอัตรากำลัง ยังคงไม่มีความชัดเจน กล่าวคือ รพ.สต. ยังคงมีจำนวนบุคลากรที่จำกัดและไม่เพียงพอเช่นเดิม ทำให้เป็นข้อกังวลใจว่า หากในระยะ 1 - 2 ปี หลังจากนั้น ถ้ายังไม่มี ความชัดเจน อาจส่งผลทำให้ รพ.สต. อื่น อาจตัดสินใจไม่ถ่ายโอนมายัง อบจ.สงขลา ก็เป็นไปได้ อีกทั้ง รพ.สต. ที่ถ่ายโอนมาแล้ว บางส่วนอาจเป็นผลทางการเมืองท้องถิ่น ที่ต้องการยกระดับและขับเคลื่อนงานทางด้านสุขภาพของประชาชน ซึ่งถือเป็นผลงานของผู้แทนในพื้นที่ และเป็นฐานเสียงสำคัญในอนาคต ทั้งหมดถือเป็นประเด็นปัญหาในเชิงนโยบายที่นำไปสู่การปฏิบัติและต้องได้รับการแก้ไข

“...ปัญหาเป็นเรื่องของระเบียบที่ไม่ชัดเจนแล้วก็แนวทางที่ไม่ชัดเจนในการทำงานแล้วอาจจะต้องมีการอบรมสร้างความเข้าใจด้วย สมมุติเรื่องยากี่แล้วกัน ยาชาด โรงพยาบาลไม่มีสนับสนุน เกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมมันจะไม่มีแนวทางปฏิบัติว่าเราอยู่ท้องถิ่นเราทำอะไรได้บ้าง แต่ว่าพออยู่สาธารณสุขมันจะมีกรอบอยู่แล้วว่าภาวะฉุกเฉินมันจะมีระเบียบว่าทำอะไรได้บ้าง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2566)



“...ถ้าจะเชิญให้ไปช่วยเหลือหรือทำกิจกรรมใดก็ต้องรอนั่งสื่อ
ซึ่งไม่เหมือนเดิม แต่เข้าใจว่าอยู่คนละครึ่งแล้ว ต้องมีหนังสือเป็น
ลายลักษณ์อักษรเพิ่มขึ้น เลยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว
ในการประสานงาน แต่ก็เปลี่ยนไปเยอะ ทำให้การทำงานสาธารณะยาก
ขึ้น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2566)

สำหรับแนวทางแก้ไขที่เกิดขึ้นนั้น กองสาธารณสุข อบจ.สงขลา ถือเป็นหน่วยงานที่
จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการในภารกิจส่วนนี้ ได้จัดกิจกรรมอบรมความรู้ให้กับ
รพ.สต. ที่ถ่ายโอน เกี่ยวกับแนวปฏิบัติหรือแนวทางการดำเนินงานของ อบจ.สงขลา และคอยทำ
หน้าที่ให้คำแนะนำ คำปรึกษา ในการดำเนินงานหรือช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา
จากการปฏิบัติงานจริงที่เกิดขึ้น และในอนาคต อบจ.สงขลา เริ่มวางแผนการทำงาน
ในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอ โดยใช้ศักยภาพของ
แต่ละหน่วยงานเข้ามาช่วยขับเคลื่อนงานสุขภาพในระดับพื้นที่ เช่น รพ. อปท. พัฒนาสังคมและ
ความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาคประชาชน เป็นต้น
ซึ่งจะส่งผลให้เกิดกิจกรรมการดำเนินงาน เป็นการขับเคลื่อนงานสุขภาพของ อบจ. และ
ลดข้อจำกัดในส่วนของจำนวนบุคลากรของแต่ละ รพ.สต. ที่ไม่เพียงพอ

“...เราต้องสร้างองค์ความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ให้เดินควบคู่
ไปกับเรา เราอยาก training ให้กับ รพ.สต. รู้ว่าฐานข้อมูล
คือปัจจัยสำคัญในเรื่องของการดำเนินงานและการบริหารจัดการ และ
เรื่องของการบริหารทรัพยากร โดยอาจจะให้ พมจ. เข้าช่วยได้ เพราะเป็น
จิตอาสา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2566)

2.2 องค์การและการจัดการ ในส่วนของ รพ.สต. พบว่า มีปัญหาของการบริหาร
จัดการในเรื่องของการขาดหน่วยงานสนับสนุน เช่น งานควบคุมโรค ซึ่งโดยปกติ
ก่อนถ่ายโอน การดำเนินการทางด้านนี้จะประกอบได้ด้วย รพ.สต. ทีมโรงพยาบาลแม่ข่าย และ
ทีม สสอ. หลังจากถ่ายโอนไปยัง อบจ. พบว่า อบจ. ยังไม่มีความพร้อม ทำให้หน่วยงานที่จะเข้า
มาดูแลแทน สสอ. ถูกตัดขาดหายไป นอกจากนี้ หลังจากการถ่ายโอน สสจ. สสอ.



ไม่มีอำนาจในการสั่งให้ รพ.สต.ดำเนินการใด ๆ ได้เหมือนเช่นที่ผ่านมา ทำให้การประสานงานทำได้ค่อนข้างยากกว่าเดิม

“...ภารกิจถ่ายโอนเนี้ยมันบ่งบอกว่าความพร้อมของ อบจ. มันยังไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ เหตุผล เพราะว่ากองสาธารณสุขเราเพิ่งตั้ง ตำแหน่งก็ยังไม่ มี และอีกอย่างมันเป็นการเร่งรีบถ่ายโอน คือของเรานั้น ทีม รพ.สต. ที่อยู่ในส่วนสนับสนุนทดแทนสาธารณสุขอำเภอเนี้ยไม่มี ถ้าพูดง่าย ๆ คือ ส่วนที่ที่จะมาดูแล รพ.สต. มันถูกตัดขาดหายไป...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2566)

แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ทาง รพ.แม่ข่าย ประสานงานผ่านทางหนังสือเพื่อขอความร่วมมือ กับทาง รพ.สต. รวมไปถึงการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการติดต่อประสานงาน นอกจากเรื่องของการประสานงาน ทาง สสอ. มองว่าเมื่อ อบจ. ได้รับถ่ายโอน รพ.สต. ไปแล้ว ภารกิจที่รับไปจาก สสอ. ก็ควรปฏิบัติให้ครบถ้วน ไม่ใช่เลือกที่จะดำเนินการหรือไม่ดำเนินการ บางเรื่องที่เป็นเรื่องการดูแลประชาชนก็ไม่ได้ดำเนินการ ซึ่งเป็นสิทธิประโยชน์ที่ประชาชนควรได้รับ รวมทั้ง แผนยุทธศาสตร์ของ รพ.สต. ก็ควรออกแบบให้สอดคล้องกับปัญหาและบริบทของพื้นที่ แต่ถ้าเรื่องใดเป็นสิทธิประโยชน์ของประชาชนที่ประชาชนควรได้รับเหมือนเดิมก็ควรจะต้องดำเนินการด้วย

“...วิธีการแก้ไข คือ ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์วางกรอบของ รพ.สต. เราก็ไปร่วมด้วยแต่มองว่าถ้าไม่รับทั้งหมดก็ให้ออกแบบดูตามปัญหาบริบทของพื้นที่ แต่ถ้าเป็นสิทธิประโยชน์ของประชาชนของผู้ป่วยภาคบังคับต้องทำ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2566)

2.3 ด้านการให้บริการรักษาพยาบาล และการสาธารณสุขชุมชนเชิงป้องกัน ปัญหาที่มีอยู่คือ จำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานยังมีไม่เพียงพอตามกรอบอัตรากำลังที่กำหนดไว้ มีจำนวนไม่สัมพันธ์กับผู้รับบริการ (ผู้ป่วย) เช่น การลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมประชาชน การจัดกิจกรรมรณรงค์ ป้องกันการเกิดโรค อุปกรณ์ทางการแพทย์ หรือความต้องการแพทย์ที่เพิ่มขึ้นไม่ว่าจะเป็นแพทย์ที่



หมุนเวียนมาตรวจใน รพ.สต. หรือแพทย์/พยาบาลวิชาชีพที่ควรจะมาบรรจุเพิ่มเพื่อให้การรักษาพยาบาลมีมาตรฐานตามตัวชี้วัดที่กำหนด

“...ถ้าเรื่องคนก็กรอบัตรากำลังคือว่ากรอบัตรากำลังของเรา ก็ยังเท่าเดิมในขณะที่ว่าภารกิจเนี่ยจากเดิมที่เรามีส่วนสนับสนุนอยู่คือ อำเภอบางคนที่คนเราเท่าเดิมเรายังพอไปได้แต่พอช่วงหลังคนเราเท่าเดิมแต่ ทีมสนับสนุนเราขาดเพราะว่าไม่มีทีมจากอำเภอมานับสนับสนุนแล้ว และเราก็ไม่ได้มีคนเพิ่มมาตามภารกิจการถ่ายโอน เช่น เหมือนที่นี้ใช้สัสเอ็มใช้ใหม่ ครบก็อย่างน้อยต้องมีข้าราชการอย่างน้อย 12 ท่าน แต่เรามีข้าราชการ แค่ 3 ท่าน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2566)

ดังนั้นการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา รพ.สต. ให้มีคุณภาพและมีความพร้อมด้าน บุคลากร จะทำให้ รพ.สต. เป็นหลักของการให้บริการด้านสุขภาพอนามัยของชุมชน ซึ่งช่วยลดภาระโรงพยาบาลอำเภอและโรงพยาบาลศูนย์ได้อย่างมาก

“...ตอนนี้เรายังไม่มี แต่เหมือนเขาจะมีการคุยกันในเรื่องของ กรอบัตรากำลังเพราะว่าเจ้าหน้าที่เหมือนเจ้าหน้าที่ทันตกรรมสังกัด โรงพยาบาล แต่เมื่อไปสังกัดอบจ. ตำแหน่งทันตกรรมมันไม่มี เขาก็เลยหา ที่โยกย้ายเพราะว่าในกรอบัตรากำลังมันไม่มี...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2566)

2.4 ด้านบุคลากร กรอบัตรของ รพ.สต. พบว่า กรอบัตรกำลังยังคงมีจำนวน เท่าเดิมเหมือนก่อนถ่ายโอน รพ.สต. ไม่ได้บัตรกำลังเพิ่มขึ้นมาตามภารกิจการถ่ายโอนทำให้ เจ้าหน้าที่ทำงานหนักขึ้น เนื่องจากไม่มีผู้สนับสนุน อย่าง สสอ. และ รพ.แม่ข่าย เหมือนในอดีต แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ทาง รพ.สต. ได้ดำเนินการ ขอความช่วยเหลือจาก รพ. แม่ข่าย และ สสอ. แต่ขั้นตอนการดำเนินงานด้านเอกสารมีมากขึ้นเนื่องมาจากต้องทำเป็นหนังสือ เพื่อขอความอนุเคราะห์ต่าง ๆ รวมทั้ง การพิจารณาความดีความชอบจะทำได้ง่ายกว่าสังกัดเดิม



กลับกลายเป็นว่า บุคลากรได้รับค่าตอบแทนน้อยลงกว่าเดิม และมีความเหลื่อมล้ำในการพิจารณาเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง รวมไปถึงค่าตอบแทนได้ไม่ตรงตามกำหนดเวลา

“...มีความวิตกกังวลน้อยหนึ่งถึงเรื่องค่าตอบแทนว่าทำไมประเทศไทย ระเบียบของมหาดไทยเขาไม่คุยกับกระทรวงสาธารณสุข ปัจจุบัน 8 เดือน ที่ไม่สามารถตกผลึกได้ ระเบียบข้อกำหนดข้างบนอะมันรู้สึกว่ามันจอย ค่าตอบแทนการปฏิบัติงานให้กับหน่วยงานราชการ เขาเรียกว่า ฉ.11 พ.ต.ส. ของพิทยบาล ตั้งแต่ตุลามา ยังไม่ได้เลย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2566)

2.5 ด้านการเงินการคลัง รพ.สต. ยังคงบริหารงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร โดยเฉพาะรายได้หลักจากโรงพยาบาลแม่ข่ายประจำอำเภอ ซึ่งความกังวลของทางโรงพยาบาลแม่ข่าย เป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณภาพและความพร้อมในการให้บริการของ รพ.สต. ยิ่ง รพ.สต. ที่ได้รับการถ่ายโอน สามารถกำหนดตัวชี้วัดในการทำงานได้เอง ทำให้มักจะเลือกตัวชี้วัดที่สามารถทำได้ ทำให้อาจส่งผลกระทบต่อภาระเลยให้บริการในด้านอื่น ส่งผลทำให้ประชาชนอาจไปเข้ารับบริการทางการแพทย์ในสถานพยาบาลที่อื่น นอกจากนี้ รพ.สต. ยังมีข้อจำกัดในการเบิกจ่ายที่ไม่สามารถจัดการได้ เนื่องจากที่ผ่านมา สสจ.สงขลา จะเป็นผู้จัดหา แต่พอย้ายสังกัดแล้วนั้นทาง อบจ.สงขลา เอง ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดที่ไม่เป็นไปตามเกณฑ์หรือระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข ส่งผลทำให้เกิดข้อจำกัดต่อความเพียงพอต่ออุปกรณ์ทางการแพทย์ในอนาคต

“...นโยบายของกระทรวงสาธารณสุขนั้นบอกว่าเสรีภาพไปรักษาตรงไหนก็ได้ ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มงานส่งเสริมรักษาฟื้นฟู มันคิด 3,500 บาท ทีนี้พอกระทรวงสาธารณสุขวางงบรักษาของนาง ก ตำบลละแล้ว ปีละ 2,000 แต่นาง ก แทนที่จะไปโรงพยาบาลสิงหนคร 120 บาท แต่ดันไปโรงพยาบาลสงขลา 150 บาท เงินที่จะตัดเงินค่ายาไว้ให้ตำบลละแล้วมันจะน้อยลง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2566)



แนวทางแก้ไขที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การมอบค่าใช้จ่ายรายหัวในกองทุนผู้ป่วยนอก ที่ทางโรงพยาบาลแม่ข่ายประจำอำเภอ มอบให้ทาง รพ.สต. ที่ได้รับการถ่ายโอนไปบริหารจัดการ แทน เพื่อเป็นการกระตุ้นและยกระดับให้ รพ.สต. จัดบริการด้านสุขภาพเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนมาใช้บริการเพิ่มขึ้น ลดการเดินทางไปรับบริการยังโรงพยาบาลอื่น ในส่วนของข้อจำกัดในการเบิกจ่าย เช่น การจัดซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็นต้องมีแพทย์ประจำโรงพยาบาลตามเกณฑ์ที่กำหนด แนวทางที่สำคัญประการหนึ่ง คือ อบจ.สงขลา อาจต้องสร้างบุคลากรทางการแพทย์สังกัด อบจ. เอง โดยการให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาแพทย์ และกลับมาใช้ทุนตาม รพ.สต. ที่ถ่ายโอน เพื่อให้ รพ.สต. เหล่านี้ มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่สามารถดำเนินการในส่วนของการเบิกจ่ายครุภัณฑ์ทางการแพทย์ได้

2.6 ด้านกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ด้านกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ค่อนข้างหนักใจในการปฏิบัติหน้าที่ของ รพ.สต. เนื่องจากยังคงมีข้อจำกัดและไม่เป็นไปตามความคาดหวังของ รพ.สต. ก่อนที่จะมีการถ่ายโอน เช่น เรื่องกรอบอัตรากำลังที่ทาง รพ.สต. คาดหวังว่าหากมีการโอนย้ายมาแล้ว จะสามารถมีอัตรากำลังเพิ่มขึ้น หรือแม้แต่การจ้างพนักงานจ้างมาปฏิบัติงานของ รพ.สต. ทาง อบจ. ยังไม่มีระเบียบในการจ้าง ทำให้เกิดความล่าช้า หรือการจัดซื้อจัดจ้างยา ซึ่งต้องดำเนินการโดยเภสัชกรเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันทาง อบจ. ไม่มีตำแหน่งงานในส่วนนี้ รวมทั้งแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่ทาง รพ.สต. จะต้องมีการปรับตัวตามแนวปฏิบัติของ อบจ. เช่น การจัดซื้อจัดจ้าง การเบิกจ่ายอุปกรณ์ รวมทั้ง ความไม่ชัดเจน การควบคุมมาตรฐานการบริการ ความต่อเนื่องของการจ้างและการจัดการความคาดหวังของบุคลากรการทำงานร่วมกันระหว่าง อบจ. กับหน่วยงานสาธารณสุข และความต่อเนื่องของการส่งต่อผู้ป่วย

สำหรับแนวทางแก้ไข อบจ. ควรจัดตั้งศูนย์ประสานงานระดับอำเภอขึ้นไป เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดหน่วยงานเชื่อมประสานกลางอย่าง สสอ. ความยุ่งยากในการเดินทางประสานงาน การขาดผู้ให้คำปรึกษาแก่ รพ.สต. ศูนย์ดังกล่าวควรมีคณะกรรมการบริหารศูนย์ดูแล ประกอบด้วย นายแพทย์โรงพยาบาลชุมชน ผอ.รพ.สต. ประธาน อสม.อำเภอ ตัวแทนเครือข่ายภาคประชาสังคม สมาชิกสภาจังหวัด (สจ.) และมีเจ้าหน้าที่ อบจ. ซึ่งได้รับการฝึกฝนหรือพัฒนาให้มีความรอบรู้และมีทักษะการประสานงานที่ดี อีกทั้ง อบจ. ควรเร่งจัดการตัวเองภายในให้มีความพร้อมโดยเร็วในเรื่องที่ตนเองดำเนินการได้ โดยเฉพาะกองสาธารณสุขให้มีกำลังคน ระบบงานที่เหมาะสม มาตรฐานการทำงาน ให้มีการปรับปรุงหรือพัฒนาระเบียบปฏิบัติภายใน



“...การบริหารงานมาในช่วงปี 66 ปัญหาที่ว่าเรื่องของบุคลากร ไม่ขอโอน จะมีแนวทางแก้ว่ากรณีที่กรอบอัตรากำลังว่าง กฎหมายก็ให้อำนาจนายก อบจ. ที่จะดำเนินการสรรหาได้ตามกฎเกณฑ์ของข้าราชการ อบจ. ก็สามารถที่จะดำเนินการรับสมัครสรรหาได้ อันนี้ก็เพื่อให้มีกรอบอัตรากำลังตามที่กำหนด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2566)

2.7 ด้านเครือข่ายความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของประชาชน เครือข่ายความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า มีกลุ่มประชาชนที่เป็นจิตอาสาที่จะช่วยงานสาธารณสุข ทั้งกลุ่มของ อสม. ทีมสหวิชาชีพ และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่ใกล้เคียง รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เข้ามาช่วยเหลือผู้ป่วยในชุมชน เช่น การตั้งทีมรับผู้ป่วยกรณีฉุกเฉินจำนวน 10 - 15 คน เพื่อให้เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ แต่อาจทำให้ความสัมพันธ์กับ สสอ. ลดลงไปบ้าง เนื่องจากถูกมองว่า รพ.สต. ไม่ได้อยู่ในสังกัดเดียวกันเหมือนอดีต ทำให้การหยิบยืมอุปกรณ์ต่าง ๆ อาจต้องทำหนังสือจาก นายก อบจ. เพื่อขอความอนุเคราะห์อย่างเป็นทางการ แทนที่จะขอยืมขอใช้ได้ด้วย การบอกปากเหมือนที่ผ่านมา ในขณะที่ สสจ.สงขลา อาจเปลี่ยนบทบาทจากหน่วยกำกับดูแลเป็นหน่วยควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของ รพ.สต. ตามเกณฑ์ตัวชี้วัดการดำเนินงาน ซึ่งถือเป็นการปรับเปลี่ยนภารกิจหน้าที่ของ สสจ. แต่ทั้งนี้ ถือเป็นเรื่องกังวลใจของ รพ.สต. ไปในขณะเดียวกัน แม้ว่า รพ.สต. สามารถกำหนดตัวชี้วัดในการทำงานของตัวเองได้ แต่ในส่วนของตัวชี้วัดเดิมของกระทรวงสาธารณสุข อาจขาดการติดตามหรือขาดการรับรู้ถึงแนวทางการดำเนินงานตามตัวชี้วัดดังกล่าว เนื่องจากไม่ได้อยู่ในสังกัดเดิม และอาจทำให้ไม่ผ่านเกณฑ์การตรวจก็เป็นได้

“...ความคิดส่วนตัวคิดว่า ควรถ่ายโอนไปด้วยกัน แต่ก็ต้องคำนึงถึงบทบาทของความเป็นอาสาสมัคร ในส่วนบทบาทของ รพ.สต. เมื่อถ่ายโอนไปแล้ว ถ้าจะเชิญให้ไปช่วยเหลือหรือทำกิจกรรมใดก็ต้องรอหนังสือ ซึ่งไม่เหมือนเดิม แต่เข้าใจว่าอยู่คนละกระทรวงแล้ว ต้องมีหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษรเพิ่มขึ้น เลยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการประสานงาน แต่ก็เปลี่ยนไปเยอะ ทำให้การทำงานสาธารณะยากขึ้น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2566)



5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงานหลังการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

การถ่ายโอน รพ.สต. ให้แก่ อบจ.สงขลา พบว่า มีความตื่นตัวค่อนข้างสูง เนื่องจาก มี รพ.สต. ถ่ายโอนด้วยความสมัครใจอย่างต่อเนื่อง รวมเป็นจำนวน 49 แห่ง ในระหว่างช่วง ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 - 2567 ด้วยเหตุผลสำคัญที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงาน และความก้าวหน้าในเส้นทางอาชีพ ถือได้ว่าในมิติของนโยบายค่อนข้างประสบความสำเร็จและ สอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดบริการ สาธารณะได้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย รวมไปถึง เป็นการขับเคลื่อนกระบวนการ ทำงานของภาคประชาชน ผ่านกลไกสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่สามารถสร้าง เครือข่ายการทำงานในฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ที่มีการถ่ายโอนเกิดขึ้น และสามารถสนับสนุนงบประมาณของ อบจ. ให้กับภาคประชาชนในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและ ดูแลสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ ในส่วนของการประสานระหว่างหน่วยงาน ทาง หน่วยงานต้นสังกัดเดิมของ รพ.สต. ยังคงให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในการให้บริการประชาชน เว้นแต่หากเป็นเรื่องในเชิงบริหารจัดการ อาจจำเป็นต้องประสานงานอย่างเป็นทางการเพิ่มขึ้น และหากเป็นการประสานงานกับ อบท. ในพื้นที่ อบจ. อาจต้องมีการวางแผนการดำเนินงาน ร่วมกันเพิ่มขึ้น ส่วนทางด้านการให้บริการสุขภาพแก่ประชาชน ถือได้ว่า รพ.สต. ยังคงดำเนินงาน ตามปกติ แม้จะมีข้อจำกัดทางด้านกำลังคน และเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งต้องการถ่าย โอนเพื่อต้องการให้เพิ่มอัตรากำลังในการดำเนินงานทางด้านดูแลสุขภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ กฤษฎา เจริญรุ่งเรืองชัย และคณะ (2567) ซึ่งพบว่า ประเด็นสำคัญที่ต้องเตรียม ความพร้อมก่อนถ่ายโอน คือ การจัดสรรบุคลากร และทรัพยากรให้เพียงพอต่อการให้บริการ และ สอดคล้องกับการศึกษาของ ชนิตา เอกอัครรุ่งโรจน์ และคณะ (2567) ซึ่งพบว่า ควรมีการเตรียม ความพร้อมของบุคลากรก่อนการถ่ายโอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในแง่ของต้นทุนต่อหน่วย ศักยภาพ และประสิทธิภาพในการทำงานของ รพ.สต.



2. ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขหลังการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการถ่ายโอน รพ.สต. ไปยัง อบจ.สงขลา พบว่า ยังคงมีปัญหาในเรื่องของการปรับตัวในวิธีการทำงานของ รพ.สต. กับ อบจ.สงขลา เนื่องจาก ลักษณะของการทำงานจากต้นสังกัดเดิม กับ อบจ.สงขลา ที่แตกต่างกันไปบ้าง เช่น ระบบงานหนังสือ กระบวนการทางพัสดุ ซึ่งส่งผลต่อไปยังการเตรียมความพร้อมของ อบจ. ในการบริหารงานบุคคล เนื่องจากทำให้มีอัตรากำลังเพิ่มขึ้น จนกระทบกับงบประมาณในการตั้งเงินเดือนที่อาจจะเกินกว่าร้อยละ 40 ในแต่ละปีงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ทางการแพทย์ ที่ทาง อบจ. สงขลา ยังไม่สามารถจัดซื้อได้ เนื่องจากขาดบุคลากรทางการแพทย์ที่สังกัดหน่วยงานของตนเอง รวมทั้งงบประมาณที่ได้รับจากแหล่งงบประมาณเดิม ทำให้ รพ.สต. ต้องจัดทำเอกสารการเงินแตกต่างกันไปตามแหล่งงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิไลลักษณ์ ทิวารกรกฎ (2565) ซึ่งพบว่า รพ.สต. ยังไม่พึงพอใจในกระบวนการทำงานหลังการถ่ายโอน โดยเฉพาะการปรับตัวเข้ากับระบบการเงินการบัญชีของกระทรวงมหาดไทยซึ่งมีความแตกต่างไปจากสังกัดเดิม จึงต้องมีการเรียนรู้และปรับวิธีการทำงานใหม่ นอกจากนี้ รวมไปถึงความกังวลในเรื่องของค่าหัวในการรักษาที่จะถูกนำไปใช้ยังโรงพยาบาลศูนย์ หรือโรงพยาบาลระดับทุติยภูมิขึ้นไป ด้วยเพราะประชาชนไม่มั่นใจในการเข้ารับบริการของ รพ.สต. (ระดับปฐมภูมิ) ซึ่งจะทำให้จำนวนงบประมาณของ รพ.สต. ลดน้อยลงตามไปด้วย

แนวทางที่สำคัญ คือ อบจ. ต้องจัดตั้งคณะกรรมการในระดับพื้นที่ขึ้นมาเพื่อเป็นกลไกในการสร้างระบบการทำงานของ รพ.สต. และสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานในระดับจังหวัด หรือระดับนโยบาย ในการสร้างความร่วมมือให้ความช่วยเหลือการดำเนินงานของ รพ.สต. เพื่อช่วยแก้ไขข้อจำกัดทางด้านบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนิสา รัตนดิลล ญ ภูเก็ท และสมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2566) ที่อธิบายว่า การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งต้องเสริมพลังในการประสานงานกับเครือข่ายภายนอกชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายที่หลากหลายให้กับชุมชน ทั้งความร่วมมือระหว่าง อบท. หน่วยงานภาครัฐราชการ ภาคเอกชน และภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับความร่วมมือให้ครอบคลุมและกว้างขวางเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการใช้เป็นทุนทางสังคมของชุมชน รวมทั้ง การปรับเปลี่ยนลักษณะการทำงานของ รพ.สต. ที่ไม่เพียงแต่การดูแลสุขภาพ แต่เพิ่มการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ทั้งเรื่องของความเป็นอยู่ การสร้างรายได้ และกิจกรรมทางสังคม เพื่อยกระดับการทำงานของ รพ.สต. ให้มีคุณภาพ มีความแตกต่างจาก



ก่อนถ่ายโอนและเป็นหน่วยงานที่เป็นกลไกสำคัญของ อบจ.สงขลา ในการจัดบริการสาธารณะ และดูแลประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จิรุตม์ ศรีรัตนบัลล์ และคณะ (2566) ซึ่งพบว่า การเปลี่ยนแปลงของการจัดบริการของ รพ.สต. ที่ได้รับการถ่ายโอนไป อบจ. นั้น ประชาชนอาจไม่ได้รับบริการแบบที่เคยได้รับ เช่น การจัดคลินิกโรคเรื้อรัง บริการเยี่ยมบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ป่วยระยะประคับประคอง รวมถึงการเยี่ยมบ้านร่วมกันในกลุ่มผู้ป่วยหลังคลอด และผู้ป่วยติดบ้านติดเตียง การลดหรือปิดการให้บริการนอกเวลาราชการ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ รพ.สต. ภายใต้อำนาจของ อบจ. ต้องไม่ให้คุณภาพของการบริการลดน้อยลงกว่าเดิม

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลการวิจัย สามารถสรุปให้เห็นถึงสภาพการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางแก้ไขของการถ่ายโอน รพ.สต. ให้แก่ อบจ.สงขลา (ดังภาพที่ 1) สภาพการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางแก้ไข ของการถ่ายโอน รพ.สต. ให้แก่ อบจ.สงขลา จะเห็นได้ว่า ในส่วนของสภาพการดำเนินงาน ทาง อบจ.สงขลา ได้เตรียมความพร้อมในการดำเนินงานค่อนข้างดีในเชิงปฏิบัติการและความร่วมมือในพื้นที่ แต่มีข้อจำกัดอยู่บ้างในเรื่องของศักยภาพทางการบริหาร เนื่องจาก ถือเป็นโจทย์ใหญ่ที่จะย้ายหน่วยงานข้ามกระทรวงมาบริหารงานให้เกิดความคล่องตัว ซึ่งปัญหาหลักๆ ที่เกิดขึ้น จึงเป็นเรื่องเชิงบริหารจัดการ ทั้งหน่วยงานในการสนับสนุน กรอบอัตรากำลัง ระเบียบเบิกจ่ายงบประมาณ ซึ่งแนวทางแก้ไขที่สำคัญ ได้แก่ การประสานการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดข้อจำกัดในเรื่องของบุคลากร และงบประมาณ รวมถึงยกระดับศักยภาพการทำงานของ รพ.สต. ให้ครอบคลุมเรื่องของคุณภาพชีวิตเพิ่มมากขึ้น อันเป็นภารกิจสำคัญของ อปท.



สภาพการดำเนินงานหลังการถ่ายโอน

1. ความคล่องตัวในเชิงนโยบายเพิ่มขึ้น
2. เปลี่ยนสังกัดจากกระทรวงสาธารณสุขไปเป็นกระทรวงมหาดไทย
3. สามารถให้บริการรักษาพยาบาล และการสาธารณสุขชุมชนเชิงป้องกัน ได้ตามปกติ
4. แผนอัตรากำลังและความก้าวหน้าทางเส้นทางอาชีพ ยังไม่ชัดเจน
5. ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกองทุนผู้ป่วยนอกที่จัดสรรให้ตามรายหัวในพื้นที่
6. แผนพัฒนาสุขภาพระดับพื้นที่ยังไม่ได้จัดทำ
7. สามารถทำงานร่วมกับ รพ.สต. อสม. และภาคชุมชน ได้เป็นอย่างดี

ปัญหาที่เกิดขึ้น

1. แนวทางการดำเนินงานที่เกิดขึ้นยังไม่เป็นไปตามนโยบายที่กำหนด
2. ขาดหน่วยงานสนับสนุนทางการแพทย์ในสังกัดเดียวกัน
3. จำนวนบุคลากรในการให้บริการทางด้านสุขภาพยังไม่เพียงพอตามกรอบอัตรากำลัง
4. กรอบอัตรากำลังยังคงมีจำนวนเท่าเดิมเหมือนก่อนถ่ายโอน รพ.สต.
5. ความไม่พร้อมในคุณภาพและการให้บริการทำให้คนไปใช้สิทธิที่อื่น ทำให้ขาดเงินรายหัวในการรักษา
6. ระเบียบยังมีข้อจำกัดไม่เป็นไปตามความคาดหวัง
7. การทำงานกับหน่วยงานในสังกัดเดิมมีความสัมพันธ์ลดลง



แนวทางแก้ไข

1. อบจ.สงขลา ให้คำแนะนำ และแก้ไข ปัญหาจากการปฏิบัติงานจริงที่เกิดขึ้น
2. ประสานความร่วมมือไปยัง สสอ. และ รพ.แม่ข่าย
3. แพทย์/พยาบาลวิชาชีพที่ควรจะมาบรรจุเพิ่ม และให้ทุนการศึกษาทางด้านการแพทย์ และพยาบาล
4. อบจ.สงขลา วางแผนการทำงานใน ลักษณะเครือข่ายกับหน่วยงานในพื้นที่
5. ยกระดับการให้บริการด้านสุขภาพที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนมาใช้สิทธิรับบริการ
6. ตั้งคณะทำงานระดับอำเภอขึ้นไปเพื่อ แก้ไขระเบียบ
7. สร้างความเข้าใจและขยายเครือข่ายการทำงาน

ภาพที่ 1. สภาพการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางแก้ไข
ของการถ่ายโอน รพ.สต.ให้แก่ อบจ.สงขลา



7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 อบจ.สงขลา ควรกำหนดยุทธศาสตร์หลักในการดูแลสุขภาพของประชาชน โดยอาศัยกลไกของ รพ.สต. ในการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ และสร้างการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางกิจกรรมกับภาคีเครือข่ายทั้งในระดับนโยบาย และพื้นที่ เพื่อสร้างกิจกรรมที่ต่อยอดยุทธศาสตร์ทั้งในระดับจังหวัดและชุมชนต่อไป

1.2 อบจ.สงขลา ควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางด้านงานสาธารณสุข เพื่อสร้างกำลังคนด้านการแพทย์ในสังกัดเพิ่มขึ้น รวมทั้งการเชื่อมโยงบริการสาธารณะของ อบจ. ให้เป็นระบบเดียวกัน เช่น การแพทย์ฉุกเฉิน 1669 ศูนย์บริการผู้สูงอายุ หรือการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนในการรับส่งผู้ป่วย และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมของเมือง เช่น ถนนสวนสาธารณะ สนามกีฬา เพื่อส่งเสริมการบริการสุขภาพให้ครบวงจรแก่ประชาชนทั้งจังหวัด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาถึงบทบาทของ อปท. อื่นในจังหวัด เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ถึงการประสานการทำงานร่วมกับ อบจ.สงขลา ไปจนถึงความพร้อมในการถ่ายโอน รพ.สต. จาก อบจ. ไปยังท้องถิ่นรูปแบบอื่นในอนาคต

2.2 ควรมีการศึกษาบทบาทการทำงานของภาคประชาชนในการสร้างการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของประชาชนในระดับพื้นที่ร่วมกับ รพ.สต. แต่ละแห่ง รวมถึงปัจจัยสำเร็จในการถ่ายโอน รพ.สต. หรือผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา เจริญรุ่งเรืองชัย, ชนิตา เอกอัครรุ่งโรจน์, ชญาพัช ราชาดัน, เฌอริลินธุ์ ประทุมสุวรรณ, ธนายุต์ เศรษฐีโสภณ, ณชวิศ กิตติบรรดิฐ, และ ยศ ตีระวัฒนานนท์. (2567). ความคิดเห็นของผู้ให้บริการและผู้รับบริการที่มีต่อการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข*, 18(1), 22-48.



- จิรุตม์ ศรีรัตนบัลล์, นภชา สิงห์วีระธรรม, มโน มณีฉาย, ดาวรุ่ง คำวงศ์, นิตยธิดา ภัทรธีรกุล, สุพัศตรา เสนสาย,...บุญนริศ สายสุ่ม. (2566). การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน ภายหลังจากถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัด ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 : ระยะที่ 1 การประเมินสัญญาณเตือนของผลกระทบต่อสถานะสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นจากการศึกษาข้อมูลย้อนหลังและการจัดทำกรณีศึกษา (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิดา เอกอัครรุ่งโรจน์, กฤษฎา เจริญรุ่งเรืองชัย, ชญาพัช ราชาดัน, เฉเมอรินณัฐ ประทุมสุวรรณ, ธนายุต เศรษฐโสภณ, ณชวิศ กิตติบรรดิฐ, และ ยศ ตีระวัฒนานนท์. (2567). กรณีศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนบริการสุขภาพปฐมภูมิเปรียบเทียบระหว่างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลถ่ายโอนแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและที่คงสังกัดกระทรวงสาธารณสุข. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข*, 18(1), 49-59.
- นิสา รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, และ สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2566). การพัฒนาตัวแบบการนำโครงการตำบลสุขภาวะของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพไปปฏิบัติ. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 6(4), 54-71.
- แผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 2). (2551, 26 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 125, ตอนพิเศษ 40 ง, หน้า 1-279.
- พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542. (2542, 17 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 116, ตอนที่ 114 ก, หน้า 1-21.
- พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540. (2540, 31 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 114, ตอนที่ 62 ก, หน้า 1-23.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 134, ตอนที่ 40 ก, หน้า 1-90.
- วิไลลักษณ์ ทิวารกรกฎ. (2565). ความพึงพอใจและผลกระทบภายหลังจากถ่ายโอนภารกิจด้านทันตสาธารณสุขให้แก่องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านปรก จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารแพทย์เขต* 4-5, 41(4), 437-448.



สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (ม.ป.ป.). คู่มือแนวทางการดำเนินการถ่ายโอนภารกิจสถานีนามัยเฉลิมพระเกียรติ ๖๐ พรรษา นวมินทราชินีและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด. สืบค้นจาก

<https://odloc.go.th/transfer/%E0%B8%84%E0%B8%B9%E0%B9%88%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B9%81%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%97%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%94%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B8%81/>

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2551). แผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551. สืบค้นจาก <https://odloc.go.th/plan/>

การเสริมสร้างความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
บ้านแม่แตดน้อย ตำบลแม่แตด อำเภอภักดีพัฒนา
จังหวัดเชียงใหม่ *

Strengthening Cooperation in Water Resource
Management: Ban Mae Daet Noi, Mae Daet Subdistrict,
Galyani Vadhana District, Chiang Mai Province

สมคิด แก้วทิพย์, ปราบรณ ยศสุข, สathaporn Saengsupho, Pongsakorn Kawichai,
Sittichai Thummakun, and Krit Suriyachaipun
วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
School of Administrative Studies, Maejo University
Corresponding Author, Email: kaewthipsomkid@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบสถานการณ์ปัญหาและความต้องการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ บ้านแม่แตดน้อย ตำบลแม่แตด อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนพื้นที่ จำนวน 3 คน 2) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 6 คน 3) ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำในชุมชน จำนวน 40 คน 4) องค์กร/หน่วยงานภาคเอกชน จำนวน 3 คน และ

* ได้รับความเห็นชอบ: 25 กุมภาพันธ์ 2567; แก้ไขบทความ: 1 เมษายน 2567; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2567



5) กลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 คน รวมทั้งหมด 56 คน การวิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและเชิงพรรณนาโดยการตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลด้วยวิธีตรวจสอบแบบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ปัญหาของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วย

1) ปัญหาการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค 2) ปัญหาการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อเกษตรกรรม และ ส่วนความต้องการการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วย 1) ความต้องการให้ปรับปรุงแหล่งน้ำที่เป็นของสาธารณะ 2) ความต้องการปรับเปลี่ยนการใช้น้ำมาใช้เป็นบ่อน้ำบาดาล 3) ความต้องการตรวจสอบคุณภาพของแหล่งน้ำ 4) ความต้องการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้การเสริมสร้างความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบนพื้นที่สูง โดยแบ่งออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน 2) ปฏิทินฤดูกาลผลิตทางการเกษตรกรรม 3) การทำแผนที่ชุมชนรอบในและแผนที่ชุมชนรอบนอกชุมชน 4) การสร้างความเข้าใจและให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งกฎระเบียบประปาภูเขา 5) การจัดตั้งคณะกรรมการบริการจัดการน้ำในระดับหมู่บ้าน และ 6) การจัดทำแผนพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

คำสำคัญ: การเสริมสร้างความร่วมมือ; การบริหารจัดการ; ทรัพยากรน้ำ; ชุมชนบนพื้นที่สูง

Abstract

The objectives of this research is to understand the problem situation and necessarily regarding water resource management and to strengthen cooperation in water resource management at Ban Mae Daet Noi, Mae Daet Subdistrict, Galyani Vadhana District Chiang Mai Province. This is qualitative research using a participatory action research process. The key informants in the research were: 1) Area community leaders, 3 people. 2) Government agency officials, 6 people. 3) Representatives of water user groups in the community, 40 people. 4) Organizations/organizations from outside the country, 3 people. and 5) A group of academics and related experts, 4 people, totaling 56 people. The research used



content and descriptive data analysis methods by checking the accuracy of the data using triangulation method.

The research results found that Problem situations in water resource management include: 1) Problems using water resources for consumption and 2) Problems using water resources for agriculture. Water resource management needs include: 1) The need to improve public water resources. 2) The need to change the use of water to use as an artesian well. 3) The need to check the quality of water sources. 4) The need to create cooperation with relevant agencies. This is to strengthen cooperation in the management of water resources in the highlands. It is divided into 6 issues: 1) History of community water resource management 2) Seasonal calendar of agricultural products 3) Mapping of inner and outer communities and 4) Creating understanding and providing knowledge. Concerning the establishment of mountain water supply regulations, 5) the establishment of village-level water management service committees, and 6) the preparation of water resources management development plans.

Keywords: strengthening cooperation; management; water resources; highland community

1. บทนำ

บ้านแม่แดดน้อยเป็นหมู่บ้านชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ราบเชิงเขาตั้งอยู่ระหว่างหุบเขาที่สูงชันสลับซับซ้อนมีระดับความสูงตั้งแต่ 800 - 1,200 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่แจ่มและพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1A และชั้น 2A สภาพดินเป็นดินร่วนมีความอุดมสมบูรณ์มีการระบายน้ำและอากาศดี สภาพอากาศจะมีความเย็นตลอดทั้งปี โดยทั่วไปพื้นที่เป็นภูเขาประมาณร้อยละ 90 ทำให้สถานการณ์ด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคและน้ำเกษตรกรรมในช่วงฤดูร้อนอย่างรุนแรง ซึ่งตลอดทั้งปีมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย/ปี 1,000 มิลลิเมตร โดยเฉพาะหลังจากช่วงประมาณปี พ.ศ.2533 เริ่มมีจำนวนประชากรในชุมชนเพิ่มขึ้น ความต้องการในการใช้น้ำและ



แหล่งน้ำมีมากขึ้นตามปริมาณของคนที่เพิ่มขึ้น ทำให้ปริมาณน้ำฝนมีไม่เพียงพอ แหล่งน้ำที่มีอยู่ในชุมชนที่เป็นบ่อน้ำตื้น หรือลำห้วยเริ่มมีปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนต้องเดินทางไกลไปตักน้ำลำห้วยที่มีน้ำที่อยู่ห่างไกลจากชุมชนนำมาใช้ในครัวเรือน ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเห็นถึงความยากลำบากในการหาแหล่งน้ำและการตักน้ำจากลำห้วยที่อยู่ไกลจากชุมชน (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แดด, 2564)

ทำให้ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2540 คณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านเห็นพ้องต้องกันให้มีการดำเนินงานจัดทำประปาภูเขาที่ดึงน้ำจากแหล่งต้นน้ำและกักเก็บในแท็งก์น้ำภายในชุมชน แต่หลังจากช่วงประมาณปี พ.ศ. 2554 เป็นต้นมาภายในชุมชนเริ่มมีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค โดยมีความรุนแรงมากขึ้นในช่วงหลังจากนั้นเป็นต้นมาแม้ว่าทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรปกครองท้องถิ่น และที่ว่าการอำเภอ (ผ่านผู้ใหญ่บ้าน) จะมีความพยายามในการจัดการหาแหล่งน้ำให้กับชุมชนอย่างเต็มที่ ซึ่งชุมชนถือว่าได้รับผลกระทบจากการขาดแคลนน้ำโดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง และการบริหารจัดการน้ำของชุมชนบ้านแม่แดดน้อยก็ยังประสบปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำอย่างหนัก ทำให้น้ำไม่เพียงพอต่อการใช้อุปโภคและบริโภค (ธชาพร เลาวพงษ์, 2555) โดยสาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากการขยายพื้นที่การทำเกษตร และการขยายหมู่บ้านและประชากรในหมู่บ้าน ซึ่งในชุมชนหลายครอบครัวต้องซื้อน้ำดื่มเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เพราะวิตกกังวลว่า น้ำที่ได้มาจากลำห้วยหรือน้ำฝนอาจจะมีสารเคมีทางการเกษตรปนเปื้อนและจากมลพิษที่ลอยอยู่ชั้นบรรยากาศจากการเผ่าป่าหรือการเผ่าขยะมูลฝอย ทำให้น้ำไม่สะอาดและไม่เหมาะแก่การนำมาบริโภคและอุปโภคได้ แต่บางครั้งเรือนที่ไม่ได้ซื้อก็จะบริโภคน้ำบ่อตื้นหรือน้ำประปาภูเขาโดยการนำน้ำมาต้มให้สะอาดก่อนบริโภค (อิโคโนเทค, 2563) เนื่องจากน้ำในบ่อน้ำบางแห่งอาจจะมีสัตว์น้ำตัวเล็กและแบคทีเรีย ทั้งนี้การบริหารจัดการน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรกรรมในช่วงฤดูแล้ง ชาวบ้านไม่สามารถทำการเกษตรได้ เนื่องจากประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ ทำให้การปลูกพืชต่างๆของชาวบ้านจึงต้องปรับตัวและผันเปลี่ยนไปตามฤดูกาลหรือความเหมาะสมของพืชที่สามารถใช้น้ำน้อยในพื้นที่ เช่น ถั่วดิน พักทอง หรือข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เพราะการทำการเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะใช้น้ำฝนเป็นหลัก นอกจากบางครอบครัวที่อยู่ใกล้ลำห้วย หรือมีบ่อน้ำตื้นในไร่นาของตนเอง แต่ทุกวันนี้จะเห็นได้ว่าสภาพอากาศตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีสภาพที่แตกต่างที่เห็นว่าฟ้าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล จึงไม่สามารถคาดเดาถึงปริมาณน้ำธรรมชาติที่ได้รับอย่างไรก็ตามปริมาณน้ำก็ยังไม่เพียงพอต่อการใช้เพื่อการเกษตร แม้ว่าชุมชนชาวปากาเกอะญออาศัยแหล่งน้ำสำคัญจากบ่อน้ำตื้นภายในชุมชนเองด้วย



ก็ตาม ปริมาณน้ำที่จำเป็นต้องใช้ก็ยังไม่เพียงพออยู่ดี (ดวงพร อ่อนหวาน, ธนบดีนทร์ วงษ์เมืองแก่น, และ ถวิล บุญมาธา, 2556) ในช่วงปี พ.ศ.2560 ทางองค์ปกครองท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานภายนอกในการสนับสนุนเจาะแหล่งน้ำใต้ดิน หรือบ่อบาดาลในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่แดดที่ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านแม่แดดน้อย แต่การดำเนินงานดังกล่าวก็ยังไม่มีความเพียงพอต่อความต้องการการใช้น้ำของชุมชน และหน่วยงานราชการในพื้นที่ เช่น โรงเรียน หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านแม่แดดน้อย เป็นต้น (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ, 2562)

ดังนั้น สถานการณ์ปัญหาและความต้องการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบ้านแม่แดดน้อย ที่ชุมชนได้ร่วมกันสะท้อนและระดมความคิดเห็นในการออกแบบและการพยายามแก้ไขปัญหการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนให้เกิดที่เป็นรูปธรรมและเกิดการทำงานในการแก้ปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการ โดยทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคีเครือข่าย และประชาชน เข้ามามีส่วนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการน้ำเพื่อเกษตรกรรมยั่งยืนและการอุปโภคบริโภคของประชาชนในพื้นที่ จึงมีความจำเป็นในการใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบ้านแม่แดดน้อยต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบสถานการณ์ปัญหาและความต้องการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบนพื้นที่สูง บ้านแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบนพื้นที่สูง บ้านแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 5 ส่วนหลัก ดังนี้

1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1.1) ข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วย การค้นคว้าเอกสารวิจัย แผนพัฒนาท้องถิ่น เอกสารประกอบการประชุม หรือโครงการพัฒนาพื้นที่ และ 1.2) ข้อมูล



ปฐมภูมิ ประกอบด้วย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดอภิปรายกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึก และการถอดบทเรียนในชุมชน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการวิจัย เป็นคัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญและแกนนำการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระดับพื้นที่ ได้แก่ 2.1) ผู้นำชุมชนพื้นที่ (ผู้ใหญ่บ้าน, สมาชิก อบต., ผู้นำศาสนา) จำนวน 3 คน 2.2) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ (อบต. แม่แดด, เกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชนอำเภอ เจ้าหน้าที่ป่าไม้) จำนวน 6 คน 2.3) ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำในชุมชน (กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ และกลุ่มผู้ประกอบการ) จำนวน 40 คน 2.4) องค์กร/หน่วยงานภาคนอก (มูลนิธิรักษ์ไทย สมาคมปากเอะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม และโครงการหลวงวัดจันทร์) จำนวน 3 คน และ 2.5) กลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง (ด้านบริหารจัดการน้ำ, ด้านกฎหมาย) จำนวน 4 คน รวมทั้งหมด 56 คน

3. การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล เป็นเครื่องมือจำเป็นต้องใช้วิธีการที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการเก็บรวบรวมข้อมูลลักษณะที่มีความผันแปรตามลักษณะกลุ่มชุมชนและพื้นที่ ซึ่งใช้หลักของการตรวจสอบแบบสามเส้า 3 ลักษณะ ได้แก่ 3.1 การตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูล 3.2 การตรวจสอบด้านทฤษฎี และ 3.3 การตรวจสอบด้านข้อมูล การตรวจสอบคุณภาพของ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย เป็นการใช่วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา และทำการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานมาวิเคราะห์และพรรณนาตามเรื่องราวที่เกิดขึ้น ซึ่งต้องคำนึงถึงบริบทหรือสภาพแวดล้อมของพื้นที่วิจัยประกอบของข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์เพื่อเกิดความถูกต้องและมีประสิทธิภาพการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเชิงพรรณนาเพื่อสร้างข้อสรุปในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์เป็นข้อความบรรยายที่ได้จากการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ และการจดบันทึก (สุรางค์ จันทวานิช, 2556)

5. การพิทักษ์สิทธิกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ทำการชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการวิจัยต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรับทราบเพื่อประกอบการตัดสินใจให้ความร่วมมือหรือปฏิเสธก็ได้ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลไม่ส่งผลกระทบต่อรายบุคคลและชุมชน เป็นการสังเคราะห์การบริหารจัดการน้ำและความร่วมมือของชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้คณะผู้วิจัยจัดทำหนังสืออย่างเป็นทางการเพื่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก อภิปรายกลุ่มย่อย การสังเกตการณ์ การประชุมกลุ่มย่อย และการถอดบทเรียน ที่สำคัญคณะผู้วิจัยจะไม่เปิดเผยชื่อ ข้อมูลส่วนตัว คำตอบ และข้อมูลความลับทั้งหมด โดยข้อมูลที่ได้จะนำมาใช้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้เท่านั้น



4. สรุปผลการวิจัย

1. สถานการณ์ปัญหาและความต้องการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบนพื้นที่สูง บ้านแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

1.1 สถานการณ์ปัญหาของการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ประเด็นปัญหาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของบ้านแม่แดดน้อย จากการวิเคราะห์ของชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถแบ่งประเด็นปัญหาเป็น 2 ส่วนหลัก คือ 1) ปัญหาการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค จากการวิเคราะห์ปัญหาการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคในชุมชน พบว่า ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคในฤดูแล้งทุกปี เพราะสภาพป่าต้นในช่วงฤดูแล้งมีปริมาณน้ำน้อยจึงทำให้มีปริมาณน้ำไหลสู่หมู่บ้านได้น้อยลง ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของคนอาศัยอยู่ในชุมชน จำเป็นต้องเดินร่นหาแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคเพิ่ม โดยในสถานศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนเด็กนักเรียนไม่มีน้ำใช้ รวมถึงสถานการณ์ในปัจจุบันจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นแต่สภาพฝนฟ้าอากาศเปลี่ยนแปลง ทำให้ในช่วงฤดูแล้งไม่มีน้ำใช้เพียงพอส่งผลกระทบต่อน้ำอุปโภคและบริโภคในชุมชน ที่สำคัญปัญหาความเชื่อมั่นต่อคุณภาพน้ำ ที่คนในชุมชนนำมาดื่มบริโภค และใช้ในครัวเรือน เพราะน้ำที่นำมาใช้ดื่มส่วนใหญ่เป็นน้ำที่นำมาจากลำห้วยโดยใช้ระบบน้ำประปาภูเขา ซึ่งระหว่างลำห้วยมีการทำเกษตรที่ใช้สารเคมี ชาวบ้านจึงกังวลเรื่องสารเคมีปนเปื้อนในน้ำ และคุณภาพน้ำที่กินมีเชื้อโรคต่างๆปนเปื้อนหรือไม่ เป็นปัญหาที่คนในหมู่บ้านและตำบลแม่แดดให้ความสำคัญ และอยากหาทางแก้ไขร่วมกัน และ 2) ปัญหาการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อเกษตรกรรมในชุมชน จากการวิเคราะห์ปัญหาการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อเกษตรกรรมในชุมชน พบว่า ชุมชนขาดแคลนน้ำการเกษตรในฤดูแล้ง (ประมาณเดือน มกราคม ถึง พฤษภาคม) ของทุกปี ด้วยสภาพชุมชนบ้านแม่แดดน้อยประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำให้ทุกคนต้องดิ้นรนในการกักเก็บน้ำไว้ใช้ในสวนตนเอง เกษตรกรบางส่วนที่ไม่ได้อยู่อาศัยบริเวณใกล้เคียงกับลำน้ำลำห้วยหรือตาน้ำจะค่อนข้างมีความเดือนร้อนเพราะเกษตรกรไม่สามารถทำการเกษตรได้ในฤดูแล้งทำให้เกษตรกรขาดรายได้ จำเป็นต้องออกจากชุมชนหรือหาอาชีพเสริมอื่น เช่น การทอผ้า การรับจ้างทั่วไป การรับเหมาก่อสร้าง เป็นต้น

1.2 ด้านข้อเสนอความต้องการของการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ จากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนทั้งด้านอุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตรกรรมที่มีอยู่ก่อนหน้าที่ชุมชนพยายามดำเนินการกันเอง โดยยังมีความต้องการที่จะ



สามารถพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนในมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งความต้องการของชุมชนต่อการบริหารจัดการทรัพยากร ได้แก่

1.2.1 ชุมชนมีความต้องการให้ปรับปรุงแหล่งน้ำ หรือบ่อน้ำตื้นขนาดใหญ่ที่เป็นของสาธารณะในหมู่บ้าน และการพัฒนาบริเวณแหล่งต้นน้ำให้มีความสะอาดเพื่อสามารถอุปโภคและบริโภคมากยิ่งขึ้น

1.2.2 ชุมชนมีความต้องการปรับเปลี่ยนการใช้น้ำมาใช้เป็นบ่อน้ำบาดาลที่สามารถขุดเจาะได้ในบริเวณใกล้กับชุมชน โดยชุมชนมองว่าการมีแหล่งน้ำใกล้กับชุมชนสามารถเป็นแหล่งน้ำสำรองให้กับชุมชน และน้ำบาดาลถือเป็นแหล่งน้ำที่มีความปลอดภัยและความสะอาดที่สามารถนำมาใช้เพื่อการอุปโภคและบริโภคได้เป็นอย่างดี

1.2.3 ชุมชนมีความต้องการตรวจสอบคุณภาพของแหล่งน้ำที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้น้ำของคนในชุมชนทั้งการอุปโภคและบริโภค เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชุมชน โดยเฉพาะแหล่งน้ำที่เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น ประปาภูเขา บ่อน้ำตื้น หรือ ลำน้ำห้วยต่างๆ เป็นต้น เพราะคนในชุมชนมีความกังวลที่เกี่ยวข้องกับการปนเปื้อนสารเคมี

1.2.4 ชุมชนมีความต้องการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่า) เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และการฟื้นฟูรักษาป่าต้นน้ำให้ยั่งยืนสืบไปจนถึงรุ่นลูกหลานต่อไป

2. การเสริมสร้างความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบนพื้นที่สูงบ้านแม่แต่น้อย ตำบลแม่แตด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

2.1 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนบ้านแต่น้อย ในช่วงประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา ก่อนที่ชุมชนจะมีการจัดการทรัพยากรน้ำในระบบประปาภูเขาในชุมชนมีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคอยู่ข้างเพียงพอสำหรับการใช้น้ำร่วมกันของคนในชุมชน โดยน้ำดื่มเพื่อการบริโภคในครัวเรือนจะใช้น้ำจากฟ้าหรือน้ำฝนเป็นหลักและเก็บสะสมน้ำไว้ในตุ่มภายในบ้าน (เฉลี่ยในบ้านจะมีตุ่มประมาณ 1-2 ตุ่ม) ส่วนช่วงฤดูแล้งชุมชนจะใช้น้ำจากลำห้วยที่มีความสะอาดนำมาต้มเก็บในหม้อน้ำเพื่อการบริโภคและบริโภคในครัวเรือน โดยขณะนั้นในชุมชนมีบ้านเรือน จำนวนประมาณ 40 ครัวเรือน ขณะเดียวกันน้ำเพื่อการเกษตรกรรมของชุมชนที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำนา ปลูกข้าว และทำไร่หมุนเวียนเป็นการทำการเกษตรเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักและถือเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตความเชื่อของชุมชนโดยเฉพาะการของฝนเพื่อให้ไร่สามารถปลูกข้าวและพืชพันธุ์ต่างๆได้งอกงาม เช่น



ความเชื่อของการนำเอา ต้นไม้เรียกตามภาษาท้องถิ่น “สุกะเพอ” โดยเป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งที่นำทั้งต้นทิ้งรากไปต้มน้ำจะสามารถทำให้ฝนตกฟ้าร้อง และปักไว้ในพื้นที่นา ทำให้น้ำอุดมสมบูรณ์

2.2 ปฏิทินฤดูกาลผลผลิตทางการเกษตรกรรมของบ้านแม่แดดน้อย จากวิถีวัฒนธรรมการเกษตรของชาวบ้านในพื้นที่ที่ทำไม้แบบหมุนเวียนเพื่อการดำรงชีวิตของครอบครัว โดยการทำไม้หมุนเวียนของชาวบ้านเป็นการสร้างความหลากหลายทางอาหารและการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพราะพื้นที่การปลูกไร่หมุนเวียนจะประกอบไปด้วยพืชที่หลากหลาย เช่น ปลูกฟักทอง ฟักเขียว เผือก มัน ฮ่อวอ (ผักอีหิ้น) แตงกวา หน่อไม้ งาขาว หรือางดำ เป็นต้น แต่ที่ผ่านมามีคนในชุมชนส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ฟักทอง เป็นต้น ที่สามารถปลูกได้ในช่วงฤดูแล้ง ส่วนช่วงฤดูฝนเกษตรกรก็สามารถปลูกพืชได้หลากหลายเพราะมีน้ำเพียงพอจากน้ำฝนและน้ำจากลำห้วย เช่น ถั่วดิน พริกหยวก ฟักทองญี่ปุ่น ผักกาดขาว กะหล่ำ ชูกีนี เคพกูสเบอร์รี เสาวรส และมะเขือเทศราชินี เป็นต้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำด้านการเกษตรกรรมในพื้นที่ การทำการเกษตรกรรมจึงจำกัดเพียงเกษตรกรไม่กี่คน (จำนวนประมาณ 5 -10 ครอบครัว) ที่มีพื้นที่เพาะปลูกใกล้กับแหล่งน้ำ หรือลำห้วย หรือมีบ่อน้ำตื้นขนาดใหญ่ที่พอเพียงสำหรับการกักเก็บน้ำที่สามารถทำการเกษตรกรรมที่เป็นพืชผักหรือพืชเมืองหนาวได้ตลอดปี ส่วนเกษตรกรรายอื่นๆทำเกษตรกรรมได้แต่ในช่วงของฤดูฝนเท่านั้น (ช่วงฤดูฝนนั้นต้องมีปริมาณน้ำฝนที่มากเพียงพอด้วย)

2.3 การทำแผนที่ชุมชนรอบใน และแผนที่ชุมชนรอบนอกด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การจัดทำแผนที่รอบในและรอบนอกเป็นเครื่องมือที่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนหรือผู้แทนที่มีความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่เข้ามาร่วมกันกำหนดขอบเขต ตำแหน่ง แหล่งน้ำ ลำห้วย จุดกระจายน้ำ หรือที่ตั้งทางสังคมสำคัญของชุมชน โดยรูปแบบการทำแผนที่ชุมชนแบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ (1) แผนที่ชุมชนรอบใน ได้แก่ สถานที่ทางศาสนา (วัด และโบสถ์) สถานที่ราชการ (โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล) บ้านผู้นำ (ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. ผู้นำทางจิตวิญญาณ) บ้านสมาชิกในชุมชน ร้านค้าในชุมชน และ (2) แผนที่ชุมชนรอบนอก ได้แก่ เส้นทาง การกระจายน้ำ จุดกักเก็บน้ำหรือแท็งก์กระจายน้ำ แหล่งน้ำในชุมชน (บ่อน้ำตื้น น้ำบาดาล)

2.4 การสร้างความเข้าใจและให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งกฎระเบียบประปาภูเขา ถือเป็นขั้นตอนแรกๆของการกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบประปาภูเขาของชุมชน โดยการเรียนรู้ที่แกนนำ หรือผู้นำของชุมชนได้ร่วมศึกษาดูงานของชุมชนที่



ประสบความสำเร็จที่ทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินงานก่อนหน้าการจัดทำกฎระเบียบการบริหารน้ำประปาภูเขาถือเป็นการเปิดมุมมองให้กับทางผู้นำชุมชนและตัวแทนของชุมชนในการดำเนินงานด้านการออกระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมในชุมชน ขณะเดียวกันทางคณะผู้วิจัยได้เข้าไปพูดคุยและประชุมในพื้นที่ เพื่อการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการกำหนดระเบียบการบริหารจัดการต่างๆเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถตัดสินใจในการจะดำเนินงานหรือไม่บนฐานข้อมูลที่เป็นจริงและประสบการณ์ของผู้นำชุมชนหรือผู้รู้ภายนอกชุมชนที่เข้าไปแลกเปลี่ยนร่วมกัน โดยมีประเด็นการจัดตั้งกฎระเบียบประปาภูเขาของชุมชน ได้แก่ 1) การประชุมหารือการกำหนดกฎระเบียบประปาภูเขาในพื้นที่ชุมชน 2) การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำประปาภูเขาชุมชน 3) การประชุมหารือและข้อคิดเห็นร่วมกันของคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำประปาภูเขาชุมชน 4) การประชุมกำหนดกฎระเบียบการบริหารจัดการน้ำประปาภูเขาชุมชน 5) การตรวจสอบ เพิ่มเติมและแก้ไขกฎระเบียบการบริหารจัดการน้ำประปาภูเขาชุมชน 6) การพิจารณาเวทีประชาคมต่อร่างกฎระเบียบการบริหารจัดการน้ำประปาภูเขาชุมชน และ 7) การประกาศใช้กฎระเบียบการบริหารจัดการน้ำประปาภูเขาชุมชน

2.5 การจัดตั้งคณะกรรมการบริการจัดการน้ำในระดับหมู่บ้าน บ้านแม่แดดน้อย หมู่ที่ 4 ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการบริการจัดการน้ำในระดับหมู่บ้าน ได้แก่ 1) ประธานคณะกรรมการ จำนวน 1 คน 2) รองประธานคณะกรรมการ จำนวน 1 คน และ 3) เลขานุการและคณะกรรมการ จำนวน 7 คน

2.6 การจัดทำแผนพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรมของชุมชนบ้านแม่แดดน้อย – การจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านแม่แดดน้อยถือเป็นวาระสำคัญของชุมชนในการวางแผนการพัฒนาการบริหารจัดการน้ำร่วมกันของชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนบ้านแม่แดดน้อยเป็นหมู่บ้านค่อนข้างใหญ่และมีสถานที่สำคัญทางราชการตั้งอยู่ในพื้นที่ เช่น โรงเรียนบ้านแม่แดดน้อย องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แดด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านแม่แดดน้อย และหน่วยจัดการต้นน้ำขุนแม่แจ่ม เป็นต้น รวมถึงพื้นที่ที่พักหรือโฮมสเตย์ชุมชน และร้านค้าชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรน้ำร่วมกันชุมชน ทั้งนี้การร่วมพูดคุย ร่วมคิดและร่วมจัดทำแผนพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน จากการประชุมร่วมของชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ และภาคีเครือข่ายสามารถกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการพัฒนาแผนชุมชนดังต่อไปนี้



1) แผนการบริหารจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค การกำหนดแผนพัฒนาการบริหารจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคของชุมชนบ้านแม่แตดน้อยชุมชนให้ความสำคัญและความสนใจเป็นอย่างมาก เพราะมีความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวบ้านทุกคนและยังถือเป็นต้นทุนค่าใช้จ่ายที่อาจจะสร้างภาระในครัวเรือนของคนในชุมชนได้ โดยสามารถกำหนดข้อตกลงร่วมกัน ได้แก่ 1.1) จัดหาแหล่งกักเก็บน้ำประจำครัวเรือนหรือแท็งก์ขนาดประมาณ 2,000 ลิตร กระจายตามบ้านเรือนทุกครัวเรือน 1.2) จัดหาแหล่งน้ำดื่มสะอาดเพื่อบริการประชาชน 1.3) การบริหารจัดการระบบกระจายน้ำประปาภูเขาและการบำรุงซ่อมแซมการเดินท่อน้ำให้มีประสิทธิภาพ 1.4) การหาแหล่งน้ำใต้ดินหรือการขุดน้ำบาดาลเพื่อเพิ่มแหล่งน้ำที่สะอาด 1.5) การสร้างแท็งก์กักเก็บน้ำขนาดใหญ่ของชุมชนเพื่อรองรับน้ำจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ

2) แผนการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรมในพื้นที่ชุมชน การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรมของชุมชนถือเป็นประเด็นที่เป็นปัญหาสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ดินในการทำเกษตรของคนในชุมชน และการใช้น้ำเพื่อการเกษตรกรรมยังสอดคล้องการวิถีชีวิตของคนในชุมชนในการทำมาหากินหรือการสร้างเศรษฐกิจให้กับครอบครัวและชุมชน โดยการกำหนดแผนพัฒนาชุมชนด้านการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรมสามารถกำหนดได้ดังนี้ 2.1) การสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เพื่อกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตรกรรม 2.2) การขุดบ่อน้ำตามหัวไร่ปลายนาของเกษตรกรในพื้นที่ 2.3) การส่งเสริมและทำความเข้าใจการปลูกพืชไม่ยืนต้นหรือพืชชนิดไม่ผล 2.4) การห้ามเปลี่ยนมือหรือการให้เช่าพื้นที่การเกษตรกรรมกับบุคคลภายนอกชุมชน 3) แผนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าต้นน้ำของชุมชน

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. สถานการณ์ปัญหาและความต้องการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบนพื้นที่สูง บ้านแม่แตดน้อย ตำบลแม่แตด อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัย พบว่า เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนในชุมชนกับธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนเริ่มมีความออกห่างกันเพิ่มมากขึ้นทั้งในเชิงการอนุรักษ์หรือในเชิงการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชนต่อทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะแหล่งน้ำ จากอดีตการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำมีความสำคัญกับวิถีชีวิตแทบจะพูดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของคนในชุมชน แต่พอความสะดวกสบายในการใช้น้ำเข้ามาในชุมชนทั้งระบบประปาภูเขา ระบบ



น้ำบาดาล หรือระบบโรงน้ำดื่มชุมชน การให้คุณค่าหรือการมีจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนก็ลดน้อยถอยลงตรงกันข้ามกับการบริหารจัดการน้ำในเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกันหลังจากการศึกษาวิจัยในพื้นที่ชุมชนได้เริ่มกลับมาให้ความสำคัญและให้ความตระหนักต่อการสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ และองค์การพัฒนาที่เป็นองค์รวมมากยิ่งขึ้นในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำที่มองจากต้นเหตุไม่ใช่แก้ไขแต่เพียงปลายเหตุหรือการแก้ไขเฉพาะหน้าเท่านั้น โดยมีความสอดคล้องต่อการกรอบของแผนพัฒนาทรัพยากรน้ำที่ได้ให้หลักการจัดการทรัพยากรน้ำ ต้องคำนึงถึงหลักการ ได้แก่ 1) การพัฒนาอย่างองค์รวม (Holistic approach) 2) มีลักษณะของสหวิทยาการ (Interdisciplinary) 3) อยู่ภายใต้กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) 4) มีความเป็นเอกภาพ (Unity) และ 5) มีความเป็นเครือข่าย (Network) (ปธาน สุวรรณมงคล อ้างถึงใน จิราภรณ์ หะยิปี, 2553, น. 29) ทั้งนี้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลายจะต้องมีความเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับระบบนิเวศตามธรรมชาติ และเป็นการผสมผสานการจัดการน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับสังคม ในขณะเดียวกันก็มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับของทรัพยากรต่างๆด้วย (Ruangsom, 2019)

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนบนพื้นที่สูงจำเป็นต้องมองการแก้ไขปัญหาที่ครอบคลุมและเป็นองค์รวมที่สะท้อนความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตตามระบบนิเวศของคนในชุมชน การดำเนินการที่สำคัญต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำประชาชนคนต้นน้ำต้องมีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการการดูแลรักษาป่าต้นน้ำในชุมชนของตนเองและถือเป็นก้าวแรกของการพัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำบนพื้นที่สูง โดยเน้นกระบวนการพูดคุย สร้างความเข้าใจที่เห็นทรัพยากรน้ำเป็นสิ่งมีคุณค่าและมีวันหมดสิ้นไม่ว่าจะระยะสั้นหรือระยะยาวที่จำเป็นต้องมีความตระหนักและใช้อย่างประหยัดคุ้มค่าที่สุด ซึ่งการสร้างสำนึกการใช้น้ำยังเป็นการพัฒนาไปสู่การสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่มีความรับผิดชอบต่ตนเอง และผู้อื่น (เห็นความเดือดร้อนของผู้อื่นเสมือนเป็นความทุกข์ของตนเอง) รวมไปถึงการสร้างระบบจิตสำนึกร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรน้ำ การเห็นคุณค่าของป่าที่เป็นแหล่งน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตของคนบนพื้นที่สูง ขณะเดียวกันการสร้างสำนึกร่วมของคนภายในชุมชนอย่างเดียวยังคงไม่เพียงพอต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำให้เกิดความยั่งยืน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างการสื่อสารให้กับชุมชน หรือหน่วยงานภายนอกชุมชนต่อในการบริหารจัดการป่าต้นน้ำของชุมชนบนพื้นที่สูงที่สามารถสร้างการรับรู้และการสื่อสารให้กับสังคมทั่วไป โดยเฉพาะผู้ที่มีความเกี่ยวข้องตลอด



สายน้ำ ทำให้การสร้างการรับรู้ หรือการสร้างสำนึกร่วมกันของผู้ใช้น้ำที่เกี่ยวข้องตลอดสายที่มีความสอดคล้องกับ มุรธาธีร์ รักษาติเจริญ (2558) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ในการประสานงานและการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในด้านการเข้าร่วมในการทำประชาพิจารณ์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามผลมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยมีความตระหนักรู้ในการใช้น้ำ การสร้างมลพิษทางน้ำจากสารเคมีทางการเกษตรกรรม และมีความเห็นปัญหาหรือความต้องการร่วมกันของคนต้นน้ำบนพื้นที่สูงกับผู้ให้น้ำตลอดสายว่าเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกันในการร่วมรับผิดชอบ ร่วมดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติตลอดสายน้ำตั้งแต่ต้นน้ำจนกระทั่งปลายน้ำ “วาทกรรมที่ว่า การที่น้ำไม่มีก็เพราะว่าคนบนดอยตัดไม้ทำลายป่า จะไม่เกิด ถ้าทุกคนมีรับรู้ และเข้าใจร่วมกัน ว่าคนบนต้นน้ำแทบจะไม่มีน้ำใช้อุปโภคบริโภคและน้ำเกษตรกรรมเลย แต่กลับมีความพยายามดูแลและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำเพื่อให้ชุมชนในพื้นที่ และคนปลายน้ำได้ใช้น้ำอย่างเท่าเทียมกัน”

2. บทบาทของผู้ชุมชนมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนบนพื้นที่สูงและการสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย พบว่า บทบาทของผู้ชุมชนมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนบนพื้นที่สูงและการสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือบริหารท้องถิ่น สมาชิกท้องถิ่น) และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ (พระสงฆ์ ศาสนาจารย์ ทีโป่ หรือปราชญ์ชาวบ้าน) ดำเนินงานในชุมชนบนพื้นที่สูงประชาชนในพื้นที่เกือบทั้งหมดเป็นพี่น้องชาติพันธุ์ (ปกาสญะญอ) ทำให้การสื่อสารหรือการแลกเปลี่ยนพูดคุยจำเป็นต้องมีคนกลางในชุมชนที่คนในชุมชนมีความไว้วางใจและเชื่อมั่นต่อการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้บทบาทของผู้นำชุมชนโดยเฉพาะผู้นำที่เป็นทางการของชุมชนมีความกระตือรือร้น มีความรู้ความเข้าใจในปัญหา และที่สำคัญสามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ขณะเดียวกันการมีผู้นำที่ดีจะสามารถจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้มีความสอดคล้องกับ ยุพาพร รูปงาม (2545, น. 8) ที่กล่าวว่า ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าประสงค์โดยทั่วไปและผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive Leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (Dynamic Leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนินสือ (Negative Leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ



จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การที่ผู้นำเข้ามามีบทบาทในการร่วมพัฒนากับประชาชนในชุมชนโดยมีหลักและวิธีการของการสร้างการมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานย่อมส่งผลต่อการดำเนินงานให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องทั้งความร่วมมือของคนในชุมชน และหน่วยงานภายนอกชุมชน (สัจจา บรรจงศิริ, บำเพ็ญ เขียวหวาน, ปาสีรัตน์ การดี, และ รสีกา อังกูร, 2560)

อย่างไรก็ตาม หากการดำเนินงานของผู้นำชุมชนมีการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน หรือการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องล่าช้าก็จะทำให้การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ หรือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำดำเนินการได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป หรือไม่มีความต่อเนื่องในการดำเนินการร่วมกับชุมชน รวมถึงทัศนคติของผู้นำชุมชนต้องเปิดรับทุกปัญหาและข้อเสนอแนะของประชาชน โดยต้องไม่มีความขัดแย้งทางความคิดหรืออคติต่อคนในชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะการกระทำของผู้นำชุมชนในชุมชนบนพื้นที่สูงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาหรือการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำค่อยข้างสูงที่คนในชุมชนให้ความไว้วางใจในการดำเนินงานแทนประชาชนและเป็นตัวแทนในการสะท้อนเสียงของประชาชนผ่านผู้นำชุมชนที่จะเป็นปากเป็นเสียงให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การวางระบบกลไกความร่วมมือของชุมชน หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ชุมชนบนพื้นที่สูง บ้านแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวางระบบกลไกการดำเนินงานร่วมกันขององค์กร หน่วยงาน หรือภาคประชาชนในพื้นที่ที่มีความจำเป็นและสำคัญต่อการปฏิบัติการในชุมชนที่เกือบทั้งหมดอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ การกำหนดหรือร่วมกำหนดระบบเพื่อการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของการขับเคลื่อนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคและเพื่อการเกษตรกรรม ซึ่งการดำเนินงานร่วมกันของทุกภาคส่วนจะเป็นการประสานกันผ่านหน่วยงานที่เป็นหลักในการขับเคลื่อนในส่วนงานของตนเองและการบูรณาการการปฏิบัติที่มีความเกี่ยวข้องกัน โดยเน้นกลไกเชิงพื้นที่ที่เป็นผู้ดำเนินงานหลักร่วมกันหน่วยงานในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน (ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ) กลุ่มเครือข่ายในการจัดการลุ่มน้ำ และประชาชนในพื้นที่ที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนตามข้อตกลงของชุมชนที่มีระเบียบการ



บริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนเป็นแนวทางในการดำเนินงานในพื้นที่ โดยสามารถกำหนดแนวทางในการวางระบบกลไกความร่วมมือของหน่วยงาน องค์กรและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนบนพื้นที่สูง ได้แก่ 1) บทบาทหน้าที่ของชุมชน/หน่วยงาน พัฒนาร่วมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบนพื้นที่สูง 2) กระบวนการสร้างความร่วมมือ และการประสานงานเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบนพื้นที่สูง 3) การขับเคลื่อนงานความร่วมมือของหน่วยงานเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบนพื้นที่สูง 4) การจัดโครงสร้างกลไกขับเคลื่อนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบนพื้นที่สูง และ 5) การเชื่อมโยงกลไกการดำเนินงานขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ระดับตำบล/ท้องถิ่น



ภาพที่ 1. การวางระบบกลไกความร่วมมือต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนพื้นที่สูง



จากการขับเคลื่อนในกระบวนการของภาคประชาชนในพื้นที่ต่อการแก้ไขปัญหา หรือการจัดการที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรในพื้นที่ในอดีตก่อนมีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านหรือการมีองค์กรปกครองท้องถิ่นหรือมีหน่วยงานที่เข้ามาในพื้นที่ ถือได้ว่าการรวมตัวกันของภาคประชาชนในพื้นที่ค่อนข้างมีความเข้มแข็งมาก โดยการขับเคลื่อนผ่านองค์กรที่ไม่เป็นทางการที่มีการรวมตัวกันของตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ที่เรียกว่า “องค์กรผู้ใช้น้ำบ้านแม่แตดน้อย” โดยเป็นเสมือนพื้นที่พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดของประชาชนในพื้นที่ที่ประกอบด้วยทุกภาคส่วนทุกเพศทุกวัย เช่น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ กลุ่มผู้นำทางศาสนา กลุ่มหน่วยงานภาครัฐหรือกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น เกือบแทบทุกกลุ่มทุกที่เข้ามามีบทบาทในการพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือหาข้อเสนอร่วมกันในการหาทางออกต่อการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องทุกด้านของชุมชน แม้กระทั่งปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการขาดแคลนน้ำหรือการจัดการที่ดินทำกินของชุมชนก็มีกลไกการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยที่ประชาชนลุกขึ้นมาช่วยคิด ร่วมทำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตนเองก่อน เพราะส่วนหนึ่งหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถือว่าเข้ามาในพื้นที่ค่อนข้างน้อยทำให้การส่งเสริมหรือการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรภายนอกชุมชนแทบจะไม่มี ทำให้ชุมชนจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายภาคประชาชนและการสร้างความร่วมมือที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริงในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในพื้นที่ตนเอง

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอเชิงนโยบายและการปฏิบัติการ

1.1 เจ้าหน้าที่ป่าไม้หรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรสร้างความเข้าใจและแนวทางความร่วมมือต่อประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในเขตพื้นที่ป่าตามกฎหมายพระราชบัญญัติป่าไม้ เช่น การสร้างฝายชะลอน้ำ การทำแท่งค้ำหรือบ่อเพื่อกักเก็บน้ำ หรือการก่อสร้างแหล่งเก็บน้ำในพื้นที่ป่า เป็นต้น ประเด็นดังกล่าวนี้ควรมีแนวทางในการสร้างความเข้าใจและแนวทางการปฏิบัติในพื้นที่ให้เกิดความชัดเจน เพื่อประชาชนหรือหน่วยงานจะสามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง

1.2 องค์กรบริหารส่วนตำบลแม่แตด ควรพัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำ การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำหรือบ่อพักน้ำ และการสร้างแหล่งน้ำดื่มสะอาดประจำหมู่บ้านในพื้นที่



เพราะชาวบ้านในชุมชนต้องซื้อน้ำดื่มบริโภค และบางพื้นที่ช่วงน้ำแล้งไม่มีแหล่งน้ำอุปโภคและน้ำเพื่อการเกษตรกรรม

1.3 เกษตรอำเภอและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสร้างความเข้าใจและส่งเสริมการลดการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรกรรมที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำที่เกิดปัญหาที่ประชาชนไม่กล้าที่จะใช้น้ำเพื่อการอุปโภคหรือบริโภคที่เป็นแหล่งน้ำสาธารณะที่ โดยที่ผ่านมาการใช้ น้ำของประชาชนไม่ได้แยกกันอย่างชัดเจนระหว่างน้ำเพื่อการอุปโภค และน้ำเพื่อการเกษตรกรรม การที่มีการใช้สารเคมีอย่างแพร่หลายและเข้มข้นที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำ และส่งผลกระทบต่อกลับมาสู่เกษตรกรและประชาชนที่ใช้น้ำในแหล่งน้ำเหล่านั้น

1.4 มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และหน่วยงานวิชาการ ควรสร้างนวัตกรรมการจัดการน้ำด้านการเกษตรกรรมที่มีความเหมาะสมกับการเพาะปลูกในพื้นที่ชุมชน จำเป็นต้องสร้างนวัตกรรมการจัดการน้ำ หรือการเพาะปลูกพืชที่มีการใช้น้ำน้อย หรือมีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของการทำเกษตรกรรมในช่วงของฤดูแล้งที่ไม่มีน้ำ และมีน้ำในการเพาะปลูกได้ทุกฤดูกาล หรือจัดพื้นที่น้ำหมู (พื้นที่รวมกัน) ในการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมที่ใช้นวัตกรรมด้านการจัดการน้ำและการเพาะปลูกเข้ามาพัฒนาและส่งเสริมกับเกษตรกรในพื้นที่

1.5 องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แดด ควรยกระดับแผนชุมชนสู่แผนระดับตำบลที่ทางท้องถิ่นจำเป็นต้องอ้างอิงและนำไปเป็นแนวทางกำหนดแผนหรือแผนการปฏิบัติงานของท้องถิ่น เพื่อสร้างทิศทางการพัฒนาหรือการส่งเสริมตามความต้องการของพื้นที่ ถ้าหน่วยงานใดไม่ว่าทั้งภายในและภายนอกจะเข้ามาดำเนินงานในพื้นที่ก็ต้องอาศัยแผนแม่บทของตำบลเป็นแนวทางในการพัฒนาตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

1.6 ชุมชนบ้านแม่แดดน้อย ควรยกระดับพื้นที่ชุมชนบ้านแม่แดดน้อยให้เป็นต้นแบบการบริหารจัดการน้ำและการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการน้ำบนพื้นที่สูง โดยการที่ชุมชนในพื้นที่มีการวางกรอบการพัฒนาที่ชัดเจนย่อมสร้างกรอบหรือแนวทางการพัฒนาให้กับหน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆทั้งในและนอกพื้นที่ที่จะเข้ามาดำเนินงานในพื้นที่ให้ขับเคลื่อนงานให้มีความสอดคล้องกันความต้องการหรือเป้าหมายที่ชุมชนอย่างให้เกิดเป็นรูปธรรมและการพัฒนาที่เป็นเป้าหมายมีแผนงานที่ชัดเจน เพื่อให้การพัฒนาขับเคลื่อนงานในพื้นที่เกิดความต่อเนื่องและเกิดเป็นรูปธรรมให้เห็นชัดเจนของการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน



2. ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้เน้นการกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมระดับพื้นที่ของชุมชนพื้นที่สูง โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเชิงปฏิบัติการหรือดำเนินงานในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งหากเป็นการวิจัยครั้งต่อไปสามารถดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนบนพื้นที่สูงในประเด็นหรือมิติที่เกี่ยวข้องกับเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบของพื้นที่สูงระดับอำเภอ หรือระดับจังหวัดจะสามารถเห็นภาพรวมและนำไปสู่การกำหนดนโยบายของรัฐบาล ภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

2.2 การวิจัยครั้งนี้กำหนดขอบเขตของพื้นที่เป็นในลักษณะเขตการปกครองระดับหมู่บ้านตามของกระทรวงมหาดไทยในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนบนพื้นที่สูง แต่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมีความซับซ้อนและมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนข้างเคียงอื่นๆ ในเชิงภูมิสังคมหรือตามลุ่มน้ำของพื้นที่ ทำให้การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ในเชิงการบริหารจัดการแบบลุ่มน้ำหรือภูมินิเวศ หรือภูมิสังคมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การแก้ไขปัญหาของการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่สูงสามารถดำเนินการได้อย่างครอบคลุมพื้นที่ต้นน้ำและลุ่มน้ำอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ หะยิป. (2553). *บทบาทของเทศบาลตำบลในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ทะเลน้อย* (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ดวงพร อ่อนหวาน, ธนดินทร์ วงษ์เมืองแก่น, และ ถวิล บุญมาธา. (2556). *การพัฒนาแนวทางการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคของ ชุมชนบ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด อำเภอ กัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่* (รายงานวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา.
- ธชาพร เลาวพงษ์. (2555). *การจัดการน้ำที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตปกาเกอะญอบ้านแม่แดดน้อย หมู่ที่ 4 ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.



- มรุธาธีร์ รักษาติเจริญ. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำทางการเกษตร อย่างยั่งยืนของชุมชนในลุ่มน้ำลำเชียงไกร. *วารสารวิจัยและพัฒนาโดยลงในพระบรมราชูปถัมภ์*, 10(1), 76 – 87 .
- ยุพาพร รูปงาม. (2545). *การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตร). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ. (2562). *รายงานการประเมินองค์การมหาชนและผู้อำนวยการองค์การมหาชนตามมาตรการปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ
- สัจจา บรรจงศิริ, บำเพ็ญ เขียวหวาน, ปาสีรัตน์ การดี, และรสิกา อังกูร. (2560). *แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำยม* (รายงานวิจัย). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2556). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แดด. (2564). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566 – 2570)*. เชียงใหม่ : สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแม่แดด.
- อีโคโลเทค. (2563). *โครงการตีม่านน้ำดีมีความสุข (Pass the love forward)*. สืบค้นจาก <https://www.ecolotech.co.th/passtheloveforward>.
- Ruangsom, W. (2019). Community Participation in Water Management for Agriculture in Phra Phloeng, Khao Chakan, Srakaew, Thailand. *PSAKU International Journal of Interdisciplinary Research*, 8 (1/2), 37–48.

ถ่านหินกับการช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติในตำบลบ้านบอม
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง *

Lignite and Controversy over Natural Resources in Ban
Bom Subdistrict, Mae Tha District Lampang Province

มุกกรวี ฉิมพะเนาวิ และ วัชรพล พุทธรักษา
Mukrawe Chimphanao, and Watcharabon Buddharaksa
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Faculty of Social Science, Naresuan University
Corresponding Author, E-mail: mukrawec62@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจบริบทและเงื่อนไขในช่วงปี พ.ศ. 2563 – 2565 ที่นำไปสู่การช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในแหล่งถ่านหินลิกไนต์ ตำบลบ้านบอม อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กำหนดขั้นตอนการศึกษาด้วยการรวบรวมข้อมูลเอกสารและการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสำรวจพื้นที่ (Filed Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีบทบาทและมีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ที่ทำการศึกษา จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหาผ่านมุมมองแนวคิดรัฐองค์รวม (Integral State) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของการพรรณนา (Descriptive)

* ได้รับบทความ: 23 กันยายน 2567; แก้ไขบทความ: 26 พฤศจิกายน 2567; ตอรับตีพิมพ์: 29 พฤศจิกายน 2567



ผลการวิจัยพบว่า จากการที่รัฐมีเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางของระบบทุนนิยมมีส่วนในการผลักดันให้รัฐถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรให้แก่ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนและแปรรูปทรัพยากรให้เป็นสินค้าเพื่อตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รัฐใช้กลไกอำนาจรัฐผ่านการออกกฎหมายและกำหนดนโยบายเพื่อ สร้างการรับรู้ร่วมกันและสร้างภาวะการครองอำนาจนำ ควบคู่ไปกับภาคเอกชนที่สร้างความยินยอมและความเห็นพ้องของผู้คนในชุมชน ผ่านการเสนอผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากโครงการเหมืองแร่ดังกล่าวเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนมีความคิดเป็นไปในทางที่รัฐและเอกชนต้องการ ในขณะที่กลุ่มชาวบ้านที่คัดค้านโครงการเหมืองแร่ทำการช่วงชิงสิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ผ่านการให้ข้อมูลผลกระทบด้านมลพิษและปัญหาด้านสุขภาพจากโครงการเหมืองแร่แก่ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างชุดความคิด ความเชื่อขึ้นอีกชุดหนึ่งเพื่อทำการต่อสู้และช่วงชิงสภาวะการครอบงำของรัฐและเอกชน

คำสำคัญ: การช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติ; ถ่านหินลิกไนต์; การเคลื่อนไหวต่อสู้

Abstract

This article aims to analyze and understand the situation between 2020-2022 that results in competition for natural resources in the region by relevant stakeholders. This research used qualitative research methods. The educational process is determined by documentary research and data collection using participant observation, Filed Observation and In-depth Interview from key informant, a person or group of people who play a role and have a stake in the study area. The content is then analyzed through the lens of Antonio Gramsci's Integral State concept and the results of the analysis are presented in the form of a description.

The research results indicate that as the state strives to develop the economy and society within the capitalist system, it is motivated to transfer ownership of resources to the private sector. This enables investment and



transformation of resources into products, in order to support the country's economic development. The state utilizes the powers of legislation and policymaking to shape collective consciousness and establish hegemony along with the private sector that creates approval and consensus among people in the community by presenting the benefits that the community will receive from the mining project to empower villagers in the community to align their thinking with the goals of the government and private sector. At the same time, groups of villagers opposing the mining project have deprived the community of their rights to participate in the management and use of resources in the area. These groups have been informing the villagers about the impacts of pollution and health problems caused by mining projects. It's about shaping a mindset and another belief in the power struggle between the state and the private sector.

Keywords: controversy over natural resources; Lignite; movement

1. บทนำ

ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2500 เป็นต้นมา กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางทุนนิยมโลก ทำให้เกิดการสร้างระบบผูกขาดการจัดการทรัพยากรเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและส่งเสริมให้ภาคเอกชนสั่งสมความมั่งคั่งจากทรัพยากรธรรมชาติ ภายใต้การพัฒนาตามบริบททุนนิยมโลกนี้เอง ก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติและการผนวกรวมทรัพยากรภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมเข้าด้วยกัน นำไปสู่การขยายตัวของระบบการผลิตเพื่อขาย รัฐมีอำนาจในการครอบครองและจัดการทรัพยากรในลักษณะรวมศูนย์ ในขณะเดียวกันรัฐก็แปลงทรัพยากรเหล่านี้ให้เป็นกรรมสิทธิ์และสินค้าของภาคเอกชน ทำให้เกิดระบบผูกขาดทรัพยากรสองด้าน (กฤษฎา บุญชัย, 2553) ซึ่งการผลิตเพื่อขายภายใต้การสนับสนุนของรัฐได้สร้างแรงกดดันให้มีการแปรรูปทรัพยากรเป็นสินค้า (commodification of natural resources) ที่กลายเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าด้านต่าง ๆ ของสังคม นำมาสู่การระดมใช้ทรัพยากรกันอย่างเข้มข้นภายใต้แรงกดดันของการผลิตเชิงพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed



Economy) และอยู่ภายใต้โครงสร้างการตลาดและกลุ่มทุนผูกขาด (Monopoly Capitalism) นั่นคือจะมีนายทุนใหญ่กลุ่มหนึ่งที่มีอำนาจในการควบคุมตลาดและเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐและสร้างกลไกหนึ่งเดียวในการชูดริตทางเศรษฐกิจและครอบงำทางการเมืองเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มตนในลักษณะการรักษาอำนาจและผลกำไร ในขณะที่รัฐตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มทุนหรืออาจเป็นพวกเดียวกันในลักษณะการร่วมมือระหว่างกลุ่มทุนกับนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อหาทางปกป้องผลประโยชน์ของตนทั้งในระยะยาวและระยะสั้น (วรวิญญู วิจารณ์พล, 2558) จากความร่วมมือในลักษณะดังกล่าว นอกจากจะทำให้บทบาทด้านเศรษฐกิจของฝ่ายทุนเพิ่มขึ้น ยังเปิดโอกาสให้ฝ่ายทุนมีโอกาสเข้าผลักดันนโยบายของรัฐโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจได้โดยตรง นอกจากนี้ยังมีการใช้กลไกตลาด (Market Mechanism) มาเป็นเครื่องมือหลักในการจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจมากกว่าอำนาจรัฐ ซึ่งจากมุมมองการใช้ทรัพยากรในเชิงอรรถประโยชน์และความคิดเกี่ยวกับมูลค่าในระบบตลาด การให้ค่าทรัพยากรว่าเป็นเพียงปัจจัยการผลิตและทุนทางเศรษฐกิจที่มีราคาแพงวด สามารถนำมาแลกเปลี่ยนซื้อขายได้เช่นนี้ นำมาซึ่งการเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (วัฒนา สุกัณธิ์, 2539) ภายใต้เงื่อนไขของการเปลี่ยนทรัพยากรให้กลายเป็นสินค้าเพื่อขายและการเอื้อประโยชน์ของภาครัฐต่อภาคเอกชนนี้จึงเป็นสิ่งที่รัฐใช้ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการแก่งแย่ง ช่วงชิงสิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้อำนาจรัฐและพลังของระบบตลาดได้เปลี่ยนทรัพยากรของส่วนรวมให้กลายเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล ในขณะที่ชาวบ้านในชุมชนผู้เคยมีสิทธิในการจัดการและใช้ทรัพยากรส่วนร่วมค่อย ๆ สูญเสียสิทธินั้นไป เกิดเป็นสถานะที่เรียกว่า “การกลายเป็นชายขอบ” (Marginalization) (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2546) การที่ชาวบ้านถูกปิดกั้นสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรนี้เอง ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนกับชุมชน นำไปสู่การคัดค้านอำนาจการจัดการของภาครัฐหรือการเข้ามาถือครองกรรมสิทธิ์โดยภาคเอกชน เกิดเป็นขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อทวงคืนสิทธิในการจัดการทรัพยากรให้แก่ชุมชนท้องถิ่น (อนุสรณ์ อุณโณ, 2547)

ทรัพยากรถ่านหินเริ่มมีบทบาทในประเทศไทยนับแต่ปีพ.ศ. 2427 ในฐานะเป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตกระแสไฟฟ้าและถูกนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในกิจการรถรางและรถไฟ อีกทั้งยังนำไปใช้ในอุตสาหกรรมเชิงพาณิชย์ เช่น โรงบ่มยาสูบ และการผลิตปูนซีเมนต์ เมื่อถ่านหินเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในเชิงเศรษฐกิจจึงส่งผลให้รัฐเข้าอ้างสิทธิ ควบคุมและรวมศูนย์อำนาจการจัดการไว้ที่



ส่วนกลาง เช่น การยกเลิกการต่อสัมปทานเหมืองถ่านหินบ้านดอนของเอกชนหลังหมดอายุสัมปทานบัตร โดยให้รัฐเข้าดำเนินการต่อเอง มีการจัดตั้งกรมราชโลหกิจและภูมิวิทยาเพื่อทำหน้าที่ดูแลออกใบอนุญาตเกี่ยวกับการตรวจหาแร่และการทำเหมืองทั่วราชอาณาจักร รวมทั้งการตราพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การพลังงานไฟฟ้าลิกไนต์และเปิดดำเนินการเหมืองลิกไนต์แม่เมาะอย่างเป็นทางการ จากการดำเนินการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างความชอบธรรมในการอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรโดยรัฐแต่เพียงผู้เดียว รัฐมองทรัพยากรถ่านหินว่าเป็น “สิ่งของ” หรือ “สินค้า” แทนการมองว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติในแง่ที่เป็นทรัพยากรส่วนรวม และยกสถานะถ่านหินให้มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านของการผลิตกระแสไฟฟ้าและอุตสาหกรรมเชิงพาณิชย์ นำไปสู่การควบคุมผูกขาดอำนาจบริหารจัดการทรัพยากรโดยรัฐและลดทอนสิทธิของชาวบ้านในการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อการดำรงชีพ

การแสวงหาแหล่งพลังงานเพื่อพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมของรัฐบาล ก่อให้เกิดโครงการขนาดใหญ่หลายโครงการที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน อาทิเช่น โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี โครงการเหมืองแร่ตะกั่วคลี อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดกาญจนบุรี รวมทั้งกรณีความขัดแย้งที่เด่นชัดของโครงการเหมืองลิกไนต์แม่เมาะ จังหวัดลำปางที่เกิดปัญหาก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์รั่วไหลจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน แม้จะมีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน แม้จะมีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและผลกระทบทางด้านสุขภาพ แต่กระบวนการเหล่านี้กลับกลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มทุนและขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนอย่างแท้จริง จึงนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ เอกชนและชุมชน อาจกล่าวได้ว่า แนวทางการพัฒนาตามแบบทุนนิยมของประเทศไทยที่ใช้อำนาจผลักดันจากบนลงล่างได้ทำร้ายวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น นโยบายหรือโครงการใหญ่ของรัฐได้ขูดรีดทรัพยากรจากชุมชนเพื่อนำไปป้อนให้กับการบริโภคและภาคอุตสาหกรรมอย่างไม่รู้จบ สร้างความเดือดร้อนและความสูญเสียให้แก่ชาวบ้านที่ต้องกลายเป็นผู้เสียสละอย่างไม่มีทางเลือกเพื่อตอบสนองแนวทางการพัฒนาของรัฐ แม้จะมีเสียงคัดค้านจากชุมชนในพื้นที่ แต่ก็ยังมีการผลักดันให้โครงการเหมืองถ่านหินดังกล่าวดำเนินการต่อไป นำมาสู่ความสนใจและการตั้งคำถามงานวิจัยในกรณีของพื้นที่ตำบลบ้านบอม อำเภอมะเข จังหวัดลำปาง ว่าอะไรคือบริบทหรือเงื่อนไขในการช่วงชิงทรัพยากรในพื้นที่ดังกล่าว

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มงานที่ศึกษาแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเริ่มจากการตั้งคำถามถึงความยั่งยืนของการจัดการ



ทรัพยากรในบริบทของการเพิ่มขึ้นของประชากรที่นำไปสู่การแก่งแย่งใช้ประโยชน์จนทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลงและอาจหมดไป ก่อให้เกิดประเด็นความขัดแย้งในเรื่องระบบกรรมสิทธิ์ในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร รวมทั้งเชื่อมโยงระหว่างเงื่อนไขของการพัฒนาระบบทุนนิยม การใช้นโยบายรัฐหรืออำนาจรัฐที่มีบทบาทต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากร เช่น งานของ Hardin (1968), Ostrom (1990), Berkes (1989), กังวาลย์ จันทรโชติ (2541), ชล บุนนาค (2555), ประยงค์ ดอกลำไย (2543), Blakkie (1995), โอฟาร อ่องพะ (2562), วรวิทย์ นพแก้ว (2561) และ อเนก นาคะบุตร (2536) 2) กลุ่มงานที่ศึกษาเรื่องสิทธิชุมชน โดยมีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการใช้สิทธิชุมชนและงานที่กล่าวถึงการเรียกร้องในเรื่องของการให้สิทธิชุมชนในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติแก่ชาวบ้านในชุมชน อาทิเช่น งานของ ยศ สันตสมบัติ (2547), สมชาย ปรีชาศิลปกุล (2557), ฐิติรัตน์ ยะอนันต์ (2563), อนุสรณ์ อุณโณ (2547), กาญจนา คุ่มทรัพย์ (2558), นรเชษฐ ชุนทองเพชร และ นฤทธิ ดวงสุวรรณ (2559), พงศ์เสวก อเนกจำนงค์พร และ นวพร ศิริบันเทิงศิลป์ (2555) และ 3) กลุ่มงานที่ศึกษาเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ที่มีขอบเขตในการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่หลากหลายมากกว่าการเรียกร้องด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีข้อเรียกร้องในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น งานของ กรองกาญจน์ การเนตร และ สุรางค์รัตน์ จำเริญพล (2558), กิติมา ชุนทอง (2555), สมหมาย ชินนาค (2549), นภลัย ดอนวิจิตร และศิวัช ศรีโกคางกุล (2563), วรียา ด้วงน้อย (2562) และ ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ (2543)

ช่องว่างองค์ความรู้ (Gap of Knowledge) จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งสามกลุ่มงานพบว่า แต่ละกลุ่มงานเป็นการศึกษาแบบแยกส่วน ที่ให้คำอธิบายแต่ละประเด็นตามหัวข้อของการศึกษา กล่าวคือ ในกลุ่มงานที่ศึกษาแนวคิดการจัดการทรัพยากรมุ่งให้คำอธิบายถึงแนวคิดเรื่องของกรรมสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากรที่แตกต่างกันระหว่างภาครัฐและชุมชนอันเป็นสาเหตุของปัญหาความขัดแย้ง ในขณะที่กลุ่มงานที่ศึกษาเรื่องสิทธิชุมชนนั้นเป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในทางปฏิบัติของการใช้สิทธิชุมชน ปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่มีรัฐและกลุ่มทุนเข้ามาแย่งชิงทรัพยากรจากชุมชนที่นำมาสู่การละเมิดสิทธิชุมชน และในกลุ่มงานที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะศึกษาการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ลักษณะของขบวนการดังกล่าว สาเหตุและเป้าหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่ใน



งานศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดรัฐองค์รวม (Integral State) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) มาใช้ในการวิเคราะห์ร่วมกับการเชื่อมโยงฐานคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่รัฐรวมศูนย์อำนาจการจัดการแบบเบ็ดเสร็จผ่านแนวคิดเรื่องระบบกรรมสิทธิ์ รวมทั้งพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและกลุ่มทุนที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายรัฐและการนำกลไกอำนาจรัฐมาใช้ ผ่านกรณีแหล่งถ่านหินลิกไนต์ ตำบลบ้านบอม อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจบริบทและเงื่อนไขในช่วงปี พ.ศ. 2563 – พ.ศ. 2565 ที่นำไปสู่การช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในแหล่งถ่านหินลิกไนต์ ตำบลบ้านบอม อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดขั้นตอนการศึกษาด้วยการรวบรวมข้อมูลเอกสารและการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากหนังสือ เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสำรวจพื้นที่ (Field Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีบทบาทและมีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย (1) ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ได้แก่ ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบอม ผู้แทนจากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง (2) ตัวแทนชาวบ้านในพื้นที่ตำบลบ้านบอม ได้แก่ ผู้นำชุมชน ชาวบ้านในชุมชน และ (3) ตัวแทนกลุ่มเครือข่ายที่ขับเคลื่อนประเด็นคัดค้านการทำเหมืองแร่ลิกไนต์ จำนวน 10 คน จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหาผ่านมุมมองแนวคิดรัฐองค์รวม (Integral State) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของการพรรณนา (Descriptive)



4. สรุปผลการวิจัย

ในพื้นที่พื้นที่อำเภอแม่ทะ มีการสำรวจพื้นที่เพื่อขอสัมปทานเหมืองลิกไนต์ไปใช้ในกระบวนการผลิตปูนซีเมนต์ โดยในปีพ.ศ. 2562 ทางบริษัทได้ดำเนินการยื่นคำขอประทาน ชนิดเหมืองแร่ถ่านหิน จำนวน 4 คำขอ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านบอม อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีเนื้อที่รวม 958 ไร่ 2 งาน 1 ตารางวา โดยชุมชนที่อยู่ใกล้กับบริเวณคำขอประทานบัตรมากที่สุดคือพื้นที่ชุมชนบ้านบอม ทั้งนี้ พื้นที่บริเวณคำขอประทานบัตรดังกล่าวตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ (ป่า Economic: ป่า E) และพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) โดยโครงการดังกล่าวเป็นการขุดแร่ลิกไนต์เพื่อขนส่งไปยังอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ซึ่งโครงการเหมืองถ่านหินแม่ทะนี้มีข้อได้เปรียบในเรื่องของการลดต้นทุน เนื่องจากมีเส้นทางการขนส่งถ่านหินจากเหมืองไปยังโรงงานผลิตปูนซีเมนต์ที่ใกล้ที่สุด โดยชาวบ้านในพื้นที่ตำบลบ้านบอมประกอบอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ ทำหมวกและถุงมือหนังส่งขาย ซึ่งการขอประทานบัตรดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของชาวบ้าน เนื่องจากบริเวณที่จะทำเหมืองแร่นั้นอยู่ใกล้กับอ่างเก็บน้ำห้วยแม่กองที่ชาวบ้านใช้ในการทำเกษตรร่วมกัน ชาวบ้านจึงเกิดข้อกังวลในเรื่องของการเปิดหน้าดินเพื่อขุดถ่านหินออกมาอันจะทำให้เกิดการชะล้างของตะกอนดินลงสู่ลำน้ำและอ่างเก็บน้ำ นอกจากแหล่งน้ำจะตื้นเขินแล้วยังเป็นที่รวมของสารพิษที่ปล่อยออกมาจากเหมืองถ่านหินและมีความเป็นไปได้ที่จะเกิดการปนเปื้อนลงสู่อ่างเก็บน้ำของชุมชนที่อยู่ตอนล่างของพื้นที่ตั้งเหมือง รวมไปถึงข้อกังวลเรื่องของการทำลายป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำของอ่างเก็บน้ำแม่กอง จะทำให้ไม่มีน้ำไหลเข้าอ่างอีกพื้นที่ป่าต้นน้ำและพื้นที่ป่าชุมชนที่เป็นแหล่งความมั่นคงทางอาหารและพืชสมุนไพรจะถูกทำลายลง ปัญหาเรื่องของกลิ่น ฝุ่นและมลพิษทางอากาศที่เกิดจากการทำเหมืองที่จะส่งผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจของชาวบ้านในชุมชน และการฟื้นฟูพื้นที่บริเวณอ่างเก็บน้ำแม่กองภายหลังสิ้นสุดโครงการ จากความตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนี้ นำไปสู่ข้อถกเถียงและกระแสการคัดค้านต่อต้านการทำเหมืองแร่ ชาวบ้านในชุมชนออกมาเคลื่อนไหวโดยการติดตั้งป้ายแสดงการคัดค้านการทำเหมืองแร่ตามสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน รวมทั้งการรวบรวมรายชื่อคัดค้านและยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทความนี้ศึกษาและทำความเข้าใจบริบทและเงื่อนไขในช่วงปี พ.ศ. 2563 – 2565 ที่นำไปสู่การช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในแหล่งถ่านหินลิกไนต์ ตำบลบ้านบอม อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยพบว่าจากกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจตามแนวทาง



ทุนนิยม ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้ในทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ในขณะเดียวกันรัฐได้สนับสนุนให้ภาคเอกชนร่วมลงทุนในกิจการเหมืองแร่ที่ส่วนใหญ่เป็นแร่ที่อยู่ในอุตสาหกรรมด้านพลังงานและสาธารณูปโภคพื้นฐาน ในส่วนของถ่านหินลิกไนต์ถูกนำมาใช้ในอุตสาหกรรมด้านพลังงานและอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ อย่างไรก็ตาม ฐานคิดในเรื่องของการบริหารจัดการทรัพยากรของไทยมีแนวคิดที่ว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจเกี่ยวข้องกับทรัพยากรนั้นมีหน้าที่ในการกำกับดูแลและให้สิทธิในการใช้ประโยชน์ ดังเช่นทรัพยากรแร่ มีการตรากฎหมายไว้ในพระราชบัญญัติการทำเหมืองแร่ ร.ศ. 120 โดยกำหนดให้รัฐเป็นเจ้าของทรัพยากรแร่ที่อยู่ในราชอาณาจักร ผู้ได้รับสิทธิในที่ดินหรือสิทธิเพื่อวัตถุประสงค์อื่นใดไม่มีสิทธิในแร่ที่อยู่ในพื้นดินนั้น รวมทั้งกำหนดให้พื้นที่ที่พบแหล่งแร่หรือเชื้อเพลิงธรรมชาติเป็นแหล่งสงวนของรัฐ แร่จึงถือเป็นสมบัติของประเทศและอยู่ในการกำกับดูแลของหน่วยงานภาครัฐคือกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ลักษณะดังกล่าวเป็นการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่รัฐ รัฐจึงมีสิทธิขาดในการจัดการทรัพยากรและกำหนดรูปแบบการใช้ ในขณะที่ประชาชนมีหน้าที่เชื่อฟังและปฏิบัติตาม หากละเมิดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามกฎหมายแห่งรัฐ ลักษณะดังกล่าวเป็นการสถาปนาอำนาจรัฐเหนือทรัพยากร วิธีการเช่นนี้จึงทำให้รัฐสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้โดยไม่มีต้นทุนค่าใช้จ่าย รวมไปถึงการที่รัฐอาจให้สิทธิแก่ภาคเอกชนที่มีศักยภาพเหมาะสมเข้ามาร่วมบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศได้มากที่สุด หากพิจารณาเชื่อมโยงระหว่างการจัดการทรัพยากรและการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยมแล้ว รัฐใช้อำนาจผ่านการสร้างกลไกทางกฎหมายและนโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐในการเข้าไปควบคุมบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร รวมถึงอำนาจในการกำหนดการให้กรรมสิทธิ์พื้นที่แก่เอกชนหรือชุมชน โดยอ้างประโยชน์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งรัฐมีเป้าหมายหลักในการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตและรองรับอุตสาหกรรม รวมไปถึงการสนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและสนับสนุนให้ภาคธุรกิจเป็นกลไกในการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตาม นโยบายของรัฐไม่ได้เกิดขึ้นจากสัจญาคาสทางเศรษฐกิจและการเมือง แต่เป็นผลจากการแย่งชิงกันระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ที่ต้องการกำหนดนโยบายรัฐ อาทิเช่น องค์กรเอกชน กลุ่มผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น เป็นต้น นำมาสู่การกำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มทุนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ให้จากทรัพยากร ในขณะที่ชุมชนเป็นผู้ทำการผลิตเพื่อดำรงชีพ นำมาสู่ประเด็นความขัดแย้งและการช่วงชิงสิทธิในการจัดการทรัพยากร



ปรากฏการณ์การช่วงชิงสิทธิการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ตำบลบ้านบอม อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เกิดปัญหาความขัดแย้งและในพื้นที่ที่เคยเป็นทรัพยากรส่วนร่วมซึ่งชาวบ้านเคยใช้ประโยชน์ร่วมกันมาเป็นระยะเวลานาน การเข้ามาของบริษัทเอกชนที่ยื่นขอประทานบัตรเพื่อประกอบกิจการเหมืองแร่ถ่านหินมาพร้อมกับข้อเสนอในเรื่องของการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นงบประมาณที่ชุมชนจะได้รับส่วนแบ่งจากค่าภาคหลวงแร่ที่เป็นค่าธรรมเนียมที่ผู้ประกอบการเหมืองแร่ต้องจ่ายให้แก่ภาครัฐนอกเหนือจากภาษีอื่น ๆ ที่ต้องชำระตามปกติ เป็นลักษณะของการขูดเซกความสูญเสียไปของทรัพยากรแร่ รวมถึงเป็นการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรแร่ให้แก่ภาครัฐ โดยผู้ประกอบการเหมืองแร่ต้องจ่ายค่าภาคหลวงให้แก่รัฐตามมูลค่าของทรัพยากรแร่ ซึ่งรายได้จากค่าภาคหลวงแร่ รัฐจะนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ทั้งในส่วนของการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจให้ก้าวหน้า รวมทั้งเป็นงบประมาณและค่าใช้จ่ายของหน่วยงานภาครัฐในการบริหารราชการแผ่นดิน นอกจากนี้ รัฐยังแบ่งสรรค่าภาคหลวงแร่ให้แก่องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ (กฤษฎา แก้วสวัสดิ์, 2553) ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นรายได้และผลประโยชน์ที่รัฐจะได้จากการให้เอกชนประกอบกิจการเหมืองแร่

จากการลงพื้นที่และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า บริษัทเอกชนยังเสนอผลประโยชน์ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนหากมีการเข้ามาประกอบกิจการเหมืองแร่ในพื้นที่ อาทิเช่น การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน การตรวจสุขภาพให้แก่ชาวบ้านทุก 3 เดือน การดูแลผู้สูงอายุ การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กในหมู่บ้านจนถึงระดับปริญญาตรี การปลูกต้นไม้เพื่อกันฝุ่น การให้สิทธิพิจารณาจ้างงานคนในพื้นที่เพื่อไปทำงานในเหมือง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทุนนิยมที่มองทรัพยากรธรรมชาติเหมือนสินค้าหนึ่ง ที่ต้องทำการประเมินค่าราคาและทำการเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้านี้ดังกล่าวกว่า ทั้งนี้ บริเวณพื้นที่ที่ทำการขอประทานบัตร แต่เดิมพื้นที่บริเวณดังกล่าวชาวบ้านในชุมชนใช้ปลูกไร่ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ และหาเห็ดป่านำมาแปรรูปขายเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน แม้จะมีการเสนอผลประโยชน์ต่าง ๆ แต่ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนมากยังคงคัดค้านการเข้ามาประกอบกิจการเหมืองแร่ดังกล่าว เนื่องจากหวาดกลัวปัญหาด้านมลพิษหรือสารเคมีจากเหมืองที่ปนเปื้อนในพื้นดิน แหล่งน้ำและอากาศ ที่จะนำมาซึ่งการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งทำกินของคนในชุมชน อีกทั้งชาวบ้านมองว่าผลประโยชน์ต่าง ๆ จากกิจการเหมืองแร่ไม่คุ้มกับสุขภาพและทรัพยากรแหล่งทำกินที่จะสูญเสียไป รวมไปถึงชาวบ้าน



มองว่าภาครัฐและผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของนายทุนและผลประโยชน์มากกว่าการปกป้องสิทธิของชาวบ้าน จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความหวาดระแวงและไม่มั่นใจกระบวนการทำงานของภาครัฐและเอกชน ซึ่งภายหลังจากการเกิดกระแสคัดค้านการทำเหมืองแร่ในบริเวณดังกล่าวของชาวบ้านในชุมชน หน่วยงานภาครัฐไม่มีท่าทีตอบสนองหรือเข้ามาทำความเข้าใจและให้ข้อมูลเพิ่มเติมแก่ชาวบ้านถึงความคืบหน้าของสถานะการดำเนินการขอประทานบัตรของบริษัทเอกชน หรือให้ความชัดเจนว่าโครงการนี้จะยังดำเนินการต่อหรือไม่

หากพิจารณาในมุมมองของแนวคิดรัฐองค์รวม (Integral State) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) แนวคิดดังกล่าวขยายมุมมองโลกการใช้อำนาจรัฐใน 2 พื้นที่ที่แตกต่างกัน ได้แก่ รัฐหรือสังคมการเมือง (Political Society) ประกอบด้วยรัฐและองค์กรการใช้อำนาจต่าง ๆ ของรัฐ และอีกพื้นที่ได้แก่ประชาสังคม คือ ส่วนที่เป็นเอกชนหรือส่วนอื่น ๆ ที่เป็นองค์กรนอกอำนาจรัฐ ทั้งสองพื้นที่จัดเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ในเชิงระบบความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ มีการต่อสู้ แ่งแย่งและช่วงชิงการสร้างพื้นที่ในการครองอำนาจนำ (Hegemony) ทางความคิดของผู้คนให้เป็นแบบเดียวกันตามที่กลุ่มหรือชนชั้นที่พยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำต้องการ ผ่านรูปแบบของการบังคับ (Coercion) และการสร้างความยินยอมหรือความเห็นพ้อง (Consent) ของคนในสังคม ในกรณีของพื้นที่ตำบลบ้านบอม อำเภอมะเทะ จังหวัดลำปางนี้ จะเห็นได้ว่า รัฐ ใช้อำนาจผ่านกลไกทางกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ในการกำหนดให้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐและนโยบายด้านการพัฒนาประเทศเพื่อสร้างความชอบธรรมให้รัฐเข้าไปบริหารจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร สร้างการรับรู้ร่วมกันเพื่อสร้างภาวะการครองอำนาจนำ ควบคู่ไปกับภาคเอกชนที่สร้างความยินยอมและความเห็นพ้องของผู้คนในชุมชน ผ่านการเสนอผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากโครงการเหมืองแร่ดังกล่าว เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนมีความคิดเป็นไปในทางที่รัฐและเอกชนต้องการ ในขณะที่กลุ่มชาวบ้านที่คัดค้านโครงการเหมืองแร่ทำการช่วงชิงสิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ผ่านการให้ข้อมูลผลกระทบด้านมลพิษและปัญหาด้านสุขภาพจากโครงการเหมืองแก่ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างชุดความคิด ความเชื่อขึ้นอีกชุดหนึ่งเพื่อทำการต่อสู้และช่วงชิงภาวะการครองอำนาจนำของรัฐและเอกชน



5. อภิปรายผลการวิจัย

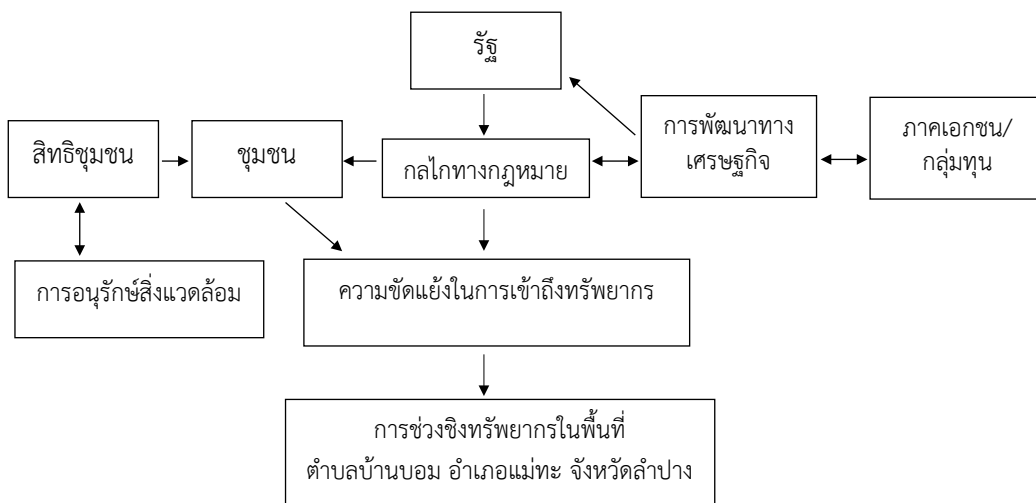
การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจบริบทและเงื่อนไขในช่วงปี พ.ศ. 2563 – พ.ศ. 2565 ที่นำไปสู่การช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องใน แหล่งถ่านหินลิกไนต์ ตำบลบ้านบอม อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เมื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยและ บริบททางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่เกี่ยวข้องพบว่า บริบทของการช่วงชิง ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งถ่านหินลิกไนต์ ตำบลบ้านบอม อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เริ่มจาก แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญสองประการได้แก่ แนวคิดแรกเชื่อว่ การจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพคือการให้รัฐเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ทรัพยากร มีฐานคิดว่า รัฐจะเป็นผู้ควบคุมดูแลบริหารจัดการแต่เพียงผู้เดียว ในขณะที่อีกแนวคิดหนึ่งคือแนวคิดที่ ทรัพยากรเป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชนและควรมีการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน จากแนวคิดการ จัดการทรัพยากรทั้งสองแนวคิด ฝ่ายรัฐและชุมชนมีฐานคิดและมุมมองในการจัดการทรัพยากรที่ แตกต่างกัน กล่าวคือ รัฐยังคงยึดถือเรื่องของระบบกรรมสิทธิ์ที่อำนาจในการดูแลบริหารจัดการ และจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเป็นของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว สอดคล้องกับงานของ โอฬาร อ่องพะ (2562) ที่ศึกษา รัฐองค์รวมกับการศึกษาเชิงวิพากษ์การจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน หลังพฤษภาคม 2557 พบว่า วิธีคิดของรัฐไทยให้ความสำคัญกับความคิดแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด และการกีดกัน โดยจะเห็นได้จากการที่รัฐใช้วิธีการออกกฎหมายหรือนโยบายเป็นกลไกในการเข้า มาจัดการทรัพยากรและให้ความชอบธรรมกับแนวคิดเรื่องระบบกรรมสิทธิ์ที่ผูกติดทรัพยากรและ รวมศูนย์อำนาจในการจัดการไว้ที่รัฐ ในขณะที่ชุมชนหรือภาคประชาชนมองว่าอำนาจในการ จัดการทรัพยากรเป็นของคนในชุมชน หากรัฐจะเข้ามากะทำการใด ๆ กับแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติจะต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและบริหารจัดการ

จากความแตกต่างในเรื่องฐานคิดและมุมมองที่มีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ รัฐและชุมชน นำมาสู่ปรากฏการณ์การช่วงชิงเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิและอำนาจในการจัดการ ทรัพยากร ผลจากการที่รัฐมีเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางของระบบ ทุนนิยม รวมไปถึงพลังของระบบตลาดมีส่วนในการผลักดันให้รัฐเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามา หาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยการถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรให้แก่ ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนและแปรรูปทรัพยากรให้เป็นสินค้าเพื่อตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจ ของประเทศ ก่อให้เกิดกลุ่มทุนผูกขาดท้องถิ่น และเมื่อมองถึงแนวคิดรัฐองค์รวม (Integral State) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) รัฐได้ใช้กลไกอำนาจรัฐและสร้างชุดความคิด



เพื่อครอบงำชุมชนให้เกิดการยอมรับเพื่อที่รัฐจะได้มีความชอบธรรมในการเข้าไปบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การที่รัฐอ้างสิทธิในการจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรและให้สิทธิแก่ภาคเอกชน ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนได้รับผลกระทบ ชาวบ้านที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เพื่อการดำรงชีวิตสูญเสียสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร จึงเคลื่อนไหวเรียกร้องให้ภาครัฐให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกับภาครัฐ และยอมรับหลักการที่ให้ชุมชนอยู่ร่วมกับทรัพยากรในท้องถิ่นตามวิถีชีวิตเดิม ไม่แยกเอาทรัพยากรมาอยู่ภายใต้การดำเนินการของรัฐหรือภาคเอกชนแล้วเบียดขับชุมชนออกไป จากปัจจัยดังกล่าวจึงนำมาสู่ปรากฏการณ์ช่วงชิงทรัพยากรระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่น

6. องค์ความรู้จากการวิจัย



ภาพที่ 1. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนภาพองค์ความรู้จากการวิจัย สามารถอธิบายได้ว่า ระบบฐานคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรของไทยเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจการจัดการไว้ที่รัฐ โดยใช้อำนาจผ่านกลไกการสร้างชุดความคิดครอบงำชุมชนเพื่อให้เกิดความชอบธรรมเชิงอุดมการณ์ในการควบคุมบริหาร



ทรัพยากร ซึ่งถูกทำลายจากชุมชนท้องถิ่นที่เชื่อว่าพวกเขาควรมีสืบทอดในการจัดการทรัพยากร เนื่องจากมีความรู้เชิงพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและกลไกตลาดก่อให้เกิดการพึ่งพิงกลุ่มทุนเอกชนที่เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติถูกประเมินค่าเป็นสินค้าที่จะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ รัฐจึงให้สิทธิแก่กลุ่มทุนเอกชนในการเข้ามาร่วมบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจที่นำมาสู่การผูกขาดของกลุ่มทุน โดยรัฐใช้กลไกทั้งทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมเพื่อควบคุมความคิดและปฏิบัติการของชุมชน รวมไปถึงการเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาลงทุนในทรัพยากรธรรมชาติส่งผลให้เกิดการผูกขาดและเบียดขับชุมชนท้องถิ่น การใช้อำนาจรัฐและพลังของระบบตลาดได้เปลี่ยนวิถีชีวิตชาวบ้านในชุมชนที่เคยมีสิทธิในการจัดการและใช้ทรัพยากรส่วนร่วมค่อย ๆ สูญเสียสิทธิการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ไป จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนในเรื่องการจัดการทรัพยากรมีลักษณะของการที่รัฐเข้าแทรกแซงและมีบทบาทเหนือชุมชนโดยใช้ระบบกรรมสิทธิ์แบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดและรวมศูนย์อำนาจการจัดการไว้ที่รัฐด้วยการอ้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความมั่นคงเป็นหลัก เนื่องจากรัฐมีเป้าหมายที่จะใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์ในการผลิตส่งออกและรองรับอุตสาหกรรม ในขณะที่ชุมชนเป็นผู้ทำการผลิตเพื่อดำรงชีพ รัฐใช้กลไกทางกฎหมายเพื่อสนับสนุนให้เกิดความชอบธรรมในการเข้าไปควบคุมบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร รวมไปถึงอำนาจในการกำหนดการให้กรรมสิทธิ์แก่ภาคเอกชนหรือชุมชนก็ต้องผ่านการอนุญาตจากภาครัฐเสียก่อน จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและชุมชนอยู่เสมอ นำมาสู่ข้อถกเถียงและการปะทะกันระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจผ่านการทำให้เมืองถ่านหินลิกไนต์มีข้อสนับสนุนที่สำคัญคือการสร้างรายได้และการจ้างงานในชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งการทำเหมืองยังเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ อย่างไรก็ตามการทำเหมืองถ่านหินลิกไนต์ยังมีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การทำเหมืองนำมาซึ่งการทำลายพื้นที่ป่า การปนเปื้อนของสารเคมีในแหล่งน้ำ และมลพิษทางอากาศ ดังนั้นสิ่งที่สำคัญจึงอยู่ที่การหาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การประเมินความคุ้มค่าในระยะยาวเพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของการพัฒนาเหมืองถ่านหินลิกไนต์ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจเป็นสิ่งที่สำคัญ ภาครัฐควรจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็น การประชุมปรึกษาหารือ และการให้ข้อมูลแก่ชาวบ้านอย่างครบถ้วนจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและ



เกิดความยุติธรรมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ซึ่งในพื้นที่ตำบลบ้านบอม อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เกิดปัญหาความขัดแย้งที่มาจากสาเหตุดังกล่าว นำมาซึ่งการเคลื่อนไหวต่อสู้ของคนในชุมชนเพื่อช่วงชิงสิทธิในทรัพยากรและเรียกร้องให้ภาครัฐความสำคัญกับสิทธิชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกับภาครัฐ และยอมรับหลักการที่ให้ชุมชนอยู่ร่วมกับทรัพยากรในท้องถิ่นตามวิถีชีวิตเดิม ไม่แยกเอาทรัพยากรมาอยู่ภายใต้การดำเนินการของรัฐหรือภาคเอกชนแล้วเบียดขับชุมชนออกไป

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรจัดตั้งคณะกรรมการบริหารทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ตัวแทนจากองค์กรภาครัฐในท้องถิ่นนั้น ๆ ตัวแทนชาวบ้านในชุมชน นักวิชาการ ตัวแทนจากภาคเอกชน โดยมีการแบ่งสัดส่วนที่เหมาะสมเพื่อให้แต่ละฝ่ายมีบทบาทในการร่วมตัดสินใจ ซึ่งจะต้องเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส รวมทั้งจัดให้มีการประชุมและรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้านในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

1.2 ก่อนที่รัฐจะตัดสินใจออกนโยบายหรือเริ่มดำเนินโครงการที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมภาครัฐควรมีการประเมินผลกระทบทั้งทางสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและมีการพูดคุยปรึกษากันอย่างรอบคอบในประเด็นผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น โดยพิจารณาเปรียบเทียบถึงข้อดีข้อเสียที่คำนึงถึงวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ เป็นหลัก รวมทั้งพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจและบริหารจัดการทรัพยากรบนพื้นฐานของหลักการที่เน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ภาครัฐควรจัดทำข้อตกลงร่วมที่ระบุถึงบทบาทและหน้าที่ของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน อาทิเช่น รัฐมีหน้าที่ในการสนับสนุนการจัดการเชิงเทคนิค ในขณะที่ชุมชนมีหน้าที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรและติดตามผลกระทบ รวมไปถึงรัฐควรจัดอบรมพัฒนาองค์ความรู้ด้าน



การจัดการทรัพยากรให้แก่ชาวบ้านในชุมชน รวมทั้งการให้ความรู้ด้านสิทธิและกฎหมายเพื่อให้ชุมชนสามารถต่อรองและรักษาสิทธิของตนได้

2.2 ภาครัฐควรยอมรับสิทธิชุมชนในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรในพื้นที่ท้องถิ่น โดยออกกฎหมายหรือระเบียบที่ชัดเจนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อป้องกันการเบียดขับชุมชนออกจากแหล่งทรัพยากรในพื้นที่ ซึ่งรัฐควรแบ่งสรรทรัพยากรบนพื้นฐานของความเป็นธรรม โดยพิจารณาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรเหล่านั้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาและวิเคราะห์นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประเมินกระบวนการบังคับใช้กฎหมายและนำเสนอแนวทางการปรับปรุงให้เหมาะสมกับการนำไปปฏิบัติจริง

3.2 ศึกษาเปรียบเทียบกรณีศึกษาที่มีบริบทคล้ายคลึงกันเพื่อให้เข้าใจถึงความเหมือนและความแตกต่างของปัจจัยที่มีผลต่อการช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติ และนำเสนอแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำมาปรับใช้ได้

เอกสารอ้างอิง

- กังวาลย์ จันทรโชติ. (2541). *การจัดการประมงโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา คุ่มทรัพย์. (2558). สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*, 4(1), 141-157.
- กิตติมา ขุนทอง. (2555). “ถ่านหิน” บนทางสองแพร่ง: การช่วงชิงความรู้ด้วย “ความเสี่ยง”. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 31(1), 140-176.
- กฤษฎา บุญชัย. (2553). สืบรอย “ความรุนแรง” จากวรรณกรรมของขบวนการสิทธิชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย ใน *ความรุนแรงซ่อน/หา* สังคมไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.



กฤษณา แก้วสวัสดิ์. (2553). ค่าภาคหลวงแร่กับการจัดสรรให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.

สืบค้นจาก <https://envi->

ining.dpim.go.th/modules.php?m=article&op=detailnewsupdate&NUID=24

กรองกาญจน์ การเนตร, และ สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล. (2558). การต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการก่อสร้างท่าเทียบเรือผ่านวาทกรรมการพัฒนา ต.กลาง อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช. *วารสารวิจัยสังคม*, 38(2), 211 – 254.

ชล บุนนาค. (2555). แนวคิดว่าด้วยการจัดการทรัพยากรร่วม: ประสบการณ์จากต่างประเทศและแนวคิดในประเทศไทย. ใน ปกป้อง จันวิทย์ (บก.), *ชุดหนังสือการสำรวจองค์ความรู้เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย* (น.1-96). นนทบุรี : คณะทำงานเครือข่ายวิชาการเพื่อการปฏิรูป คณะสมัชชาปฏิรูป.

ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. (2543). *นิเวศวิทยาการเมืองการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในประเทศไทย: โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

ประยงค์ ดอกลำไย. (2543). *ป่าไม้ – ที่ดิน การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน* กรุงเทพฯ : โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน.

นภลัย ดอนวิจิตร, และ ศิวัช ศรีโศภางกุล. (2564). การเคลื่อนไหวของเครือข่ายภาคประชาชนในการต่อสู้ละเมิดสิทธิของประชาชนโดยรัฐ: กรณีการสัมปทานเหมืองแร่ระเบิดหินอุตสาหกรรมในพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรักษา-เขาขมิ้น อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(5), 1899 – 1911.

สมหมาย ชินนาค. (2549). เชื้อกับความรุนแรง และขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของชนพื้นเมืองในจังหวัดรัตนคีรี ประเทศกัมพูชา. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 2(3), 95-125.

โอฬาร อ่องพะ. (2562). *รัฐไทยกับการเมืองของการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน กรณีแม่แจ่มโมเดล: ความคิด การเคลื่อนไหว และนโยบาย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.



- วัฒนา สุกันศล. (2539). การเปลี่ยนแปลง ปัญหาและทางเลือกของชุมชนประมง : กรณีศึกษา การใช้ประโยชน์ป่าชายเลนหมู่บ้านดาโต๊ะ อ.ยะหริ่ง จ. ปัตตานี (รายงานการวิจัย). ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วริยา ด้วนน้อย. (2562). นิเวศวิทยาการเมืองว่าด้วยความขัดแย้งและการต่อต้านการทำเหมืองแร่ทองคำของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- วรวิทย์ นพแก้ว. (2561). นิเวศวิทยาการเมืองว่าด้วยเรื่องการจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม “ไร่หมื่นเวียน” : ปมปัญหาและความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน. วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 5(1), 367-406.
- วรวิทย์ วัฒนพล. (2558). ทฤษฎีผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, 3(1), 131 – 152.
- อเนก นาคะบุตร. (2536). คนกับดิน ป่า น้ำ จุดเปลี่ยนแปลงความคิด. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ยศ สันตสมบัติ. (2547). นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพและสิทธิชุมชน. เชียงใหม่: วิทอินดีไซน์.
- สมชาย ปรีชาศิลปปะกุล. (2557). ความเฟื่องฟูและความตกต่ำของขบวนการสิทธิชุมชน ดิน-น้ำ-ป่า. กรุงเทพฯ: วิทยา.
- ฐิติรัตน์ ยะอนันต์. (2563). สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับตัวอย่างการละเมิดสิทธิชุมชนในปัจจุบัน. วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์, 10(1), 1 – 40.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). มิติชุมชน : วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อนุสรณ์ อุณโณ. (2547). ขบวนการสิทธิเหนือทรัพยากรส่วนรวมในสังคมไทยเกษตรกรรมยั่งยืน ในบริบทระบอบกรรมสิทธิ์เหนือทรัพยากรส่วนรวม กรณีศึกษาโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย. กรุงเทพฯ : สำนักพิพิธภัณฑ์และวัฒนธรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.



- โอฬาร อ่องพะ. (2562). รัฐองค์รวม (Integral State) กับการศึกษาเชิงวิพากษ์ของการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน หลังพฤษภาคม 2557. *CMU Journal of Law and Social Sciences*, 12(2), 64-84.
- นรเชษฐ ชุนทองเพชร, และ นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ. (2559). สิทธิชุมชนกับการพิทักษ์เขาควหา. *วารสารหาดใหญ่วิชาการ*, 14(1), 63-77.
- พงศ์เสวก อเนกจรรย์พร, และ นวพร ศิริบันเทิงศิลป์. (2555). สิทธิชุมชนกับการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย. *วารสารนักบริหาร*, 32(1), 183-189.
- Berkes, F. (1989). *Common Property Resources: Ecology and Community-Based Sustainable Development*. London: Belhaven Press
- Blaikie, P. (1995). Changing Environment or Changing View? : A Political Ecology for Developing Countries. *Geography*, 80(3), 203-214.
- Hardin, G. (1968). The Tragedy of Commons: The population problem has no technical solution; it requires a fundamental extension in morality. *Science*, 162(3859), 1243-1248.
- Ostrom, E. (1990). *Governing of the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. New York, NY: Cambridge University Press.

แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของ
สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี *

Guidelines for Developing the Efficiency of Collecting Rent
for Treasury Properties of the Treasury Office
of Surat Thani Province

ธัญชนก ศักรางกุล, อมร หวังอัครางกูร, และ วาสนา จาตุรัตน์
Thanchanok Sakrangkul, Amorn Wangukkarangkul, and Wassana Jaturat
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University
Corresponding Author Email: noppawan.sakrangkul@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี 2) ศึกษาสภาพทั่วไปในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี และ 3) พัฒนาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานีที่กำหนดเป็นผู้ร่วมวิจัยและให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 14 คน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความเข้าใจถึงบริบทในการทำงาน และจะสามารถนำแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานีไปใช้ได้จริง

* ได้รับความเห็นชอบ: 3 ตุลาคม 2567; แก้ไขบทความ: 6 ธันวาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 12 ธันวาคม 2567



ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการจัดเก็บค่าเช่าราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่ สุราษฎร์ธานี คือ สำนักงานจะจัดส่งหนังสือแจ้งค่าเช่าและช่องทางการชำระเงินพร้อมวิธีการชำระค่าเช่าไปยังผู้เช่า ผู้เช่าสามารถเลือกวิธีการชำระค่าเช่าได้ตามความสะดวก 2) สภาพทั่วไปในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่ สุราษฎร์ธานี พบว่า ยังมีจำนวนผู้เช่าที่ค้างชำระ เจ้าหน้าที่ มีความรู้ความสามารถและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สำนักงานมีสภาพแวดล้อม เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม ผู้เช่าส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการชำระค่าเช่า 3) แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ส่งเคราะห์ข้อค้นพบจากการวิจัยได้รูปแบบ PPCC แผนงาน TRD Smart Rent Collection ประกอบด้วย 1) ด้านการประชาสัมพันธ์ (P - Public Relation) เพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์ทั้งที่สำนักงานและผ่านสื่อโซเชียล 2) ด้านระบบและช่องทางการชำระเงิน (P - Payment) จัดทำระบบ ตอรับการชำระเงินและส่งใบเสร็จอัตโนมัติ 3) ด้านการตรวจสอบและจัดเก็บค่าเช่า (Check) โดยเพิ่มตารางในการลงพื้นที่เช่า เพื่อพบปะ ติดตาม สอบถาม รวมถึงเก็บค่าเช่า 4) ด้านการติดต่อสื่อสาร (C - Contact) เพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารให้ครอบคลุมสื่อออนไลน์ทุกประเภท **ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้** ได้แก่ 1) กรมธนารักษ์ควรมีการสนับสนุนให้สำนักงานธนารักษ์พื้นที่ นำรูปแบบ TRD Smart Rent Collection : PPCC ไปใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุ 2) หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดเก็บรายได้ของรัฐ สามารถนำแนวคิด TRD Smart Rent Collection : PPCC ไปเป็นแนวทางเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ; การจัดเก็บค่าเช่า; ที่ราชพัสดุ; สำนักงานธนารักษ์

Abstract

This research aims to 1) study the process of collecting rent for treasury properties of the treasury office of Surat Thani province, 2) study the general conditions of collecting rent for treasury properties of the treasury office of Surat Thani province, and 3) develop guidelines for increasing the efficiency of collecting rent for treasury properties of the treasury office of Surat Thani province. This



research was a mixed method research using qualitative and quantitative research using statistics including percentages, mean and standard deviations. There were 14 officers of the treasury office of Surat Thani province who were assigned to be co-researchers and provide key information. Because they are understand the context of their work. and will be able to actually apply guidelines for increasing efficiency in collecting royal property rentals at the Surat Thani Area Treasury Office.

The research results found that 1) the process of collecting rent for treasury properties of the treasury office of Surat Thani province is that the office will send a letter informing the rent and payment channels with payment methods to tenants. Tenants can choose the payment method that is convenient for them. 2) The general conditions of collecting rent for treasury properties of the treasury office of Surat Thani province found that there are still tenants who are in arrears. The officers are knowledgeable and have good interpersonal skills. The office has an appropriate environment, tools, and equipment. Most tenants have knowledge and understanding about rent payments. 3) Guidelines for increasing the efficiency of collecting rent for treasury properties of the treasury office of Surat Thani province The research findings were synthesized in the model of PPCC. The TRD Smart Rent Collection plan is a guideline to increase the efficiency of rent collection at the treasury office of Surat Thani province. It consists of 1) Public relations increasing channels for public relations both at the office and via social media. 2) Payment systems and channels creating a system to automatically accept payments and send receipts. 3) Check, adding a schedule for visiting the rental area to meet, follow up, inquire, and collect rent. 4) Contact, increasing communication channels to cover all types of online media. **Suggestions for implementation include:** 1) The Treasury Department should support the Treasury Area Offices to use the TRD Smart Rent Collection: PPCC model to increase efficiency in collecting rent on Crown property. 2) Agencies responsible



for collecting government revenue can use the TRD Smart Rent Collection: PPCC concept as a guideline to increase efficiency in revenue collection.

Keywords: efficiency; rent collection; treasury properties; treasury office

1. บทนำ

ปัจจัยพื้นฐานที่เกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีพของมนุษย์ มีทรัพยากรที่มีบทบาทสำคัญมากมายหลายอย่าง เช่น การอยู่อาศัยของมนุษย์ จำเป็นต้องมีที่ดินไว้ใช้ประกอบการผลิตทั้งภาคเกษตรกรรม และภาคอุตสาหกรรม โดยที่ดินในปัจจุบันนี้มีจำนวนจำกัด ซึ่งประชากรของประเทศไทยได้มีเพิ่มขึ้นตลอดเวลา ประกอบกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบันที่ทำให้ราคาที่ดินมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น การใช้ประโยชน์ที่ดินจึงต้องให้เกิดผลทางเศรษฐกิจมากที่สุด ทำให้เกิดปัญหาต่อประชาชนในการหาที่ทำกิน รัฐบาลจึงมีนโยบายในการจัดหาที่ดินให้แก่ประชาชนผู้ไม่มีที่ดินทำกิน เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและยากจนของประชาชนที่มีปัญหาในสังคมเป็นอย่างมาก โดยให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการตรวจสอบการถือครองการทำประโยชน์ของราษฎรในที่ป่าไม้, ที่ราชพัสดุ, ที่ ส.ป.ก., ที่นิคมสหกรณ์, ที่นิคมสร้างตนเอง และที่สาธารณประโยชน์ โดยให้แต่ละหน่วยงานข้างต้นดูแลเพื่อจัดให้ราษฎรได้มีที่ดินทำกินที่ชอบด้วยกฎหมายอย่างชัดเจน (ประไพวรรณ จันดา, 2555) และการใช้ประโยชน์ที่ดินก็ควรที่จะมีการใช้ให้เกิดผลทางเศรษฐกิจโดยให้สอดคล้องกับต้นทุนราคาที่ดินและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีหรือวิชาการสมัยใหม่ไม่ว่าที่ดินนั้นจะอยู่ในการถือครองโดยหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนก็ตาม อนึ่งการดำเนินการที่เกี่ยวกับที่ดินของบุคคลนั้น มักจะถูกกำหนดให้อยู่ในขอบข่ายจากภาวะสถาบันต่างๆของสังคม เช่น วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม พลังทางสังคม พฤติกรรมของบุคคลและครอบครัว กฎ ข้อบังคับ การเมือง การปกครอง เป็นต้น (ปกรณ วโรรส, 2551) และเพื่อเป็นการพัฒนาความมั่นคงของชีวิตและการอาศัยของคนยากจน หรือผู้ที่มีรายได้น้อย รัฐบาลได้กำหนดนโยบายเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ โดยการนำที่ราชพัสดุมาบริหารจัดการ (อภิสร ม่วงใหม่, 2562)

กรมธนารักษ์ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ สังกัดกระทรวงการคลัง มีหน้าที่ในการปกครองดูแล รักษา ใช้ จัดหาประโยชน์ จัดทำนิติกรรม และดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับที่ราชพัสดุให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 ซึ่ง “ที่ราชพัสดุ” ตามพระราชบัญญัติที่ราช



พ.ศ. 2562 มาตรา 6 ได้นิยามความหมายของคำว่า ที่ราชพัสดุไว้ว่า คือ ที่ราชพัสดุเป็น อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด ที่ราชพัสดุเป็นที่ดินที่สงวนหรือหวงห้ามไว้ เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ และที่ราชพัสดุเป็นที่ดินที่สงวนหรือหวงห้ามไว้เพื่อ ประโยชน์ทางราชการตามกฎหมาย (กรมธนารักษ์, ม.ป.ป.) และเนื่องจากที่ราชพัสดุเป็น ปัจจัยพื้นฐานของการบริหารจัดการและการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังนั้น ที่ราชพัสดุจึงเป็นทรัพย์สิน อันมีค่าของแผ่นดินและเป็นทรัพย์สินที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และจะเห็นได้ว่ารัฐบาลได้กำหนด วิธีการจัดการทรัพย์สินของรัฐ เพื่อให้การใช้ที่ราชพัสดุเกิดประสิทธิภาพและประโยชน์คุ้มค่าแก่ ประชาชนและภาครัฐอย่างสูงสุด เหมาะสมกับเป็นทรัพย์สินที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนา เศรษฐกิจของแผ่นดิน ซึ่งกระทรวงการคลังโดยกรมธนารักษ์ จะนำที่ราชพัสดุที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ หรือไม่เหมาะสมที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในราชการมาจัดประโยชน์โดยการจัดให้เช่ารายได้เข้า แผ่นดินเพื่อประโยชน์โดยรวมก็ได้

การจัดให้เช่าที่ดินราชพัสดุในปัจจุบันในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้เช่าที่ดินราชพัสดุ ทั้งหมดจำนวน 9,821 ราย มีผู้เช่าค้างชำระทั้งรายการค่าเช่าอาคารและรายการค่าเช่าที่ดิน จำนวน 3,208 ราย คิดเป็นร้อยละ 32.66 ของผู้เช่าทั้งหมด ซึ่งนโยบายการค้างชำระค่าเช่าที่ดิน ราชพัสดุของกรมธนารักษ์ไม่ควรเกินร้อยละ 5 ของผู้เช่าทั้งหมด ซึ่งรวมค่าเช่าค้างแล้ว เป็นเงิน จำนวน 12,118,786.57 บาท (สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี, 2566) อันเป็นเหตุให้มีการ เร่งรัดติดตามการค้างชำระค่าเช่าและเตือนให้ผู้เช่าปฏิบัติตามระเบียบสัญญาเช่า ซึ่งเป็นการเพิ่ม ภาระงานให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและอาจก่อให้เกิดปัญหาการไม่ยอมรับปฏิบัติตามระเบียบ ของทางราชการติดตามมาเป็นปัญหาเรื้อรังไม่มีที่สิ้นสุด โดยเฉพาะสำคัญอย่างยิ่ง รัฐบาลจะ สูญเสียรายได้เป็นจำนวนมาก หากยังไม่เร่งแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่ สุราษฎร์ธานีและทราบถึงสาเหตุของปัญหาการค้างชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุในจังหวัด สุราษฎร์ธานีของผู้เช่าอย่างแท้จริง และสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุ ให้มากขึ้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บค่าเช่าที่ ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี เพื่อนำข้อมูลจากการศึกษาไปใช้เป็นแนวทาง ในการปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของ สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี และนำรายได้เข้าสู่รัฐบาลและใช้รายได้ในการบริหาร ราชการแผ่นดินต่อไป



2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี
3. เพื่อพัฒนาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. **รูปแบบการวิจัย** การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้รวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) และใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและประเมินระหว่างสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี จำนวน 14 คน

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์และสร้างแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี

ขั้นตอนที่ 4 ทำการสนทนากลุ่ม ร่วมกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี จำนวน 14 คน

ขั้นตอนที่ 5 ปรับปรุงแก้ไขแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ตามคำแนะนำที่ได้จากการสนทนากลุ่ม

2. **ประชากร กลุ่มตัวอย่าง** ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ที่ใช้ในการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้



ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในส่วนบริหารทั่วไป ส่วนจัดการที่ราชพัสดุ ส่วนจัดการฐานข้อมูล และส่วนประเมินราคาทรัพย์สินของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี จำนวน 14 คน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความเข้าใจถึงบริบทในการทำงานของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนาเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในส่วนบริหารทั่วไป ส่วนจัดการที่ราชพัสดุ ส่วนจัดการฐานข้อมูล และส่วนประเมินราคาทรัพย์สินของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี จำนวน 14 คน เนื่องจากเป็นผู้ที่จะสามารถนำแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานีไปใช้ได้จริง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือโดยแบ่งประเภทตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

3.1 แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย มี 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ จากกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา และเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในลักษณะความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พบว่า แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น มีความสอดคล้องกับตัวแปร ได้ค่า IOC = 1.00 ทุกข้อ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการกระบวนการสนทนากลุ่ม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี โดยใช้การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้แบบประเมินผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยมีประเด็นองค์ความรู้ ได้แก่ การตรวจสอบการใช้ประโยชน์ที่ดินราชพัสดุ การจัดเก็บค่าเช่าที่ดินราชพัสดุ ระบบการชำระเงินและช่องทางการชำระเงิน และการติดต่อสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ โดยใช้แบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (Five Rating Scale) ตามแบบวิธีของลิเคิร์ท (วิเชียร เกตุสิงห์, 2553, น. 10) ดังนี้



- 5 หมายถึง มีความถูกต้อง เหมาะสม มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ มากที่สุด
- 4 หมายถึง มีความถูกต้อง เหมาะสม มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ มาก
- 3 หมายถึง มีความถูกต้อง เหมาะสม มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความถูกต้อง เหมาะสม มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ น้อย
- 1 หมายถึง มีความถูกต้อง เหมาะสม มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ น้อยที่สุด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) หรือ การวิจัยเอกสาร (Documentary research) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ ตำรา ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี

4.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้กำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลตามรูปแบบของการวิจัย โดยมีลำดับขั้นตอนดำเนินการดังต่อไปนี้

4.2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก จากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี จำนวน 14 คน โดยผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเอง ในการบันทึกข้อมูลทั้งในรูปแบบของข้อความ บันทึกภาพและบันทึกเสียง

4.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลในกระบวนการสนทนากลุ่ม เพื่อประเมินแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี โดยใช้การสนทนากลุ่ม กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี จำนวน 14 คน โดยผู้วิจัยขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี และในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเอง โดยมีผู้ช่วยบันทึกข้อมูลทั้งในรูปแบบของข้อความ บันทึกภาพและบันทึกเสียง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับมาทำการจัดระเบียบ เพื่อความถูกต้อง สมบูรณ์และสะดวกต่อการนำไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ คือ

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเริ่มจากการจัดระเบียบข้อมูล ทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มา จากนั้นการจัดเตรียมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการถอด



คำสัมภาษณ์ทั้งหมดแบบคำต่อคำ เพื่อนำมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วทำการอภิปรายผลข้อมูลตามทฤษฎี และปรากฏการณ์

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

5.2.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บ ค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทั้งนี้การแปลผลค่าเฉลี่ยของแต่ละตัวแปรนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดช่วงคะแนน และแปลความหมายไว้ 5 ช่วง โดยใช้สูตรคำนวณ (วิเชียร เกตุสิงห์, 2553: 10) ได้แก่ ค่าพิสัย = (คะแนนสูงสุด - คะแนนต่ำสุด) / จำนวนช่วง ได้ค่าพิสัย เท่ากับ 0.8 จากเกณฑ์ดังกล่าวได้นำมาสู่การกำหนดความหมายของระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ดังนี้

- 4.21 – 5.00 มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด
- 3.41 – 4.20 มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก
- 2.61 – 3.40 มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับปานกลาง
- 1.81 – 2.60 มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับน้อย
- 1.00 – 1.80 มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับน้อยที่สุด

5.2.2 รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด นำมาจัดกลุ่มคำตอบวิเคราะห์รายชื่อ วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

4. สรุปผลการวิจัย

1. กระบวนการจัดเก็บค่าเช่าที่ ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี พบว่า เมื่อผู้ที่ถือครองที่ราชพัสดุได้เข้าระบบจัดทำ



สัญญาเช่าที่ราชพัสดุแล้วจะเรียกว่า “ผู้เช่า” จะต้องมีหน้าที่ชำระค่าเช่าที่ราชพัสดุ ตามอัตราค่าเช่าในสัญญาเช่า เมื่อถึงกำหนดการชำระค่าเช่า สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานีจะจัดส่งหนังสือแจ้งค่าเช่าพร้อมช่องทางการชำระเงินไปยังผู้เช่า ซึ่งผู้เช่าสามารถชำระโดยตรงที่สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี หรือชำระผ่าน Payment ตามใบแจ้งหนี้หรือชำระผ่าน TRD Smart Pay แสกน QR - Code ผ่านธนาคาร หรือเคาท์เตอร์เซอร์วิส, ร้านสะดวกซื้อ 7-11 ธนาคารกรุงไทย, ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธ.ก.ส ในบางพื้นที่ เจ้าหน้าที่จะลงพื้นที่ไปจัดเก็บค่าเช่าเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้เช่า ณ องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ ศาลาหมู่บ้าน

2. สภาพทั่วไปในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี การจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานีที่ผ่านมา การจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี คือ การจัดเก็บค่าเช่าที่ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานีที่ผ่านมา สามารถจัดเก็บค่าเช่าได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ ร้อยละ 95 ของค่าเช่าทั้งหมด ทั้งนี้สาเหตุที่ไม่สามารถดำเนินการเก็บค่าเช่าได้ครบร้อยละ 100 ของค่าเช่าทั้งหมด เนื่องจากผู้เช่าบางรายละทิ้งเขตเช่า และไม่ยอมชำระค่าเช่า เนื่องจากมีรายได้ไม่เพียงพอ หรือผู้เช่าบางรายเสียชีวิต โดยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ

2.1 ปัจจัยเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่จัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความชำนาญในหน้าที่ของตน ได้รับการอบรมพัฒนาเป็นประจำ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการให้บริการ ให้บริการเท่าเทียมกันทุกคน มีความตั้งใจและจริงจัง มีจำนวนเพียงพอต่อการปฏิบัติงานและให้บริการแก่ผู้มาติดต่อสอบถามยังสำนักงานหากมีผู้เช่าเข้ามาติดต่อพร้อมๆ กัน ก็เกิดปัญหาความล่าช้าอยู่บ้าง แต่มีจำนวนไม่เพียงพอในการลงพื้นที่เพื่อจัดเก็บค่าเช่า หรือการติดตาม ดูแลผู้เช่าให้ทั่วถึง เพราะพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบมีมาก มีกลุ่มผู้เช่าจำนวนมาก

2.2 ปัจจัยเกี่ยวกับผู้มีหน้าที่ชำระค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี พบว่า ผู้เช่าส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการชำระค่าเช่า รู้เกี่ยวกับอัตราค่าเช่าที่ตนเองต้องจ่าย และปฏิบัติตามข้อกำหนดได้อย่างถูกต้อง แต่อาจจะยังไม่เข้าใจกระบวนการในการคำนวณค่าเช่า หรือค่าปรับ การปรับค่าเช่าขึ้นเมื่อมีการต่อสัญญาเช่า และเงิน



ประกันการเช่า และผู้เช่าที่ราชพัสดุส่วนใหญ่ ประมาณ 95 % ให้ความร่วมมือในการชำระค่าเช่าที่ราชพัสดุเป็นอย่างดี อาจจะมีบางส่วนที่ชำระค่าเช่าเกินกำหนดเวลาบ้าง แต่ก็ยอมรับในการจ่ายค่าปรับที่เลยกำหนดเวลา

2.3 ปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี พบว่าการประชาสัมพันธ์โดยผ่านเว็บไซต์ของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี มีคู่มือแนะนำการใช้งาน App TRD Smart Pay และให้ผู้เช่าชำระค่าเช่าผ่านธนาคารต่างๆ และเคาเตอร์เซอร์วิส โดยการส่งใบแจ้งหนี้ไปให้ผู้เช่าตามที่อยู่ของผู้เช่าที่แจ้งไว้กับสำนักงาน ส่วนสถานที่ที่มีความเหมาะสมต่อการปฏิบัติงานและให้บริการผู้เช่า ทั้งขนาด แสงสว่าง การถ่ายเทของอากาศ สะดวกต่อการเดินทาง มีเครื่องมือและอุปกรณ์เพียงพอต่อการทำงาน มีการตรวจเช็คดูแลให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้ในทุกๆวัน เพื่อช่วยให้การให้บริการมีประสิทธิภาพ

3. แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เสนอแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ในหลายประเด็น ซึ่งสามารถสรุปและจัดหมวดหมู่ ได้เป็น 4 ประเด็นด้วยกัน มีรายละเอียดดังนี้

3.1 การตรวจสอบการใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ ควรลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบการใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ จัดเก็บค่าเช่า รับทราบปัญหาและความต้องการของผู้เช่า

3.2 การจัดเก็บค่าเช่าที่ดินราชพัสดุ ทำการเรียกเก็บค่าเช่า โดยผู้เช่ามีหน้าที่ในการชำระค่าเช่าที่ราชพัสดุ โดยผู้เช่าที่ดินต้องชำระค่าเช่าปีละ 1 ครั้ง ภายในเดือนกุมภาพันธ์ หากเกินกำหนดเวลาจะต้องชำระเบี้ยปรับ 1.5% ส่วนผู้เช่าอาคาร ต้องชำระค่าเช่าเป็นรายเดือน ภายในวันที่ 5 ของเดือน หากเกินกำหนดเวลาจะต้องชำระเบี้ยปรับ 1.5% ต่อเดือนของเงินที่ค้างชำระ

3.3 ระบบการชำระเงินและช่องทางการชำระเงิน ได้แก่ ควรมีระบบตัดบัญชีค่าเช่าอัตโนมัติผ่านทางบัญชีธนาคารของผู้เช่า และควรเพิ่มช่องทางในตอบรับการชำระค่าเช่าให้มีความหลากหลายและสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ช่องทางในตอบรับการชำระค่าเช่า จะทำให้ผู้เช่าซึ่งได้ชำระค่าเช่าแล้วมีความมั่นใจว่าค่าเช่าที่ได้ชำระไปผ่านช่องทางต่างๆ นั้น ได้เข้าระบบของสำนักงานธนารักษ์เรียบร้อยแล้ว

3.4 การติดต่อสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ ควรมีการประชาสัมพันธ์ช่องทางการชำระเงินให้ทั่วถึง สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ



ช่องทางการชำระเงินที่เข้าถึงกลุ่มผู้เช่าได้ทั่วถึงขึ้น และเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสาร และประชาสัมพันธ์ที่สะดวกและเข้าถึงง่าย เช่น Line official ,Facebook, หมายเลขบริการ 4 หลัก (สายด่วน)

4. ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานีโดยการสนทนากลุ่ม (Focus group)

เมื่อได้แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี จากข้อมูลที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ ได้ทำการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี พบว่า ประเด็นควรลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบการใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ รับทราบปัญหาและความต้องการของผู้เช่า ประเด็นควรทำการลงพื้นที่เพื่อเรียกเก็บค่าเช่า พร้อมค่าปรับหากเกินกำหนดเวลา ประเด็นควรเพิ่มช่องทางในตอบรับการชำระค่าเช่าให้มีความหลากหลายและสะดวกรวดเร็วมากขึ้น มี SMS. แจ้งว่าได้รับเงินเรียบร้อยแล้ว ประเด็นควรเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่สะดวกและเข้าถึงง่าย เช่น Line official ,Facebook และประเด็นควรเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสาร และหมายเลขบริการ 4 หลัก (สายด่วน) , Line official , Facebook อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนประเด็นควรมีระบบตัดบัญชีค่าเช่าอัตโนมัติผ่านทางบัญชีธนาคารของผู้เช่า อยู่ในระดับปานกลาง

รวมทั้งได้ทำการสอบถามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี พบว่า ในด้านการตรวจสอบการใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ ประเด็นควรลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบการใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ รับทราบปัญหาและความต้องการของผู้เช่า ได้แก่ ควรมีการเพิ่มวิธีการปฏิบัติ เพื่อสามารถนำไปใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บค่าเช่าได้ง่ายขึ้น และควรมีการลงพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ

ด้านการจัดเก็บค่าเช่าที่ดินราชพัสดุ ประเด็นควรทำการลงพื้นที่เพื่อเรียกเก็บค่าเช่า พร้อมค่าปรับหากเกินกำหนดเวลา ได้แก่ ควรมีการลงพื้นที่เพื่อจัดเก็บค่าเช่าในพื้นที่ห่างไกล และควรมีการติดตาม สอบถาม เปรียบเทียบกับผู้เช่าที่มีการค้างชำระ

ด้านระบบการชำระเงินและช่องทางการชำระเงิน ประเด็น ควรมีระบบตัดบัญชีค่าเช่าอัตโนมัติผ่านทางบัญชีธนาคารของผู้เช่า ได้แก่ มีความยุ่งยากในการดำเนินการ ทางสำนักงาน



ธนาคารพื้นที่สุราษฎร์ธานี ไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ และเป็นไปได้จรงยาก ประเด็นควรเพิ่มช่องทางในตอบรับการชำระค่าเช่าให้มีความหลากหลายและสะดวกรวดเร็วมากขึ้น มี SMS. แจ้งว่าได้รับเงินเรียบร้อยแล้ว ได้แก่ ควรใช้กับการชำระเงินรูปแบบอื่นๆ ด้วย เช่น การโอนผ่านธนาคาร และกำหนดวิธีปฏิบัติเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้

ด้านการติดต่อสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ ประเด็นควรเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารและประชาสัมพันธ์ที่สะดวกและเข้าถึงง่าย เช่น Line official ,Facebook, หมายเลขบริการ 4 หลัก (สายด่วน) ได้แก่ หมายเลขบริการ 4 หลัก (สายด่วน) จะมีความยุ่งยากในกระบวนการดำเนินการมากกว่าช่องทางอื่นๆ ยังไม่สามารถจัดทำได้ และหากมีการเพิ่มแนวทางปฏิบัติเป็นข้อๆจะเข้าใจง่าย และอาจจะนำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

5. แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ที่ผ่านกระบวนการทดลองใช้ การประเมินและแก้ไขปรับปรุงแล้ว

จากการสนทนากลุ่ม ทำให้ได้ผลของการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ทำการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม เป็น 4 ด้าน และกำหนดวิธีปฏิบัติเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ดังนี้

5.1 ด้านการตรวจสอบและจัดเก็บค่าเช่า (Check) ได้แก่ ทำตารางการลงพื้นที่เพื่อพบปะผู้เช่าในทุกเดือนไม่เฉพาะในช่วงที่ต้องจัดเก็บค่าเช่าเท่านั้น ลงพื้นที่ให้บริการเก็บค่าเช่า โดยทำการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า และใช้พื้นที่ส่วนกลางเช่น ศาลาหมู่บ้าน เป็นต้น และทำการติดตาม สอบถาม เจริญจากกับผู้เช่าที่มีการค้างชำระ

5.2 ด้านระบบและช่องทางการชำระเงิน (Payment) ได้แก่ จัดทำระบบ SMS. อัตโนมัติแจ้งไปยังผู้ชำระเงิน เมื่อได้รับยอดชำระระบบเรียบร้อยแล้ว และส่งใบเสร็จอัตโนมัติผ่านทาง e-mail ของลูกค้า

5.3 ด้านการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) ได้แก่ ทำป้ายประชาสัมพันธ์ติดที่สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี จัดทำแผ่นพับ, ใบปลิว วางด้านหน้าสำนักงาน ทำละครสั้น clip video หรือ content เกี่ยวกับช่องทางการชำระเงิน, แนะนำสำนักงาน ฯลฯ นำเสนอผ่านสื่อโซเชียลต่างๆ เช่น Tiktok และ Facebook Reels



5.4 ด้านการติดต่อสื่อสาร (Contact) ได้แก่ สร้าง Facebook page ของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี สร้าง Line official ของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี และสร้าง Line Group เพื่อเป็นช่องทางให้ผู้เข้าสามารถติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ได้สะดวกรวดเร็ว

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการศึกษาระบบการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ที่พบว่า กระบวนการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี เริ่มขึ้นเมื่อมีการทำสัญญาเช่าที่ราชพัสดุ ผู้เช่าที่มีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าที่กำหนด โดยสำนักงานจะมีการส่งหนังสือแจ้งค่าเช่าไปยังผู้เช่าทุกราย และผู้เช่าสามารถชำระค่าเช่าได้หลายวิธีด้วยกัน ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานีได้มีการดำเนินการตามขั้นตอน กฎ ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งมีการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เช่า โดยผู้เช่าสามารถชำระโดยตรงที่สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี หรือชำระผ่าน Payment ผ่าน TRD Smart Pay แสกน QR - Code ผ่านธนาคาร หรือเคาเตอร์เซอร์วิส, ร้านสะดวกซื้อ 7-11 , ธนาคารกรุงไทย, ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธ.ก.ส ในบางพื้นที่เจ้าหน้าที่จะลงพื้นที่ไปจัดเก็บค่าเช่าเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้เช่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประไพวรรณ จันดา (2555) ศึกษา เรื่อง สภาพปัญหาการผิวนัดค้างชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุของผู้เช่าในจังหวัดเชียงราย พบว่า จุดแข็งของการจัดเก็บค่าเช่าที่ดินราชพัสดุในจังหวัดเชียงราย คือ มีระเบียบ ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุกำหนดไว้ชัดเจน

2. จากผลการศึกษาสภาพทั่วไปในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี

2.1 การจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานีที่ผ่านมา จัดเก็บค่าเช่าที่ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานีที่ผ่านมา สามารถจัดเก็บค่าเช่าได้ประมาณร้อยละ 95 ของค่าเช่าทั้งหมด เนื่องจากผู้เช่าบางรายละทิ้งเขตเช่า และไม่ยอมชำระค่าเช่า เพราะมีรายได้ไม่เพียงพอ หรือผู้เช่าบางรายเสียชีวิต ส่งผลให้การจัดเก็บรายได้ (ค่าเช่า) ไม่ครบ 100 เปอร์เซ็นต์ โดยในแต่ละปีจะมีจำนวนผู้ค้างค่าเช่า โดยจะมีทั้งผู้ที่ค้างค่าเช่าไม่เกิน 1 ปี ส่วนใหญ่ผู้เช่ากลุ่มนี้จะพยายามจ่ายค่าเช่าทันทีที่สามารถทำได้ พร้อมทั้งชำระค่าปรับตามที่กฎหมายกำหนดไว้



ส่วนผู้เช่าที่ค้ำชำระกลุ่มอื่น ๆ เช่น ค้ำชำระไม่เกิน 3 ปี ค้ำชำระไม่เกิน 5 ปี และค้ำชำระเกิน 5 ปี ก็จะมีค่าเช่าที่ค้ำและค่าปรับที่เพิ่มมากขึ้น จนทำให้ผู้เช่าชำระได้ยากกว่ากลุ่มแรก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิสร ม่วงไหม (2562) ศึกษา เรื่อง การชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุ เพื่อยุอาศัยในจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า การชำระค่าเช่าของผู้เช่าส่วนใหญ่ตรงเวลา มีเพียงส่วนน้อยที่ชำระค่าเช่าล่าช้า

2.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ทั้ง 3 ปัจจัย ซึ่งประกอบด้วย

2.2.1 ปัจจัยเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่จัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี พบว่า เจ้าหน้าที่มีความรู้ความชำนาญในหน้าที่ ได้รับการอบรมพัฒนาเป็นประจำ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ให้บริการเท่าเทียมกันทุกคน มีความตั้งใจและจริงใจ มีจำนวนเพียงพอ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ได้มีการอบรมให้ความรู้ต่อเจ้าหน้าที่เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เจ้าหน้าที่มีศักยภาพในการดูแลให้ความช่วยเหลือ และคำแนะนำต่าง ๆ กับผู้เช่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ พลกฤต เมณฑกานวณิช (2552) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับการรับรองสิทธิโดยการจัดให้ผู้ถือครองเช่าที่ราชพัสดุแปลงอ่างเก็บน้ำชลประทานลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า มีการจัดการฝึกอบรมให้เจ้าหน้าที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับระเบียบและเงื่อนไขต่าง ๆ อย่างชัดเจน สามารถอธิบายขั้นตอนการดำเนินงาน สิทธิประโยชน์ที่ผู้เช่าร่วมโครงการจะได้รับเมื่อเข้าร่วมโครงการได้ดี

2.2.2 ปัจจัยเกี่ยวกับผู้มีหน้าที่ชำระค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี พบว่า ผู้เช่าส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการชำระค่าเช่า และปฏิบัติตามข้อกำหนดได้อย่างถูกต้อง ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการชำระค่าเช่าที่ราชพัสดุเป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้เช่าต่างก็รู้หน้าที่ของตนเองในการชำระค่าเช่าที่ดิน แต่อาจจะมีบางส่วนที่มีเหตุฉุกเฉิน หรือมีเหตุจำเป็นต่าง ๆ รวมทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ ที่ทำให้มีการชำระค่าเช่าเกินกำหนด สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิสร ม่วงไหม (2562) ศึกษา เรื่อง การชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุเพื่อยุอาศัยในจังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุเพื่อยุอาศัยในจังหวัดชลบุรี เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุเพื่อยุอาศัยในจังหวัดชลบุรี และเพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจากการชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุเพื่อยุอาศัยในจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า การชำระค่าเช่าของผู้เช่าส่วนใหญ่ตรงเวลา มีเพียงส่วนน้อยที่ชำระค่าเช่าล่าช้า



2.2.3 ปัจจัยเกี่ยวกับผู้สิ่งแวดล้อมของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี พบว่า มีการประชาสัมพันธ์โดยผ่านเว็บไซต์ของสำนักงาน สถานที่ที่มีความเหมาะสม มีเครื่องมือและอุปกรณ์เพียงพอต่อการทำงาน มีการตรวจเช็คดูแลให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้ในทุกๆวัน เพื่อช่วยให้การให้บริการมีประสิทธิภาพ มีการอำนวยความสะดวกให้กับผู้มาติดต่อ ทั้งด้านสถานที่ ด้านการประชาสัมพันธ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไชโย พลหม (2560) ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของผู้เข้าที่ราชพัสดุที่มีต่อการให้บริการของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่กาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้เข้าที่ดินราชพัสดุได้เสนอแนะเกี่ยวกับการให้บริการของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่กาฬสินธุ์ ได้แก่ ควรจะทำคู่มือและเอกสารเผยแพร่ความรู้เรื่องการเช่าที่ดินราชพัสดุ เอกสารแนะนำการให้บริการมีน้อย ควรเพิ่มเติมให้สมบูรณ์และเพียงพอ และควรมีป้ายแสดงแผนที่ที่ตั้งอาคารในการเข้ามาติดต่อ

3. จากผลการศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ดินราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี โดยได้มีการนำแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ดินราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี ที่ได้กำหนดขึ้นสู่กระบวนการสนทนากลุ่ม เพื่อการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ พบว่าในแต่ละประเด็นมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้นประเด็นควรมีระบบตัดบัญชีค่าเช่าอัตโนมัติผ่านทางบัญชีธนาคารของผู้เช่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยได้ทำการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ร่วมสนทนากลุ่มเป็น 4 ด้านด้วยกัน คือ 1) ด้านการตรวจสอบและจัดเก็บค่าเช่า (Check) ได้แก่ ทำตารางการลงพื้นที่เพื่อพบปะผู้เช่าในทุกเดือนไม่เฉพาะในช่วงที่ต้องจัดเก็บค่าเช่าเท่านั้น ลงพื้นที่ให้บริการเก็บค่าเช่า และทำการติดตาม สอบถาม เจริญกับผู้เช่าที่ที่มีการค้างชำระ 2) ด้านระบบและช่องทางการชำระเงิน (Payment) ได้แก่ จัดทำระบบ SMS. อัตโนมัติแจ้งไปยังผู้ชำระเงิน เมื่อได้รับยอดชำระครบเรียบร้อย และส่งใบเสร็จอัตโนมัติผ่านทาง e-mail ของลูกค้า 3) ด้านการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) ได้แก่ ทำป้ายประชาสัมพันธ์ จัดทำแผ่นพับ, ใบปลิววางด้านหน้าสำนักงาน ทำละครสั้น, clip video หรือ content นำเสนอผ่านสื่อโซเชียลต่างๆ 4) ด้านการติดต่อสื่อสาร (Contact) ได้แก่ สร้าง Facebook page สร้าง Line official และสร้าง Line Group เพื่อเป็นช่องทางให้ผู้เช่าสามารถติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ได้สะดวกรวดเร็ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไชโย พลหม (2560) ศึกษา เรื่อง ความคิดเห็นของผู้เข้าที่ราชพัสดุที่มีต่อการให้บริการของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่กาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้เข้าที่ดินราชพัสดุได้



เสนอแนะเกี่ยวกับการให้บริการของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่กาฬสินธุ์ ลำดับตามความถี่จากสูงไปหาต่ำสามอันดับแรก ได้แก่ ควรจะทำคู่มือและเอกสารเผยแพร่ความรู้เรื่องการเช่าที่ราชพัสดุ เอกสารแนะนำการให้บริการมีน้อย ควรเพิ่มเติมให้สมบูรณ์และเพียงพอ และควรมีป้ายแสดงแผนที่ที่ตั้งอาคารในการเข้ามาติดต่อ และ อภิสรา ม่วงไหม (2562) ศึกษา เรื่อง การชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุเพื่ออยู่อาศัยในจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า การเพิ่มช่องทางการชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุ ในปัจจุบันรูปแบบการใช้ชีวิตของมนุษย์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่ได้มีการพัฒนาไปข้างหน้าอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแสวงหาความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตให้มากขึ้น ดังเช่นการพัฒนาระบบการชำระเงินแบบ e-Payment หรือ Electronic Payment System เช่น การชำระเงินผ่านธนาคาร เคาน์เตอร์เซอร์วิส การชำระค่าเช่าทางไปรษณีย์หรือจัดให้มีการจัดเก็บค่าเช่านอกสถานที่ตามอำเภอที่ห่างไกล ถือเป็น การอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เช่า สามารถช่วยลดปัญหาการค้างชำระค่าเช่าได้

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยทำให้เกิด PPCC MODEL ของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี หรือ TRD Smart Rent Collection : PPCC เป็นแนวทางเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิม เพิ่มกระบวนการและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) ระบบและช่องทางการชำระเงิน (Payment) การติดต่อสื่อสาร (Contact) การตรวจสอบและจัดเก็บค่าเช่า (Check)



ภาพที่ 1. แสดงแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี



ภาพที่ 2. PPCC MODEL ของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 กรมธนารักษ์ ควรมีการกำหนดแนวทาง / นโยบาย / แผนการดำเนินงาน ให้สำนักงานธนารักษ์พื้นที่ นำรูปแบบ นำแนวคิด TRD Smart Rent Collection : PPCC ไปใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุ

1.2 หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดเก็บรายได้ของรัฐ สามารถนำแนวคิด TRD Smart Rent Collection : PPCC ไปเป็นแนวทางเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้ โดยมีแนวทาง ดังนี้

1.2.1 ด้านการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) ควรสร้างสื่อในการประชาสัมพันธ์ที่ตรงกับค่านิยมของประชาชนในปัจจุบัน ปรับเปลี่ยนให้มีความทันสมัยและน่าสนใจ

1.2.2 ด้านระบบและช่องทางการชำระเงิน (Payment) ควรมีระบบการชำระเงินที่มีความสะดวก และมีความปลอดภัย รวมทั้งมีความชัดเจนในส่วนของการตอบรับการชำระเงินและออกใบเสร็จ เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นใจ

1.2.3 ด้านการติดต่อสื่อสาร (Contact) ใช้การติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย และสามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ได้ด้วยความรวดเร็ว



1.2.4 ด้านการตรวจสอบและจัดเก็บค่าเช่า(Check) ควรเอาใจใส่ผู้เช่า เพราะผู้เช่าเปรียบเสมือนลูกค้า ควรทำความเข้าใจถึงปัญหาและความต้องการ ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือเท่าที่สามารถทำได้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษามูลค่าใช้แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี

2.2 ควรมีการศึกษาสภาพปัญหาในการใช้แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าเช่าที่ราชพัสดุของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี

2.3 ควรมีการศึกษานโยบายการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี

เอกสารอ้างอิง

กรมธนารักษ์. (ม.ป.ป.). กฎหมายและระเบียบ. สืบค้นจาก <https://www.treasury.go.th/th/laws-and-regulations/>

ไชโย พลทม. (2560). *ความคิดเห็นของผู้เช่าที่ราชพัสดุที่มีต่อการให้บริการของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่กาฬสินธุ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ราชวิทยาลัยวิทยาเขตร้อยเอ็ด, ร้อยเอ็ด.

ปกรณ วโรธส. (2551). *ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารที่ดินราชพัสดุของกรมธนารักษ์ในจังหวัดพัทลุง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

ประไพวรรณ จันดา. (2555). *สภาพปัญหาการผิวน้ำค้างชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุของผู้เช่าในจังหวัดเชียงราย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.

พลกฤต เมณฑกานนท์. (2552). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับการรับรองสิทธิ โดยการจัดให้ผู้ถือครองเช่าที่ราชพัสดุ แปลงอ่างเก็บน้ำชลประทานลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

วิเชียร เกตุสิงห์. (2553). *คู่มือการวิจัย: การวิจัยเชิงปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: เจริญผล.



สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุราษฎร์ธานี. (2566). ส่วนบริหารทั่วไป. สืบค้นจาก

<https://suratthani.treasury.go.th/th/>

อภิสราม่วงไหม. (2562). การชำระค่าเช่าที่ดินราชพัสดุเพื่อย่อยอาศัยในจังหวัดชลบุรี

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน
ในโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก่งจัน *

The Social Return on Investment Assessment of
the Bangkaew Model Research Project: Achieving Poverty
Reduction Through Local Fisheries

ชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ¹, ศันสนีย์ จันทร์อานูภาพ²,
วรารณ ทนงศักดิ์³, สุภฎา ศิริรัฐนิคม⁴, และ ทวีเดช ไชยนาพงษ์⁵
Chonlada Sangmanee Sirisatidkid¹, Sansanee Chanarnupap²,
Waraphorn Tanongsak³, Suphada Kiriratnikom⁴, and Thaweedet Chainapong⁵
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ^{1,2,3}
คณะวิทยาศาสตร์และนวัตกรรมดิจิทัล มหาวิทยาลัยทักษิณ^{4,5}
Faculty of Humanities and Social Sciences Thaksin University^{1,2,3}
Faculty of Science and Digital Innovation Thaksin University^{4,5}
Corresponding Author, Email: csansanee@tsu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อนำเสนอข้อมูลโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก่งจัน และ 2) เพื่อประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก่งจัน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการทำเวทีประชุมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมถึงการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษากรอบแนวคิดและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคม

* ได้รับความ: 12 พฤศจิกายน 2567; แก้ไขบทความ: 26 ธันวาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 31 ธันวาคม 2567



แล้วดำเนินการวิเคราะห์ตัวชี้วัดความคุ้มค่าจากการลงทุนในโครงการ พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางและการอธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า โครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก่งจน เป็นโครงการที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ประจำปีงบประมาณ 2566 จำนวน 1,100,000 บาท ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อพัฒนาโมเดลแก่งจนระดับพื้นที่ที่เหมาะสมกับศักยภาพของคนจนกลุ่มเป้าหมาย และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และ 2) เพื่อยกระดับรายได้และฐานะทางสังคมของคนจนและครัวเรือนยากจน โดยการผนวกกลุ่มเป้าหมายเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิต ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินโครงการ พบว่า มูลค่าผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิของโครงการ มีค่าเท่ากับ 645,022.35 บาท ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน มีค่าเท่ากับ 1.59 เท่า ซึ่งหมายความว่า ทุกการลงทุน 1 บาท ในโครงการจะเกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจคืนกลับแก่สังคม 1.59 บาท ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการลงทุนของโครงการมีความคุ้มค่ากับการลงทุน โดยผลที่เกิดจากการดำเนินโครงการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในทิศทางที่ดีขึ้นใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านมนุษย์ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จจากการดำเนินโครงการมีด้วยกัน 3 ปัจจัย ได้แก่ การมีส่วนร่วม ภาครัฐเครือข่าย และกลไกความร่วมมือ

คำสำคัญ: การประเมินผลตอบแทนทางสังคม; ประมงพื้นบ้าน; แก่งจน

Abstract

This research article aims to 1) present the Bangkaew Model Research Project: Achieving Poverty Reduction Through Local Fisheries, and 2) evaluate the social return on investment (SROI) of the Bangkaew Model Research Project: Achieving Poverty Reduction Through Local Fisheries. Data were collected through observations, interviews, focus group discussions, and forums with key informants. Relevant documents and research were reviewed, along with the framework and



tools for SROI assessment. The analysis focused on key performance indicators to measure the project's return on investment, with results presented in tabular form and descriptive narratives.

The findings revealed that the Bangkaew Model Research Project: Achieving Poverty Reduction Through Local Fisheries received a budget of 1,100,000 baht from the Program Management Unit on Area Based Development (PMU A) under the Office of National Higher Education Science Research and Innovation Policy Council (NXPO) for the fiscal year 2023, with a project duration of one year. The research objectives were: 1) to develop an operational model tailored to the capabilities of the target poor population and aligned with the local context; and 2) to increase the income and improve social mobility of impoverished households by integrating target groups into a pro-poor value chain. The SROI assessment upon project completion found a net present value of 645,022.35 baht, with an SROI of 1.59. This indicates that every 1 baht invested in the project generated a return of 1.59 baht to society, signifying a high return on investment. The project's outcomes created positive changes in four dimensions: human, physical, economic, and social. The three key success factors of the project were participation, networks, and cooperative mechanisms.

Keywords: social return on investment; local fisheries; poverty reduction

1. บทนำ

โครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้จน เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ประจำปีงบประมาณ 2566 จำนวน 1,100,000 บาท ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อพัฒนาโมเดลแก้จนระดับพื้นที่ (Operating Model) ที่เหมาะสมกับศักยภาพของคนจนกลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และ 2) เพื่อยกระดับรายได้และฐานะทางสังคม



(Social Mobility) ของคนจนและครัวเรือนยากจน โดยการผนวกกลุ่มเป้าหมายเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิต (Pro-poor Value Chain) พื้นที่ดำเนินการ ได้แก่ ชุมชนประมงพื้นบ้านตำบลนาปะขอ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง เนื่องจากระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด (Practical Poverty Provincial Connex : PPPConnex) ซึ่งเป็นระบบข้อมูลที่วิเคราะห์ทุนศักยภาพการดำรงชีพ 5 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนเศรษฐกิจ ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ และทุนสังคม ข้อมูลเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2566 พบว่า ชุมชนประมงพื้นบ้านตำบลนาปะขอมีระดับคะแนนทุนศักยภาพการดำรงชีพอยู่ในระดับ “อยู่ยาก” ในทุกมิติ โดยเฉพาะทุนทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคม ส่งผลให้ครัวเรือนยากจนขาดปัจจัยสนับสนุนในการดำรงชีพ

โดยความยากจนเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาทุนมนุษย์และคุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การยุติความยากจนจึงเป็นภาระการพัฒนาหลักที่ประเทศไทยให้ความสำคัญและดำเนินการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 จึงให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเป็นประเด็นหลักของการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืนจึงควรให้ความสำคัญกับระบบฐานข้อมูลร่วมที่แม่นยำ นโยบายการเพิ่มโอกาสในการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตคนจนรายคนและรายครัวเรือนที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ การพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมเพื่อดูแลหรือจัดการปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า รวมถึงการปรับปรุงปัจจัยเชิงสถาบันให้เอื้อหรือสนับสนุนต่อการแก้ไขปัญหาคความยากจนที่เบ็ดเสร็จและต่อเนื่อง (สุธิมา เทียนงาม, 2566) ดังนั้นโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแกล้งจัน จึงเป็นโครงการที่มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศในการนำมาแก้ไขและลดปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่

สำหรับการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) เป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อให้สามารถวัดผลประโยชน์ของโครงการต่าง ๆ ที่มีคุณค่าต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยพยายามแปลงผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแก่สังคมให้เป็นมูลค่าที่มีหน่วยวัดเดียวกับเงินตรา ซึ่งทำให้เกิดความชัดเจนในวิธีการวิเคราะห์คุณค่าของโครงการต่าง ๆ ต่อสังคม และทำให้เห็นประโยชน์ที่ตกแก่สังคม และบอกได้ว่าเงินลงทุนแต่ละบาทนั้นสังคมได้ผลตอบแทนเท่าใด (สุธิมา เทียนงาม , 2566)



ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้งจน เพื่อจะได้ทราบเกี่ยวกับความคุ้มค่ารวมถึงผลตอบแทนทางสังคมของโครงการในประเด็นต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการและการวางแผนการดำเนินโครงการในครั้งต่อไป เพื่อให้การดำเนินโครงการมีความคุ้มค่าสูงสุด และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลต่อการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “บางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้งจน” ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ประจำปีงบประมาณ 2566

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อนำเสนอข้อมูลโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้งจน
2. เพื่อประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้งจน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการทำเวทีประชุมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ คนจน ครีวเรือนยาจน กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน วิสาหกิจชุมชนบุซอ โรงเรียนบ้านหาดไข่เต่า สำนักงานประมงอำเภอบางแก้ว สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางแก้ว และขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดพัทลุง รวมถึงการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษากรอบแนวคิดและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านมนุษย์ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยการปรับประยุกต์แนวคิดมาจากระบบข้อมูลครัวเรือนยาจนระดับจังหวัด หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาจัดทำ การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้งจน เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการและการวางแผนการดำเนินโครงการในครั้งต่อไป เพื่อให้การดำเนินโครงการมีความคุ้มค่าสูงสุด และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง



สำหรับการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน ดำเนินการโดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่าง ๆ แล้วนำมาแปลงค่าเป็นตัวเงิน รวมถึงต้นทุนการขับเคลื่อนของโครงการ หลังจากนั้นนำข้อมูลเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ตัวชี้วัดความคุ้มค่าจากการลงทุนในโครงการ ซึ่งประกอบด้วย งบประมาณทั้งหมด (Cost) มูลค่าปัจจุบันของต้นทุนรวม (Total Present Cost) มูลค่าปัจจุบันของสังคมก่อนหักลบต้นทุนโครงการและก่อนหักลบมูลค่ากรณีฐาน (Total Present Benefit) มูลค่าปัจจุบันของผลกระทบกรณีฐาน (Total Present Base Case Impact) มูลค่าผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคมจากเงินลงทุนของโครงการก่อนหักลบต้นทุน (Net Present Social Benefit) มูลค่าผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิของโครงการ (Net Present Value: NPV) ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) อัตราผลตอบแทนภายในโครงการ (Internal Rate of Return: IRR) หลังจากนั้นนำเสนอข้อมูลในรูปตารางและการอธิบายเชิงพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้งจน

โครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้งจน เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานนโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ประจำปีงบประมาณ 2566 จำนวน 1,100,000 บาท มีระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2566 – 31 มีนาคม 2567 มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อพัฒนาโมเดลแก้งจนระดับพื้นที่ที่เหมาะสมกับศักยภาพของคนจนกลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และ 2) เพื่อยกระดับรายได้และฐานะทางสังคมของคนจนและครัวเรือนยากจน โดยการผนวกกลุ่มเป้าหมายเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิต โดยโครงการวิจัยเลือกศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้านตำบลนาปะขอ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นชุมชนประมงพื้นบ้านบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เนื่องจากระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2566 พบว่า ชุมชนประมงพื้นบ้านตำบลนาปะขอมีระดับคะแนนทุนศักยภาพการดำรงชีพอยู่ในระดับ “อยู่ยาก” ในทุกมิติ โดยเฉพาะทุนทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคม ส่งผลให้ครัวเรือนยากจนขาดปัจจัยสนับสนุนในการดำรงชีพ



สำหรับการดำเนินการในโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก่งจน เพื่อตอบ โจทย์การวิจัย มีการดำเนินการในกิจกรรมหลัก ๆ จำนวน 6 กิจกรรม ได้แก่

1.1 การเลี้ยงปลาตู้กระดับครัวเรือน เป็นการเลี้ยงปลาตู้ในถังพลาสติก ขนาด 500 ลิตร เหมาะสำหรับครัวเรือนยากจนกลุ่มเป้าหมายที่ไม่มีที่ดิน หรือสภาพที่ดินไม่เหมาะสม สำหรับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งผลผลิต ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมายมีองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยง ปลาตู้กระดับครัวเรือน ได้แก่ การผลิตอาหารปลาใช้เอง การจัดการอาหารเลี้ยงปลา การใช้พืช บำบัดน้ำเสีย และการใช้จุลินทรีย์ในระบบเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และ 2) กลุ่มเป้าหมายมีทักษะการ ใช้นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการเลี้ยงปลาตู้ ได้แก่ การตรวจวัดคุณภาพน้ำ ส่วนผลลัพธ์ ได้แก่ 1) การพัฒนาทุนศักยภาพการดำรงชีพ 2) กลุ่มเป้าหมายได้รับการยกระดับ รายได้และฐานะทางสังคมโดยการผนวกเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิต 3) การเกิดกลไกความร่วมมือจาก การบูรณาการของทุกภาคส่วน และ 4) การเกิดข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีการสนับสนุนจาก หน่วยงานในระดับท้องถิ่น

1.2 การเลี้ยงปลาในบ่อดิน เป็นความร่วมมือระหว่างโครงการวิจัยกับโรงเรียนบ้าน หาดไผ่เต่า เนื่องจากพบว่าบุตรหลานของครัวเรือนยากจนกลุ่มเป้าหมายจำนวนหนึ่งกำลังศึกษาอยู่ ในโรงเรียนแห่งนี้ สำหรับปลาที่เลี้ยง ได้แก่ ปลาดุก ปลาสวาย ปลานิล และปลาชะโอน เพื่อนำไป ประกอบเป็นอาหารกลางวันให้กับนักเรียน หากมีเหลือก็จะนำออกจำหน่าย ซึ่งผลผลิต ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมายมีองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงปลาในบ่อดิน และการตรวจวัดคุณภาพน้ำ และ 2) กลุ่มเป้าหมายมีทักษะการใช้นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการเลี้ยงปลาในบ่อดิน ได้แก่ การตรวจวัดคุณภาพน้ำ ส่วนผลลัพธ์ ได้แก่ 1) การพัฒนาทุนศักยภาพการดำรงชีพ 2) กลุ่มเป้าหมายได้รับการยกระดับรายได้และฐานะทางสังคมโดยการผนวกเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิต 3) การเกิดกลไกความร่วมมือจากการบูรณาการของทุกภาคส่วน และ 4) การเกิดข้อเสนอ เชิงนโยบายที่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานในระดับท้องถิ่น

1.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าปลาดุก เป็นกิจกรรมที่เน้นให้คนจนและ ครัวเรือนยากจนกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงโรงเรียนบ้านหาดไผ่เต่า ที่เลี้ยงปลาดุกเข้าร่วมกิจกรรม พัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ปลาดุกแปรรูป เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มปลาดุก และพัฒนาทักษะ ผู้ประกอบการให้กับคนจนและครัวเรือนยากจนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งผลผลิต ได้แก่ 1) ต้นแบบ ผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าปลาดุก จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ น้ำพริกปลาดุกสมุนไพร น้ำพริกปลาดุกฟู และน้ำพริกปลาดุกลุยสวน และ 2) กลุ่มเป้าหมายมีองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาต้นแบบ



ผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าปาลูก ได้แก่ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ และการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ส่วนผลลัพธ์ ได้แก่ 1) การรวมกลุ่มของกลุ่มเป้าหมาย 2) การสร้างเครือข่ายกับผู้ประกอบการในพื้นที่ (วิสาหกิจชุมชนบุงชโร) และ 3) การเกิดกลไกความร่วมมือจากการบูรณาการของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

1.4 การส่งเสริมการตลาด เป็นการส่งเสริมการสร้างแบรนด์ การกำหนดคุณค่าเหนือคู่แข่ง (Value Proposition) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และการทดสอบตลาด เพื่อประเมินความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลผลิต ได้แก่ 1) แบรินด์ผลิตภัณฑ์น้ำพริกปาลูกจำนวน 1 แบรินด์ คือ น้ำพริกบางแก้วเมืองลุง 2) ฉลากและบรรจุภัณฑ์ จำนวน 3 แบบ ตามสูตรน้ำพริก ได้แก่ น้ำพริกปาลูกสมุนไพร น้ำพริกปาลูกฟู และน้ำพริกปาลูกลุยสวน และ 3) กลุ่มเป้าหมายมีทักษะการสื่อสารการตลาดจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำพริกปาลูกส่วนผลลัพธ์ ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์น้ำพริกปาลูกพร้อมสำหรับการทดสอบตลาด และ 2) กลุ่มเป้าหมายมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำพริกปาลูก

1.5 การจัดทำธรรมนูญชุมชนประมงยั่งยืน โดยเจตนารมณ์สำคัญในการจัดทำธรรมนูญชุมชนประมงยั่งยืนของชุมชน คือ เพื่อสร้างจิตสำนึกและเป็นข้อตกลงร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ตั้งอยู่บนฐานของทรัพยากรสัตว์น้ำและชายฝั่ง โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศของทะเลสาบสงขลา โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการยกร่างธรรมนูญชุมชนประมงยั่งยืน ซึ่งผลผลิต ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมายมีองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำธรรมนูญชุมชนประมงยั่งยืน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในทะเลสาบสงขลาอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการมลพิษและภัยคุกคามจากมนุษย์ ด้านการเสริมพลังอาสาสมัครการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย ด้านการเสริมพลังสิทธิชุมชน และด้านการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ 2) ธรรมนูญชุมชนประมงยั่งยืนที่เกิดจากการมีส่วนร่วม จำนวน 1 ฉบับ และ 3) เครือข่ายความร่วมมือในการกำหนดกฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติร่วมกันส่วนผลลัพธ์ ได้แก่ 1) การสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในทะเลสาบสงขลา และ 2) การสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์วิถีประมงพื้นบ้าน

1.6 การจัดทำฐานข้อมูลเพื่อลดผลกระทบจากภัยพิบัติและลมมรสุม เป็นการพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อลดผลกระทบจากภัยพิบัติและลมมรสุม ตามกรอบแนวคิดการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ แนวคิดการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติบนฐานชุมชน และแนวคิดระบบฐานข้อมูลซึ่งผลผลิต ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมายมีองค์ความรู้เกี่ยวกับฐานข้อมูลเพื่อลดผลกระทบจากภัยพิบัติ



และลมมรสุม ได้แก่ ภัยพิบัติและลมมรสุม (ประเภท ลักษณะ ช่วงเวลา และผลกระทบ) การลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติและลมมรสุม และการตั้งรับและปรับตัวจากภัยพิบัติและลมมรสุม และ 2) ฐานข้อมูลเพื่อลดผลกระทบจากภัยพิบัติและลมมรสุม จำนวน 1 ฐาน ส่วนผลลัพธ์ ได้แก่ แนวทางการใช้ฐานข้อมูลเพื่อลดผลกระทบจากภัยพิบัติและลมมรสุม

โดยผลกระทบ (Impact) ที่เกิดจากโครงการในภาพรวม ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมายมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการขยายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม 2) การเสริมสร้างความมั่นคงและยั่งยืนของการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพประมงพื้นบ้าน และ 3) การลดความเสี่ยงและผลกระทบจากภัยพิบัติและลมมรสุม

2. ผลประโยชน์ของโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้ง

สำหรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้ง เป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปีที่ดำเนินการ คือ ปี พ.ศ. 2566 ซึ่งโครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว (Ex-Post Evaluation) รวมถึงการคำนวณผลประโยชน์ที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการในอนาคต (Ex-Ante Evaluations) อีก 5 ปีข้างหน้า หรือ ระหว่างปี พ.ศ. 2567-2571 จากการคำนวณตามหลักการบนฐานข้อมูลของผลประโยชน์ของโครงการ มีค่าที่ได้จากการคำนวณ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลประโยชน์ของโครงการ

ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Present Benefit) (บาท)					
พ.ศ. 2566	พ.ศ. 2567	พ.ศ. 2568	พ.ศ. 2569	พ.ศ. 2570	พ.ศ. 2571
224,356.00	84,311.43	407,697.96	389,115.65	370,583.86	352,937.01
รวมผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Total Present Benefit) 1,829,001.91 บาท					

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิของโครงการในปีที่ดำเนินการ คือ ปี พ.ศ. 2566 เท่ากับ 224,356 บาท โดยผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการในอนาคต อีก 5 ปีข้างหน้า มีค่าแตกต่างกันออกไปในแต่ละปี สำหรับรวมผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิของโครงการ เท่ากับ 1,829,001.91 บาท



3. การวิเคราะห์ผลกระทบกรณีฐานของโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้าน แก้มจน

สำหรับการวิเคราะห์ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Scenario) มีการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากองค์กรอื่น (Attribution) และผลกระทบส่วนเกิน (Deadweight) ซึ่งมีรายละเอียดผลกระทบกรณีฐานของโครงการ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลกระทบกรณีฐานของโครงการ

ผลกระทบกรณีฐานของโครงการ (Base Case Scenario) (บาท)					
พ.ศ. 2566	พ.ศ. 2567	พ.ศ. 2568	พ.ศ. 2569	พ.ศ. 2570	พ.ศ. 2571
16,896.00	14,976.00	15,360.00	15,744.00	15,744.00	15,744.00
ผลกระทบกรณีฐานปรับเป็นมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Present Base Case Impact)					
16,896.00	14,262.86	13,931.97	13,600.26	12,952.63	12,335.84
ผลกระทบกรณีฐานมูลค่ารวมปัจจุบัน (Total Present Base Case Impact)					
83,979.55					

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลกระทบกรณีฐานของโครงการ และผลกระทบกรณีฐานปรับเป็นมูลค่าปัจจุบันสุทธิ ในปีที่ดำเนินการ คือ ปี พ.ศ. 2566 มีค่าเท่ากัน คือ 16,896 บาท ส่วนผลกระทบกรณีฐานของโครงการ และผลกระทบกรณีฐานปรับเป็นมูลค่าปัจจุบันสุทธิ ที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต อีก 5 ปีข้างหน้า มีค่าแตกต่างกันออกไปในแต่ละปี สำหรับผลกระทบกรณีฐานมูลค่ารวมปัจจุบัน เท่ากับ 83,979.55 บาท

4. การเปรียบเทียบผลกระทบภาพรวมกรณีมีโครงการแล้วและกรณีที่ไม่มีโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้มจน

สำหรับการเปรียบเทียบผลกระทบภาพรวมกรณีมีโครงการแล้วและกรณีที่ไม่มีโครงการ มีการจำแนกการเปรียบเทียบออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านมนุษย์ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ 3



ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบผลกระทบสภาพรวมกรณีมีโครงการแล้วและกรณีที่ไม่มีโครงการ

กรณีมีโครงการแล้ว (With)	กรณีที่ไม่มีโครงการ (Without)
ด้านมนุษย์	
1. คนจนและครัวเรือนยากจนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ และนวัตกรรมในการยกระดับศักยภาพการดำรงชีพ	1. คนจนและครัวเรือนยากจนมีภูมิปัญญาด้านการเลี้ยงปลาและแปรรูปสัตว์น้ำ แต่ขาดเงินทุนองค์ความรู้ และนวัตกรรมการเลี้ยงปลาด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม
ด้านกายภาพ	
1. การฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นผลจากการจัดทำธรรมนูญชุมชนประมงยั่งยืน 2. ชุมชนมีแผนรับมือผลกระทบจากภัยพิบัติและลมมรสุม ซึ่งเป็นผลจากการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อลดผลกระทบจากภัยพิบัติและลมมรสุม	1. คนจนและครัวเรือนยากจนจำนวนหนึ่งมีที่อยู่หรือที่ทำกินอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติ 2. ชุมชนขาดแผนรับมือผลกระทบจากภัยพิบัติและลมมรสุม
ด้านเศรษฐกิจ	
1. คนจนและครัวเรือนยากจนมีรายได้เพิ่มขึ้น 2. การเสริมสร้างความมั่นคงและยั่งยืนของอาชีพประมงพื้นบ้านที่อาศัยทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลา	1. คนจนและครัวเรือนยากจนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งสินเชื่อ และ/หรือมีหนี้สินนอกระบบ 2. คนจนและครัวเรือนยากจนมีอัตราการว่างงานสูง 3. รายได้เฉลี่ยของคนจนและครัวเรือนยากจนอยู่ในระดับต่ำ
ด้านสังคม	
1. คนจนและครัวเรือนยากจนเกิดการรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าปลาสด และการส่งเสริมการตลาด 2. การมีส่วนร่วมของคนจนและครัวเรือนยากจนในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นผลจากการจัดทำธรรมนูญชุมชนประมงยั่งยืน และการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อลดผลกระทบจากภัยพิบัติและลมมรสุม	1. คนจนและครัวเรือนยากจนขาดการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน 2. ชุมชนไม่มีการจัดทำกฎกติกาชุมชน



5. สรุปผลการประเมินโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้งจน

5.1 สรุปความคุ้มค่าของการลงทุน

จากการคำนวณข้อมูลการลงทุน เพื่อประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้งจน จากการคำนวณสามารถสรุปความคุ้มค่าของการลงทุนในโครงการได้ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปความคุ้มค่าของการลงทุน

โครงการนี้เริ่มดำเนินกิจกรรมปีแรก	2566	
ใช้งบประมาณทั้งหมด (Cost)	1,100,000.00	บาท
มูลค่าปัจจุบันของต้นทุนรวม (Total Present Cost)	1,100,000.00	บาท
มูลค่าปัจจุบันของสังคมก่อนหักลบต้นทุนโครงการและก่อนหักลบมูลค่ากรณีฐาน (Total Present Benefit)	1,829,001.91	บาท
มูลค่าปัจจุบันของผลกระทบกรณีฐาน (Total Present Base Case Impact)	83,979.55	บาท
มูลค่าผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคมจากเงินลงทุนของโครงการก่อนหักลบต้นทุน (Net Present Social Benefit)	1,745,022.35	บาท
มูลค่าผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิของโครงการ (Net Present Value หรือ NPV)	645,022.35	บาท
ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment หรือ SROI)	1.59	เท่า
อัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return หรือ IRR)	24.42	ร้อยละ
โครงการนี้คำนวณมูลค่าผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (NPV) โดยใช้อัตราคิดลดร้อยละ	5.00	ร้อยละ
โดยปรับมูลค่า ณ ปี ฐาน พ.ศ.	2566	

จากตารางที่ 4 พบว่า การประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นของโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก้งจน ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินโครงการ มูลค่าผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิของโครงการ มีค่าเท่ากับ



645,022.35 บาท ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน มีค่าเท่ากับ 1.59 เท่า ซึ่งหมายความว่าทุกการลงทุน 1 บาท ในโครงการนี้ จะเกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจคืนกลับแก่สังคม 1.59 บาท ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการลงทุนของโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล ประมงพื้นบ้านแก้งจน มีความคุ้มค่ากับการลงทุน

5.2 สรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จ

สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Success Factor) จากการดำเนินงานของโครงการจากการวิเคราะห์และถอดบทเรียน พบว่า มีปัจจัยหลักๆ สำคัญ 3 ปัจจัย ได้แก่

5.2.1 การมีส่วนร่วม (Participation) ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการสามารถดำเนินการไปได้ด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมและขับเคลื่อนโครงการร่วมกันตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นโครงการเพื่อค้นหาโจทย์วิจัยในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน เช่น กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น และที่สำคัญยิ่งคือชาวบ้านในชุมชน เพื่อให้ได้โจทย์การวิจัยที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งหลังจากได้โจทย์วิจัยจากพื้นที่แล้ว ชุมชนยังเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการวิจัยในทุก ๆ กิจกรรม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าโครงการครั้งนี้ประสบความสำเร็จได้ล้วนเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำ ร่วมประสาน” ของชุมชนอย่างแท้จริง

5.2.2 ภาคิเครือข่าย เป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้โครงการประสบความสำเร็จ สำหรับการดำเนินโครงการในครั้งนี้ ภาคิเครือข่ายที่สำคัญ เช่น สำนักงานประมงอำเภอบางแก้ว องค์การบริหารส่วนตำบลนาปะขอ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางแก้ว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบุซหอ ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดพัทลุง และโรงเรียนบ้านหาดไขเต่า เป็นต้น เนื่องจากหน่วยงานที่เป็นภาคิเครือข่ายเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพและสอดคล้องกับการเติมเต็มศักยภาพในการดำเนินโครงการในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับกิจกรรมของโครงการ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานของโครงการมีศักยภาพมากยิ่งขึ้น และนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน

5.2.3 กลไกความร่วมมือ สำหรับกลไกความร่วมมือเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยหนุนเสริมให้โครงการประสบความสำเร็จ เป็นกลไกความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นชุมชน หน่วยงานภาคิเครือข่าย รวมถึงหน่วยงานระดับอำเภอและระดับ



จังหวัด ที่ให้ความร่วมมือในกระบวนการดำเนินงานต่าง ๆ ของโครงการ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมและยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่

5.3 สรุปบทเรียนด้านลบจากการดำเนินงาน

บทเรียนด้านลบจากการดำเนินงาน (Lesson Learned) คือ การดำเนินงานของโครงการในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการกับชุมชนโดยมีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ไม่สามารถกระทำได้อย่างครอบคลุมกับทุกคน เนื่องจากข้อจำกัดในหลาย ๆ ประเด็น โดยเฉพาะข้อจำกัดที่อยู่นอกเหนือการควบคุม จึงอาจส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ ถึงแม้ว่าโครงการจะตระหนักและให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับกลุ่มเป้าหมายในการเข้าถึงการดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรมของโครงการอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค

5. อภิปรายผลการวิจัย

โครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก่งจัน มีการดำเนินการ 6 กิจกรรมหลัก ๆ ได้แก่ 1) การเลี้ยงปลาตู้กระดပ်ครีวเรือน 2) การเลี้ยงปลาในบ่อดิน 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าปลาดุก 4) การส่งเสริมการตลาด 5) การจัดทำธรรมนูญชุมชนประมงยั่งยืน และ 6) การจัดทำฐานข้อมูลเพื่อลดผลกระทบจากภัยพิบัติและลมมรสุม สำหรับการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินโครงการ พบว่า มูลค่าผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิของโครงการ มีมูลค่าเท่ากับ 645,022.35 บาท ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนมีค่าเท่ากับ 1.59 เท่า ซึ่งหมายความว่า ทุกการลงทุน 1 บาท ในโครงการจะเกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจคืนกลับแก่สังคม 1.59 บาท ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการลงทุนของโครงการมีความคุ้มค่ากับการลงทุน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธิมา เทียนงาม (2566) ที่พบว่า มูลค่าปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นจากการลงทุนในโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในพื้นที่จังหวัดชัยนาทมีมูลค่าเป็นบวก มีมูลค่า 6,153,243.34 บาท ดัชนีชี้วัดผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน มีค่าเท่ากับ 1.36 เท่า หมายความว่า ทุกการลงทุน 1 บาท ในโครงการนี้จะเกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจคืนกลับแก่สังคมโดยรวม 1.36 บาท ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการลงทุนในกิจกรรมโครงการวิจัยนี้เกิดความคุ้มค่าต่อการลงทุน และงานวิจัยของ อนุมศักดิ์ ศรีจันทร์ และ ธรรมบุญ สะเทือนไพร (2562) ที่พบว่า การประเมินผลลัพธ์และ



ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนสำหรับงานบริการวิชาการแก่ชุมชน ได้แก่ 1) ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจ คือ รายได้จากการประกอบอาชีพ รายได้จากการทำผลิตภัณฑ์สุขภาพ และลดค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ และ 2) ผลลัพธ์ด้านสังคม คือ การมีสุขภาพที่ดีของชุมชนและคนในครอบครัว การมีวิชาชีพ และความรู้ในการทำผลิตภัณฑ์ การพึ่งพาตนเอง การรวมกลุ่มของชุมชน สุขและความภูมิใจจากการทำงานเพื่อชุมชน และความอบอุ่นและความภูมิใจของครอบครัว ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการมีมูลค่าผลลัพธ์สุทธิจำนวน 8,317,302 บาท อัตราส่วนผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน จำนวน 2.7 เท่า หมายความว่า การลงทุนทุก 1 บาทของโครงการสามารถสร้างประโยชน์ทางสังคม 2.7 บาท สรุปได้ว่า โครงการสร้างคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และมีความคุ้มค่าต่อการลงทุน และงานวิจัยของ จารึก สิงห์ปรีชา, เทิดศักดิ์ ญาโน, ทศพร คิวประสพศักดิ์, และ ไชยวัฒน์ กลิ่นลำภู (2565) ที่พบว่า การนำแนวคิดการประเมินอัตราผลตอบแทนเชิงสังคมจากการลงทุนมาใช้เพื่อสะท้อนถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (สวพส.) ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โครงการดำเนินการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และน่าน ผ่านโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง จำนวน 5 แห่ง ผลการประเมิน พบว่า ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนที่เกิดขึ้นอยู่ในช่วงสัดส่วนระหว่าง 3.26 ถึง 11.23 และค่าเฉลี่ยรวมของ 5 พื้นที่ที่ทำการศึกษามีมูลค่าเท่ากับ 5.89 โดยจากการศึกษาพบว่าผู้รับผลประโยชน์ส่วนใหญ่ของโครงการคือเกษตรกร การเข้ามาของเจ้าหน้าที่ที่สามารถเปลี่ยนแปลงชุมชนให้คนในชุมชนมีรายได้ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สภาพแวดล้อมในหมู่บ้านงดงามขึ้น และคนในชุมชนมีความสุขมากขึ้น ตลอดจนงานวิจัยของ Cynthia Mulenga (2014) ที่ทำการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการ Local Value Chain Development (LVCD) ซึ่งเป็นโครงการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงเศรษฐกิจและสร้างโอกาสให้แก่เกษตรกรในพื้นที่สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ โดยเน้นการปรับปรุงผลผลิต ปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรในพื้นที่และผู้มีบทบาททางการตลาดอื่น ๆ ตลอดจนการอบรมทักษะทางธุรกิจและการตลาด ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ได้แก่ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเกษตรกรในพื้นที่ทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยวัดจากการที่เกษตรกรมีรายได้เสริมจากการจำหน่ายสินค้า การนำรายได้ที่เพิ่มขึ้นมาซื้ออาหารที่มีประโยชน์ และเด็ก ๆ ในชุมชนมีการศึกษาและสุขภาพดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้สังคมดีขึ้น นอกจากนี้โครงการยังมีส่วนช่วยให้ผู้บริโภคในพื้นที่หรือผู้ซื้อสามารถเข้าถึงสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพในราคา



ที่ถูกลองอีกด้วย และผลการศึกษาพบว่า ทุก ๆ การลงทุนใน 1 ดอลลาร์สหรัฐ ในโครงการ LVCD สามารถสร้างผลตอบแทนทางสังคม เท่ากับ 4.41 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความคุ้มค่าจากการลงทุน เช่นเดียวกับโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก่งจัน ที่มีความคุ้มค่ากับการลงทุน และเป็นโครงการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในทิศทางที่ดีขึ้นใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านมนุษย์ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นชาวบ้านในชุมชน

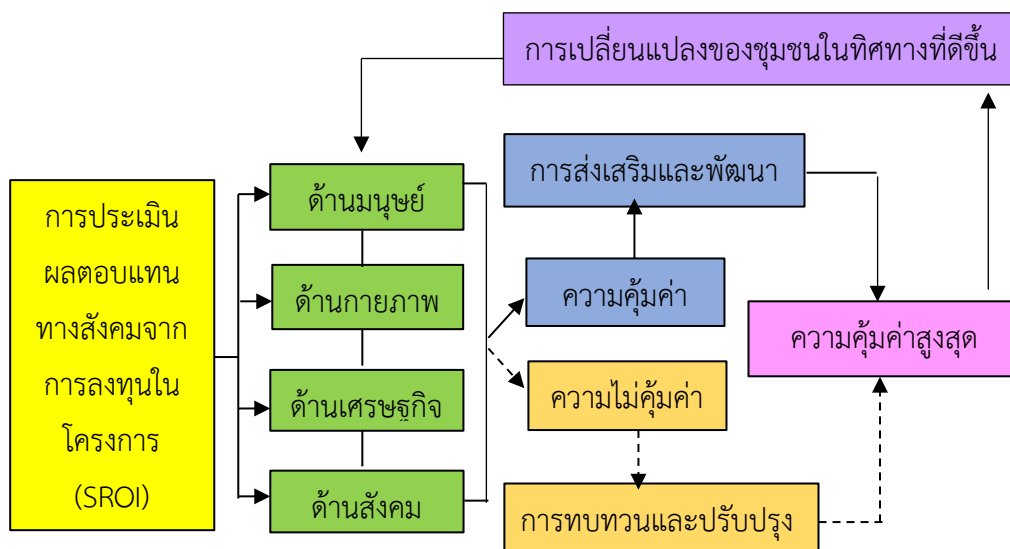
แต่อย่างไรก็ตามในขณะเดียวกันมีงานวิจัยที่พบว่าการลงทุนในการดำเนินการบางโครงการขาดความคุ้มค่า จึงจำเป็นต้องมีการเสนอแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความคุ้มค่ากับการลงทุน เช่นงานวิจัยของพรพิมล อริยะวงษ์ (2564) ที่พบว่า ค่าผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของกลุ่มทอผ้าที่กระตุกไหล่หินตะวันตก มีค่าเท่ากับ 0.99 และเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย พบว่า ผลลัพธ์ของกิจกรรมกลุ่มก่อให้เกิดผลตอบแทนทางสังคมที่น้อยกว่ามูลค่าลงทุนตั้งต้น กล่าวคือเงินลงทุนทุก ๆ 1 บาท จะได้ผลตอบแทนกลับมา 0.99 บาท แสดงว่าผลประโยชน์ขาดทุนหรือไม่ทำให้เกิดมูลค่าทางสังคมเพิ่มขึ้น ซึ่งควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุงในจุดบกพร่อง จึงได้เสนอแนวทางการพัฒนาของกลุ่มทอผ้าที่กระตุกไหล่หินตะวันตก จำนวน 7 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านการผลิต 3) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 4) ด้านการตลาด 5) ด้านการเงินและการบัญชี 6) ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ และ 7) ด้านการจัดการองค์ความรู้เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มเกิดการพัฒนายั่งยืนยิ่งขึ้นต่อไป โดยแนวทางเหล่านี้สอดคล้องกับปัจจัยแห่งความสำเร็จจากการดำเนินโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก่งจัน ที่พบว่ามี 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วม 2) ภาศิเครือข่าย และ 3) กลไกความร่วมมือ ซึ่งทั้ง 3 ปัจจัยเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในโครงการวิจัยบางแก้วโมเดล: ประมงพื้นบ้านแก่งจัน แสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในโครงการผ่านการวิเคราะห์ข้อมูล 4 ด้านหลักๆ ได้แก่ ด้านมนุษย์ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม เพื่อวิเคราะห์หาความคุ้มค่าจากการลงทุนในโครงการ อันจะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการและการวางแผนการดำเนินโครงการในครั้งต่อไป เพื่อให้การ



ดำเนินโครงการมีความคุ้มค่าสูงสุด อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในทิศทางที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านมนุษย์ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม



ภาพที่ 1. การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในโครงการ

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การเก็บข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน ควรมีการเก็บข้อมูลตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินการและมีการเก็บอย่างต่อเนื่อง และครอบคลุมข้อมูลในทุกประเด็นที่จะนำมาใช้ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการประเมินผล ตลอดจนเป็นการช่วยประหยัดเวลาในการทำงาน

1.2 การดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรมของโครงการต้องพยายามให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเสมอภาค ทั้งนี้เพื่อประโยชน์และความคุ้มค่าสูงสุดที่จะเกิดขึ้นอย่างแท้จริงจากการดำเนินโครงการ

1.3 การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในโครงการวิจัยครั้งนี้ เป็นการคำนวณและประเมินจากข้อมูลที่สามารถวัดค่าได้เท่านั้น และเป็นการกำหนดมูลค่า ณ ช่วงเวลา



ขณะนั้น ซึ่งอาจยังมีคุณค่าอื่น ๆ ที่ไม่สามารถวัดด้วยการกำหนดมูลค่าได้ จึงไม่นำมาคำนวณ ดังนั้นหากมีการนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ จึงควรมีการนำข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมพิจารณาและประกอบการตัดสินใจด้วย เพื่อประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลตอบแทนทางสังคมกับโครงการอื่น ๆ ทั้งโครงการของภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ โดยเฉพาะโครงการที่ใช้งบประมาณที่ค่อนข้างสูง เช่น โครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ และโครงการด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล เป็นต้น เพื่อให้ทราบถึงความคุ้มค่าของการลงทุน และหากโครงการใดไม่คุ้มค่ากับการลงทุนจะได้นำไปสู่แนวทางการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาและปรับปรุงให้เกิดความคุ้มค่ากับการลงทุนหากมีการดำเนินการโครงการในลักษณะนี้ต่อไป เพื่อประโยชน์ที่แท้จริงอันจะเกิดขึ้นต่อชุมชนและสังคม

เอกสารอ้างอิง

จาริก สิงห์ปรีชา, เทิดศักดิ์ ญาโน, ทศพร คิวประสพศักดิ์, และ ไชยวัฒน์ กลิ่นลำภู. (2565).

โครงการประเมินความคุ้มค่าของสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจและประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม.

ถนอมศักดิ์ ศรีจันทร์, และ ธรรมบุญ สะเทือนไพร. (2562). การประเมินผลลัพธ์และ

ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนสำหรับงานบริการวิชาการแก่ชุมชน กรณีศึกษาโครงการสร้างองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมวิชาชีพแก่ชุมชน: การนวดเพื่อสุขภาพจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระแก้ว. วารสารการจัดการสมัยใหม่, 17(2), 118-125.

พรพิมล อริยะวงษ์. (2564). การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) เพื่อสร้างความยั่งยืนของ กลุ่มทอผ้าจากกี่กระตุกไหล่หินตะวันตก อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, 10(2), 147-166.



สุธิมา เทียนงาม. (2566). การประเมินคุณค่าคืนสู่สังคม การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (SIA) และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในพื้นที่จังหวัดชัยนาท (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: ศรีเมืองการพิมพ์.

Mulenga, C. (2014). Social Return on Investment Report: Local Value Chain Development Project in Flotim, Indonesia. Retrieved from <https://socialvalueuk.org/reports/social-return-investment-report-local-value-chain-development-project-flotim-indonesia/>

ข้อเสนอการแก้ไขกฎหมายเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน
ของผู้ประกอบการที่พักในรูปแบบธุรกิจการแบ่งปัน
สำหรับนักท่องเที่ยวในประเทศไทย *

Legislative Amendment Proposal for Enhancing the
Competitiveness of Accommodation Providers in the
Sharing Economy for Tourists in Thailand

โชคชัย สุเวทวัฒนกุล¹, ปูน วิชชุไตรภพ², เมธัส ญัฐชัยพล³, และ เกศรา สุขเพชร^{4*}
Chokechai Suveatwatanakul¹, Poon Vichutripop², Matus Natchayaphon³,
and Kassara Sukpatch⁴

คณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์^{1,4}
วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์²
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์³

Graduate School of Tourism Management, National Institute of
Development Administration^{1,4}

International College Walailak University²

Faculty of Law Thammasat University³

Corresponding Author, Email: kassara.spatch@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการ
ประกอบการอุตสาหกรรมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน
กับการประกอบการรูปแบบธุรกิจการแบ่งปัน (Sharing economy) และเพื่อเสนอแนวทางการ

* ได้รับความเห็นชอบ: 9 สิงหาคม 2567; แก้ไขบทความ: 3 มกราคม 2568; ตีพิมพ์: 6 มกราคม 2568

Received: August 9, 2024; Revised: January 3, 2025; Accepted: January 6, 2025



ปรับปรุงกฎหมายเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการที่พักรูปแบบธุรกิจการแบ่งปัน (Sharing economy) สำหรับนักท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการจัดสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้แทนสมาคม ผู้ประกอบการในพื้นที่ ผู้ใช้บริการในพื้นที่ และผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย จำนวน 69 ท่าน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ภูเก็ต ขอนแก่น และชลบุรี และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันเจ้าของที่อยู่อาศัยหลายประเภทนำที่อยู่อาศัยของตนมาให้บริการที่พักระยะสั้นผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาต่อผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมที่พักของประเทศไทยที่มีการจดทะเบียนดำเนินการถูกต้องตามกฎหมายที่ยังคงต้องถูกควบคุมการดำเนินการและมีข้อกำหนดในการที่ต้องเสียภาษี ซึ่งต่างจากผู้ที่พักอาศัยของตนเข้ามาให้บริการผ่านเทคโนโลยีต่าง ๆ โดยมีขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 หรือพระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. 2522 รวมถึงกฎกระทรวง กำหนดประเภทและมาตรฐานในการประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551 นอกจากนี้ยังเกิดความไม่เท่าเทียมทางการแข่งขันของผู้ประกอบการและความเสี่ยงของผู้บริโภคในการใช้บริการ ดังนั้นจึงควรแก้ไขกฎหมายเพื่อสนับสนุนธุรกิจที่พักระยะสั้นในรูปแบบเศรษฐกิจแบ่งปัน โดยปรับปรุงกฎกระทรวงให้ยืดหยุ่นสำหรับการนำบ้านและห้องชุดเข้าสู่ระบบ พร้อมเพิ่มมาตรการความปลอดภัยและระบบการยื่นขออนุญาตออนไลน์เพื่อลดความซับซ้อนและความล่าช้า ตลอดจนมีข้อเสนอในการเสริมสร้างบทบาทของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ให้มีบทบาทในการกำกับดูแลอุตสาหกรรมที่พัก เพื่อให้การพัฒนาธุรกิจที่พักระยะสั้นมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทการท่องเที่ยวสมัยใหม่ และสร้างการแข่งขันที่เป็นธรรมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การแก้ไขกฎหมาย; ธุรกิจการแบ่งปัน; ความสามารถในการแข่งขัน; ผู้ประกอบการที่พัก

Abstract

This study aims to examine the legal issues related to the operation of the tourist accommodation industry and to propose legal reforms to enhance the competitiveness of accommodation operators within the sharing economy model



for tourists in Thailand. A qualitative research approach was employed, utilizing focus group discussions with 69 key informants, including representatives from associations, local operators, service users, and legal experts across the provinces of Chiang Mai, Phuket, Khon Kaen, and Chonburi. The data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that various property owners provide short-term accommodations through online platforms. This situation creates challenges for registered accommodation operators who adhere to legal requirements and tax obligations under the Land Development Act B.E. 2000, the Condominium Act B.E. 1979, and the Ministerial Regulation on Hotel Business Categories and Operation Criteria B.E. 2008. Furthermore, it leads to unfair competition among providers and poses risks to consumers utilizing the services. Therefore, legal reforms are necessary to support short-term accommodation within the sharing economy. Recommendations include making ministerial regulations more flexible to include houses and condominiums, enhancing safety regulations, and streamlining the licensing process through an online system to reduce complexity and delays. Additionally, the study suggests empowering the Ministry of Tourism and Sports as the primary regulatory body to oversee the short-term accommodation sector, enhance operational efficiency, align with modern tourism dynamics, and ensure fair and sustainable competition within the industry.

Keywords: legislative amendment; sharing economy; competitiveness; accommodation providers

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินธุรกิจเพื่อก้าวเข้าสู่การดำเนินธุรกิจในยุค Digital Economy ที่มุ่งเน้นการนำความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้เพื่อข้ามข้อจำกัดทั้งรูปแบบการลงทุน และข้อจำกัดของพื้นที่ กลายเป็นก้าวกระโดดที่สำคัญที่ก่อให้เกิด



การพัฒนานวัตกรรมการดำเนินธุรกิจในรูปแบบใหม่ ๆ ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในอดีตหลายรูปแบบ โดยหนึ่งในรูปแบบนวัตกรรมการดำเนินธุรกิจที่ได้รับความนิยมและกลายเป็นกระแสสำคัญ ได้แก่ ธุรกิจการแบ่งปัน (Sharing Economy) ซึ่งหมายถึงรูปแบบการแบ่งปันสินทรัพย์ต่าง ๆ ที่ผู้ประกอบการมีอยู่ เช่น ที่พักและยานพาหนะ มาก่อให้เกิดรายได้ด้วยการใช้ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอยู่ จนก่อให้เกิดวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมรายใหม่ขึ้นเป็นจำนวนมาก และก่อให้เกิดมูลค่าแก่ระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา (Botsman & Rogers, 2010; Chomachaei, Gal-Or, Letizia, & Roma, 2024; Sundararajan, 2016)

ธุรกิจการแบ่งปันได้รับความนิยมอย่างมากในประเทศไทย อาทิ ธุรกิจ Airbnb อันเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของธุรกิจในรูปแบบธุรกิจการแบ่งปันที่มีบทบาทสำคัญในการให้บริการที่พักและการเดินทางสำหรับนักท่องเที่ยว และเติบโตจนมีที่พักให้บริการมากกว่า 4 ล้านแห่งกว่า 100,000 เมืองทั่วโลก โดยมีผู้ใช้งานมากกว่า 150 ล้านคนทั่วโลก ในปี 2021 และมีรายได้มูลค่ารวมกว่า 48.9 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งสะท้อนถึงความสำเร็จของโมเดลธุรกิจแบ่งปันในระดับโลก (Airbnb, 2021) กล่าวได้ว่า การเติบโตนี้เป็นการส่งเสริมศักยภาพในการแข่งขันของผู้ประกอบการรายย่อยที่สามารถเข้าสู่ตลาดได้ง่ายขึ้นผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล และสร้างผลกระทบเชิงบวกที่เศรษฐกิจธุรกิจการแบ่งปันมีต่อเศรษฐกิจโลก (PriceWaterhouseCoopers, 2015)

มูลค่าของตลาดธุรกิจการแบ่งปันทั่วโลกยังมีแนวโน้มเติบโตถึง 10.7 ล้านล้านบาทภายในปี 2025 จากปี 2014 ที่มีมูลค่าเท่ากับ 480,000 ล้านบาท (ลงทุนแมน, 2562) ทั้งนี้ลักษณะของการดำเนินการธุรกิจการแบ่งปัน นอกจากจะช่วยลดต้นทุนของการดำเนินธุรกิจแล้วยังช่วยสร้างโอกาสให้กับผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) การให้บริการผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ทำให้ผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงตลาดระดับโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันของธุรกิจในยุคดิจิทัล (Sundararajan, 2016)

อย่างไรก็ตามธุรกิจการแบ่งปันกลับก่อให้เกิดปัญหาหลายประการทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค อาทิ ปัญหาในระดับจุลภาค เกิดการขาดความรับผิดชอบของผู้ให้บริการต่อผู้บริโภค ซึ่งส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยและคุณภาพการให้บริการ เนื่องจากผู้ประกอบการบางรายหลีกเลี่ยงการควบคุมและการกำกับจากภาครัฐ ทำให้เกิดความเสี่ยงในการบริโภค



(สุมาพร มานะสันต์, 2562) เป็นต้น ส่วนปัญหาในระดับมหภาค พบว่า ธุรกิจประเภทนี้สร้างความท้าทายต่อระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการเก็บภาษี เนื่องจากผู้ให้บริการบางรายไม่ได้ดำเนินการอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ส่งผลให้ภาครัฐขาดรายได้จากภาษี อันสมควรนำมาพัฒนาบริการสาธารณะในพื้นที่ ยิ่งไปกว่านั้นยังก่อให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ประกอบการที่อยู่ในระบบตามกฎหมาย (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2562; Cohen & Sundararajan, 2015) จะเห็นได้ว่า แพลตฟอร์มการแบ่งปันที่พักที่ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดทางกฎหมาย ทำให้ผู้ประกอบการเหล่านี้มีต้นทุนในการดำเนินธุรกิจต่ำกว่าโรงแรมหรือที่พักที่ขออนุญาตถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งถือเป็นข้อได้เปรียบเชิงกลยุทธ์ ส่งผลให้เกิดการแทรกแซงตลาดแรงงาน และบั่นทอนความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการที่อยู่ในระบบตามกฎหมายอย่างถูกต้อง (สุมาพร มานะสันต์, 2562) การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอาศัยการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความสมดุลในการแข่งขันทางการตลาด รวมถึงการคุ้มครองผู้บริโภคและรักษาผลประโยชน์ของเศรษฐกิจโดยรวม ซึ่งหลายประเทศได้นำกฎหมายมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำกับธุรกิจการแบ่งปัน โดยมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมความเป็นธรรมระหว่างผู้ประกอบการรายเดิมและผู้เล่นรายใหม่ในตลาด รวมถึงการสร้างการแข่งขันให้กับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ

การใช้กฎหมายจึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างมาตรฐานและความเป็นธรรมระหว่างภาคธุรกิจ พร้อมทั้งรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันควรมีการพัฒนาโลกที่สนับสนุนผู้ประกอบการท้องถิ่นให้สามารถปรับตัวและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการดำเนินธุรกิจ เพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ประกอบการรายเล็กกับแพลตฟอร์มขนาดใหญ่ที่มีทรัพยากรเหนือกว่า การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญที่จะศึกษาสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและเสนอแนะแนวทางการพัฒนากฎหมายเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการที่พักรูปแบบธุรกิจการแบ่งปัน (Sharing economy) สำหรับนักท่องเที่ยวในประเทศไทย ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนากฎหมายที่มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์ในการนำไปใช้ของผู้เกี่ยวข้องทั้งภาคเอกชน และหน่วยงานทางวิชาการ ที่จะใช้ในการสนับสนุนให้ความรู้และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการที่พักของประเทศไทยต่อไป



2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบการอุตสาหกรรมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันกับการประกอบการรูปแบบธุรกิจการแบ่งปัน (Sharing economy)

2. เพื่อเสนอแนวทางการปรับปรุงกฎหมายเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการที่พักรูปแบบธุรกิจการแบ่งปัน (Sharing economy) สำหรับนักท่องเที่ยวในประเทศไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) (สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน, 2563) ด้วยการศึกษเอกสารขั้นทุติยภูมิ

1. ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย: งานวิจัยและกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. กลุ่มตัวอย่างการวิจัย: ผู้แทนสมาคม กลุ่มผู้ประกอบการ ตัวแทนผู้ประกอบการในพื้นที่ ผู้ใช้บริการในพื้นที่และผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย จำนวน 69 ท่าน
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล: การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดภูเก็ต จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดชลบุรี
4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล: รวบรวม และจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นวัตถุประสงค์และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษครั้งนี้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากฎหมายการประกอบการอุตสาหกรรมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในการเสริมสร้างความสามารถการแข่งขัน

1.1 ประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบการรูปแบบธุรกิจการแบ่งปัน ปัญหาหลักด้านกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการที่พักในรูปแบบธุรกิจการแบ่งปันในประเทศไทย แบ่งออกเป็นสองประเด็นสำคัญ



ประเด็นที่หนึ่ง ความขัดแย้งระหว่างกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การให้บริการที่พักระยะสั้น ในรูปแบบธุรกิจการแบ่งปัน ไม่ว่าจะเป็นพูลวิลล่าหรือห้องพักในคอนโดมิเนียม ต้องได้รับอนุญาต ตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 (พระราชบัญญัติโรงแรม, 2547) อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการจำนวนมากไม่สามารถขอใบอนุญาตได้ เนื่องจากที่ตั้งของที่พักขัดกับ พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2562 (พระราชบัญญัติผังเมือง, 2562) หรือโครงสร้างอาคารไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 (พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร, 2522)

ประเด็นที่สอง บทลงโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ฝ่าฝืน ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาล จังหวัดหัวหิน คดีดำเลขที่ 50/2561 คดีแดงเลขที่ 59/2561 ที่ลงโทษเจ้าของห้องพักใน คอนโดมิเนียมที่ให้บริการที่พักระยะสั้นโดยไม่ได้รับอนุญาต การฝ่าฝืนมีโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ พร้อมโทษปรับรายวันไม่เกินวันละ 10,000 บาท

ผลกระทบของปัญหาทางกฎหมายเหล่านี้ทำให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมรายใหม่ไม่สามารถเข้าสู่ตลาดได้อย่างถูกกฎหมาย ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการ พัฒนาศักยภาพการแข่งขันของอุตสาหกรรมที่พักในรูปแบบธุรกิจการแบ่งปันของประเทศไทย

1.2 ประเด็นผลกระทบทางเศรษฐกิจจากปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการ ประกอบธุรกิจการแบ่งปันในรูปแบบที่พักระยะสั้น

การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจที่พักระยะสั้นในปัจจุบันก่อให้เกิด ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่สำคัญใน 3 ประการ

ประการที่หนึ่ง ในมิติผู้ประกอบการ พบว่า เกิดความไม่เท่าเทียมในการแข่งขัน ระหว่างผู้ประกอบการที่ได้รับใบอนุญาตถูกต้องตามกฎหมายกับผู้ให้บริการที่พักระยะสั้นแบบ ไม่มีใบอนุญาต โดยเฉพาะในด้านภาระภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง (พระราชกฤษฎีกากำหนด อัตราภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง, 2564) ผู้ประกอบการที่ได้รับใบอนุญาตต้องเสียภาษีในอัตรา การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ที่ร้อยละ 0.3-0.7 ตามมูลค่าทรัพย์สิน ในขณะที่เจ้าของที่พักอาศัยที่มีชื่อในทะเบียนบ้านแต่นำมาให้บริการระยะสั้นเสียภาษีเพียงร้อยละ 0-0.10 ในฐานะที่พักอาศัย

ประการที่สอง มิติภาครัฐ เกิดการสูญเสียรายได้จากการจัดเก็บภาษีที่ไม่มี ประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้ให้บริการที่พักระยะสั้นจำนวนมากดำเนินการโดยไม่มีใบอนุญาตและ หลีกเลี่ยงการเสียภาษีในอัตราที่ควรจะเป็น ส่งผลให้รัฐขาดรายได้ที่ควรนำไปพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานและบริการสาธารณะ



ประการที่สาม มิติผู้บริโภค เกิดความเสี่ยงด้านความปลอดภัยและการคุ้มครองผู้บริโภค เนื่องจากที่พักที่ไม่ได้รับใบอนุญาตไม่ผ่านการตรวจสอบมาตรฐานความปลอดภัยตามที่กฎหมายกำหนด ทำให้ผู้เข้าพักอาจไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างเพียงพอในกรณีที่เกิดปัญหาหรือความเสียหาย

ประเด็นเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของตลาดที่พักในรูปแบบเศรษฐกิจแบ่งปัน เพื่อสร้างระบบนิเวศทางธุรกิจที่เป็นธรรมและยั่งยืนสำหรับทุกฝ่าย

1.3 ประเด็นขั้นตอนการขออนุญาตประกอบการอุตสาหกรรมที่พักระยะสั้นสำหรับนักท่องเที่ยว

การขออนุญาตประกอบกิจการที่พักระยะสั้นในประเทศไทยมีความท้าทายหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการและความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการ โดยสามารถวิเคราะห์ประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ความซับซ้อนของระบบใบอนุญาต ระบบการขออนุญาตแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ ใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 และหนังสือใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม โดยแต่ละประเภทมีข้อกำหนดและหน่วยงานรับผิดชอบที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้ประกอบการต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจและดำเนินการตามขั้นตอนที่ซับซ้อน

ประเด็นที่สอง ปัญหาด้านการบริหารจัดการกระบวนการ การดำเนินการขออนุญาตประสบปัญหาหลายประการ เช่น การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการจัดเตรียมเอกสารที่จำกัด ระยะเวลาการพิจารณาที่ยาวนานกว่าที่กำหนดไว้ และการหมุนเวียนเจ้าหน้าที่ที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยในทางปฏิบัติ ผู้ประกอบการบางรายต้องใช้เวลาถึงสองปีในการขอใบอนุญาต

ประเด็นที่สาม ความไม่ชัดเจนของข้อกำหนดทางกฎหมาย กรณีการขอหนังสือใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมยังมีประเด็นที่ขาดความชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องจำนวนสถานที่ที่สามารถขออนุญาตต่อรายและข้อกำหนดเกี่ยวกับการพักของเจ้าของกิจการ แม้ว่าจะมีการอ้างอิงถึงมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยที่กำหนดให้เจ้าของต้องพักอาศัยร่วมกับนักท่องเที่ยว แต่การบังคับใช้ในทางปฏิบัติยังคงมีความคลุมเครือ



ประเด็นที่สี่ ความไม่สอดคล้องในการใช้ดุลพินิจ การขาดมาตรฐานที่ชัดเจนในการพิจารณาอนุญาตส่งผลให้เจ้าหน้าที่แต่ละพื้นที่ใช้ดุลพินิจที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการพิจารณาและความล่าช้าในกระบวนการออกใบอนุญาต ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการ

ประเด็นเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงกระบวนการขออนุญาตให้มีความกระชับ ชัดเจน และเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่พัฒนาระยะสั้นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

1.4 ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากความล่าช้าในกระบวนการขออนุญาตผู้ประกอบการที่พักระยะสั้นสำหรับนักท่องเที่ยว

ความล่าช้าในกระบวนการขออนุญาตประกอบกิจการที่พักระยะสั้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจที่สำคัญต่อระบบนิเวศของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย โดยสามารถวิเคราะห์ผลกระทบในสามประเด็นหลัก ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง มิติการเกิดตลาดที่พักนอกระบบขนาดใหญ่ สถานการณ์ปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงช่องว่างที่มีนัยสำคัญระหว่างจำนวนที่พักระยะสั้นที่มีอยู่จริงกับจำนวนที่ได้รับอนุญาตอย่างถูกต้อง โดยจากจำนวนที่พักระยะสั้นทั่วประเทศประมาณ 60,000 แห่ง มีเพียงครึ่งหนึ่งหรือประมาณ 30,000 แห่งที่ได้รับการจดทะเบียนอย่างถูกต้อง สะท้อนให้เห็นถึงขนาดของตลาดนอกระบบที่เกิดขึ้นจากความล่าช้าของกระบวนการขออนุญาต

ประเด็นที่สอง มิติการสูญเสียความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการที่ถูกกฎหมาย ผู้ประกอบการที่เลือกดำเนินการตามกระบวนการทางกฎหมายต้องเผชิญกับความเสียเปรียบในการแข่งขันสองประการ ประการแรก คือ การสูญเสียโอกาสทางธุรกิจจากระยะเวลาที่ต้องใช้ในการรวบรวมเอกสารและรอการพิจารณาออกใบอนุญาต ในขณะที่ผู้ประกอบการที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายสามารถเริ่มดำเนินธุรกิจได้ทันที ประการที่สอง คือ การแบกรับต้นทุนการประกอบธุรกิจที่สูงกว่า อันเป็นผลมาจากการปฏิบัติตามข้อกำหนดและมาตรฐานต่างๆ ที่กฎหมายกำหนด

ประเด็นที่สาม มิติการบิดเบือนของกลไกตลาด ความแตกต่างของต้นทุนและระยะเวลาในการเริ่มต้นธุรกิจระหว่างผู้ประกอบการที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมายได้สร้างการบิดเบือนในกลไกตลาด ส่งผลให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมและไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งใน



ระยะยาวอาจส่งผลเสียต่อคุณภาพการให้บริการและภาพลักษณ์ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยโดยรวม

ผลกระทบเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการขออนุญาตเพื่อส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบมากขึ้น และสร้างสภาพแวดล้อมการแข่งขันที่เป็นธรรมในอุตสาหกรรมที่พักระยะสั้น

1.5 การดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐในการกำกับดูแลการประกอบการที่พักระยะสั้นสำหรับนักท่องเที่ยว

โครงสร้างการกำกับดูแลการประกอบการที่พักระยะสั้นในปัจจุบันมีความไม่สอดคล้องกับบริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสมัยใหม่ (พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม, 2545) โดยสามารถวิเคราะห์ประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง มิติความไม่สมดุลในการกำกับดูแล การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐในปัจจุบันมุ่งเน้นด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยเป็นหลัก โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีอำนาจในการตรวจสอบและควบคุมการดำเนินงานเพื่อป้องกันการกระทำผิดกฎหมายและการขัดต่อศีลธรรมอันดี อย่างไรก็ตาม มิติด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวและการส่งเสริมผู้ประกอบการยังไม่ได้ได้รับความสำคัญเท่าที่ควร

ประเด็นที่สอง มิติความแตกต่างในโครงสร้างการพิจารณา การพิจารณาออกใบอนุญาตในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยในกรุงเทพมหานครมีผู้แทนจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการพิจารณา แต่ในต่างจังหวัดไม่มีตัวแทนด้านการท่องเที่ยวร่วมพิจารณา ส่งผลให้การตัดสินใจอาจไม่สะท้อนความต้องการและแนวโน้มของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างครบถ้วน

ประเด็นที่สาม มิติการขาดความยืดหยุ่นต่อนวัตกรรมการท่องเที่ยว กรอบกฎหมายและการกำกับดูแลในปัจจุบันไม่สามารถรองรับรูปแบบที่พักสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เช่น ที่พักในรถยนต์ หรือเต็นท์ติดแอร์ ทำให้ผู้ประกอบการที่ต้องการนำเสนอบริการรูปแบบใหม่ไม่สามารถเข้าสู่ระบบได้อย่างถูกต้อง

สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงโครงสร้างการกำกับดูแลให้มีความสมดุลมากขึ้น โดยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการรักษาความสงบเรียบร้อย และปรับปรุงกรอบกฎหมายให้มีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะรองรับนวัตกรรมในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว



1.6 ประเด็นผลกระทบทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการไม่ขออนุญาตประกอบการ อุตสาหกรรมที่พักระยะสั้นสำหรับนักท่องเที่ยว

การประกอบกิจการที่พักระยะสั้นโดยไม่ได้รับอนุญาตในประเทศไทยก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจที่สำคัญต่อภาคการท่องเที่ยว โดยสามารถวิเคราะห์ผลกระทบในสามประเด็นหลัก ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง มิติการขาดมาตรฐานการกำกับดูแลคุณภาพบริการ แม้ปัจจุบันจะมีการให้บริการจองที่พักผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ชั้นนำอย่าง Airbnb และ Agoda แต่ระบบการจองเหล่านี้ไม่มีกลไกในการตรวจสอบสถานะใบอนุญาตของที่พัก ส่งผลให้ผู้ใช้บริการไม่สามารถทราบได้ว่า ที่พักนั้นได้รับการรับรองตามมาตรฐานความปลอดภัยและสุขอนามัยหรือไม่ การขาดการกำกับดูแลนี้ยังส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐไม่สามารถเข้าตรวจสอบและควบคุมคุณภาพการให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่สอง มิติความเสี่ยงต่อความปลอดภัยและการคุ้มครองผู้บริโภค การดำเนินกิจการโดยไม่ได้รับอนุญาตทำให้ไม่มีการตรวจสอบสภาพห้องพัก ความปลอดภัยของโครงสร้างอาคาร และมาตรฐานด้านสาธารณสุข นอกจากนี้ยังพบปัญหาการโฆษณาที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งสร้างความเสียหายโดยตรงต่อผู้บริการ และขาดกลไกการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่สาม มิติผลกระทบต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวไทย การให้บริการที่ไม่ได้มาตรฐานและการหลอกลวงผู้บริโภคส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทยในภาพรวม เมื่อนักท่องเที่ยวประสบปัญหาจากการใช้บริการที่พักที่ไม่ได้รับอนุญาต ความเชื่อมั่นต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยย่อมลดลง ซึ่งอาจส่งผลกระทบระยะยาวต่อการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างความร่วมมือกับแพลตฟอร์มออนไลน์ในการตรวจสอบสถานะใบอนุญาตของที่พัก และการพัฒนาระบบการคุ้มครองผู้บริโภคที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยวสมัยใหม่



5. อภิปรายผลการวิจัย

มิติโครงสร้างกฎหมายและการกำกับดูแล ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างกฎหมายปัจจุบันไม่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบธุรกิจที่ทันสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Botsman & Rogers (2010) ที่เน้นความสำคัญของการปรับปรุงกฎหมายให้รองรับเทคโนโลยีและพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะความซับซ้อนของระบบใบอนุญาตที่แบ่งแยกระหว่างโรงแรมและที่พักที่ไม่ใช่โรงแรม ซึ่งสร้างอุปสรรคในการเข้าสู่ระบบของผู้ประกอบการรายย่อย

มิติผลกระทบต่อการแข่งขันในตลาด การศึกษานี้พบว่า ความล่าช้าในกระบวนการขออนุญาตและต้นทุนการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สูง ส่งผลให้เกิดตลาดนอกระบบขนาดใหญ่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sundararajan (2016) ที่เสนอให้ลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมการแข่งขันที่เป็นธรรมระหว่างผู้ประกอบการรายเดิมและผู้ให้บริการในรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะการปรับโครงสร้างการเก็บภาษีและกระบวนการขออนุญาตให้เกิดความเท่าเทียมและสะดวกมากยิ่งขึ้น

มิติการพัฒนามาตรฐานการกำกับดูแล ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนหน่วยงานกำกับดูแลจากกระทรวงมหาดไทยไปสู่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพรรณิ สวนอินทร์ (2562) ที่เสนอให้มีการพัฒนากฎหมายให้สามารถรองรับนวัตกรรมและรูปแบบธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการสร้างมาตรฐานการกำกับดูแลที่เหมาะสมกับบริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

มิติผลกระทบทางเศรษฐกิจ การศึกษานี้ยืนยันว่า ความไม่สอดคล้องของกฎหมายและกระบวนการกำกับดูแลที่ไม่เหมาะสมส่งผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Chomachaei, Gal-Or, Letizia, & Roma (2024) ที่แสดงให้เห็นว่าการกำกับดูแลที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของตลาดอาจส่งผลเสียต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและความเชื่อมั่นในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว



6. องค์ความรู้จากการวิจัย



ภาพที่ 1. การดำเนินการตามกฎหมายของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมที่พัก สำหรับนักท่องเที่ยวในประเทศไทย

การศึกษานี้ได้สร้างองค์ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างการพัฒนา กฎหมายและความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมที่พักในยุคนดิจิทัล โดยสะท้อนให้เห็น ว่าการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการที่พักในรูปแบบธุรกิจการแบ่งปัน จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการในหลายมิติ การปรับปรุงโครงสร้างกฎหมายต้องคำนึงถึงความ สมดุลระหว่างการส่งเสริมวัฒนธรรมทางธุรกิจและการรักษามาตรฐานการให้บริการ โดยเฉพาะ การสร้างกลไกที่เอื้อให้ผู้ประกอบการรายใหม่สามารถเข้าสู่ระบบได้อย่างถูกต้องและมี ประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็ต้องคุ้มครองผู้ประกอบการในระบบเดิมให้สามารถแข่งขันได้อย่าง เป็นธรรม การพัฒนาระบบการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ผู้ประกอบการ และแพลตฟอร์มดิจิทัล โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีในการตรวจสอบและกำกับ ดูแล เพื่อลดต้นทุนการดำเนินการและเพิ่มความโปร่งใสในระบบ นอกจากนี้ การสร้างความ เชื่อมั่นในอุตสาหกรรมยังต้องอาศัยการพัฒนามาตรฐานการกำกับดูแลที่ครอบคลุมทั้งด้านความ ปลอดภัย คุณภาพการให้บริการ และความยั่งยืน โดยการปรับเปลี่ยนบทบาทของหน่วยงาน กำกับดูแลให้สอดคล้องกับบริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสมัยใหม่ การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนากฎหมายที่มีประสิทธิภาพต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและ



พฤติกรรมผู้บริโภค โดยมุ่งเน้นการสร้างระบบนิเวศทางธุรกิจที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมและการแข่งขันที่เป็นธรรม การบูรณาการนโยบาย กฎหมาย และเทคโนโลยีที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวร่วมสมัยจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยในระยะยาว

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายภาครัฐ

1.1 การแก้ไขกฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551 ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551 ข้อ 1 จาก ให้สถานที่พักที่มีจำนวนห้องพักในอาคารเดียวกันหรือหลายอาคารรวมกันไม่เกิน 4 ห้องและมีจำนวนผู้พักรวมกันทั้งหมดไม่เกิน 20 คน ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการที่พักชั่วคราวสำหรับคนเดินทางหรือบุคคลอื่นใดโดยมีค่าตอบแทน อันมีลักษณะเป็นการประกอบกิจการเพื่อหารายได้เสริมและได้แจ้งให้นายทะเบียนทราบตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนด ไม่เป็นโรงแรมตาม (3) ของบทนิยามคำว่า “โรงแรม” ในมาตรา 4 ให้เป็น ข้อ 1 ให้สถานที่พักที่มีจำนวนห้องพักในอาคารเดียวกันหรือหลายอาคารรวมกันไม่เกิน 4 ห้องและมีจำนวนผู้พักรวมกันทั้งหมดไม่เกิน 20 คน ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการที่พักชั่วคราวสำหรับคนเดินทางหรือบุคคลอื่นใดโดยมีค่าตอบแทน และได้แจ้งให้นายทะเบียนทราบตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนด ไม่เป็นโรงแรมตาม (3) ของบทนิยามคำว่า “โรงแรม” ในมาตรา 4 โดยตัดคำว่า “อันมีลักษณะเป็นการประกอบกิจการเพื่อหารายได้เสริม” ออกไปเพื่อส่งเสริมธุรกิจแบ่งปันที่พักระยะสั้นให้เป็นรายได้หลักของประชาชนผู้ประกอบการสามารถเป็นเจ้าของสถานที่พักได้หลายแห่ง และสถานที่ขออนุญาตผู้ประกอบการไม่จำเป็นต้องอาศัยหรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนหลังนั้น รวมทั้งเพิ่มเงื่อนไขการผู้ประกอบการธุรกิจตามข้อ 1 ต้องทำทะเบียนผู้เช่าตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ.2547 มาตรา 35 เพื่อความปลอดภัยของผู้ใช้บริการ และผู้ประกอบการโดยอาจเพิ่มเติมการกำหนดให้ที่พักระยะสั้นต้องมีระบบเตือนภัย การติดตั้งป้ายทางออกฉุกเฉิน และอุปกรณ์ป้องกันอัคคีภัยด้วย



1.2 การแก้ไขกฎหมายเพื่อนำที่พักรยะสั้นให้บริการระยะสั้นสำหรับนักท่องเที่ยว

เพื่อให้ดำเนินการที่พักระยะสั้นได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ป้องกันการผูกขาดในอุตสาหกรรมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวและให้ผู้บริโภคมีทางเลือกที่หลากหลาย สรุปได้ดังนี้

1.2.1 การแก้ไขกฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551 ให้สามารถนำบ้าน หรือห้องพักที่อยู่ในอาคารชุดมาขึ้นทะเบียนขอหนังสือใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมได้เหมือนใน ประเทศญี่ปุ่น และ เมืองซานฟรานซิสโก รัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกาที่อนุญาตให้บริการเฉพาะช่วงนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากเพื่อทำให้ที่พักระยะสั้นได้เข้ามาสู่ในระบบภาครัฐนำไปสู่การจัดเก็บภาษี และการควบคุม

1.2.2 การแก้ไขกฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551 เพิ่มสถานที่พักตามพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 หรือพระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. 2522 สามารถให้บริการที่พักระยะสั้นโดยมีค่าตอบแทนได้ในช่วงเวลาเดือน พฤศจิกายน จนถึง เมษายน ของทุกปีไม่เป็นโรงแรมตาม (3) ของบทนิยามคำว่า “โรงแรม” ในมาตรา 4

1.3 การแก้ไขประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการในการพิจารณาการขอใบอนุญาตและการออกใบอนุญาตให้ประกอบธุรกิจโรงแรมเพื่อปรับปรุงขั้นตอนและรูปแบบการขออนุญาตประกอบอุตสาหกรรมที่พักระยะสั้น

ผลจากการประชุมกลุ่มย่อยที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดภูเก็ต ผู้ประกอบการเสนอให้มีการขออนุญาตกรอกข้อมูล ยื่นเอกสารและร้องเรียนผ่านทางออนไลน์ได้เพื่อให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ลดเวลาการเดินทาง ที่สำคัญเป็นหลักฐานในการยื่นชัดเจนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับผู้ประกอบการที่ขออนุญาต โดยเมื่อผู้ประกอบการกรอกและยื่นเอกสารเข้ามาทางออนไลน์เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางจะเป็นผู้ตรวจสอบให้ก็น่าจะเป็นการแก้ไขการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ลงได้ อีกทั้งยังลดปัญหาการทุจริตได้ด้วย

การวิจัยครั้งนี้จึงมีเห็นว่า ควรแก้ไขประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการในการพิจารณาการขอใบอนุญาตและการออกใบอนุญาตให้ประกอบธุรกิจโรงแรม จากข้อ 1 ผู้ใดประสงค์จะประกอบธุรกิจโรงแรมให้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตตามแบบ ร.ร. 1 ท้ายประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดแบบคำขอรับใบอนุญาต คำขอต่ออายุใบอนุญาต คำขอโอน/รับโอนใบอนุญาต คำขอหรือการแจ้งความประสงค์ทั่วไป และใบอนุญาตประกอบ



ธุรกิจโรงแรมตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ต่อนายทะเบียนท้องที่ที่โรงแรมตั้งอยู่พร้อมด้วยเอกสารหลักฐาน เป็น ข้อ 1 ผู้ใดประสงค์จะประกอบธุรกิจโรงแรมให้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตตามแบบ ร.ร. 1 ท้ายประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดแบบคำขอรับใบอนุญาต คำขอต่ออายุใบอนุญาต คำขอโอน/รับโอนใบอนุญาต คำขอหรือการแจ้งความประสงค์ทั่วไป และใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เว็บไซต์ โดยตัดคำว่า “ต่อนายทะเบียนท้องที่ที่โรงแรมตั้งอยู่พร้อมด้วยเอกสารหลักฐาน” ออกไปเพื่อแก้ไขปัญหาความล่าช้า ความไม่เข้าใจของเจ้าพนักงานในท้องที่นั้น หรือการใช้ดุลพินิจลงได้

1.4 การแก้ไขพระราชบัญญัติโรงแรมพ.ศ. 2547 เพื่อให้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อน

การพัฒนาการประกอบการอุตสาหกรรมที่พัก ควรให้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวประเทศไทย เข้ามามีบทบาทในการออกใบอนุญาต ควบคุม กำกับดูแลการประกอบธุรกิจที่พัก ระยะสั้นและปราบปรามที่พักระยะสั้น ที่ไม่มีใบอนุญาตบนแพลตฟอร์มออนไลน์ เพราะมีความเข้าใจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และมีการประสานงานกับตัวแทนด้านการท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง นอกจากการประชุมกลุ่มย่อยที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดภูเก็ต มีความเห็นด้วยกับการแก้ไขหน่วยงานที่กำกับดูแลที่พักระยะสั้นจากกระทรวงมหาดไทยเป็นกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพราะมีความเข้าใจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีการประสานงานกับตัวแทนด้านการท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง และสร้างความมั่นใจให้ผู้เข้าใช้บริการได้ ดังนั้นจึงควรแก้ไขพระราชบัญญัติโรงแรมพ.ศ. 2547 จาก มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้และให้มีอำนาจแต่งตั้งนายทะเบียน ออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราท้ายพระราชบัญญัตินี้ ยกเว้นค่าธรรมเนียม และกำหนดกิจการอื่นหรือออกประกาศเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ เป็น มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬารักษาการตามพระราชบัญญัตินี้และให้มีอำนาจแต่งตั้งนายทะเบียน ออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราท้ายพระราชบัญญัตินี้ ยกเว้นค่าธรรมเนียม และกำหนดกิจการอื่นหรือออกประกาศเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ (พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2564)



เอกสารอ้างอิง

พระราชกฤษฎีกากำหนดอัตราภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2564 (2564, 13 ธันวาคม).

ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 138 ตอนที่ 84 ก, หน้า 1.

พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522. (2522, 4 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 96 ตอนที่ 71 ฉบับพิเศษ, หน้า 1

พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562. (2562, 29 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 136 ตอนที่ 71 ก, หน้า 27.

พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522. (2522, 4 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 96 ตอนที่ 80 ฉบับพิเศษ, หน้า 1.

พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545. (2545, 2 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 119 ตอนที่ 99 ก, หน้า 14.

พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547. (2547, 12 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 121 ตอนพิเศษ 70, หน้า 12.

ลงทุนแมน. (2562). Airbnb และ Uber ต้นแบบของ Sharing Economy. สืบค้นจาก <https://www.longtunman.com/16052>

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2562). *Sharing Economy เศรษฐกิจร่วมใช้ประโยชน์*. ปทุมธานี : สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

สุพรรณิ สวนอินทร์. (2562). *การพัฒนากฎหมายของประเทศไทยเกี่ยวกับการประกอบกิจการเรือสำราญระหว่างประเทศ* (รายงานวิจัย). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุภาพร มานะสันต์. (2562). *ความท้าทายในการกำกับ "Sharing Economy"*. สืบค้นจาก https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/121226#google_vignette

สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน. (2563). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางการท่องเที่ยว : แนวคิดและวิธีวิจัย =* Qualitative research in tourism : concepts and methods. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.



- Airbnb. (2021). Annual Report Pursuant to Section 13 or 15(d) of The Securities Exchange Act of 1934. Retrieved from https://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/a/NASDAQ_ABNB_2021.pdf
- Botsman, R., & Rogers, R. (2010). *What's mine is yours: The rise of collaborative consumption*. New York, NY: Harper Business.
- Chomachaei, F., Gal-Or, E., Letizia, P., & Roma, P. (2024). The economic viability of the sharing economy business model and its environmental impact. *European Journal of Operational Research*, 315(3), 1197-1209.
- Cohen, M., & Sundararajan, A. (2015). Self-Regulation and Innovation in the Peer-to-Peer Sharing Economy. *University of Chicago Law Review Dialogue*, 82(1), 116-133.
- PriceWaterhouseCoopers. (2015). Sharing or paring? Growth of the sharing economy. Retrieved from <https://www.pwc.com/hu/en/kiadvanyok/assets/pdf/sharing-economy-en.pdf>
- Sundararajan, A. (2016). *The sharing economy: The end of employment and the rise of crowd-based capitalism*. Cambridge: MIT Press.

การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหาร กองพลทหารราบที่ 7
ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ *

Administration Tourism in the Armyland at 7th Infantry
Division Donkeaw Subdistrict, Maerim, Chiang Mai

ภาณุพงศ์ ปราบชนะ, ยุทธการ ไวยอาภา, กวินรัตน์ อัฐวงศ์ชยากร, และ กิรติ ตระการศิริวานิช
Phanuphong Prabchana, Yutthakarn Waiarpha, Kavinrath Attawongchayakorn, and
Keerati Trakansiriwanich
คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้
School of tourism development, Maejo University
Corresponding Author, Email: e24taq@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหาร กองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทพื้นที่ของกองพลทหารราบที่ 7 ในด้านการท่องเที่ยว 2) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมการบริหารการท่องเที่ยวของกองพลทหารราบที่ 7 และ 3) กำหนดกลยุทธ์การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหารของกองพลทหารราบที่ 7 ผู้ให้ข้อมูล คือ 1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจการพลเรือนและหัวหน้าฝ่าย จำนวน 12 ราย และ 2) กลุ่มเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานฝ่ายดูแลพื้นที่ จำนวน 25 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัย จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และ TOWS Matrix พบว่า แหล่งท่องเที่ยวในเขตทหารฯ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดแข็งและข้อจำกัด แนวทางการบริหารการท่องเที่ยวจึงต้องใช้กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) ซึ่งวิธีการที่มีความเหมาะสม คือ 1) ดึงอัตลักษณ์ทาง

* ได้รับความเห็นชอบ: 4 พฤศจิกายน 2567; แก้ไขบทความ: 15 มกราคม 2568; ตีพิมพ์: 16 มกราคม 2568



ทหารและทรัพยากรที่มีออกมาใช้ 2) จัดสรรการท่องเที่ยวให้เต็มศักยภาพในการรองรับ 3) นำกระแสการท่องเที่ยวสายมูเตลู เข้ามาใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยว 4) ประชาสัมพันธ์และจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว ให้องค์กรและผู้ที่สนใจศาสตร์พระราชา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการทหารพันธุ์ดี เข้ามาศึกษาดูงานและนำไปปรับใช้ 5) จัดกิจกรรมตามเทศกาลหรือวันสำคัญ 6) ใช้แอปพลิเคชันเข้ามาช่วยเพิ่มการจอง 7) ลดขั้นตอนและระยะเวลาในการจอง 8) จัดชุดรักษาความปลอดภัยทางน้ำ ดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว 9) จัดซุ้มหรือป้ายสำหรับถ่ายภาพ ให้ส่วนลดหรือของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่ถ่ายรูปเช็คอิน เพื่อเพิ่มการบอกต่อ และ 10) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิด “สนุกสนาน ทำหาย คุ่มค่า และปลอดภัย” ของสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬากองทัพบก

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวในเขตทหาร; กลยุทธ์การท่องเที่ยว; การบริหารการท่องเที่ยว

Abstract

This research on tourism management within the military zone of the 7th Infantry Division, Don Kaeo Subdistrict, Mae Rim District, Chiang Mai Province, aims to 1) examine the tourism context of the 7th Infantry Division, 2) analyze the environment surrounding tourism management at the 7th Infantry Division, and 3) establish strategies for tourism management within the military zone of the 7th Infantry Division. The participants included 1) 12 civil affairs officers and department heads and 2) 25 operational staff members responsible for area maintenance. Data were collected using questionnaires and interviews.

The findings from the environmental analysis and TOWS Matrix reveal that tourism attractions within the military zone possess both strengths and limitations. Thus, a defensive (ST) strategy is recommended for tourism management. Appropriate methods include 1) leveraging military identity and available resources, 2) optimizing tourism capacity to ensure adequate support, 3) attracting tourists by tapping into the trend of spiritual tourism (Mu-Te-Lu), 4) promoting and



developing tourism programs that invite agencies and individuals interested in the King's Philosophy, Sufficiency Economy Philosophy, and the Royal Thai Army's "Good Soldier Project" to participate in study visits for future application, 5) organizing activities for festivals or significant dates, 6) incorporating applications to facilitate bookings, 7) reducing booking steps and wait times, 8) deploying a water security team to safeguard tourists, 9) establishing photo booths or signage, offering discounts or souvenirs to tourists who take check-in photos to boost word-of-mouth promotion, and 10) publicizing tourism activities under the theme "Fun, Challenging, Worthwhile, and Safe," in collaboration with the Army's Office of Tourism and Sports Promotion.

Keywords: tourism in military zones; tourism strategies; tourism management

1. บทนำ

กองพลทหารราบที่ 7 อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่กว่า 1,837 ไร่ เป็นพื้นที่กว้างขวาง มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งในตำนานพงศาวดารได้กล่าวไว้ว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้เดินทางพลางผ่านมายังอำเภอแม่ริม และได้หยุดยังทัพ ณ ที่แห่งนี้เป็นเวลา 2 วัน เพื่อตรวจความพร้อมรบของกำลังพลและไพร่พลเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนจะมุ่งหน้าไปสู่เมืองนาย ประเทศพม่า ซึ่งจากความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ดังกล่าว ทางกองพลทหารราบที่ 7 จึงได้ดำริจัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระองค์ท่าน และแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2561 (สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกองทัพบก, 2564) พื้นที่ด้านในของกองพลทหารราบที่ 7 ยังมีพระพุทธรณ์เรณูศิลาปางพระชาบุชิต ขนาดหน้าตัก กว้าง 16 เมตร สูง 28 เมตร ที่จัดสร้างเพื่อถวายเป็นพุทธานุภาพ น้อมเกล้าฯ อุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช และเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่า ถัดจากบริเวณที่ประดิษฐานของพระพุทธรณ์เรณูศิลาปางพระชาบุชิต จะเป็นอ่างเก็บน้ำห้วยแม่เย็น เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทานให้กับราษฎรอำเภอแม่ริม เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำด้านการเกษตร จากข้อมูลดังกล่าว



กองทัพบกจึงได้มอบหมายให้กองพลทหารราบที่ 7 เปิดเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับประชาชนชาวเชียงใหม่โดยทั่วไป (สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกองทัพบก, 2564) ทั้งนี้ด้วยความสวยงามและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่มีความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกเต็มรูปแบบ และสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่อีกหลายแห่ง

ปัจจุบันกองทัพบกและสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกองทัพบก มีนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติงาน รวมถึงแนวทางการพัฒนาในแต่ละยุทธศาสตร์เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในเขตทหารอย่างต่อเนื่อง สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม แต่ด้วยสภาพความเป็นจริง และจากข้อมูลในการลงพื้นที่ พบว่า สิ่งที่เป็นประเด็นปัญหา ในการส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยว คือ บุคลากรไม่มีมืออาชีพในเรื่องการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว นโยบายของหน่วยไม่มีความชัดเจน ขาดองค์ความรู้ทางวิชาการไม่มีกลยุทธ์การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหารในพื้นที่ จึงไม่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวตามแผนงานของกองทัพบกและสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกองทัพบกได้ นอกจากนี้ การทบทวนเอกสารต่าง ๆ พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยเรื่องใดที่มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตทหารเพื่อให้ครอบคลุมรูปแบบของการท่องเที่ยวในเขตทหาร 7 รูปแบบ ดังนั้น เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวจะเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และบริบทต่างๆ มีมิติการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และครอบคลุมถึงรูปแบบการท่องเที่ยวในเขตทหารของสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกองทัพบก เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้ามาของนักท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องกำหนดกลยุทธ์การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหาร กองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

จากประเด็นปัญหาต่างๆ จึงมีคำถามวิจัยที่สำคัญ คือ 1) บริบทและสภาพแวดล้อมของกองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอย่างไร 2) การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหารของกองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ควรจะเป็นอย่างไร ผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยว สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างทหารกับประชาชน ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นและขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตามนโยบายของรัฐบาล โดยบทความวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทุนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา “ทุนศิษย์กัณภัย” ประจำปีการศึกษา 2563



2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ของกองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านการท่องเที่ยว
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการบริหารการท่องเที่ยวของกองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อกำหนดกลยุทธ์การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหารของกองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ดำเนินการวิจัยในพื้นที่ กองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรในการวิจัยแบ่งออก 2 กลุ่ม คือ 1) เจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจการพลเรือนและหัวหน้าฝ่ายที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 12 คน 2) กลุ่มเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานฝ่ายต่าง ๆ ที่ดูแลพื้นที่ จำนวน 25 คน รวมทั้งหมด 37 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ

2.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ 2) การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว 3) การปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 4) การบริหารแหล่งท่องเที่ยว 5) การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545)

2.2 แบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) 5 องค์ประกอบ คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ 2) ความสามารถในการเข้าถึง 3) สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ 4) ที่พัก 5) กิจกรรมต่างๆ และสภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) ของการบริหารการท่องเที่ยว (ยุทธการ ไวยอาภา, 2564)



3. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 สถิติบรรยาย (Descriptive Statistic) การวิเคราะห์ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์น้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ย (Weight Mean Score) ด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

3.2 วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อบรรยายเนื้อหาของข้อความ นโยบาย แผนปฏิบัติงาน รวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.3 ใช้เครื่องมือ TOWS Matrix ซึ่งเป็นเครื่องมือวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ที่พัฒนาต่อยอดจาก SWOT Analysis เพื่อกำหนดกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. สรุปผลการวิจัย

1. บริบทพื้นที่ของกองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านการท่องเที่ยว ครอบคลุม 5 ด้านหลัก ดังนี้

1.1 การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ กองพลทหารราบที่ 7 ได้ใช้สื่อออนไลน์ เช่น Facebook, Youtube, Tiktok และเว็บไซต์ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีป้ายประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่

1.2 การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้มีการสำรวจพื้นที่ภายในหน่วยเพื่อระบุทรัพยากรที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อวางแผนการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ภายในหน่วย

1.3 การปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงภูมิทัศน์อ่างเก็บน้ำแม่เย็นและพื้นที่อื่น ๆ ภายในหน่วยเพื่อให้ดูสะอาดและสวยงาม รวมถึงการพัฒนาเส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์และแผนผังให้เข้าใจง่าย การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวและรองรับกิจกรรมต่าง ๆ

1.4 การบริหารแหล่งท่องเที่ยว มีการวางแผนและการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยผู้บังคับบัญชา การกำหนดประเภทของแหล่งท่องเที่ยวให้ชัดเจน และมีการใช้งบประมาณในการพัฒนาและบำรุงรักษาสถานที่ตามนโยบายท่องเที่ยวแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีการจัดการแบ่งพื้นที่



เพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ โดยยึดหลักการรักษาความปลอดภัยและการใช้งานร่วมกับกิจกรรมของทหาร

1.5 การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว การจัดการรักษาความปลอดภัยมีการแบ่งพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมและรองรับนักท่องเที่ยวในลักษณะการควบคุมดูแล เช่น จุดรักษาความปลอดภัยในเขตทหาร เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัยและนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้อย่างมั่นใจ

2. สภาพแวดล้อมการบริหารการท่องเที่ยวของกองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหารกองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ พบรายละเอียดดังนี้

2.1 จุดแข็ง

2.1.1 จุดแข็งด้านสิ่งดึงดูดใจ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อจุดแข็งด้านสิ่งดึงดูดใจในความกว้างขวางของพื้นที่ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.43 รองลงมาคือ การมีฐานเศรษฐกิจพอเพียง โครงการทหารพันธุ์ดี สามารถทำการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ได้ ค่าคะแนนเฉลี่ยคือ 4.43 การมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ท่ามกลางธรรมชาติ เป็นแลนด์มาร์คใหม่ที่น่าสนใจ ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.38 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็งด้านสิ่งดึงดูดใจ

จุดแข็งด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction)	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. พื้นที่กว้างขวาง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก	4.43	มากที่สุด
2. มีฐานเศรษฐกิจพอเพียง โครงการทหารพันธุ์ดี สามารถทำการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ได้	4.43	มากที่สุด
3. มีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ท่ามกลางธรรมชาติ เป็นแลนด์มาร์คใหม่ที่น่าสนใจ	4.38	มากที่สุด



2.1.2 จุดแข็งด้านความสามารถในการเข้าถึง

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อจุดแข็งด้านความสามารถในการเข้าถึงว่าเป็นที่ตั้งของโครงการพระราชดำริ จึงมีการพัฒนาถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวภายใน ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.30 รองลงมาคือเส้นทางมีความปลอดภัย ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.27 และมีจุดสังเกตเห็นเด่นชัด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.24 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็งด้านความสามารถในการเข้าถึง

จุดแข็งด้านความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility)	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. เป็นที่ตั้งของโครงการพระราชดำริ จึงมีการพัฒนาถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวภายในกองพลทหารราบที่ 7	4.30	มากที่สุด
2. เส้นทางมีความปลอดภัย	4.27	มากที่สุด
3. มีจุดสังเกตเห็นเด่นชัด	4.24	มากที่สุด

2.1.3 จุดแข็งด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อจุดแข็งด้านสิ่งอำนวยความสะดวกว่ามีป้ายสื่อความหมาย บอกเส้นทาง บอกประวัติความเป็นมา และข้อควรระวังต่างๆ ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.70 รองลงมาคือมีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้บริการนักท่องเที่ยว ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.62 มีห้องน้ำให้บริการครอบคลุมพื้นที่และฐานกิจกรรม ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็งด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

จุดแข็งด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. มีป้ายสื่อความหมาย บอกเส้นทาง บอกประวัติความเป็นมา และข้อควรระวังต่างๆ	3.70	มาก
2. มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้บริการนักท่องเที่ยว	3.62	มาก
3. มีห้องน้ำให้บริการครอบคลุมพื้นที่, ฐานกิจกรรม	3.46	มาก



2.1.4 จุดแข็งด้านที่พัก

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อจุดแข็งด้านที่พักว่ามีคุณภาพ เช่น อากาศถ่ายเท มีระบบแสงสว่าง ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41 รองลงมาคือมีพื้นที่เพียงพอสำหรับการพักผ่อน ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.38 มีพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางเดินเท้า ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.35 ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็งด้านที่พัก

จุดแข็งด้านที่พัก (Accommodation)	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. คุณภาพของที่พัก เช่น อากาศถ่ายเท ระบบแสงสว่าง	3.41	ปานกลาง
2. มีพื้นที่เพียงพอสำหรับการพักผ่อน	3.38	ปานกลาง
3. มีพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางเดินเท้า	3.35	ปานกลาง

2.1.5 จุดแข็งด้านกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อจุดแข็งด้านกิจกรรมว่ามีความปลอดภัย ดูแลควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.73 รองลงมาคือกิจกรรมสามารถสร้างประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้ต่อนักท่องเที่ยว และสามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.70 กิจกรรมเป็นที่น่าสนใจกับนักท่องเที่ยวดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็งด้านกิจกรรม

จุดแข็งด้านกิจกรรม(Activities)	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. กิจกรรมมีความปลอดภัย ดูแลโดยเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์	3.73	มาก
2. กิจกรรมสามารถสร้างประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้ต่อนักท่องเที่ยว	3.70	มาก
3. สามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี	3.70	มาก



2.2 จุดอ่อน

2.2.1 จุดอ่อนด้านสิ่งดึงดูดใจ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อจุดอ่อนด้านสิ่งดึงดูดใจว่ากองพลทหารราบที่ 7 เป็นพื้นที่ทหาร ทำให้ประชาชนทั่วไปไม่กล้าที่จะเข้ามาเที่ยวชม ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.86 รองลงมาคือร้านอาหารมีจำนวนน้อย และอยู่ห่างจากสิ่งดึงดูดใจอื่นๆ ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.65 สถานที่ทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.62 รายละเอียดดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อนด้านสิ่งดึงดูดใจ

จุดอ่อนด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction)	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. เนื่องจากเป็นพื้นที่ทางทหาร ทำให้ประชาชนทั่วไปไม่กล้าที่จะเข้ามาเที่ยวชม	3.86	มาก
2. ร้านอาหารมีจำนวนน้อย และอยู่ห่างจากสิ่งดึงดูดใจอื่น ๆ	3.65	มาก
3. สถานที่ทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป	3.62	มาก

2.2.2 จุดอ่อนด้านความสามารถในการเข้าถึง

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อจุดอ่อนด้านความสามารถในการเข้าถึงว่าภาพลักษณ์ความเป็นทหาร และการรักษาความปลอดภัยเข้มงวดทำให้นักท่องเที่ยวไม่กล้าเข้ามาท่องเที่ยว ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.81 รองลงมาคือไม่มีรถรางหรือรถจักรยานให้บริการในพื้นที่ ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.81 และไม่มีการสร้างความเข้าใจในการแบ่งพื้นที่ เช่น พื้นที่สีแดง พื้นที่สีเหลือง และพื้นที่สีเขียว ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.49 รายละเอียดดังตารางที่ 7



ตารางที่ 7 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อนด้านความสามารถในการเข้าถึง

จุดอ่อนด้านความสามารถในการเข้าถึง	คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
1. ภาพลักษณ์ความเป็นทหาร และการรักษาความปลอดภัยเข้มงวด ทำให้นักท่องเที่ยวไม่กล้าเข้ามาท่องเที่ยว	3.81	มาก
2. ไม่มีรถรางหรือรถจักรยานให้บริการในพื้นที่	3.81	มาก
3. ไม่มีการสร้างความเข้าใจในการแบ่งพื้นที่ เช่น พื้นที่สีแดง พื้นที่สีเหลือง และพื้นที่สีเขียว	3.49	มาก
4. สถานที่ท่องเที่ยวแต่ละจุดห่างกัน ทำให้ต้องเดินทางด้วยรถ และใช้เวลามากขึ้น	3.35	ปานกลาง
5. มีทางร่วมทางแยก อาจทำให้สับสน หรือเกิดอุบัติเหตุ	3.22	ปานกลาง
6. หากนักท่องเที่ยวใช้รถส่วนตัว อาจเกิดการจราจรติดขัด	3.16	ปานกลาง
รวม	3.47	มาก

2.2.3 จุดอ่อนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความเห็นต่อจุดอ่อนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกว่ายังไม่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.86 รองลงมาคือขาดการจัดการนักท่องเที่ยว เช่น การจอง หรือนัดหมายเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยว ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.59 ไม่มีความสะดวกในการสังสรรค์ เช่น เป็นสถานที่ราชการห้ามดื่มแอลกอฮอล์ ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.59 รายละเอียดดังตารางที่ 8



ตารางที่ 8 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

จุดอ่อนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. ไม่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	3.86	มาก
2. ขาดการจัดการนักท่องเที่ยว เช่น การจอง หรือนัดหมายเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยว	3.59	มาก
3. ไม่มีความสะดวกในการสังสรรค์ เช่น เป็นสถานที่ราชการห้ามดื่มแอลกอฮอล์	3.59	มาก

2.2.4 จุดอ่อนด้านที่พัก

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อจุดอ่อนด้านที่พักว่า โรงนอนเป็นแบบนอนรวม อาจไม่สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.59 รองลงมาคือมีความยุ่งยากในการติดต่อเข้าใช้บริการที่พัก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.57 และความคิดเห็นในระดับมากของจุดอ่อนด้านที่พักข้อสุดท้ายคือห้องน้ำสำหรับลานกางเต็นท์มีจำนวนน้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.51 ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อนด้านที่พัก

ประเด็นที่เป็นจุดอ่อน (-)	ค่าคะแนนเฉลี่ย	แปลผล
ด้านที่พัก (Accommodation)		
1. โรงนอนเป็นแบบนอนรวม อาจไม่สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม	3.59	มาก
2. มีความยุ่งยากในการติดต่อเข้าใช้บริการที่พัก	3.57	มาก
3. ห้องน้ำสำหรับลานกางเต็นท์มีจำนวนน้อย	3.51	มาก



2.2.5 จุดอ่อนด้านกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อจุดอ่อนด้านกิจกรรมว่า กองพลทหารราบที่ 7 ไม่มีงบประมาณในการจัดซื้อ วัสดุ อุปกรณ์ เพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.51 รองลงมาคือกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.43 และความคิดเห็นในระดับมากของจุดอ่อนด้านกิจกรรมข้อสุดท้ายคือ บางกิจกรรมต้องรอคิว เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์เฉพาะ มีจำนวนจำกัด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.43 ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อนด้านกิจกรรม

จุดอ่อนด้านกิจกรรม	ค่าคะแนนเฉลี่ย	แปลผล
1. ไม่มีงบประมาณในการจัดซื้อ วัสดุ อุปกรณ์ เพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.51	มาก
2. กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง	3.43	มาก
3. บางกิจกรรมต้องรอคิว เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์เฉพาะ มีจำนวนจำกัด	3.43	มาก

2.3 โอกาส

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อโอกาสว่าภูมิประเทศของ กองพลทหารราบที่ 7 ในด้านโอกาส 5 ลำดับแรกคือ มีความหลากหลาย เช่น ภูเขา ป่าไม้ อ่างเก็บน้ำ ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.38 รองลงมาคือกองพลทหารราบที่ 7 เป็นที่ตั้งของโครงการพระราชดำริ จึงมีการปรับปรุงพื้นที่ให้พร้อมใช้งาน ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.27 ระดับความคิดเห็นในระดับมาก ได้แก่ โครงสร้าง หรืออาคารมีความมั่นคง แข็งแรง เนื่องจากเป็นมาตรฐานของราชการ ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.08 มีช่องทางในการประชาสัมพันธ์มากขึ้น เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ดิจิทัล ๓ ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.97 มีการนำเสนอ โฆษณา ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกองทัพบก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.84 เป็นหน่วยงานราชการ จึงสามารถประสานงานให้เกิดความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ง่าย ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.81 สามารถจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง



ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.78 กระแสนิยมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.73 สามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้ ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.65 มีสื่อจากองค์กรภาครัฐอื่น ๆ รวมถึงภาคเอกชนช่วยประชาสัมพันธ์ ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.62 และมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุน เช่น รถราง รถไฟฟ้า ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.59 เป็นลำดับสุดท้าย ตามลำดับรายละเอียดดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับโอกาส

ประเด็นที่เป็นโอกาส	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. ภูมิประเทศของกองพลทหารราบที่ 7 มีความหลากหลาย เช่น ภูเขา ป่าไม้ อ่างเก็บน้ำ	4.38	มากที่สุด
2. การเป็นที่ตั้งของโครงการพระราชดำริ จึงมีการปรับปรุงพื้นที่ให้พร้อมใช้งาน	4.27	มากที่สุด
3.มาตรฐานของราชการส่งผลให้โครงสร้าง หรืออาคารมีความมั่นคง แข็งแรง	4.08	มาก
4. ปัจจุบันช่องทางในการประชาสัมพันธ์มีมากขึ้น	3.97	มาก
5. มีการนำเสนอ โฆษณา ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกองทัพบก	3.84	มาก

2.4 อุปสรรค

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่ออุปสรรคว่าการใช้สถานที่ราชการทหารเพื่อภารกิจอื่น จะต้องได้รับคำสั่งหรือการอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยเหนือ ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.11 รองลงมาคือการท่องเที่ยวเป็นภารกิจรอง จึงไม่มีงบประมาณเพื่อพัฒนาพื้นที่หรือจัดการท่องเที่ยวได้ ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.00 ความไม่ชัดเจนของนโยบายการท่องเที่ยวในเขตทหาร ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.92 และปัญหาความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจทำให้ต้องลดค่าใช้จ่ายและอดออมมากขึ้น ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.76 เป็นลำดับสุดท้าย รายละเอียดดังตารางที่ 12



ตารางที่ 12 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรค

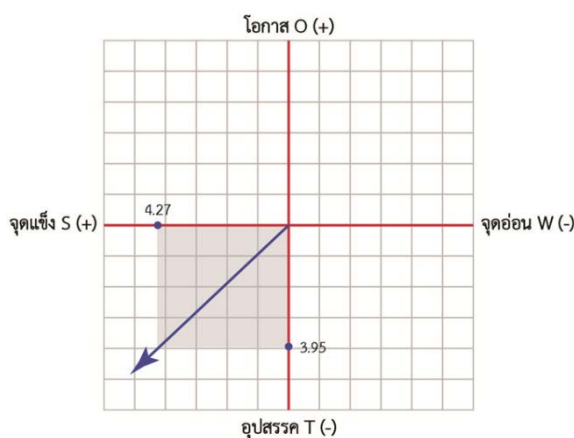
ประเด็นที่เป็นอุปสรรค (-)	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. การใช้สถานที่ราชการทหารเพื่อภารกิจอื่น จะต้องได้รับคำสั่งหรือรอการอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยเหนือ	4.11	มาก
2. การท่องเที่ยวเป็นภารกิจรอง จึงไม่มีงบประมาณเพื่อพัฒนาพื้นที่หรือจัดการท่องเที่ยวได้	4.00	มาก
3. ความไม่ชัดเจนของนโยบายการท่องเที่ยวในเขตทหาร	3.92	มาก
4. ปัญหาความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจทำให้ต้องลดค่าใช้จ่ายและอดออมมากขึ้น	3.76	มาก

3. กลยุทธ์การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหารของกองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัย พบว่า การกำหนดกลยุทธ์การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหาร กองพลทหารราบที่ 7 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการกำหนดกลยุทธ์ที่จะใช้ในการบริหารการท่องเที่ยวในแต่ละด้าน ได้แก่ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจ 2) ด้านความสามารถในการเข้าถึง 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 4) ด้านที่พัก 5) ด้านกิจกรรม โดยกลยุทธ์แต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ด้านสิ่งดึงดูดใจ

ผลการวิจัยพบว่า ค่าคะแนนของสภาพแวดล้อมด้านสิ่งดึงดูดใจ จากการทำ TOWS Matrix จุดแข็งมีค่า 4.27 และอุปสรรคมีค่า 3.95 สรุปได้ว่า ควรใช้กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)



ภาพที่ 1. TOWS Matrix ด้านสิ่งดึงดูดใจ

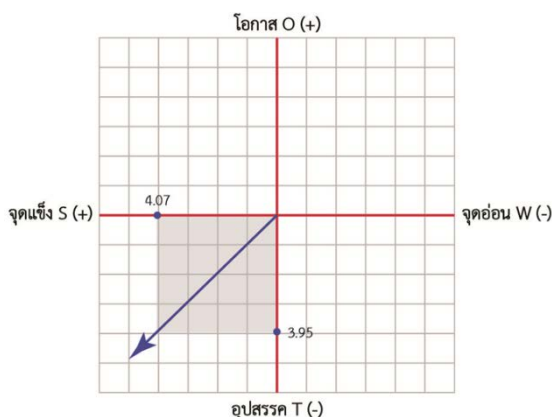
กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) เนื่องจากองค์กรมีจุดแข็ง ขณะเดียวกันองค์กรก็เจอกับสภาพแวดล้อมที่เป็นข้อจำกัดจากภายนอกที่องค์กรควบคุมไม่ได้ แต่องค์กรสามารถใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในการป้องกันข้อจำกัดที่มาจากภายนอกได้โดยวิธีการที่มีความเหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทและสภาพแวดล้อมของกองพลทหารราบที่ 7 มีดังนี้

1. ดึงอัตลักษณ์ทางทหารและทรัพยากรที่มี ออกมาใช้เพื่อนำรายได้มาพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป
2. ออกแบบการท่องเที่ยวจากทรัพยากรที่มี ซึ่งจะนำมาสู่การท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่
3. จัดสรรการท่องเที่ยวให้เต็มศักยภาพในการรองรับ เพื่อเพิ่มรายได้
4. นำกระแสการท่องเที่ยวสายมูเตลู เข้ามาใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยว
5. ประชาสัมพันธ์และจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว ให้หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง พระราชา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการทหารพันธุ์ดี เข้ามาศึกษาดูงานและนำไปปรับใช้
6. จัดกิจกรรมตามเทศกาลหรือวันสำคัญ



3.2 ด้านความสามารถในการเข้าถึง

ผลการวิจัยพบว่า ค่าคะแนนของสภาพแวดล้อมด้านความสามารถในการเข้าถึงจากการทำ TOWS Matrix จุดแข็งมีค่า 4.07 และอุปสรรคมีค่า 3.95 สรุปได้ว่า ควรใช้กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)



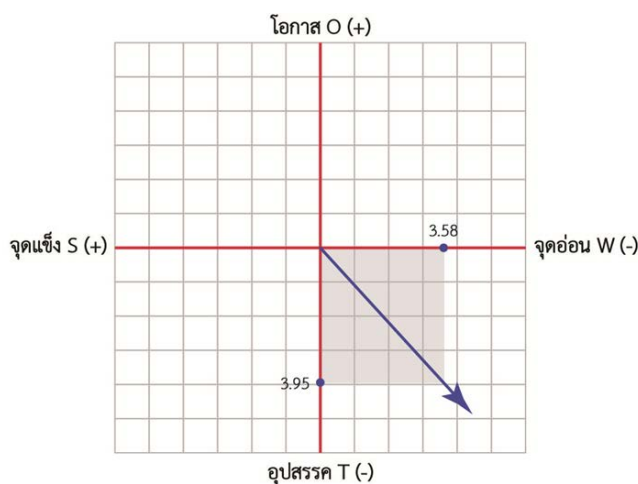
ภาพที่ 2. TOWS Matrix ด้านความสามารถในการเข้าถึง

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) เนื่องจากองค์กรมีจุดแข็ง ขณะเดียวกันองค์กรก็เจอกับสภาพแวดล้อมที่เป็นข้อจำกัดจากภายนอกที่องค์กรควบคุมไม่ได้ แต่องค์กรสามารถใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในการป้องกันข้อจำกัดที่มาจากภายนอกได้ วิธีการที่มีความเหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทและสภาพแวดล้อมของกองพลทหารราบที่ 7 มีดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความสะดวกในการเดินทาง ระยะเวลาที่ใช้และความง่ายในการเข้ามาท่องเที่ยว
2. ปรับการบริการของกองรักษาการณ์ ให้เข้าถึงง่าย เป็นมิตร และสามารถแนะนำข้อมูลด้านการท่องเที่ยวได้

3.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ผลการวิจัยพบว่า ค่าคะแนนของสภาพแวดล้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกจากการทำ TOWS Matrix จุดอ่อนมีค่า 3.58 และอุปสรรคมีค่า 3.95 สรุปได้ว่า ควรใช้กลยุทธ์เชิงรับ (WT)



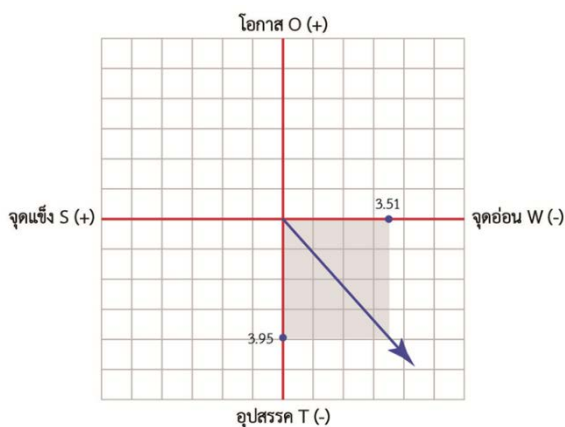
ภาพที่ 3. TOWS Matrix ด้านสิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์เชิงรับ (WT) เนื่องจากองค์การเผชิญกับทั้งจุดอ่อนและข้อจำกัดภายนอกที่องค์การไม่สามารถควบคุมได้ กลยุทธ์ที่มีความเหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทและสภาพแวดล้อมของกองพลทหารราบที่ 7 มีดังนี้

1. เพิ่มการจูง หรือนัดหมายที่เป็นของหน่วยทหารหรือใช้แอปพลิเคชันสร้างระบบการจูงที่เป็นมาตรฐานสากลในการบริหารงาน
2. ลดขั้นตอนและระยะเวลาในการจูงหรือนัดหมายเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยว
3. จัดชุดรักษาความปลอดภัยทางน้ำ สอดส่องดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
4. จัดพื้นที่ที่เป็นที่พัก สโมสร หรือสถานที่จัดเลี้ยง ที่สามารถจำหน่ายและบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้
5. จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว หรือจัดให้มีเจ้าหน้าที่ประจำคอยให้ข้อมูลการท่องเที่ยว

3.4 ด้านที่พัก

ผลการวิจัยพบว่า ค่าคะแนนของสภาพแวดล้อมด้านที่พัก จากการทำ TOWS Matrix จุดอ่อนมีค่า 3.51 และอุปสรรคมีค่า 3.95 สรุปได้ว่า ควรใช้กลยุทธ์เชิงรับ (WT)



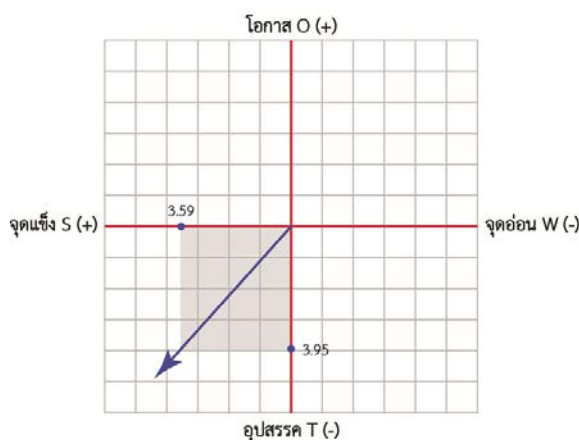
ภาพที่ 4. TOWS Matrix ด้านที่พัก

กลยุทธ์เชิงรับ (WT) เนื่องจากองค์การเผชิญกับทั้งจุดอ่อนและข้อจำกัดภายนอกที่องค์การไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งวิธีการที่มีความเหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทและสภาพแวดล้อมของกองพลทหารราบที่ 7 มีดังนี้

1. จัดพื้นที่พักแรม โรงนอนหรือลานกางเต็นท์ ให้เป็นสัดส่วน จัดโซนให้ชัดเจนว่าเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว
2. ประชาสัมพันธ์รูปแบบการพักแรมตามที่ได้จัดไว้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเลือกใช้บริการตามความสะดวก
3. ประชาสัมพันธ์ถึงการเตรียมตัวมาพักแรมในแต่ละรูปแบบ ว่ามีสิ่งอำนวยความสะดวกใดจัดไว้ให้ และสิ่งใดที่นักท่องเที่ยวต้องนำมาเอง

3.5 ด้านกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า ค่าคะแนนของสภาพแวดล้อมด้านกิจกรรม จากการทำ TOWS Matrix จุดอ่อนมีค่า 3.51 และอุปสรรคมีค่า 3.95 สรุปได้ว่า ควรใช้กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)



ภาพที่ 5. TOWS Matrix ด้านกิจกรรม

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) เนื่องจากองค์กรมีจุดแข็ง ขณะเดียวกันองค์กรก็เจอกับสภาพแวดล้อมที่เป็นข้อจำกัดจากภายนอกที่องค์กรควบคุมไม่ได้ แต่องค์กรสามารถใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในการป้องกันข้อจำกัดที่มาจากภายนอกได้ ซึ่งวิธีการที่มีความเหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทและสภาพแวดล้อมของกองพลทหารราบที่ 7 มีดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์ถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่สามารถเข้าถึงได้ทุกเพศและทุกช่วงอายุ
2. จัดแพ็คเกจและโปรโมชั่นในแต่ละกิจกรรมเพื่อให้ง่ายต่อการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยว
3. จัดชมหรือป้ายสำหรับถ่ายภาพ อาจมีส่วนลดหรือของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่ถ่ายรูปเช็คอิน เพื่อเพิ่มการบอกต่อ การรับรู้ และการตัดสินใจเข้ามาใช้บริการ
4. ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิด “สนุกสนาน ทำหาย คุ่มค่า และปลอดภัย” ของสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬากองทัพบก

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่ากองพลทหารราบที่ 7 ใช้สื่อออนไลน์เช่น Facebook, Youtube, Tiktok และเว็บไซต์ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การจัดกิจกรรมวิ่ง และการประชาสัมพันธ์โครงการทหารพันธุ์ดี



แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler & Armstrong (2018) ที่กล่าวถึงการตลาดในยุคดิจิทัลที่การโฆษณาผ่านสื่อออนไลน์สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวได้ดี

2. การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว กองพลทหารราบที่ 7 ได้ทำการสำรวจพื้นที่เพื่อตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูดใจโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของทหาร เช่น สนามซ้อมรบ อาวุธยุทโธปกรณ์ สอดคล้องกับ จินัสมา ศรีหิรัญ, กมนภา หวังเชื่อนกลาง, ริภา ในภา, และ สมศักดิ์ ตลาดทรัพย์ (2563) เสนอแนวทางการจูงใจนักท่องเที่ยวโดยการสำรวจทรัพยากรของชุมชนที่มีเอกลักษณ์และนำมาเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่น่าสนใจพร้อมส่งเสริมชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

3. การปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จากการวิจัยพบว่าการปรับปรุงภูมิทัศน์และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว รวมถึงการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์และแผนผัง ซึ่งสอดคล้องกับ พัชรา เดชโฮม และคณะ (2564) กล่าวว่าควรปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความน่าดึงดูดใจ นักท่องเที่ยว เช่น มีการประดับตกแต่งสถานที่ให้มีความสวยงาม ความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว การให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ในการให้คำแนะนำ การอำนวยความสะดวก เป็นต้น

4. การบริหารแหล่งท่องเที่ยว การวิจัยชี้ให้เห็นถึงการวางแผนและการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยผู้บังคับบัญชา มีการกำหนดประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามแผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกองทัพบก (2565) กล่าวว่า หน่วยจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การจัดเจ้าหน้าที่นำชมและให้ข้อมูล การจัดทำแผนเส้นทางแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการติดป้ายบอกเส้นทางภายในและภายนอกหน่วย การจัดการบริการสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดร้านค้าขายของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว การกำหนดพื้นที่เพื่อมาตรการรักษาความปลอดภัย

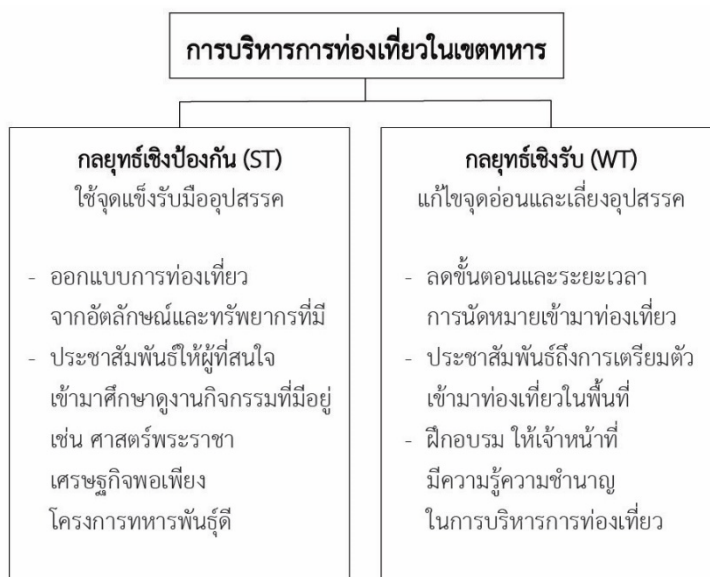
5. การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าการรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวตามระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยของกองทัพบก พ.ศ.2563 สอดคล้องกับ ศราวุธ ทองหมั่น, พรชัย ศักดิ์สิริโสภณ, และ นิमित ชื่นสั้น (2566) กล่าวว่า การจัดการความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว



6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหารคือการนำหน่วยทหารที่มีอยู่เดิมมาใช้ในการท่องเที่ยว ซึ่งจุดแข็งของหน่วยทหารส่วนใหญ่คือการมีทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา หรือทะเล สามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ มีจุดอ่อนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก เนื่องจากเป็นสนามซ้อมรบ และมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณ เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นภารกิจรองของหน่วยทหาร ผลการวิจัยค้นพบว่า การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหารควรใช้กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการบริหารเชิงกลยุทธ์ โดยเฉพาะการใช้ SWOT Analysis ที่นำจุดแข็งและอุปสรรคมาประเมินร่วมกัน แนวทางนี้ได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีการบริหารเชิงป้องกันของ Ansoff (1965) ซึ่งระบุว่า หากองค์กรมีจุดแข็งที่สามารถนำมาใช้รับมือกับอุปสรรคหรือภัยคุกคามจากภายนอกได้ ควรมุ่งเน้นที่การป้องกันเพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน และสอดคล้องกับแนวคิด Corporate Strategy ของ Ansoff (1965) ซึ่งทฤษฎีการบริหารเชิงกลยุทธ์แนะนำให้ใช้ความได้เปรียบที่องค์กรมีอยู่ในการลดผลกระทบจากข้อจำกัด

จากผลการวิจัยยังควรใช้ กลยุทธ์เชิงรับ (WT) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด SWOT Analysis ของ Humphrey (2005) ที่มุ่งเน้นการจัดการกับจุดอ่อนและอุปสรรคภายนอก กลยุทธ์นี้แนะนำให้องค์กรปรับปรุงและลดข้อจำกัดในการให้บริการ ซึ่งเป็นการลดปัจจัยเสี่ยงและเพิ่มความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว การลดความซับซ้อนในการให้บริการแสดงถึงการปรับตัวขององค์กรที่เผชิญกับข้อจำกัด โดยสามารถสรุปเป็นตัวแบบ (Model) ได้ดังนี้



ภาพที่ 6. การบริหารการท่องเที่ยวในเขตทหาร

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยทหารควรสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อนำเอาศักยภาพด้านงบประมาณและองค์ความรู้ในการบริหารการท่องเที่ยวมาใช้ให้เกิดประโยชน์

1.2 หน่วยทหารแต่ละหน่วยควรกำหนดนโยบายการบริหารการท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทหน่วยทหารของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 หน่วยทหารควรจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นจุดคัดกรองและให้ข้อมูลการท่องเที่ยวก่อนจะเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้การบริหารการท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและไม่กระทบกับภารกิจหลักของหน่วย

2.2 หน่วยทหารควรจัดทำคู่มือในการให้บริการนักท่องเที่ยว โดยมีเนื้อหาที่ครอบคลุม เช่น ระเบียบปฏิบัติประจำ มาตรการความปลอดภัย หัวใจแห่งการบริการ เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถทบทวนและนำไปปฏิบัติได้



3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรเลือกศึกษาหน่วยทหารอื่นที่มีความแตกต่างทางทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น หน่วยทหารที่มีทะเล น้ำตก หรือสิ่งดึงดูดใจอื่น ๆ เพื่อให้มีข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุม ประเด็น รวมถึงการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2545). *เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2545*. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- จิณัสนา ศรีหิรัญ, กมนภา หวังเชื่อนกลาง, รวิภา ในเถา, และ สมศักดิ์ ตลาดทรัพย์. (2563). การจูงใจ นักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซตด้วยองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเพื่อเข้าร่วม ประเพณีฮีตสิบสองในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 5(1), 32-50.
- พัชรา เดชโฮม, กุลธิดา พุงคาโน, แผงกมล เพชรเกลี้ยง, นิรันดร์ สุธีนิรันดร์, ปัทมา วัฒนบุญญา, สายฝน ทรงเสียงไชย...พีระพงษ์ กุลพิศาล. (2564). การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ของอำเภออุ้มทอง จังหวัด สุพรรณบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 15(1), 157-187.
- ยุทธการ ไวยอาภา. (2564). *การพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเชิงบูรณาการ*. ลำพูน: ธีรพลการพิมพ์.
- ศรายุทธ ทองหมั่น, พรชัย ศักดิ์สิริโสภณ, และ นิमित ชื่นสัน. (2566). การจัดการความปลอดภัย สำหรับนักท่องเที่ยวในประเทศไทย. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 8(5), 279-290.
- สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกองทัพบก. (2564). *เที่ยวกองทัพทหารราบที่ 7 จ.เชียงใหม่ EP.1. [วิดีโอ]*. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=yTwysQb7NrK&t=501s>



สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกองทัพบก. (2565). *แผนยุทธศาสตร์ การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตทหาร กองทัพบก พ.ศ.2565-2568*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกองทัพบก

Ansoff, H. I. (1965). *Corporate Strategy*. New York: McGraw-Hill.

Humphrey, A. S. (2005). *SWOT Analysis for Management Consulting*. สืบค้นจาก *SRI Alumni Newsletter*.

Kotler, P., & Armstrong, G. (2018). *Principles of Marketing* (17th ed.). London: Pearson Education.

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบวัดความสำเร็จ
ของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคเหนือของประเทศไทย *

Confirmatory Factor Analysis of the Success Scale of the
OTOP Nawatwithi Tourism Community in Northern Thailand

ธนากร ทั้งเรือง และ เฉลิมเกียรติ เฟื่องแก้ว

Thanakorn Thangruang and Chalermkiart Feongkeaw

สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

Hospitality Industry and Tourism Management Program,

Graduate School, Kasem Bundit University

Corresponding Email: thanakornthangruang.pbru@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และตรวจสอบความสอดคล้ององค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบวัดความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคเหนือของประเทศไทย ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้บริหารและกลุ่มสมาชิกของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคเหนือของประเทศไทย ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้จำนวน 1,020 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบสอบถาม วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้วยโปรแกรม AMOS

ผลการวิจัยพบว่า ทุกองค์ประกอบสามารถนำไปใช้ได้โดยมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้ 1) องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .894, .796, .782, และ .765 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลองค์ประกอบกับข้อมูล

* ได้รับความเห็นชอบ: 30 สิงหาคม 2567; แก้ไขบทความ: 4 มกราคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 8 มกราคม 2568



เชิงประจักษ์พบว่า $\chi^2 = 56.610$; df = 44 ; Relative chi-square = 1.287 ; p-value = .096 ; GFI = .992 ; AGFI = .981 ; NFI = .989 ; PNFI = .478 ; TLI = .995 ; CFI = .998 ; RMSEA = .017 ; RMR = .010 2) การจัดการการท่องเที่ยวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .928, .860, .834, .815, .758 และ .671, ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลองค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์พบว่า $\chi^2 = 94.791$; df = 77 ; Relative chi-square = 1.231 ; p-value = .082 ; GFI = .991 ; AGFI = .974 ; NFI = .992 ; PNFI = .402 ; TLI = .996 ; CFI = .999 ; RMSEA = .015 ; RMR = .010 และ 3) ภาวะผู้นำมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .962, .951 และ .922 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลองค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์พบว่า $\chi^2 = 30.091$; df = 21 ; Relative chi-square = 1.433 ; p-value = .090 ; GFI = .994 ; AGFI = .984 ; NFI = .992 ; PNFI = .463 ; TLI = .995 ; CFI = .998 ; RMSEA = .021 ; RMR = .006 โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าทั้ง 3 องค์ประกอบสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือวัดความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคเหนือของประเทศไทยได้

คำสำคัญ: ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี; องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว; การจัดการการท่องเที่ยว; ภาวะผู้นำ

Abstract

This research article aimed to analyze and verify the consistency of confirmatory factor analysis of the success scale of the OTOP Nawatwithi tourism community in Northern Thailand according to assumptions with empirical data. The sample group was executives and members by using multi-stage sampling in total of 1,020. A questionnaire was employed to gather data. The confirmatory factor analysis was used through the AMOS program.

The results were found that: all components were applied and consistent with empirical data; 1) tourism destination components has the factor loadings ranking from the highest to the lowest being .894, .796, .782, and .765, the consistency of the component model with the empirical data found $\chi^2 = 56.610$; df = 44 ;



Relative chi-square = 1.287 ; p-value = .096 ; GFI = .992 ; AGFI = .981 ; NFI = .989 ; PNFI = .478 ; TLI = .995 ; CFI = .998 ; RMSEA = .017 ; RMR = .010, 2) tourism management has the factor loadings ranking from the highest to the lowest being .928, .860, .834, .815, .758 and .671, the consistency of the component model with the empirical data found $\chi^2 = 94.791$; df = 77 ; Relative chi-square = 1.231 ; p-value = .082 ; GFI = .991 ; AGFI = .974 ; NFI = .992 ; PNFI = .402 ; TLI = .996 ; CFI = .999 ; RMSEA = .015 ; RMR = .010, and 3) leadership management has the factor loadings ranking from the highest to the lowest being .962, .951 and .922, the consistency of the component model with the empirical data found $\chi^2 = 30.091$; df = 21 ; Relative chi-square = 1.433 ; p-value = .090 ; GFI = .994 ; AGFI = .984 ; NFI = .992 ; PNFI = .463 ; TLI = .995 ; CFI = .998 ; RMSEA = .021 ; RMR = .006. The consequences of the study imply that all three components could be the instrument to measure the success scale of the OTOP Nawatwithi tourism community in Northern Thailand.

Keywords: OTOP Nawatwithi tourism community; tourism destination components; tourism management; leadership

1. บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภาครัฐจึงได้ให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องผ่านยุทธศาสตร์และแผนงานด้านการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) มีวิสัยทัศน์มุ่งให้ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยกำหนดยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนายกระดับศักยภาพของประเทศบนฐานคิด “ต่อยอดอดีต ปรับปัจจุบัน สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” โดยมองกลับไปที่ยุทธศาสตร์ชาติที่หลากหลาย ให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรมและบริการและการท่องเที่ยว (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) สอดคล้องกับสำนักงาน



คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565) ที่กล่าวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ในหมวดหมู่ที่ 2 ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน โดยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจไทยและยังเป็นแหล่งสร้างรายได้สำคัญให้แก่เศรษฐกิจของประเทศด้วยศักยภาพที่ยังคงมีข้อได้เปรียบจากประเทศคู่แข่ง อาทิ ทำเลที่ตั้งที่เป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาค ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และความมีอัธยาศัยไมตรีของคนไทย

กรมการพัฒนาชุมชน ได้มีการกิจและอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2552 ว่าด้วยกรมการพัฒนาชุมชนมีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ เมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2561 คณะรัฐมนตรีมีมติให้ความเห็นชอบแนวทางส่งเสริมชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีขึ้นในรูปแบบของการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยปัจจัยพื้นฐานทางทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของพื้นที่ในชุมชนเพื่อเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561; Lane, 1994; Middleton & Clarke, 2001; Kikuchi, 2008) โดยพิจารณาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่ประกอบไปด้วยสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Dickman, 1996; Pelasol, 2012) ผ่านกระบวนการจัดการที่เป็นการสะท้อนถึงการปฏิบัติงานของผู้นำที่ร่วมกันขับเคลื่อนให้ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม เพื่อสนองตอบนโยบายรัฐบาลด้านการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ พัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มหมู่บ้าน OTOP นวัตวิถีสู่การท่องเที่ยวเพื่อสร้างการรับรู้และมองเห็นเสน่ห์ในชุมชนของตนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีกิจกรรม แลกเปลี่ยนองค์ความรู้สู่การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้มีความร่วมสมัย ถึงแม้ระยะโครงการได้จบลงไปแล้วแต่ยังสังเกตเห็นความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่ยังสามารถนำเสนอด้านศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ด้านความพร้อมของชุมชนและสิ่งอำนวยความสะดวกตลอดจนด้านสินค้าและบริการในเชิงประจักษ์

ภาคเหนือของประเทศไทยประกอบด้วย 17 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน พิชณุโลก ตาก อุตรดิตถ์ สุโขทัย เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และอุทัยธานี กรมการพัฒนาชุมชนได้สรุปจำนวนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่ประสบความสำเร็จมากกว่าทุกภูมิภาคในประเทศไทยทั้งหมด 828 ชุมชน



(กรมการพัฒนาชุมชน, 2565) โดยความสำเร็จนั้นเกิดจากการร่วมกันขับเคลื่อนกระบวนการงานด้านการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาสินค้าและบริการ การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว ตลอดจนการส่งเสริมการตลาด ภายใต้มาตรการและกรอบงบประมาณที่กำหนดสู่การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชนที่เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ซึ่งการร่วมมือของทรัพยากรมนุษย์ในการดำเนินงานตามเป้าหมายด้วยศักยภาพด้านองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว มิติของการจัดการการท่องเที่ยว และผู้นำที่มีความแข็งแกร่ง (สัมฤทธิ์ กางเพ็ง, 2557; Goeldner & Ritchie, 2006) ทำให้เกิดศักยภาพการขับเคลื่อนภารกิจของชุมชนสู่ความสำเร็จต่อการจัดการทรัพยากรชุมชน ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน การอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม การบริหารจัดการกลุ่มให้อยู่อย่างมีความสุข สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สังคมเป็นธรรม เครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวเข้มแข็ง ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง และคนในชุมชนมีงานทำส่งผลต่อการพัฒนาคนและการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง

จากความสำคัญดังกล่าวจึงนำไปสู่การกำหนดภาวะสันนิษฐานในการวิจัยที่ว่าความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคเหนือของประเทศไทยมีองค์ประกอบใดบ้างที่ตรงกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงจำเป็นต้องทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันในฐานะที่เป็นเทคนิควิธีการที่มีความสำคัญต่อการวิเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลจากการใช้สถิติพิสูจน์ความถูกต้อง โดยผลการศึกษาก่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงทฤษฎีอันนำไปสู่การกำหนดนโยบายในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวอย่างตรงทิศทาง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์และตรวจสอบความสอดคล้ององค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบวัดความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคเหนือของประเทศไทยตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากร (Population) คือ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคเหนือของประเทศไทย จำนวนทั้งหมด 828 ชุมชน โดยผ่านเกณฑ์การพิจารณาการจัดประเภทชุมชนท่องเที่ยว OTOP



นวัตวิถี ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ด้านความพร้อมของชุมชนและสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านสินค้าและบริการ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561) ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างใช้การเลือกแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) โดยการศึกษาวิจัยนี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง (Sample) 20 เท่า ของจำนวนตัวแปรที่สังเกตได้เท่ากับ 880 คน กล่าวคือ กลุ่มผู้บริหารและกลุ่มสมาชิก กลุ่มละ 6 คน ทั้งหมด 85 ชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลทั้งหมด 1,020 คน เพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูลและให้ข้อมูลมีจำนวนเพียงพอและเหมาะสมต่อการนำไปวิเคราะห์ (Tanaka, 1987; Jackson, 2003)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณนี้ (Quantitative Research) ใช้การสังเคราะห์วรรณกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาและนำมาสร้างเป็นโมเดลภาวะสันนิษฐาน (Causal Relationship Model) จากนั้นสร้างเครื่องมือวิจัยตามรูปแบบที่กำหนดโดยผ่านการเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ และนำเครื่องมือวิจัยไปตรวจความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 ท่าน ได้ผลค่าเฉลี่ยของค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งฉบับเท่ากับ .892 ถือว่าเครื่องมือผ่านเกณฑ์ การรับรองโครงการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต เลขที่ T033/66X จากนั้นนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเหมือนกับประชากรที่ใช้ในการวิจัยทั้งกลุ่มผู้บริหารและกลุ่มสมาชิก จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนการวิจัย จากนั้นนำมาวิเคราะห์ค่าความเที่ยง (Reliability) ได้ค่าความเที่ยงของเครื่องมือวิจัยทั้งฉบับเท่ากับ .986 (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543; Kirkendall, Gruber, & Johnson, 1987) นำเครื่องมือที่สมบูรณ์แล้วไปดำเนินการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลด้วยโปรแกรมทางสถิติ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

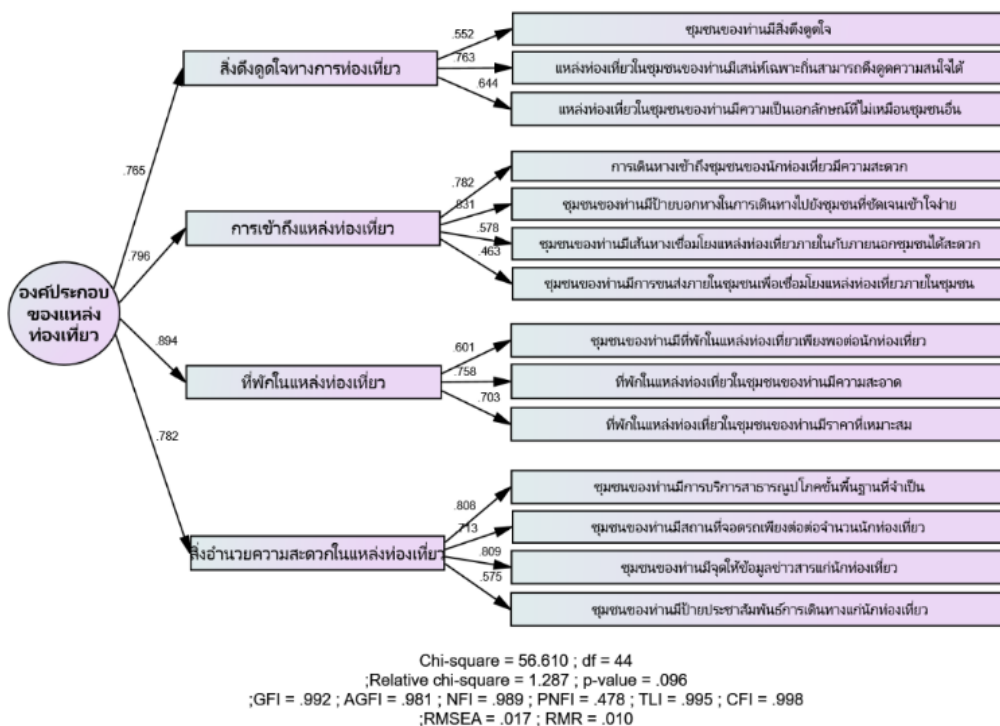
การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation) การวิเคราะห์สถิติทดสอบค่าดัชนี KMO และค่าสถิติ Bartlett's และทำการตรวจสอบการแจกแจงข้อมูลด้วยค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) จากนั้นทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อตรวจสอบความกลมกลืนของปัจจัยด้วยโปรแกรม AMOS โดย 1) กำหนดข้อมูลจำเพาะของแบบจำลอง (Specification of the model) 2) ระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของแบบจำลอง (Identification of the model)



3) ตรวจสอบความกลมกลืนของแบบจำลอง (Goodness of fit measures) ด้วยชุดดัชนีวัดความกลมกลืนเชิงสัมบูรณ์ (Absolute fit indices) ประกอบด้วย ค่าไค-สแควร์ (Chi-Square Statistics: χ^2) ที่คำนวณได้น้อยกว่าไคสแควร์ตารางหรือพิจารณาค่า p-value >.05 หรือพิจารณาจากค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ χ^2/df มีค่า ≤ 3.00 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนของแบบจำลอง (Goodness of Fit Index: GFI) > .95 ค่าความกลมกลืนที่ปรับแล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI) > .95 ค่าดัชนีความกลมกลืนของข้อมูลกับแบบจำลอง (Normal Fit Index) > .95 ค่าดัชนีแสดงปริมาณความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วม (Parsimony Normed Fit Index) 0 – 1.00 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Tucker-Lewis Index) > .95 ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index) > .95 ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (Root Mean Square Residual error of approximation: RMSEA) < .08 ค่ามาตรฐานรากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อน (Standardized Root Mean Square Residual: SRMR) < .05 (พุทพงศ์ สุขสว่าง, 2557; สุวิมล ติรกานันท์, 2557; Hair, Anderson, Babin, & Black, 2010)

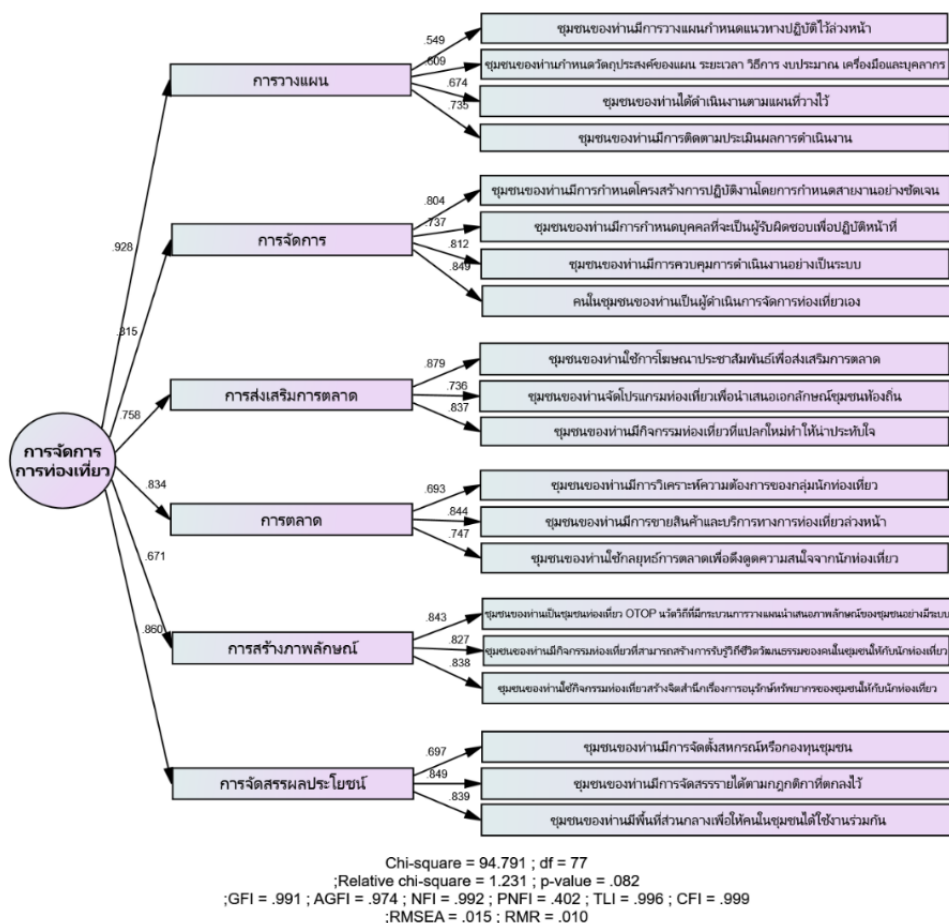
4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ค่าดัชนี Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .897 ซึ่งมีค่าใกล้ 1 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรต่างๆ มีเพียงพอและมีความสัมพันธ์กัน สอดคล้องกับผลการทดสอบเมทริกซ์เอกลักษณะโดยใช้ค่าสถิติ Bartlett's Test of Sphericity ที่มีค่า Chi-square = 7735.508 ค่า df = 153 และ $p \leq .000$ แสดงให้เห็นว่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์นี้มีความแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เหมาะสมที่จะนำไปใช้ตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้การตรวจสอบค่าความกลมกลืนของแบบจำลอง (Goodness of fit measures) พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .894, .796, .782, และ .765 Chi-square = 56.610 ; df = 44 ; Relative chi-square = 1.287 ; p-value = .096 ; GFI = .992 ; AGFI = .981 ; NFI = .989 ; PNFI = .478 ; TLI = .995 ; CFI = .998 ; RMSEA = .017 ; RMR = .010 ดังนั้นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวจึงมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1. องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของการจัดการการท่องเที่ยว พบว่า ค่าดัชนี Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .920 ซึ่งมีค่าใกล้ 1 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรต่างๆ มีเพียงพอ และมีความสัมพันธ์กัน สอดคล้องกับผลการทดสอบเมทริกซ์เอกลักษณ์โดยใช้ค่าสถิติ Bartlett's Test of Sphericity ที่มีค่า Chi-square = 12752.437 ค่า df = 210 และ $p \leq .000$ แสดงให้เห็นว่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์นี้มีความแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ซึ่งเหมาะสมที่จะนำไปใช้ตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้การตรวจสอบค่าความกลมกลืนของแบบจำลอง (Goodness of fit measures) พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .928, .860, .834, .815, .758 และ .671 Chi-square = 94.791 ; df = 77 ; Relative chi-square = 1.231 ; p-value = .082 ; GFI = .991 ; AGFI = .974 ; NFI = .992 ; PNFI = .402 ; TLI = .996 ; CFI = .999 ; RMSEA = .015 ; RMR = .010 ดังนั้นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการจัดการการท่องเที่ยวจึงมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังภาพที่ 2

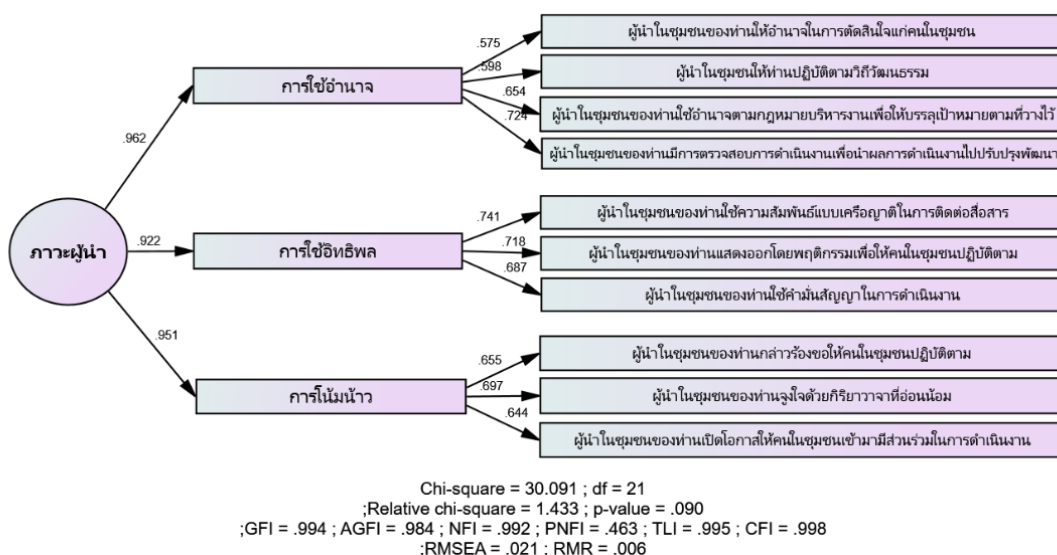


ภาพที่ 2. องค์ประกอบเชิงยืนยันของการจัดการการท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของภาวะผู้นำ พบว่า ค่าดัชนี Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .898 ซึ่งมีค่าใกล้ 1 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรต่างๆ มีเพียงพอและมีความสัมพันธ์กัน สอดคล้องกับผลการทดสอบเมทริกซ์เอกลักษณะโดยใช้ค่าสถิติ Bartlett's Test of Sphericity ที่มีค่า Chi-square = 4254.469 ค่า df = 55 และ $p \leq .000$ แสดงให้เห็นว่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์มีความแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ซึ่งเหมาะสมที่จะนำไปใช้ตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้การตรวจสอบค่าความกลมกลืนของแบบจำลอง (Goodness of fit measures) พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ



.962, .951 และ .922 Chi-square = 30.091 ; df = 21 ; Relative chi-square = 1.433 ; p-value = .090 ; GFI = .994 ; AGFI = .984 ; NFI = .992 ; PNFI = .463 ; TLI = .995 ; CFI = .998 ; RMSEA = .021 ; RMR = .006 ดังนั้นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของภาวะผู้นำจึงมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังภาพที่ 3



ภาพที่ 3. องค์ประกอบเชิงยืนยันของภาวะผู้นำ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบวัดความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคเหนือของประเทศไทย จะเห็นว่าตัวบ่งชี้ด้านองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ด้านการจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ การวางแผน การจัดการ การส่งเสริมการขาย การตลาด การสร้างภาพลักษณ์ การจัดสรรผลประโยชน์ และด้านภาวะผู้นำ ได้แก่ การใช้อำนาจ การใช้อิทธิพล การโน้มน้าว อันเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่ต้องพิจารณาในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานการใช้ทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืน



5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สอดคล้องกับ Beeton (2006) และ Lekovic, Tomic, Maric, & Curcic (2020) ที่กล่าวชุมชนคือจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวด้านกายภาพโดยมีศักยภาพองค์ประกอบของพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยค่า Chi-square = 204.295 ; Relative chi-square = 3.405 ; GFI = .948 ; NFI = .966 ; TLI = .968 ; CFI = .975 ; RMSEA = .065 ซึ่งองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้ชุมชนท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จในการดึงดูดและกระตุ้นความคิดของนักท่องเที่ยวในการเดินทางท่องเที่ยว (Loureiro, 2014; Rheeders & Meyer, 2023) ส่วนแบบจำลองแนวคิดการสร้างแบรนด์จุดหมายปลายทางของ Liping (2002) ที่อ้างอิงจากวรรณกรรมด้านการตลาดและการสร้างแบรนด์ พบว่าการสร้างเอกลักษณ์ของจุดหมายปลายทางเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงแบบไดนามิกระหว่างการผสมผสานองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อมราวดี ไชโย และวรวิทย์ สุเมธ (2561) ที่พบว่าองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะทางกายภาพมีค่าน้ำหนักมาตรฐานมากที่สุดโดยกล่าวได้นักท่องเที่ยวจะตัดสินใจเลือกไปท่องเที่ยวในจุดหมายปลายทางใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยลักษณะทางกายภาพของสถานที่ที่สำคัญ เมื่อพิจารณาคัดชั้นความสอดคล้องกลมกลืนพบว่าเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดโดยสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ อีกทั้งผลการศึกษาของ ธารทิพย์ ทากิ (2564) ที่พบว่าองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวส่งผลต่อการสร้างจุดเด่นเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเกิดการระลึกถึงและปรารถนาจะกลับมาท่องเที่ยว ดังนั้นจึงมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในเกณฑ์ดีมาก โดยมีค่าสถิติที่ใช้วัดความกลมกลืนผ่านเกณฑ์ ซึ่งเป็นการยืนยันว่าโมเดลองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นมีความเที่ยงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการจัดการการท่องเที่ยวจึงมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์สอดคล้องกับ Lankford and Howard (1994); Miller and Besser (2000) และ Robbins and Coulter (2009) ที่กล่าวว่าการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเป็นมาตรฐานช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งทำให้ชุมชนได้เปรียบทางการแข่งขันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเชิงบวก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศิลปวิชญ์ น้อยสมมิตร (2562) ที่พบว่าความกลมกลืนของโมเดลรูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนมีค่า Chi-square = 163.200 ; df = 136 ; Relative chi-square = 1.200 ; p-value = .055 ; GFI = .960 ; AGFI = .930 ; CFI = 1.000 ;



SRMR = .023 ; RMSEA = .022 ; CN = 451.61 แสดงให้เห็นว่าค่าสถิติความสอดคล้องนั้นกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และผลการศึกษาเรื่อง Brand Equity of a Tourist Destination ของ Kim and Lee (2018) ที่พบว่าการจัดการจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเป็นผลจากความพอดีของแบบจำลองโดยมีค่า Chi-square = 480.872 ; df = 428 ; Relative chi-square = 1.774 ; GFI = .904 ; IFI = .929 ; CFI = .927 ; TLI = .913 ; RMSEA = .047 ; RMR = .033 ถือว่าเป็นที่ยอมรับได้ ทั้งนี้การจัดการชุมชนด้านการท่องเที่ยวจะนำชุมชนไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและประสบความสำเร็จ ซึ่งโมเดลเชิงโครงสร้าง (Structural model) ของการจัดการการท่องเที่ยวนั้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย โดยคุณลักษณะหรือตัวชี้วัดที่เป็นสากลในการวัดความสามารถในการแข่งขันของจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวแสดงให้เห็นถึงแนวคิดและการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวในมุมมองของพื้นที่และการจัดการที่เกิดจากบุคคล (ฉัตรฉวี คงดี, พัทธนี เขยจรรยา, และ ธาตรี ใต้ฟ้าพูล, 2563; Mior Shariffuddin, Azinuddin, Hanafiah, & Wan Mohd Zain, 2023) ส่วนอัศรพงศ์ อ้นทอง และ กันต์สินี กันทะวงศ์วาร (2567) ได้ยืนยันว่าการจัดการการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อชุมชนท่องเที่ยวเป็นอย่างมากโดยมุ่งความสัมพันธ์ระหว่างคนและทรัพยากรเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดตามแผนงานและเป้าประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งผลการศึกษาแบบจำลองพบค่า p-value เท่ากับ .101 นั้นหมายความว่าแบบจำลองตามสมมติฐานกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

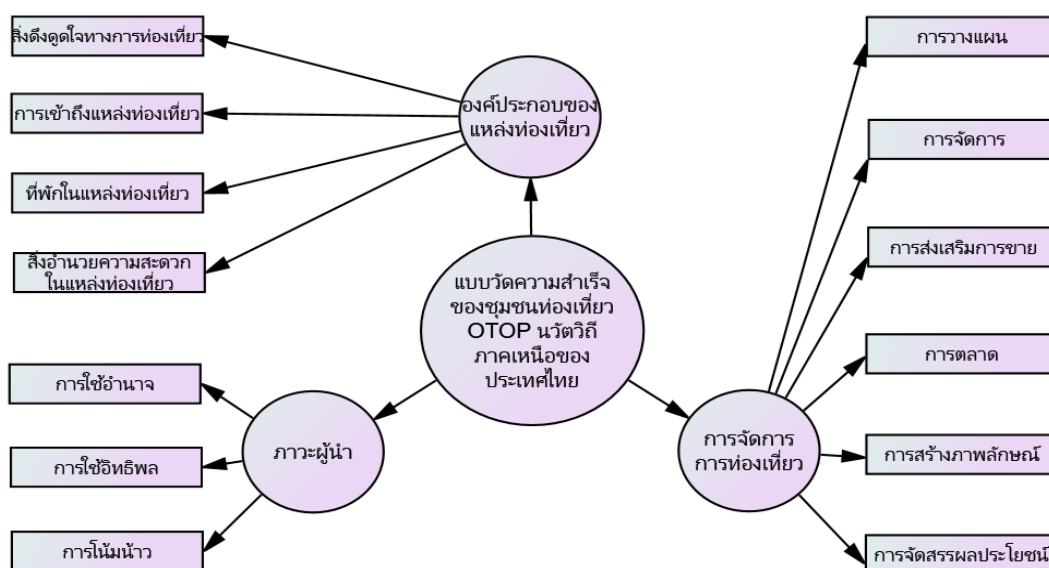
การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของภาวะผู้นำจึงมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สอดคล้องกับ Yukl (2002); Schermerhorn, Hunt, & Osborn (2005) และ Northouse (2017) ที่กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นสมรรถภาพของบุคคลที่ได้รับการยอมรับในการบริหารจัดการเพื่อให้งานบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ โดย Marc & Perter (2015) ได้ทำการศึกษาเรื่อง The Downside of Transformational Leadership When Encouraging Followers to Network ผลการศึกษายืนยันว่าอิทธิพลความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยวเกิดจากผู้นำในการเปลี่ยนแปลงทางการพัฒนา โดยมีกระบวนการในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระมหาสุเมธ สมาหิโต (2562) ที่พบว่าผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดองค์ประกอบภาวะผู้นำ มีค่าสถิติไคสแควร์มีระดับนัยสำคัญทางสถิติมากกว่า .050 (p-value เท่ากับ .150) ค่าไคสแควร์สัมพันธ์น้อยกว่า 2 ค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดลมีค่าเท่ากับ .981 ค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดลที่ปรับแก้แล้วเท่ากับ .920 และค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือเท่ากับ .080 ซึ่งมีความ



กลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และผลการศึกษาของ Ridzuan et al. (2020) ที่แสดงให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนวทางสำหรับชุมชนของตนในการเสริมสร้างความตระหนักรู้และความพร้อม โดยกระตุ้นให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกต่อทัศนคติและพฤติกรรมในหมู่สมาชิกของชุมชน ซึ่งผลลัพธ์ของการวิเคราะห์หอคอบเชิงยืนยันมีค่า $p\text{-value} = .522$ ต่อกัยว่าเป็นไปตามมาตรฐานที่ยอมรับได้และมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยได้ค้นพบว่าอิทธิพลปัจจัยเชิงสาเหตุแบบวัดความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคเหนือของประเทศไทยมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยว และภาวะผู้นำ โดยมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ทำให้เกิดศักยภาพการขับเคลื่อนภารกิจของชุมชนไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้นนักวิจัยหรือภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเครื่องมือการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวที่นำไปสู่ความสำเร็จได้ ในทางกลับกันชุมชนท่องเที่ยวก็สามารถนำข้อค้นพบในประเด็นดังกล่าวสู่การวางแผนการบริหารจัดการเชิงรุก เพื่อเตรียมความพร้อมโดยมุ่งทิศทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวไปสู่ความสำเร็จอย่างตรงทิศทาง ดังภาพที่ 4



ภาพที่ 4. แบบวัดความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคเหนือของประเทศไทย



7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดในเขตภาคเหนือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวควรนำผลการวิจัยมาพิจารณาร่วมกันโดยวางแผนกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวที่สามารถบูรณาการพันธกิจสู่การสร้างสรรค์คุณค่าทรัพยากรชุมชนให้เกิดความภาคภูมิใจและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดในเขตภาคเหนือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวควรนำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดเครื่องมือวัดความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยจัดทำเป็นคู่มือเชิงทฤษฎีองค์ประกอบความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อใช้เป็นต้นแบบ (Prototype) ในการพัฒนาบนพื้นฐานผลการวิจัยที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในแต่ละพื้นที่อย่างแท้จริง อีกทั้งชุมชนท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ OTOP และภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็สามารถนำผลการวิจัยมาต่อยอดได้อย่างสร้างสรรค์ โดยการผนึกสรรพกำลังและบูรณาการความร่วมมือสู่การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนไปสู่มาตรฐานและความสำเร็จ

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

กรมการพัฒนาชุมชน และสถาบันการศึกษาควรร่วมมือในการศึกษาวิจัยเพื่อต่อยอดในการจัดทำแผนเชิงปฏิบัติการเพื่อการสื่อสารปัจจัยสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยมุ่งเน้นการออกแบบแผนงาน โครงการ กิจกรรม ในการส่งเสริมศักยภาพชุมชนให้มีประสิทธิภาพเพื่อการผลักดันชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีไปสู่ความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม



เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). *แนวทางการดำเนินโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- ฉัตรฉวี คงดี, พัทธนี เขยจรรยา, และ ธาตรี ใต้ฟ้าพูล. (2563). โมเดลสมการโครงสร้างของการสื่อสารทางการท่องเที่ยว การจัดการชุมชนและการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อสังคมที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ*, 7(1), 109-128.
- চারিত্যি তাকি. (2564). การวิเคราะห์และพัฒนานองค์ประกอบการท่องเที่ยววิถีชีวิตต่อความตั้งใจกลับมาท่องเที่ยวประเทศไทยของชาวไทยกลับบ้าน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 12(2), 164-182.
- พระมหาสุเมธ สมานิต. (2562). *โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิผลพุทธบูรณาการการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- พูลพงศ์ สุขสว่าง. (2557). หลักการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง. *วารสารมหาวิทยาลัย นราธิวาสราชนครินทร์*, 6(2), 136-145.
- ศิลปวิชญ์ น้อยสมมิตร. (2562). *รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง. (2557). *ภาวะผู้นำแบบบริการ: แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัย*. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2560). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.



- สุวิมล ติรกันันท์. (2557). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมราวดี ไชโย, และ วรวัช สุเมธ. (2561). การวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันของการรับรู้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาสาสมัครในกลุ่มสัตว์ของประเทศไทย. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร (มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ)*, 11(3), 2873-2895.
- อักรพงศ์ อ้นทอง, และ กันต์สินี กันทะวงศ์วาร. (2567). การพัฒนาแบบจำลองการอธิบายการสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของคนท้องถิ่น. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 41(1), 147-170.
- Beeton, S. (2006). *Community Development through Tourism*. Australia: Landlinks Press.
- Dickman, S. (1996). *Tourism: An Introductory Text* (2nd ed.). Sydney: Hodder Education.
- Goeldner, C. R., & Ritchie, J. R. B. (2006). *Tourism principles, practices, philosophies*. (7th ed.). New Jersey, NJ: John Wiley & Sons.
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Babin, B. J., and Black, W. C. (2010). *Multivariate Data Analysis: A global perspective* (7th ed.). New Jersey, NJ: Pearson.
- Jackson, D. L. (2003). Revisiting sample size and number of parameter estimates: Some support for the N:q hypothesis. *Structural Equation Modeling*, 10(1), 128-141.
- Kikuchi, T. (2008). Potential development of geographical studies on rural tourism with the adoption of the research framework of food tourism. *Geographical Space*, 1(1), 32-52.
- Kim, H. K., & Lee, T. J. (2018). Brand Equity of a Tourist Destination. *Sustainability*, 10(2), 1-21.
- Kirkendall, D. R., Gruber J.J., & Johnson R.E. (1987). *Measurement and Evaluation for Physical Educators* (2nd ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Lane, B. (1994). What Is Rural Tourism?. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1-2), 7-21.



- Lankford, S. V., & Howard, D. R. (1994). Developing a tourism impact attitude scale. *Annals of Tourism Research*, 21(1), 121–139. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(94\)90008-6](https://doi.org/10.1016/0160-7383(94)90008-6)
- Lekovic, K., Tomic, S., Maric, D., & Curcic, N. V. (2020). Cognitive Component of the Image of a Rural Tourism Destination as a Sustainable Development Potential. *Sustainability*, 12(22), 9413.
- Liping A. C. (2002). Cooperative branding for rural destinations. *Annals of Tourism Research*, 29(4), 720-742.
- Loureiro, S. M. C. (2014). The role of the rural tourism experience economy in place attachment and behavioral intentions. *International Journal of Hospitality Management*, 40, 1-9.
- Marc, H. A., & Peter, Y. T., (2015). The Downside of Transformational Leadership When Encouraging Followers to Network. The Leadership Quarterly Encouraging Followers to Network. *The Leadership Quarterly*, 26(5). 790-801.
- Middleton, V. T. C., & Clarke, J. R. (2001). *Marketing in travel and tourism* (3th ed.). London: Routledge.
- Miller N. J., & Besser T. L. (2000). The importance of community values in small business strategy formation: Evidence from rural Iowa. *Journal of Small Business Management*, 38(1), 68-85.
- Mior Shariffuddin, N. S., Azinuddin, M., Hanafiah, M. H., & Wan Mohd Zain, W. M. A. (2023). A comprehensive review on tourism destination competitiveness (TDC) literature. *Competitiveness Review*, 33(4), 787-819.
- Northouse, P. G. (2017). *Introduction to leadership: concepts and practice* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Pelasol, J. (2012). A Potential Tourist Destination in the Southern Part of Iloilo, Philippines. *International JPAIR Multidisciplinary Research*, 7(1), 13-42.



- Rheeders T., & Meyer D. F. (2023). The Development of a Regional Tourism Destination Competitiveness Measurement Instrument. *Tourism and Hospitality*, 4(1), 1–20.
- Ridzuan, A. A., Kadir, M. J., Yaacob, S., Zainol, N. A. M., HAbdullah, Roslan, N. H.,... Ahmad, N. D. F. (2020). The Mediating Effect of Community Leadership on Community Resilience Elements and Community Preparedness. *IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science*, 479(1), 1-9.
- Robbins, S., & Coulter, M. (2009). *Industrial management*. New Jersey, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Schermerhorn, J. R., Jr, Hunt, J. G., & Osborn, R. N. (2005). *Organizational Behavior* (9th ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Tanaka, J. S. (1987). How big is big enough?: Sample size and goodness of fit in structural equation models with latent variables. *Child Development*, 58(1), 134-146.
- Yukl, G. (2002). *Leadership in Organizations* (5th ed.). New Jersey, NJ: Prentice Hall.

แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน *

Guideline for Economic Building by BCG Model for Sustainable Tourism Development: A Case study of Baan Bo Suak Community in Nan Province

นนท์ฉัตร วีรานูวัติ¹, ณัฐกานต์ ต้นมิ่ง², ปฏิพัทธ์ ต้นมิ่ง³, และ ราณี อีสัชกุล⁴
Nontlachata Viranuvatti¹, Nattakhan Tunming², Patipat Tunming³,
and Ranee Esichaikul⁴

กลุ่มวิจัยด้านการท่องเที่ยว การบริการ และการงานอีเว้นท์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง^{1,3,4}
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม²

Tourism, Hospitality and Event Research Group, Mae Fah Luang University^{1,3,4}
Faculty of Management Science, Pibulsongkram Rajabhat University²

Corresponding Author, Email: patipat.tun@mfu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่านในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดน่าน และ 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชน ประชาชนชุมชน และสมาชิกภายในชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

* ได้รับความเห็นชอบ: 1 ตุลาคม 2567; แก้ไขบทความ: 12 ธันวาคม 2567; ตีพิมพ์: 17 ธันวาคม 2567



ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์และวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดน่าน ประกอบด้วย อัตลักษณ์ด้านอาหาร อัตลักษณ์ด้านผลิตภัณฑ์ อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมประเพณี อัตลักษณ์ด้านเครื่องแต่งกาย และอัตลักษณ์ของชุมชน และแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน ประกอบด้วย 1) เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) ที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเน้นการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง 2) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่คำนึงถึงการนำวัสดุต่างๆ กลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และ 3) เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมและการรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ: เศรษฐกิจแบบ BCG; การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน; ชุมชนท่องเที่ยว

Abstract

This study aims to 1) examine the identity and analyze the Baan Bo Suak community in Nan Province readiness to drive the BCG economy and sustainable tourism development in Nan Province and 2) propose guidelines for driving the BCG economy for sustainable tourism development that aligns with the community's identity in Nan Province. Data were collected from community leaders, local scholars, and Ban Bo Suak community members in Nan Province using focus group discussions as the research instrument. The data were analyzed using content analysis.

The results reveal that the identity and readiness of the community in driving the BCG economy and sustainable tourism development in Nan Province comprise food identity, product identity, cultural and traditional identity, clothing identity, and community identity. The guidelines for driving the BCG economy for



sustainable tourism development that aligns with the Baan Bo Suak community in Nan Province consist of 1) Bioeconomy, which focuses on utilizing biological resources to create added value by emphasizing the development of high-value products; 2) Circular Economy, which considers maximizing the reuse of materials; and 3) Green Economy, which is an economic development approach that not only focuses on economic growth but also develops in tandem with social development and environmental conservation to achieve balance, stability, and sustainability simultaneously.

Keywords: BCG economic; sustainable tourism development; tourism community

1. บทนำ

ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจช้า อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังมีรายได้น้อย ประเทศไทยติดกับดักรายได้ปานกลางมาอย่างยาวนาน รัฐบาลจึงมีแนวคิดที่จำเป็นต้องเร่งขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยไปสู่รูปแบบใหม่ที่เรียกว่า BCG Economy Model ซึ่งจะช่วยต่อยอดจุดแข็งของประเทศให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น ทั้งในด้านความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยอาศัยกลไกวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีมูลค่าสูง และเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจจากทำมากแต่ได้น้อย ไปสู่ ทำน้อยแต่ได้มาก เดิมประเทศไทยมีโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจแบบพึ่งพาเกษตรกรรมเป็นหลัก มีสัดส่วนประชากรในภาคเกษตรกรรมเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามแม้ว่ารายได้ส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตรกรรม แต่คนทำงานกลับมีรายได้น้อย ทำให้แรงงานรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคการเกษตรน้อยลง แนวโน้มปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่ออนาคตอันใกล้ ได้แก่ เทคโนโลยีรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นมากมาย (ศุภชัยวิชัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2565)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมไทยที่กลายเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว หรืออาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในอาเซียนที่เข้าสู่สังคมสูงวัย (Aged society) การเป็นสังคมสูงวัย คือ การที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น (ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด) ในขณะที่วัยเด็กและวัยแรงงานลดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง จากนั้นจะ



กลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” (Complete aged society) เมื่อมีประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า ร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดปี 2564 และจะเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (Super aged society) เมื่อมีประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด ประมาณปี 2574 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567) ส่งผลต่อแรงงานที่เข้าสู่ตลาดลดน้อยลงด้วย รัฐบาลในช่วงที่ผ่านมาจึงพยายามผลักดันนโยบายที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่มีลักษณะสำคัญ คือ 1) เป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นแนวคิดแบบใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี 2) เป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาความรู้ การจัดการ และเทคโนโลยีใหม่ๆ โดยต้องนำจุดเด่นของประเทศคือ ตำแหน่งที่ตั้ง ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมไปถึงความเข้มแข็งของบุคลากรในบางสาขาเช่น วิทยาศาสตร์การแพทย์ ทั้งในแง่การวิจัยและบริการ 3) เป็นระบบเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบเชิงเศรษฐศาสตร์มากและปรับเปลี่ยนได้รวดเร็ว เช่น การประยุกต์ใช้ข้อมูล Big Data กับการวางแผนจัดการระบบการเกษตรโดยรวมของประเทศเศรษฐกิจใหม่ที่ครอบคลุม 6 ด้านที่สำคัญของประเทศในอนาคต ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) เศรษฐกิจอัจฉริยะ (Intelligent Economy) เศรษฐกิจร่วมใช้ประโยชน์ (Sharing Economy) และเศรษฐกิจผู้สูงอายุ (Silver Economy) ระบบที่นำความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม สร้างผลิตภัณฑ์และบริการที่รองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้ ใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพและความสุข อีกทั้งเทคโนโลยีเหล่านี้ยังใช้ได้กับกลุ่มผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสด้วย หากประเทศไทยสามารถพัฒนาและปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันทั่วทั้งที่ตามแนวทางที่กล่าวมา ก็จะทำให้ระบบเศรษฐกิจในรูปแบบใหม่มีความเข้มแข็งและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว พร้อมก้าวเข้าสู่ประเทศพัฒนาแล้วได้อย่างเต็มภาคภูมิ (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2563)

ดังนั้น BCG Economy Model จึงเป็นกลไก 3 ส่วนสำคัญแรกดังกล่าวในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยให้เติบโตแบบก้าวกระโดด กระจายโอกาส กระจายรายได้ และนำความมั่งคั่งไปสู่ชุมชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและยั่งยืน นำพาประเทศไทยให้หลุดพ้นกับดักประเทศรายได้ปานกลาง และมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน การพัฒนาประเทศไทยไปสู่ Thailand 4.0 ต้องก้าวข้ามปัญหา อุปสรรคต่างๆ อาทิ ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม ขยะล้นเมือง โลกร้อน รวมถึงรายได้เกษตรกรที่ไม่เพิ่มขึ้น กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มุ่งขับเคลื่อน



BCG โมเดล รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ ที่เร่งให้เศรษฐกิจเติบโตแบบก้าวกระโดดอย่างทั่วถึงบนฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ BCG โมเดลยังสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในด้านส่งเสริมการเติบโตโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใน 20 ปีจะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรมากกว่า 3 เท่าตัว ลดการใช้ทรัพยากรเหลือสองในสามจากปัจจุบัน BCG โมเดล ประกอบด้วย 3 เศรษฐกิจหลัก คือ B-Bio Economy ระบบเศรษฐกิจชีวภาพ มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า เชื่อมโยงกับ C-Circular Economy ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน ที่คำนึงถึงการนำวัสดุต่างๆ กลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และทั้ง 2 เศรษฐกิจนี้ อยู่ภายใต้ G-Green Economy คือ ระบบเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งมุ่งแก้ไขปัญหามลพิษเพื่อลดผลกระทบต่อโลกอย่างยั่งยืน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) อีกทั้งยังสอดคล้องกับหลักการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องบูรณาการความต้องการของชุมชน ความต้องการของนักท่องเที่ยว ความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว คุณค่าของสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนและขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวในชุมชนด้วย

ด้วยเหตุนี้คณะผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษาอัตลักษณ์และความพร้อมของชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน เนื่องจากว่าชุมชนบ้านบ่อสวก เป็น 1 ใน 20 หมู่บ้านท่องเที่ยวทั่วโลกที่ได้รับรางวัล หมู่บ้านท่องเที่ยวยอดเยี่ยม (Best Tourism Village) ประจำปี พ.ศ. 2564 ซึ่งจะได้รับการสนับสนุนจาก UNWTO (United Nations World Tourism Organization: UNWTO) รวมทั้งยังได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายหมู่บ้านยอดเยี่ยมของ UNWTO เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวอีกด้วย ชุมชนบ้านบ่อสวกจึงเป็นต้นแบบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย ที่ได้มาตรฐานระดับสากลอย่างแท้จริง คณะผู้วิจัยจึงลงความเห็นร่วมกันเลือกชุมชนบ้านบ่อสวกในการทำวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากชุมชนบ้านบ่อสวกมีศักยภาพพอที่สามารถนำแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG Model แต่จะมาใช้และสามารถนำมาเชื่อมโยงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่อย่างยั่งยืนได้หรือไม่ อย่างไร คณะผู้วิจัยจึงมีความตั้งใจที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ถูกต้องในการพัฒนาท้องถิ่นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยโมเดล BCG นี้ อันประกอบด้วย 3 แนวคิดเศรษฐกิจหลัก คือ B-Bio Economy ระบบเศรษฐกิจชีวภาพ ที่มุ่งเน้นให้ชุมชนใช้ทรัพยากรชีวภาพภายในพื้นที่อย่างคุ้มค่า เชื่อมโยงกับ C-Circular Economy ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน ที่ชุมชนต้องคำนึงถึงการนำวัสดุต่างๆ กลับมาใช้ประโยชน์



ให้มากที่สุด และทั้ง 2 เศรษฐกิจนี้อยู่ภายใต้ G-Green Economy คือระบบเศรษฐกิจสีเขียว เช่น การทำ Zero waste (การจัดการของเสียเป็นศูนย์) เป็นต้น หมายถึงชุมชนจะทำการจัดการท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2566)

อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยต้องศึกษาอัตลักษณ์และวิเคราะห์ความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของแต่ละชุมชนด้านความยั่งยืนว่าเป็นอย่างไร โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ ได้แก่ การจัดการด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การนำทรัพยากรภายในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ก่อให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการลดรายจ่ายจากเศรษฐกิจหมุนเวียน การใช้ประโยชน์จากของที่เหลือจากผลิตภัณฑ์โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมที่ดีขึ้น คณะผู้วิจัยจึงได้ออกแบบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยกำหนดวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสนทนากลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 10 คน ที่ทำการท่องเที่ยว คือ ชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน และกำหนดวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อประโยชน์ให้เกิดผลลัพธ์ที่ได้คือ แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับ อัตลักษณ์ของชุมชนบ้านบ่อสวก ซึ่งชุมชนต้องมีความพร้อมและมีศักยภาพพอในพื้นที่จริง มีทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถทดแทนและสร้างใหม่ได้ มีการหมุนเวียนวัตถุดิบเหลือใช้แปรรูป มีการบริหารจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลอย่างเป็นระบบตามแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG อีกทั้งยังเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆในระดับภูมิภาค และในระดับประเทศที่จะทำการศึกษาและพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่านในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดน่าน
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน



3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยได้ออกแบบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยกำหนดวิธีการและอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัยซึ่งมีหัวข้อประกอบด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ชุมชนที่ทำการท่องเที่ยว คือ ชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน และสมาชิกภายในชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน จำนวน 10 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วยผู้นำชุมชน 1 คน ปราชญ์ชุมชน และสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นตัวแทนแต่ละหมู่บ้านอีก 9 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ออกแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 2 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 คณะผู้วิจัยออกแบบการสนทนากลุ่มในการสำรวจข้อมูลที่แท้จริงของพื้นที่ในเบื้องต้น ในส่วนครั้งที่ 2 คณะผู้วิจัยได้รับทราบข้อมูลที่แท้จริงแล้วจึงมอบองค์ความรู้และการจัดการตามแนวทางที่ถูกต้องพร้อมทั้งข้อเสนอแนะในส่วนที่ชุมชนขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสม โดยใช้แนวคำถามสนทนากลุ่มแบบมีโครงสร้าง โดยข้อคำถามศึกษาและเก็บข้อมูลที่ศึกษาทั้งหมดเพื่อกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนมีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลสถานที่จากกลุ่มตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์ จัดบันทึกข้อมูลอัดเทป ถอดเทป และการสังเกต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาจากสภาพทั่วไปของพื้นที่พบว่าชุมชนบ้านบ่อสวกมีความพร้อมทางด้านทรัพยากรและพื้นที่ก็มีความเหมาะสมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดังกล่าว จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลรวมอีกครั้งหนึ่งโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

3. การทดสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านเพื่อพิจารณาความครอบคลุมเนื้อหาของคำถาม ที่ใช้วัดสิ่งที่มุ่งวัด หรือ ตัวแปรสำคัญว่าวัดได้ตรงตามเนื้อหาที่ระบุไว้ตามตารางโครงสร้าง แล้วนำผลพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดมาหาค่า IOC (Item Objective Congruence) ผลการทดสอบการทดสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหาสูงกว่า 0.50 ทุกข้อ จึงนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากข้อมูลหนังสือ วารสารวิชาการ เอกสาร รายงาน และข้อมูลที่รวบรวมได้จากหน่วยงานราชการและเอกชน และข้อมูลจากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต และการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ



(Primary Data) จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 2 ครั้ง การบันทึกเสียง การจดบันทึก การสังเกต จากชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวที่ศึกษา

5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยคณะผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาทำการสรุปโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดน่าน โดยการวิเคราะห์ ตีความ อธิบาย และสรุปผลจากทุกรายละเอียดของข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับในลักษณะองค์รวมที่หลากหลาย จากนั้น นำมาประมวลโดยใช้แนวคิด กรอบแนวคิดในการวิจัย ทฤษฎี ตามที่กำหนดร่วมกันมาสรุปเป็นความคิดรวบยอดในประเด็นนั้น ๆ บนฐานของการบูรณาการร่วมกัน เพื่อสังเคราะห์แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่านต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาอัตลักษณ์และวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่านในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ชุมชนบ่อสวก ตำบลบ่อสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เป็นเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อสวก ในเขตพื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้นแบบวิถีชีวิตเรียบง่าย ชวนให้สัมผัสเสน่ห์ธรรมชาติ แหล่งเตาเผาโบราณ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการดำรงชีพพื้นบ้าน ตำบลบ่อสวก มีหมู่บ้านทางปกครอง 13 หมู่บ้าน แต่เดิมเป็นที่อาศัยของชาวลัวะ เล่ากันว่า ในหมู่บ้านมีบ่อเกลือศักดิ์สิทธิ์เรียกกันว่า บ่อสวก แปลว่า เกลือ แล้วเพี้ยนเรียกกันว่า บ่อสวก ปัจจุบันยังปรากฏหลักฐานบ่อเกลืออยู่ที่กลางทุ่งนาจำนวน 2 บ่อ คือบ่อเกลือเหนือและบ่อเกลือใต้ โดยนักโบราณคดีสันนิษฐานว่า ที่นี่เคยเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาขนาดใหญ่ของเมืองน่านในสมัยโบราณ ในแต่ละหมู่บ้านล้วนมีวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีควรค่าแก่การอนุรักษ์และเผยแพร่ เช่น แหล่งเตาเผาโบราณบ้านบ่อสวก หีบอ้อยโบราณบ้านปากา พระธาตุฉิมพลี วัดม่วงเจริญราษฎร์ พระธาตุทันใจดอยภูสะจิด ผ้าทอลายบ่อสวก เครื่องจักสาน สมุนไพร และผลิตผลทางการเกษตร เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ล้วนเป็นทุนทางวัฒนธรรม อันเป็นรากฐานทรัพยากรทางเศรษฐกิจและก่อร่างวิถีชีวิตเรียบง่าย แล้วชุมชนนำมาบริหารจัดการให้เกิดเป็นรายได้จากการ



ท่องเที่ยวจนสามารถคว่ำรางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยวของโลกดังกล่าว อีกทั้งบ่อสวกยังเป็นชุมชนต้นแบบที่ อพท. พัฒนามาเกือบ 10 ปี มีจุดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ คือ วัฒนธรรม วิถีชีวิต แล้วพัฒนาให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เช่น กิจกรรมการทำเครื่องปั้นดินเผา งานจักสานไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร อีกทั้งยังเป็นแหล่งโบราณคดีเตาเผาโบราณ มีภูมิปัญญาการทอผ้าที่ได้ต่อยอดไปสู่ แบรินด์ น่านเนื้อเจ้า สำหรับการประกวด Best Tourism Villages by UNWTO เน้นส่งเสริมบทบาทการท่องเที่ยวเพื่อคุ้มครองหมู่บ้านในชนบทไปพร้อมกับการรักษาความหลากหลายทางทัศนียภาพ ธรรมชาติ และวัฒนธรรม นอกจากนั้นอัตลักษณ์และความพร้อมของชุมชนบ่อสวกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดน่าน คือ คุณสมบัติของชุมชนบ่อสวก จังหวัดน่าน ที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตน การรับรู้ วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ แบบแผนพฤติกรรม และลักษณะความเป็นอยู่ของคนในชุมชน พิจารณาจากการแสดงออกผ่านทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ซึ่งเรียกสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นอัตลักษณ์ชุมชน ส่วนการแสดงออกผ่านสัญลักษณ์บางอย่างที่มีความหมายเป็นที่เข้าใจร่วมกันและการแสดงออกทางพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ตำนาน เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ และปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นส่วนที่เรียกว่า อัตลักษณ์ทางสังคม หรืออัตลักษณ์ที่คนในสังคมมีส่วนร่วม ดังนั้น อัตลักษณ์จึงเป็นการแสดงออกถึงความเหมือนและความแตกต่างของความเป็นกลุ่มคน ผ่านการสร้างภาพลักษณ์หรืออัตลักษณ์ชุมชนนั่นเอง ทั้งนี้ จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) พบว่าอัตลักษณ์ชุมชนบ่อสวก จังหวัดน่าน มีรายละเอียดดังนี้

อัตลักษณ์ด้านอาหาร ส่วนใหญ่ในพื้นที่จะรับประทานอาหารตามฤดูกาล ได้แก่ แกงแค ไก่ ใส่อั่วสมุนไพร หมูหมักเมี่ยง (ใบชาอัสสัม) ยำผักเหือด (มีให้รับประทานช่วงเดือนมีนาคม ใน 1 ปี จะมี 1 ครั้ง) แกงผักหวาน ไก่ทอดมะเขว่น เมี่ยงคำ แกงหน่อไม้ (ช่วงฤดูฝน) แกงเห็ดดิน (ช่วงฤดูฝน) หมูหมักเมี่ยง เป็นต้น

อัตลักษณ์ด้านผลิตภัณฑ์ ได้แก่ จักสาน ผ้าปัก/ผ้าทอ เครื่องปั้นดินเผา (หม้อ ไห กาน้ำชา แก้ว แจกัน) น้ำอ้อย เป็นต้น

อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมประเพณี ได้แก่ ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อ จัดทุกปี ประเพณีกินสลาก/ตานก๋วยสลากหรือถวายสลากภัต โดยทุกบ้านจะเตรียมสลากภัตไปทำบุญที่วัดเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผ่านสิ่งที่เรียกว่า ก๋วยสลาก จะทำกันในเดือนเมษายน ประเพณีสงกรานต์ จะมีการสรงน้ำพระ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ แลพประเพณีในพิธี



ศพของบ่อสวกจะมีเหื่อนตาน ภายในเหื่อนตานจะมีข้าวของเครื่องใช้ทุกอย่างเหมือนในบ้านจริงๆ เพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย นอกจากนั้นยังมี เตาเผาโบราณ สำหรับทำเครื่องปั้นดินเผา ทอผ้าบ้าน ตาเหลืองเป็นผ้าฝ้ายทอมือ กลุ่มเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ ประเภทตาแหลว ตะกร้า แข่งขนม เป็นต้น

อัตลักษณ์ด้านเครื่องแต่งกาย อัตลักษณ์ของชุมชน ได้แก่ ชุดผ้าฝ้ายทอมือลายโบราณ เช่น ลายตีนจก ชิ้นม่าน ชิ้นป่อง ผ้าไหม ผ้าฝ้ายผสมไหม (มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมด้วยตนเอง)

จากข้อมูลดังกล่าวพบว่า ชุมชนบ่อสวก จังหวัดน่าน มีความเข้าใจในระบบการพัฒนาแบบ BCG ว่าสามารถเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ภายในชุมชนได้ แต่ทั้งนี้ชุมชนต้องดึงศักยภาพของตนเอง สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ นอกจากนั้นชุมชนยังมีความพร้อมในการทำการท่องเที่ยว แต่อาจขาดมาตรฐานในการกำกับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวในบ่อสวกที่เน้นเรื่องสุขภาพ การมีมาตรฐานกำกับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เช่น การอบสมุนไพร การนวดประคบด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน แช่เท้าด้วยสมุนไพร และฮูมยา คือการสูมยาด้วยสมุนไพร ที่ช่วยให้ผ่อนคลาย ลดอาการคัดจมูกและภูมิแพ้ เป็นต้น การนำวัตถุดิบท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เมื่อต้องการแปรรูปวัตถุดิบไปสู่การสร้างมูลค่าเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงสถานที่ ๆ ทำกิจกรรมก็มีส่วนสำคัญต้องมีการรับรองมาตรฐานด้านความสะอาด ความสะอาดกสบายตามหลักสากล มีการสร้างตราสินค้าทางการตลาด สร้างรายได้ให้กับชุมชนและมีการหมุนเวียนเศรษฐกิจภายในชุมชน ไม่ให้เกิดการใช้ของเหลือในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ ขยะจากสมุนไพร เช่น ตะไคร้ ใบมะกูด ชาวบ้านจะจัดการเศษสมุนไพรที่เหลือโดยการนำไปโรยรอบ ๆ ต้นไม้เพื่อเป็นปุ๋ย ส่วนเศษอาหารจากในฐานเกี่ยวกับอาหาร มีการทำถังขยะเปียกเพื่อนำเศษอาหารไปทำปุ๋ย ในทุกกิจกรรมชาวบ้านจะลดการใช้พลาสติกและกล่องบรรจุอาหารที่เป็นโฟม ซึ่งถือว่าเป็นการดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจแบบ BCG อย่างแท้จริง

2. แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีการดำเนินการตามแนวคิดนี้มาบ้างแล้วและสามารถต่อยอดแนวคิดนี้ให้กับชุมชนได้อย่างเหมาะสม แม้ว่าการท่องเที่ยวในบ่อสวกเน้นเรื่องสุขภาพ แต่แบ่งฐานกิจกรรมเป็นทางเลือกของนักท่องเที่ยว ได้แก่ เรื่องสุขภาพ อาหาร และการเดินป่า ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างๆ ดังนั้นสิ่งที่บ่อสวกมีคือความพร้อมแต่ยังคงต้องพัฒนาเพื่อยกระดับการบริการและพัฒนามูลค่า ซึ่งมูลค่าไม่ใช่แค่ผลิตภัณฑ์ แต่รวมไปถึงด้านการพัฒนาการบริการจากคนสู่คน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคตที่เพิ่มมากขึ้น



แต่อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่จำเป็นต้องพัฒนาแบบก้าวกระโดด การพัฒนาควรจะพัฒนาตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่ถูกต้องคือชาวบ้านต้องรักษาความเป็นอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี ให้คงไว้แต่ใช้กลไกในการเพิ่มศักยภาพในด้านการพัฒนาคุณภาพให้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้นอย่างแน่นอน

ดังนั้นแนวทางที่ต้อง ประกอบด้วย 1) การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการตามความจำเป็น ในปัจจุบันโดยสามารถรองรับความต้องการ และหรือความจำเป็นที่จะเกิดแก่ชนรุ่นหลังๆ ด้วย 2) การกำหนดมาตรการรักษามรดกทางทรัพยากรที่จะตกกับชนรุ่นหลังโดยอย่างน้อยให้ได้มากพอๆ กับที่ชนรุ่นปัจจุบันได้รับมา 3) การพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทาง เศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่นและใน ระดับโลกโดยเพื่อชนรุ่นหลังและเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น อย่างแท้จริง และ 4) การทำให้คุณภาพของชีวิตมนุษย์ดีขึ้นภายในระบบนิเวศวิทยาที่สามารถจะรองรับการดำเนิน ชีวิตได้ต่อไปในลักษณะเศรษฐกิจแบบยั่งยืน (Sustainable Economy) คงต้องเป็นเศรษฐกิจที่ อารงรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ให้ได้ โดยเศรษฐกิจแบบนี้จะยังคงสามารถพัฒนา ควบคู่ไปกับการรักษาแหล่งทรัพยากรได้ต่อไปด้วยการปรับตัวและโดยอาศัยการยกระดับความรู้ ปรับปรุงองค์กร ตลอดจนปรับปรุงประสิทธิภาพทางเทคนิคและเชี่ยวชาญของชุมชนด้วย

นอกจากนั้นผลการวิจัยยังพบว่า ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงมิติทางด้าน เศรษฐกิจ เช่นการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง การควบคุมมาตรฐานการ ครองชีพขั้นพื้นฐาน มีการจัดการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงมิติทางด้านสังคม เช่นการรักษา มรดกทาง ทรัพยากรที่จะตกกับชนรุ่นหลัง มีการจัดการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงมิติทางด้านนิเวศและ สิ่งแวดล้อม เช่นการปกป้องดูแลรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาคุณภาพชีวิต จากกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานจะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านบ่อสวก สามารถ เชื่อมโยงอัตลักษณ์ของชุมชนกับการพัฒนาแบบ BCG ร่วมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวเป็นชาวไทย ส่วนชาวต่างชาติจะมีเพียงเล็กน้อย เมื่อมี นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน ชุมชนจะจัดเตรียมอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนให้กับ นักท่องเที่ยว เช่น แกงแค ไก่ทอดมะแขว่น เมี่ยงคำ หมูหมักเมี่ยง โดยราคาของการท่องเที่ยวใน ชุมชนจะยังไม่รวมค่าอาหาร กระบวนการจองจะเป็นการแจกจ่ายค่าอาหารกับค่าท่องเที่ยวใน ชุมชน โดยนักท่องเที่ยวจะสามารถเลือกซื้อแพ็คเกจที่ตนสนใจเข้ามาโดยผ่านช่องทางติดต่อที่ ชุมชน ส่วนใหญ่ติดต่อมาทางโทรศัพท์และทางเพจ Facebook ของกลุ่มโดยใช้ชื่อว่า บ่อสวกเฮอร์บ



ตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (โฮงฮักสุขภาพ) ณ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพร (บ่อสวกเฮิร์บ) มีทั้งหมด 3 ฐานกิจกรรม โดยทั้ง 3 ฐานกิจกรรมจะบรรจุอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวแบบ One Day Trip โดยอาจจะทำกิจกรรมตามฐานที่เลือกหรือจะจัดสรรเวลาให้ทำได้ทั้ง 3 ฐานใน 1 วัน ดังนี้

1) ฐานที่ 1 ฐานแปลงนาตารวย เป็นแปลงปลูกตะไคร้หอม เพื่อนำมาแปรรูปเป็นน้ำมันสกัดตะไคร้หอม เพื่อใช้ไถ่

2) ฐานที่ 2 สวนเมี่ยงยายไหว เป็นการเดินชมป่าเมี่ยง และธรรมชาติ มีกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเก็บใบชามาทำเองได้ มีเมี่ยงให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรส

3) ฐานที่ 3 ฐานโฮงฮักสุขภาพ ในฐานจะมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้แช่เท้าด้วยสมุนไพรและสมุนไพร คือ การสุ่มยาด้วยสมุนไพร ที่ช่วยให้ผ่อนคลาย ลดอาการคัดจมูกและภูมิแพ้

แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน หากจะคำนึงถึงมิติทั้ง 3 ด้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้น ชุมชนจะต้องใช้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่คือสมุนไพรหลายสายพันธุ์ที่สามารถสร้างมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจ นอกเหนือจากที่นำมาสุ่มยาสมุนไพรแล้ว อาจนำมาต่อยอดแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ด้านของฝากและของที่ระลึกที่สามารถนำไปทำและใช้ได้เองด้วย สิ่งนี้จะทำให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในชุมชน รวมถึงการนำวัตถุดิบที่เหลือใช้อาจเป็นด้านอาหารที่ผลิตจากสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ไม่ให้เกิดขยะหรือของเสียอีกทั้งแปรรูปให้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบอื่น เช่นการหมักทำปุ๋ยชีวภาพหรืออาหารสัตว์ นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงการทดแทนตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรให้เกิดการหมุนเวียนทดแทนกันได้ การเก็บข้อมูลความรู้จากฐานสู่ชุมชนเพื่อประโยชน์ต่ออนุชนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง จึงจะเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของทุกคนในชุมชนดีขึ้นอย่างแท้จริงตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนต่อไป

5. อภิปรายผลการวิจัย

พบว่า ชุมชนบ่อสวก จังหวัดน่าน มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG อัตลักษณ์ของชุมชนสะท้อนผ่านวิถีชีวิตวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพัฒน์กานต์ จันทนา (2555) กล่าวว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นภายในวัฒนธรรมและมีการ



เปลี่ยนแปลงตามบริบททางสังคม ทั้งนี้ ในส่วนของอัตลักษณ์ด้านอาหารของชุมชนบ่อสวกสะท้อนถึงความเชื่อมโยงกับธรรมชาติและฤดูกาล เช่น แกงแคไก่ ใส่อั่วสมุนไพร และยาผักเหือด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจ BCG ในด้านการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น งานจักสาน ผ้าทอ และเครื่องปั้นดินเผา แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้ รวมถึง วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อ และประเพณีกินสลาก สะท้อนถึงความเชื่อและค่านิยมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชัยรัตน์ พลมุข (2567) กล่าวว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน และมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้สึเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน อย่างไรก็ตาม การศึกษาพบว่า ชุมชนยังมีความท้าทายในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG โดยเฉพาะในด้านมาตรฐานการผลิตและการบริการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วงศ์พัฒนา ศรีประเสริฐ (2557) พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีการยกระดับมาตรฐานการให้บริการและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ ในด้านความพร้อมของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG พบว่า ชุมชนมีความเข้าใจในหลักการพื้นฐานและมีการนำไปประยุกต์ใช้ในบางส่วน เช่น การจัดการขยะอินทรีย์และการลดการใช้พลาสติก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่เป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของโมเดลเศรษฐกิจ BCG อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวคิด BCG ยังต้องการการสนับสนุนและการพัฒนาในหลายด้าน โดยเฉพาะการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การพัฒนามาตรฐานการบริการ และการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคการท่องเที่ยวกับภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมหมาย ปานทอง, ญาณกร ไท้ประยูร, โกมล ปราชญ์กัตัญญู, และ เสรี วงษ์มณฑา (2564) เสนอว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างภาคส่วนต่างๆ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ในชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในด้านการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ รุ่งรัตน์ หัตถกรรม, ราเมศร์ พรหมชาติ, นรินทร์ เจตธำรง, วีรากร รัตกุล, และ กนกเกล้า แก้วกล้า (2560) เสนอว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนที่ยั่งยืนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนทุกรุ่นในชุมชน ทั้งนี้ ในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ชุมชนบ่อสวกมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่เน้นประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว



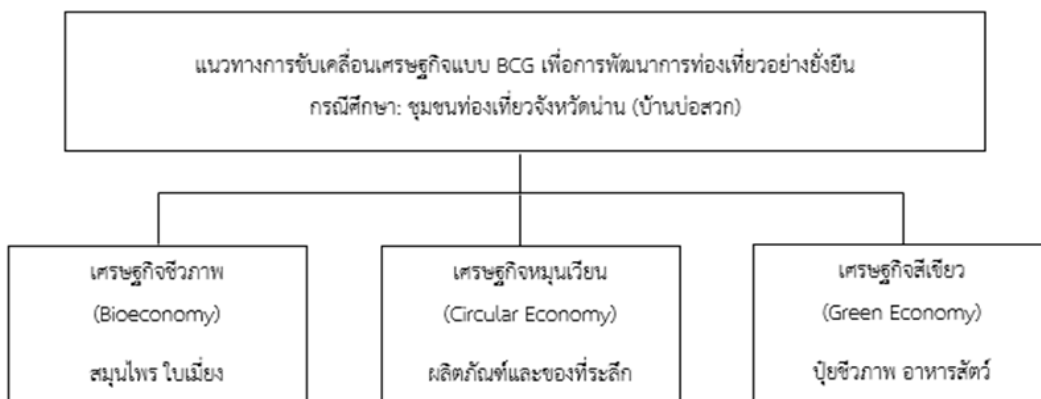
อย่างไรก็ตาม การพัฒนาในด้านนี้จำเป็นต้องมีการยกระดับมาตรฐานการให้บริการและการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว ในการนี้ ชุมชนบ่อสวก จังหวัดน่าน จึงมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างภาคส่วนต่างๆ การพัฒนามาตรฐานการให้บริการ และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกรุ่นถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ชุมชนบ้านบ่อสวกมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว รวมถึง มีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง แต่แนวคิดเศรษฐกิจแบบ BCG ยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชน ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด BCG แก่ชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติศักดิ์ ร่วมพัฒนา, ฉัตรเกษม ดาศรี, อภิชาติ แสงอัมพร, มัญญา จำปาเทศ, ศศิณีภา เต็มทอง, และ จิรวรรณ สัจจรดี (2566) เสนอว่าการสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนแนวคิด BCG ในระดับท้องถิ่น ในส่วนของการผสมผสานอัตลักษณ์ชุมชนกับแนวคิด BCG พบว่า ชุมชนบ้านบ่อสวกสามารถเชื่อมโยงอัตลักษณ์ของตนเองเข้ากับแนวคิด BCG ได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะในด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและวัฒนธรรม การผสมผสานนี้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการปรับตัวและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ เตชิต เฉยพ่วง และ พัดชา อุทิศวรรณกุล (2565) เสนอว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องอาศัยการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมสมัยใหม่ ในส่วนของความท้าทายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า แม้ว่าชุมชนจะมีความพยายามในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรท้องถิ่น เช่น การแปรรูปเมี่ยงและสมุนไพร แต่ยังพบอุปสรรคในด้านคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและองค์ความรู้เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลวรรณ กิตติอุดมรัตน์, พรรณวดี กิตติอุดมรัตน์, เฉลิมพร วรพันธ์กิจ, เอกพล วงศ์เสรี, และ วนิดา หาญเจริญ (2567) เสนอว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างชุมชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐในการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ ในส่วนของการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรท้องถิ่น พบว่า ชุมชนบ้านบ่อสวกมีศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรท้องถิ่น โดยเฉพาะสมุนไพรและเมี่ยง อย่างไรก็ตาม ยังมีโอกาสในการพัฒนาและต่อยอด



ผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติม สอดคล้องกับแนวคิดของ ภัณฑุณา ดิษฐ์แก้ว และ กฤษดา เขียววิวัฒนสุข (2565) เสนอว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรท้องถิ่นเป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ในส่วนของการบูรณาการแนวคิด BCG กับการท่องเที่ยวชุมชน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านบ่อสวกสามารถบูรณาการแนวคิด BCG เข้ากับการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การสร้างเศรษฐกิจหมุนเวียน อย่างไรก็ตาม ยังมีโอกาสในการพัฒนาและขยายผลแนวคิดนี้ให้ครอบคลุมทุกมิติของการท่องเที่ยวชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประไพ กรายแก้ว, เสน่ห์ บุญกำเนิด, และ ภมรรัตน์ สุธรรม. (2564) เสนอว่าการบูรณาการแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนต้องคำนึงถึง ความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการรักษาอัตลักษณ์ชุมชน โดยการศึกษาชี้ให้เห็นถึงศักยภาพและความท้าทายของชุมชนบ้านบ่อสวกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แม้จะมีความพร้อมในหลายด้าน แต่ยังมีประเด็นที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะในด้านการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด BCG การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และการบูรณาการแนวคิด BCG กับการท่องเที่ยวชุมชนอย่างครอบคลุม การศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสนับสนุนจากภาครัฐและสถาบันการศึกษาในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

6. องค์ความรู้จากการวิจัย



ภาพที่ 1. แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา: ชุมชนท่องเที่ยวจังหวัดน่าน (บ้านบ่อสวก)



จากภาพที่ 1 พบว่า ในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนบ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชุมชนบ่อสวก ซึ่งได้รับการยอมรับในระดับสากลด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ชุมชนบ่อสวกมีศักยภาพสูงในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวทาง BCG โดยอาศัยฐานทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ เช่น อัตลักษณ์ชุมชน ความหลากหลายของสมุนไพรพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติและวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งนี้ ชุมชนได้พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น การฮูมยาสมุนไพร การแช่เท้าด้วยสมุนไพร และการนำเสนออาหารพื้นถิ่นเพื่อสุขภาพ ทั้งนี้ การวิเคราะห์แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG ในชุมชนบ่อสวกพบว่า มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาใน 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) คือ ชุมชนสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรชีวภาพท้องถิ่น โดยเฉพาะสมุนไพรและผลิตภัณฑ์จากเมี่ยงผ่านการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรม เช่น การพัฒนายาสีฟันและน้ำยาบ้วนปากจากใบเมี่ยง หรือการแปรรูปน้ำหมักเมี่ยงเป็นผลิตภัณฑ์อาหารเสริมสุขภาพ 2) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) คือ ชุมชนมีโอกาสในการพัฒนาระบบการจัดการวัสดุเหลือใช้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเกษตร เช่น การนำเศษสมุนไพรมาทำปุ๋ยอินทรีย์ หรือการแปรรูปเศษอาหารเป็นอาหารสัตว์ซึ่งจะช่วยลดปริมาณขยะและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุเหลือใช้ และ 3) เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ่อสวกมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ในการนี้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบ BCG ในชุมชนบ่อสวกรยังมีความท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพสูง การสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาตามแนวทาง BCG และการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นในอนาคตต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรท้องถิ่นและการพัฒนามาตรฐานการบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยการกำหนดมาตรฐานด้านความสะอาดและความปลอดภัยสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น การฮูมยาสมุนไพร การแช่เท้า



ด้วยสมุนไพร และการจัดอบรมพัฒนาทักษะบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้และความเชี่ยวชาญ ในการให้บริการด้านสุขภาพ

1.2 ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม โดยการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา การทอผ้าลายโบราณ และการสนับสนุนการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่ เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในชุมชน

1.3 ควรมีการพัฒนากระบวนการจัดการขยะและวัสดุเหลือใช้แบบครบวงจร โดยการ ส่งเสริมการนำวัสดุเหลือใช้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเกษตรมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มี มูลค่า เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์จากเศษสมุนไพร และการรณรงค์การลดใช้พลาสติกแบบใช้ ครั้งเดียวในกิจกรรมการท่องเที่ยว

1.4 ควรมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดย การจัดอบรมให้ความรู้ด้านการตลาดดิจิทัลและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการส่งเสริมการ ท่องเที่ยว และการสนับสนุนการพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการให้แก่คนในชุมชน และ กำหนดแนวทางการพัฒนาที่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการกำหนด ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

1.5 ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ โดยการส่งเสริม ความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชนในการ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการสนับสนุนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์ รวมถึงการเป็นต้นแบบให้กับกับชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆด้วย

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 การวิจัยพัฒนาและการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยว เชิงสุขภาพ โดยการจัดตั้งคณะทำงานร่วมระหว่างชุมชนและสถาบันการศึกษาเพื่อวิจัยและ พัฒนาผลิตภัณฑ์จากใบเมี่ยงแก่ เช่น พัฒนาสูตรยาสีฟันและน้ำยาบ้วนปากจากใบเมี่ยงที่มี ส่วนผสมของพลูออไรด์ โดยร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญด้านทันตกรรม รวมถึง ศึกษาวิธีการยืดอายุ ผลิตภัณฑ์เยลลี่กัมมี่จากน้ำหมักเมี่ยงโดยใช้วิถีธรรมชาติ การใช้สารสกัดจากสมุนไพรที่มี คุณสมบัติในการถอนอมอาหาร รวมถึงการยกระดับมาตรฐานการบริการด้านสุขภาพ โดยการ



จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ให้บริการด้านสุขภาพในชุมชนเกี่ยวกับมาตรฐานความสะอาดและความปลอดภัย จากนั้น พัฒนาคู่มือการให้บริการชุมชนและช่วยเหลือด้วยสมุนไพรที่ระบุขั้นตอน

2.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และลงมือทำ เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา การทอผ้าลายโบราณ รวมถึง การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในชุมชน โดยใช้เทคโนโลยี AR (Augmented Reality) เพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้

2.3 การจัดการขยะและวัสดุเหลือใช้ โดยการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะและวัสดุเหลือใช้ในชุมชน โดยสาธิตการทำปุ๋ยอินทรีย์จากเศษสมุนไพรและเศษอาหาร จากนั้น รณรงค์การใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การใช้ใบตองแทนกล่องโฟม

2.4 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชน โดยการจัดอบรมทักษะด้านการตลาดดิจิทัลและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้แก่เยาวชนและผู้ประกอบการในชุมชน จากนั้น สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์รวมถึงการเป็นต้นแบบให้กับชุมชนท่องเที่ยวอื่น

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม เกี่ยวกับ การพัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมจากทรัพยากรท้องถิ่นอื่นๆ โดยเฉพาะการต่อยอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้ง รวมถึง การศึกษาการพัฒนากระบวนการจัดการขยะและวัสดุเหลือใช้มากขึ้นในด้านอื่นแบบครบวงจร อีกทั้งการศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน ด้านต่างประเทศให้มากขึ้นเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามแนวทาง BCG สืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กมลวรรณ กิตติอุดมรัตน์, พรณวดี กิตติอุดมรัตน์, เฉลิมพร วรพันธ์กิจ, เอกพล วงศ์เสรี, และ วนิดา หาญเจริญ. (2567). การพัฒนาการสื่อสารทางการตลาดชุมชนสร้างสรรค์แบบครบวงจร เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านลิพอนใต้ อำเภอดงหลวง จังหวัดสุโขทัย. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 14(2), 690-708.



- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). *แผนกลยุทธ์เพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวสีขาว ภายใต้โมเดลเศรษฐกิจ BCG (พ.ศ. 2566 – 2570)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กัญธนา ดิษฐ์แก้ว, และ กฤษดา เขียววัฒนสุข. (2565). ตัวแบบธุรกิจบนพื้นฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าเพื่อสร้าง มูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและผลตอบแทนทางสังคมในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตาก ในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*, 24(2), 157-170.
- กิตติศักดิ์ ร่วมพัฒนา, ฉัตรเกษม ดาศรี, อภิชาติ แสงอัมพร, มัญญนา จำปาเทศ, ศศิณีภา เต็มทอง, และ จิรวรรณ สัจจรดี. (2566). รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานคิด Model เศรษฐกิจ BCG สู่ความยั่งยืน ตำบลโคกยาง อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 25(2), 111-126.
- ชัยรัตน์ พลมุข (2567). ล้านช้างรำลึก: เรื่องสั้นและนวนิยายของนักเขียนอีสาน ร่วมสมัยในฐานะอนุวรรณกรรมกับประวัติศาสตร์ผัสสารมณ. *วารสารไทยศึกษา*, 20(1), 1–34.
- เตชิต เฉยพ่วง, และ พัดชา อุทิสวรรณกุล. (2565). มรดกภูมิปัญญาของการย้อมสีด้วยค่าแสดงในวัฒนธรรมไทลื้อสู่การพัฒนาสินค้าแฟชั่นและไลฟ์สไตล์ กรณีศึกษา ศูนย์ผ้าทอไทลื้อบ้านดอนมูล อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์*. 9(1), 160-178.
- ประไพ กรายแก้ว, เสน่ห์ บุญกำเนิด, และ ภาณุรัตน์ สุธรรม. (2564). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*, 8(9), 211-226.
- พัฒนกันต์ จันทนา. (2555). พิธีแต่งงานล้านนา: ภาพสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม. *วารสารการวิจัยกาสะลองคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 6(2), 135-145.
- รุ่งรัตน์ หัตถกรรม, ราเมศร์ พรหมชาติ, นรินทร์ เจตธำรง, วีรากร รัตกุล, และ กนกเกล้า แก้วกล้า. (2560). การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวม ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารสหวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 1(1), 99-108.



วงศ์พัฒนา ศรีประเสริฐ. (2557). กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 8(2), 195-216.

ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (2565). เมื่อโลกต้องการโมเดลเศรษฐกิจใหม่ ไทยจึงมี 'BCG' (Bio-Circular-Green Economy) เป็นวาระแห่งชาติปี 2564. สืบค้นจาก <https://www.sdgmove.com/2021/04/14/bcg-economy-model-trend-th-national-agenda-2021/>

สมหมาย ปานทอง, ญาณกร ไท้ประยูร, โกมล ปราษฎ์กัตัญญ, และ เสรี วงษ์มณฑา. (2564). แนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยว อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 26(2), 1-12.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2563). BCG Economy Model คืออะไร. สืบค้นจาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/what-is-bcg-economy-model/

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2566). BCG TOURISM เทรนด์การท่องเที่ยวแห่งยุค ตอบโจทย์โมเดลเศรษฐกิจ BCG. สืบค้นจาก <https://bcg.in.th/data-center/articles/bcg-tourism-travel-trends/>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567) สำนักรวฐานประชากรสถิติผู้สูงอายุ. สืบค้นจาก <https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/interactive>

Impact of Travel Behavior on Travel Motivation and Perceived Risk: Exploring COVID-19 Risk Factors in the Post-Pandemic Era *

Yu-Lun Hsu

Bachelors' Program of Sports and Health Promotion, Fo Guang University,
Taiwan (R.O.C.)

Email: ylhsu@gm.fgu.edu.tw

Abstract

This study explores the impact of COVID-19 on travel motivation, perceived risk, and travel behavior in the post-pandemic era. The pandemic has significantly reshaped global travel, influencing individuals' travel motivations, destination choices, and behavior. This research examines how COVID-19 risk perception has altered travelers' decisions, including their use of online travel agencies and information-seeking behaviors. Using a quantitative survey and statistical analysis, the findings reveal that risk perception plays a key role in shaping travel choices, emphasizing the importance of health and safety.

The study offers valuable insights for the tourism industry in adapting to evolving traveler preferences in the wake of global health crises.

Keywords: travel behavior; tourism industry; travel motivation; risk perception

* ได้รับบทความ: 16 ตุลาคม 2567; แก้ไขบทความ: 3 ธันวาคม 2567; ตอบรับตีพิมพ์: 20 ธันวาคม 2567

Received: November 16, 2024; Revised: December 3, 2024; Accepted: December 20, 2024



1. Introduction

COVID-19 is a respiratory infectious disease caused by a coronavirus known as Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2 (SARS-CoV-2). This virus was first identified in Wuhan, Hubei Province, China, at the end of 2019, and subsequently spread rapidly worldwide, becoming a global pandemic. The symptoms of COVID-19 range from mild cold-like symptoms to severe respiratory distress, particularly posing severe health risks, and potentially leading to death, for the elderly and individuals with underlying health conditions. To prevent the spread of the virus, countries around the world have implemented a series of preventive measures, including social distancing, mask-wearing, quarantine, and lockdowns.

The outbreak of the COVID-19 pandemic has had extensive and profound impacts on individuals, not only in terms of health but also encompassing social, economic, and psychological dimensions. Research published in *The Lancet* indicates that the global COVID-19 pandemic has affected people's lifestyles, economic activities, and mental health (Silvestri, 2020). This crisis has led to significant changes in people's lives, challenging healthcare systems, altering work and social interactions, and reshaping daily routines (Manchia et al., 2022).

The outbreak of the COVID-19 pandemic has also had a profound impact on the global tourism market, significantly altering travel behaviors and the operations of tourism businesses. A study published in *Tourism Management Perspectives* pointed out that the global tourism industry faced unprecedented setbacks during the pandemic, and its recovery will require a multifaceted approach (Sigala, 2020). Early in the pandemic, countries implemented travel restrictions, lockdown measures, and quarantine requirements to curb the virus's spread, leading to a sharp decline in both international and domestic tourism activities. Airlines canceled flights, and hotels and travel agencies faced numerous challenges with cancellations and refunds, resulting in a steep decline in tourism



revenue. Additionally, the pandemic has shifted people's travel attitudes and behaviors. Concerned about the risk of infection, travelers tend to cancel or delay their travel plans, with a growing preference for self-driving tours, suburban vacations, or short-distance trips. This shift has had varying effects on traditional tourist destinations and transportation hubs (Gössling, Scott, & Hall, 2020).

COVID-19 has forced people to consider additional factors when planning travel. During the pandemic, many travelers' motivations and preferences changed, primarily influenced by health and safety concerns, as well as the practicality of travel. Travelers are now more cautious in evaluating risks, often avoiding high-risk areas. With fears of contracting the virus during travel, health and safety have become primary factors driving travel motivation. Regions with better pandemic control or those closer in distance are preferred to minimize travel risks. Tourists are also more inclined to select destinations with open spaces and natural environments, and to opt for less crowded modes of travel, such as self-driving tours, camping, or suburban vacations. Travel motivations vary among tourists, but the knowledge, joy, and satisfaction derived from travel continue to inspire persistence in engaging in travel activities, contributing to mental and physical relaxation (Chiu & Chen, 2022). Understanding these motivations, particularly under the heavy impact of the COVID-19 pandemic over the past two years, is essential for analyzing evolving travel behavior.

Theories on risk perception related to COVID-19 primarily focus on individuals' perception and response to pandemic-related risks. Among these, the Health Belief Model (HBM) and Protection Motivation Theory (PMT) are commonly cited frameworks. PMT suggests that when individuals perceive a threat, their protective motivation compels them to take actions to mitigate that threat (Rogers, 1975). In the context of COVID-19, PMT can explain how travelers assess the risk of infection and how these assessments drive them to adopt preventive behaviors. The perceived threat of COVID-19 infection has altered travelers' motivations,



making health and safety top concerns. As a result, travelers are more likely to choose low-risk destinations, adopt cautious travel methods, and seek reassurance during their trips.

Travel motivations, COVID-19 risk perception, and destination selection collectively shape travel patterns during the pandemic. Understanding travel motivations helps reveal the underlying reasons why people choose to travel. The pandemic has altered people's values and life priorities, thus influencing their travel motivations. Additionally, safety and health considerations have become integral to travel decisions, forming a core research focus. Risk perception, particularly regarding health risks, has a direct influence on individuals' decisions to travel and their destination choices. Areas with perceived severe outbreaks are typically avoided, further highlighting the role of risk perception in shaping travel behaviors (Gössling, Scott, & Hall, 2020).

Recent research underscores the profound impact of the COVID-19 pandemic on the global tourism industry, urging tourism operators and governments to rethink the future of travel (Gössling, Scott, & Hall, 2020). This highlights the importance of understanding changes in travel behavior and the need for research on travel motivations, risk perception, and destination selection. This study aims to explore how COVID-19 risk perception influences individuals' travel motivations and destination choices. Given the unprecedented challenges faced by the tourism industry during this global health crisis, understanding travelers' risk perceptions and their impact on travel behavior is crucial. This research will employ a quantitative survey and statistical analysis to examine how COVID-19 risk perceptions, changes in travel motivations, and destination preferences influence travel behavior during the pandemic.



2. Research Objectives

1. How does COVID-19 risk perception affect travel motivations? This question aims to explore how individuals' perceived risk of contracting COVID-19 influences their decisions to travel and the factors that drive their travel behavior.

2. How does COVID-19 risk perception impact destination selection? This question investigates how travelers' risk perception influences their choice of destinations, focusing on health and safety concerns during the pandemic.

3. What is the moderating role of COVID-19 risk perception in the relationship between travel motivation and destination selection? This question examines how different levels of risk perception affect the influence of travel motivation on destination choice, particularly in high-risk contexts.

4. What actionable insights can be provided for the tourism industry? This question explores strategies that tourism operators can adopt to address changing traveler preferences in response to health and safety concerns.

3. Methods

Previous research has shown that travel motivation significantly impacts destination selection. It has been found that travel motivation determines travelers' interest in different destinations, thereby influencing their final choice (Gartner, 1993). It has been emphasized that travel motivations are reflected in the activities and experiences that travelers seek (Dann, 1977). Further analysis of the relationship between travel motivation and attitude demonstrated how different motivations can form specific attitudes and affect travelers' decision-making processes (Gnoth, 1997). These studies collectively highlight the importance of travel motivation and its profound impact on destination selection. Therefore, this study proposes the first hypothesis:

H1: Travel motivation has a significant impact on destination selection.



Researching risk perception, travel motivation, and destination selection during the pandemic holds significant importance. Firstly, the pandemic has altered people's perception of travel risks, with many travelers becoming more concerned about health and safety issues, actively seeking reliable information and preventive measures. This change in risk perception has also led to shifts in travel motivations: people may prefer destinations that involve close proximity and outdoor activities to reduce the risk of infection. In terms of destination selection, travelers are more willing to choose places with good sanitation facilities and controllable risks, and they will flexibly adjust their itineraries based on the latest pandemic information and related policies. Therefore, this study proposes the second and third hypotheses:

H2 : COVID-19 risk perception has a significant impact on travel motivation.

H3 : COVID-19 risk perception has a significant impact on destination selection.

However, when travelers perceive a high risk of COVID-19 infection, they may become more cautious about travel activities, thereby changing their travel motivations and destination preferences. In high-risk situations, travelers may tend to choose destinations with lower risks and stricter pandemic management. For travelers who prioritize sanitation facilities, destinations with comprehensive medical and sanitation facilities might be more attractive, even taking precedence over other travel motivations. COVID-19 risk perception might influence the prioritization of travel motivations, making the desire for relaxation and mental rejuvenation more prominent. Consequently, travelers might opt for more remote, outdoor-focused destinations to avoid crowds and reduce contact risks. Therefore, this study proposes the fourth hypothesis:

H4: COVID-19 risk perception moderates the relationship between travel motivation and destination selection.



This study explores the impacts among COVID-19 risk perception, travel motivation, and destination selection, using COVID-19 risk perception as a moderating variable between travel motivation and destination selection. The research framework is illustrated in Figure 1.

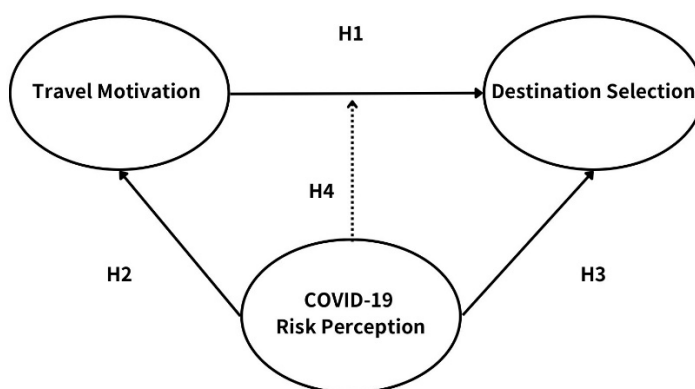


Figure 1. The research framework

This study adopted the "online convenience sampling" method to conduct the survey. A total of 400 questionnaires were distributed, and 368 were classified as valid, achieving a valid response rate of 92%. The questionnaire was divided into four parts: respondents' basic information, travel motivation scale, COVID-19 risk perception scale, and destination selection scale. Reliability tests were conducted using Cronbach's α coefficient to evaluate the internal consistency of the scales. The Cronbach's α for the travel motivation scale was 0.828, for the COVID-19 risk perception scale was 0.835, and for the destination selection scale was 0.826, indicating good internal consistency among the items in the scales.

Before conducting factor analysis, the study performed the KMO test and Bartlett's test of sphericity to assess the suitability of the data for factor analysis. The KMO value for the travel motivation scale was 0.876 with a significant



sphericity test; the KMO value for the COVID-19 risk perception scale was 0.803 with a significant sphericity test; and the KMO value for the destination selection scale was 0.868 with a significant sphericity test. These values indicate sufficient common variance among the variables for factor extraction, and the results of Bartlett's test further confirmed the appropriateness of factor analysis.

After extracting factors, the cumulative total variance explained for each dimension was 65.23% for the travel motivation scale, 74.59% for the COVID-19 risk perception scale, and 66.12% for the destination selection scale. These results provided a solid foundation for subsequent analyses. The results of the reliability and validity analysis of each scale are summarized in Table 1.

Table 1. Reliability and validity analysis

Scale	KMO	Bartlett's test	Cumulative explanatory variance	Cronbach's α
Travel motivation	0.876	Chi-sq =1032.26 (Sig=0.000<0.05)	65.23%	0.828
COVID-19 Risk perception	0.803	Chi-sq =455.092 (Sig=0.000<0.05)	74.59%	0.835
Destination selection	0.868	Chi-sq =804.325 (Sig=0.000<0.05)	66.12%	0.826

4. Results

In this study, we conducted a regression analysis to explore the impact of travel motivation on destination selection. The analysis results showed that the β value was 0.660, indicating that when travel motivation increases, the positive impact on destination selection also increases. The overall regression model was significant ($F=282.705$, $p\text{-value}=0.000$), with an adjusted R^2 of 0.634, indicating that the model



explained 63.4% of the variance in the dependent variable (destination selection). This suggests that travel motivation plays a crucial role in destination selection. Based on these results, we can confirm that hypothesis H1: "Travel motivation has a significant impact on destination selection" is supported (see Table 2).

In the regression analysis of the impact of COVID-19 risk perception on travel motivation, the regression coefficient (Beta value) was 0.515, with a t-value of 11.504 ($p\text{-value} < 0.001$), indicating that COVID-19 risk perception has a significant positive impact on travel motivation. As COVID-19 risk perception increases, people's travel motivation correspondingly strengthens.

The model's F-value was 132.336 ($p\text{-value} < 0.001$), indicating significance. The adjusted R-squared value was 0.264, showing that the model explains 26.4% of the variance in travel motivation. Although this value suggests that other factors may also influence travel motivation, COVID-19 risk perception has been confirmed as an important factor. Therefore, we can confirm that hypothesis H2: "COVID-19 risk perception has a significant impact on travel motivation" is supported (Table 3).

In the context of the pandemic, high awareness of health risks may instead stimulate people's desire to travel, potentially stemming from a pursuit of freedom, emotional release, or escape from daily life. This desire reflects a psychological and emotional need, where, in the face of the pressure and uncertainty of a global health crisis, people seek to restore a sense of control and obtain psychological relief through travel. The study found a significant positive relationship between COVID-19 risk perception and travel motivation, which is closely related to the phenomenon of "revenge travel" observed after the pandemic's restrictions eased. Revenge travel describes the behavior of people actively engaging in travel activities after the lockdown and travel restrictions are lifted. This behavior is not only a rebound from prolonged restrictions but also a psychological and emotional release. The increase in travel activity may be an



attempt by people to compensate for experiences and freedoms lost during the pandemic.

Table 2. Regression analysis of Travel motivation and Destination selection

Dependent variable	Destination selection			
	Unstandardized coefficient		Standardized coefficient	t-value
Independent variables	β -value	Standard error	Beta	
Travel motivation	0.746	0.044	0.660	16.814***

Adjusted $R^2 = .634$ $F = 282.705^{***}$

Note: *** $p < 0.001$

Table 3. Regression analysis of COVID-19 Risk perception and Travel motivation

Dependent variable	Travel motivation			
	Unstandardized coefficient		Standardized coefficient	t-value
Independent variables	β -value	Standard error	Beta	
COVID-19 Risk perception	0.414	0.036	0.515	11.504***

Adjusted $R^2 = 0.264$ $F = 132.336^{***}$

Note: *** $p < 0.001$

In the study, we explored the impact of COVID-19 risk perception on destination selection. The regression analysis results showed that COVID-19 risk perception has a significant positive impact on destination selection. Specifically, the regression coefficient (Beta value) was 0.588, indicating that as the perception of COVID-19 risk increases, people are more likely to consider this risk factor when choosing a travel destination. Additionally, the t-value was 13.912, with a corresponding p-value of less than 0.001, strongly suggesting that the impact of COVID-19 risk perception on destination selection is statistically significant. This



emphasizes the significant influence of travelers' health and safety awareness on their behavior choices during the current global health crisis. The model's F-value was 193.545, indicating that the overall model fits the data very well and has high explanatory power. The adjusted R-squared value was 0.344, indicating that the model explains 34.4% of the variance in destination selection. Therefore, we can confirm that hypothesis H3: "COVID-19 risk perception has a significant impact on destination selection" is supported (Table 4). These results not only provide empirical support for understanding how COVID-19 affects travel decisions but also offer important insights for market strategies in the tourism industry and the development of health and safety measures at destinations.

Table 4. Regression analysis of COVID-19 Risk perception and Destination selection

Dependent variable	Destination selection			
	Unstandardized coefficient		Standardized coefficient	t-value
Independent variables	β -value	Standard error	Beta	
COVID-19 Risk perception	0.534	0.38	0.588	13.912***
Adjusted $R^2=0.344$ $F = 193.545^{***}$				

Note: ***p < 0.001



Table 5. Moderation of COVID-19 Risk Perception on Travel Motivation and Destination Selection

Dependent variable	Destination selection				
Independent variables	Standardized coefficient Beta	t-value	p-value	F-value	Adjusted R ²
Travel motivation	0.477	11.323	.000	282.705***	0.434
COVID-19 risk perception	0.325	7.706	.000	197.314***	0.517
Interaction term (Travel motivation * COVID-19 risk perception)	-0.100	-2.727	.007	136.343***	0.525

Note: ***p < 0.001

In this study, we conducted hierarchical regression analysis to explore the moderating effect of COVID-19 risk perception between travel motivation and destination selection. The analysis results showed that the Beta value for the moderating interaction term was -0.100, indicating that risk perception somewhat weakens the impact of travel motivation on destination selection. Specifically, when risk perception is high, the positive impact of travel motivation on destination selection is significantly reduced. The t-value for this moderating effect was -2.727, with a p-value of 0.007, indicating that the moderating effect of risk perception is statistically significant. The overall model fit was good, with an F-value of 136.343 (p-value < 0.001), demonstrating the overall significance of the model. The adjusted R-squared value was also 0.525, indicating that the model explains 52.5% of the variance in destination selection. This further confirms the moderating role of COVID-19 risk perception between travel motivation and destination selection and highlights the importance of high-risk perception in



reducing the influence of travel motivation on destination selection. Therefore, we can confirm that hypothesis H4: "COVID-19 risk perception moderates the relationship between travel motivation and destination selection" is supported (Table 5). These findings have practical implications for tourism operators in strategy formulation during the pandemic, especially in attracting consumers who are more sensitive to health and safety.

5. Discussion

The discussion in this study revolves around the impact of COVID-19 on travel behavior, motivation, and perceived risk. The study empirically supports how these factors interrelate, especially in a global health crisis. Specifically, COVID-19 has fundamentally reshaped people's travel motivations, emphasizing health and safety. This shift has made travelers more cautious, prioritizing low-risk destinations and outdoor activities that minimize exposure to the virus. The findings confirm that risk perception plays a significant role in influencing travel decisions. The regression analysis showed that as perceived risk increases, so does travel motivation, albeit in a different direction than traditional motivations. For instance, the concept of "revenge travel," where people travel more intensely after restrictions ease, highlights the psychological need to regain control and seek emotional relief. These insights underline the tourism industry's need to adapt, particularly by emphasizing health protocols and promoting destinations that can address these new traveler concerns. The moderating effect of risk perception was also evident, weakening the direct impact of travel motivation on destination selection. High-risk perception encourages travelers to opt for destinations with more robust safety measures, even if those destinations might not align with their original preferences.



6. New Knowledge

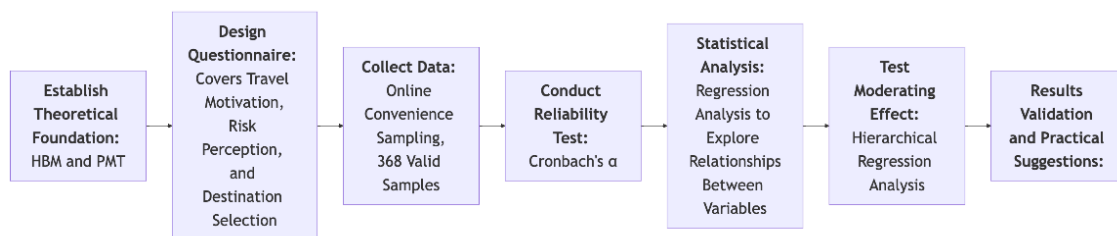


Figure 2. Research Framework and Methodological Process

This study is demonstrated through the use of quantitative surveys and statistical analyses. Specifically, the researchers applied foundational theories such as the ****Health Belief Model (HBM)**** and the ****Protection Motivation Theory (PMT)**** from health behavior studies to explain how COVID-19 risk perception influences travel motivations and behaviors. The study utilized a revised questionnaire to collect data and employed reliability tests (e.g., Cronbach's α) and regression analysis to validate hypotheses, ensuring the data's reliability and the results' effectiveness. Statistical methods like hierarchical regression analysis were used to explore the role of risk perception as a moderating variable, further examining the relationship between travel motivation and destination selection. By applying these quantitative tools and theoretical frameworks, the researchers systematically gained insights into travelers' behavioral patterns and motivations, providing specific recommendations for addressing the impacts of the pandemic. This application of research knowledge highlights how statistical techniques and theoretical models are employed to answer specific research questions, advancing academic and practical understanding.



7. Suggestion

From the government's perspective, strengthening travel suggestions should focus on public health and restoring travelers' confidence. One of the key strategies is enhancing health and safety measures by implementing stringent health protocols in tourist areas, including regular sanitation, health checks, and vaccination requirements. These actions aim to address travelers' perceived risks and make destinations safer and more attractive. Additionally, governments can promote low-risk destinations, particularly domestically, by identifying and marketing areas with low infection rates. Incentives for local tourism, such as subsidies or discounted travel packages, can also help reduce the risk perception linked to international travel and foster safer tourism experiences.

Another crucial approach is to ensure flexible travel policies. Governments should mandate that tourism operators provide flexible cancellation and refund policies to encourage tourists to make travel plans without fearing financial loss due to sudden pandemic-related changes. Public awareness campaigns are equally important; these campaigns can educate the public about safety protocols, risk reduction strategies, and the positive aspects of traveling during the post-pandemic period, ultimately reducing perceived risks and restoring public confidence in travel.

References

- Chiu, J. C., Chen, C. A. (2022). The Relationship among Tourists' Travel Motivation, Perceived Risk and Travel Intention in the Post-Epidemic Era-A Case of Tainan Historic Sites. *Information and Management Science*, 15(2), 26-45.
<https://www.airitilibrary.com/Article/Detail?DocID=20720971-N202302030007-00002>
- Dann, G. M. S. (1997). Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4(4), 184-194. doi: 10.1016/0160-7383(77)90037-8



- Gartner, W. C. (1993). Image formation process. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 2(2-3), 191-216. doi: 10.1300/J073v02n02_12.
- Gnoth, J. (1997). Tourism motivation and expectation formation. *Annals of Tourism Research*, 24(2), 283-304. doi.org/10.1016/S0160-7383(97)80002-3
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C.M. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 1-20. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758708>
- Manchia, M., Gathier, A. W., Yapici-Eser, H., Schmidt, M. V., Quervain, D., Amelsvoort, T., ... Vinkers, C. H. (2022). The impact of the prolonged COVID-19 pandemic on stress resilience and mental health: A critical review across waves. *European Neuropsychopharmacology*, 55, 22-83. doi: 10.1016/j.euroneuro.2021.10.864.
- Rogers, R. W. (1975). A protection motivation theory of fear appeals and attitude change. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 91(1), 93-114. <http://doi.org/10.1080/00223980.1975.9915803>
- Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of Business Research*, 117, 312-321. <http://doi.org/10.1016/j.busres.2020.06.015>
- Silvestri, M. (2020). COVID-19: too little, too late?, *Lancet*, 395(10226), 755. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30522-5.

วัฒนธรรมการทำงานหนัก: ความเป็นมา ผลกระทบ และความท้าทาย
ในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร *

Hustle Culture: Origins, Impacts, and Challenges of
Changing Organizational Culture

ธารทิพย์ พจน์สุภาพ¹, ธรรมรัตน์ จังศิริวัฒนา², อาจารย์ย์ ประจวบเหมาะ³ และ ทศพร มะหะหมัด⁴

Thantip Pojsupap¹, Thamarat Jangsiriwattana², Arjaree Prachuabmoh³,

and Tosaporn Mahamud⁴

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต¹

สถาบันพัฒนาบุคลากรการบิน มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต²

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม³

วิทยาลัยผู้ประกอบการสร้างสรรค์นานาชาติรัตนโกสินทร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์⁴

Faculty of Business Administration, Kasembundit University¹

Aviation Personnel Development Institute, Kasem Bundit University²

Faculty of Management Science, Chandrakasem Rajabhat University³

Rattanakosin International College of Creative Entrepreneurship

Rajamangala University of Technology Rattanakosin⁴

Corresponding Author, Email: thantip.poj@kbu.ac.th

บทคัดย่อ

ประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรยังคงเป็นหัวข้อที่น่าสนใจในการศึกษาแม้ว่าบริบททางสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมการทำงานนั้นถือเป็นรากฐานสำคัญขององค์กร สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของบุคลากร สภาพแวดล้อมในการทำงาน ตลอดจนประสิทธิภาพและ

* ได้รับความเห็นชอบ: 7 ตุลาคม 2567; แก้ไขบทความ: 18 พฤศจิกายน 2567; ตีพิมพ์: 22 พฤศจิกายน 2567



ประสิทธิผลของกำลังแรงงาน บทความนี้มุ่งนำเสนอแง่มุมที่น่าสนใจของวัฒนธรรมการทำงานหนัก ผ่านการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร บทความวิจัย และบทความวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ข้อสรุปของการศึกษาแสดงถึงมุมมองที่หลากหลายครอบคลุมหัวข้อต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) นิยามและความเป็นมาของวัฒนธรรมการทำงานหนัก 2) ผลกระทบของวัฒนธรรมการทำงานหนักต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต และ 3) ความท้าทายในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรในปัจจุบันต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวโดยเน้นที่การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ยั่งยืนและสมดุล ซึ่งจะช่วยให้ประสิทธิภาพการทำงานและความเป็นอยู่ที่ดีของพนักงาน แนวทางนี้สอดคล้องกับหลักการของวัฒนธรรมต่อต้านการทำงาน

คำสำคัญ: ความท้าทาย; วัฒนธรรมการทำงานหนัก; วัฒนธรรมองค์กร

Abstract

Organizational culture issues continue to be an interesting topic of research despite changing societal situations. Work culture forms a critical foundation for organizations, reflecting employee behavior, work environment, and workforce efficiency and effectiveness. This article examines key aspects of hustle culture through a comprehensive literature review of domestic and international documents, research articles, and academic publications.

The following subjects are covered by the study's conclusions, which represent a variety of perspectives: 1) the definition and origins of hustle culture; 2) its impact on physical and mental health; and 3) the challenges associated with transforming organizational culture. Today's organizations must learn to adapt by focusing on creating a sustainable and balanced work environment that enhances employee productivity and well-being. This approach aligns with the principles of an anti-hustle culture.

Keywords: challenge; hustle culture; organizational culture



1. บทนำ

ในโลกวงจรแห่งการทำงาน มนุษย์เรายังให้ความสำคัญกับแนวคิดการทุ่มเทให้กับงานอย่างเต็มที่ การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินค่าตอบแทนที่มากขึ้น ตำแหน่งหน้าที่ที่ใหญ่ขึ้น หรือได้เลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า คุณค่าและความสำเร็จของคนมักถูกวัดด้วยผลงาน จึงเป็นที่มาของแนวคิดวัฒนธรรมการทำงานหนัก หรือความคลั่งไคล้ในการทำงาน (Hustle Culture) ผู้คนเชื่อว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต คือการบรรลุเป้าหมายในอาชีพการงาน ด้วยการทำงานหนักอย่างไม่ลดละและต่อเนื่อง โอกาสความก้าวหน้าของตนเองขึ้นอยู่กับการทำงานอย่างหนักและการเสียสละความเป็นส่วนตัว คนขยันขันแข็งต้องเสียสละแม้ว่าภาระงานของพวกเขาจะส่งผลให้การใช้ชีวิตส่วนตัวลดน้อยลง Carnegie (2023) สนับสนุนว่า การทำงานมากเกินไป อาจส่งผลเสียต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของพนักงาน และอาจทำให้องค์กรสูญเสียความน่าดึงดูดใจได้ในที่สุด Maslach & Leiter (2016) ระบุว่า วัฒนธรรมการทำงานหนัก อาจทำให้ความพึงพอใจในงานลดลง เมื่อพนักงานถูกกดดันจนถึงขีดจำกัดภาระงานอย่างต่อเนื่อง อาจส่งผลให้มีอัตราการลาออกสูงขึ้น เนื่องจากพนักงานต้องการสภาพแวดล้อมในการทำงานที่สมดุลและเติมเต็มคุณภาพชีวิตส่วน ตัวมากขึ้น

หลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ผู้คนจำนวนมากหันมาให้ความสนใจกับการจัดลำดับความสำคัญใหม่ โดยทบทวนว่าพวกเขาต้องการอะไรจากการทำงานและการใช้ชีวิต บางคนอาจตัดสินใจลาออกจากสถานที่ทำงานที่เป็นพิษ (Toxic Workplace) หลีกเลี้ยงงานประจำ และเน้นการจัดสรรเวลาให้กับชีวิตส่วนตัวและงานอดิเรกมากขึ้น สอดคล้องกับรายงานการศึกษาโดย Deloitte และ Workplace Intelligence ในกลุ่มพนักงานและผู้บริหาร 2,100 คน พบว่า ผู้บริหารระดับสูงร้อยละ 70 กำลังพิจารณาอย่างจริงจังที่จะลาออกจากงานเดิมเพื่อไปทำงานที่สนับสนุนการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของพวกเขาได้ดีกว่าเดิม ทั้งพนักงานและผู้บริหารต่างพยายามให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ที่ดีของตนเองและคิดว่า งานคือสาเหตุแห่งความเหนื่อยล้า ความเครียด และความรู้สึกกดดัน ในขณะที่พนักงานและผู้บริหารมากกว่าร้อยละ 50 ประสบปัญหาความเหนื่อยล้าและปัญหาสุขภาพจิต (Ruggeri & Miller, 2023) อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมการทำงานหนักและความคลั่งไคล้ในการทำงาน อาจไม่เอื้อให้มีเวลาพักผ่อน เวลาส่วนตัวในการใช้ชีวิตกับครอบครัว การยกย่องการทำงานนานขึ้นและหนักขึ้นเพื่อแสวงหาความสำเร็จได้นำไปสู่ปัญหาที่พนักงานรู้สึกเหนื่อยล้า ขาดความผูกพัน ภาวะหมดไฟ และลดประสิทธิภาพการทำงาน



ในบทความนี้ผู้เขียนแบ่งเนื้อหาการนำเสนอแง่มุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทำงานหนัก โดยอาศัยการทบทวนวรรณกรรม บทความวิจัย บทความเชิงวิชาการ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสะท้อนข้อมูลในหลากหลายแง่มุม ผู้เขียนให้ความสำคัญกับการพิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูลทั้งนี้เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับงานเขียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาที่อ้างอิงในรูปแบบเว็บไซต์ ซึ่งมีความสะดวกและทันสมัย ผู้เขียนจะพิจารณาหน่วยงานเจ้าของเนื้อหาและความเป็นปัจจุบันของการปรับปรุงเนื้อหาเป็นสำคัญ การนำเสนอในบทความนี้จะประกอบด้วย นิยามและความเป็นมาของวัฒนธรรมการทำงานหนัก ผลกระทบวัฒนธรรมการทำงานหนักต่อสุขภาพกายและจิตใจ และความท้าทายในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร

2. นิยามและความเป็นมาของวัฒนธรรมการทำงานหนัก

คำว่า Hustle ในพจนานุกรมฉบับออกซฟอร์ดนิยามถึงกิจกรรมวุ่นวายของผู้คนจำนวนมากในสถานที่หนึ่ง (Oxford University Press, 2024) จากการสืบค้นข้อมูลมักพบการใช้คำว่า Hustle Culture เชิงทับศัพท์ในภาษาอังกฤษทั้งวรรณกรรมภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ซึ่งมีคำเรียกอื่นที่ใช้ให้ความหมายใกล้เคียงกัน เช่น “วัฒนธรรมการทำงานแบบเร่งรีบ” “วัฒนธรรมการทำงานหนัก” “วัฒนธรรมคลั่งงาน” ในเอเชียกระแสวัฒนธรรมการทำงานหนักเกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในประเทศจีนและญี่ปุ่น ซึ่งมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ในประเทศจีน วัฒนธรรมการทำงานหนักนั้นจะถูกเรียกว่า “996” หมายถึงการทำงานตั้งแต่ 9.00 น. ถึง 21.00 น. ต่อเนื่อง 6 วันต่อสัปดาห์ ซึ่งถูกกล่าวถึงกลุ่มพนักงานด้านเทคโนโลยีชาวจีนที่ทำงานหนักในซิลิคอนวัลเลย์ แจ็ค หม่า ผู้ก่อตั้ง Alibaba สนับสนุนว่า วัฒนธรรมการทำงานที่เข้มข้นเช่นนี้มีความจำเป็นมันเป็นแรงผลักดันหลักในการทำงานและความสำเร็จของ Alibaba ขึ้นอยู่กับการที่พนักงานปฏิบัติตามตารางงาน 996 (Qiqing & Zhong, 2019)

ในประเทศญี่ปุ่น ได้หัวน และเกาหลิโต้ จะใช้คำเรียกสภาวะการทำงานหนักมากแบบหามรุ่งหามค่ำติดต่อกันเป็นเวลานานจนเสียชีวิตว่า “Karoshi” ซึ่งสะท้อนมาจากความพลาญและความกดดันในเชิงปรัชญาบูชิโดของชนชาติญี่ปุ่นซึ่งได้รับมาจากค่านิยมทางศีลธรรมของซามูไร โดยมักเน้นการผสมผสานระหว่างความสุขภาพ ความกดดัน ความเชี่ยวชาญในศิลปะการต่อสู้ และเกียรติยศจนตาย (สมาคมโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2563)



ในมุมมองรากฐานจากแนวคิดทุนนิยม (Capitalism) วัฒนธรรมการทำงานอย่างหนักเป็นผลผลิตของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ส่งเสริมการทำงานอย่างหนักเพื่อความสำเร็จส่วนตัวและการบริโภค ซึ่งอาจถูกตีความได้ว่าเป็นการผลักดันให้เกิดการผลิตและการบริโภคมมากขึ้นในสังคมทุนนิยม ในแง่มุมนี้จะสอดคล้องกับความเชื่อในความฝันแบบอเมริกันชน (American Dream) กล่าวคือ แนวคิดวัฒนธรรมการทำงานอย่างหนักมีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ความฝันแบบอเมริกัน ที่ว่าหากทำงานหนักเพียงพอ ก็จะประสบความสำเร็จได้ ผู้คนเชื่อว่าสามารถประสบความสำเร็จทางวัตถุได้ หากพวกเขาพยายามดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งนั้น อุดมการณ์ทั้งสองอย่างนี้ส่งเสริมให้คนทำงานอย่างทุ่มเทเพื่อให้ได้มาซึ่งความมั่งคั่งและความสุข Jirles (2020) กล่าวสนับสนุนว่า วัฒนธรรมการทำงานหนักอาจแฝงไปกับการทำงานที่หมกมุ่นอยู่กับเป้าหมายของตนเองและทำให้สำเร็จลุล่วง ชาวอเมริกันมักพยายามทำตัวให้ยุ่งอยู่เสมอ และบ่อยครั้งในการแสวงหาความสำเร็จ พวกเขาต้องเสียสละตัวเอง การหมกมุ่นอยู่กับผลงานอย่างต่อเนื่องจนอาจทำให้สมดุลในชีวิตเสียไป ในท้ายที่สุดพวกเขาจะไม่มีเวลาที่จะดูแลความสัมพันธ์ สุขภาพจิต หรือสุขภาพกาย

จากคำถามที่ว่า จริงหรือไม่ที่การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในยุคดิจิทัลเป็นตัวเร่งให้กระแสวัฒนธรรมแห่งการทำงานหนักเติบโตมากขึ้น ผู้เขียนเชื่อว่า การพัฒนาเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลมีส่วนส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการทำงานหนัก กล่าวคือ ในยุคอุตสาหกรรม 4.0 การใช้เทคโนโลยีในอุตสาหกรรมมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาเทคโนโลยีที่เรียกว่าปัญญาประดิษฐ์ เป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาธุรกิจ ซึ่งช่วยให้มนุษย์สามารถจัดการชีวิตประจำวันได้อย่างรวดเร็วตลอด 24 ชั่วโมง ในการทำงานไม่ได้จำกัดอยู่แค่การพึ่งพางานที่เจ้าของธุรกิจเสนออีกต่อไป ผู้คนจำนวนมากกล้าที่จะประกอบอาชีพอิสระ และแสวงหาโอกาสทางธุรกิจเพิ่มขึ้น กล่าวคือ เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้คนทำงานได้มากขึ้นในเวลาที้น้อยลง ส่งเสริมประสิทธิภาพและผลผลิต ช่องทางออนไลน์ช่วยเปิดโอกาสใหม่ ๆ ในการสร้างธุรกิจและหารายได้ เทคโนโลยียังจะช่วยให้เกิดการทำงานในระยะไกลและยืดหยุ่นเวลาทำให้จัดการชีวิตและงานได้ดีขึ้นด้วย

ยิ่งไปกว่านั้นโซเชียลมีเดียมีบทบาทสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ของการทำงานหนัก ความสำเร็จส่วนบุคคล และไลฟ์สไตล์ของคนที่มีความก้าวหน้าในอาชีพ เช่น ในภาพยนตร์เรื่อง The Social Network ที่บอกเล่าเรื่องราวของนักศึกษาจากฮาร์วาร์ดชื่อ Mark Zuckerberg ผู้ก่อตั้ง Facebook ซึ่งต้องทำงานหนักทั้งวันทั้งคืนเพื่อสร้างบริษัทที่ประสบความสำเร็จใน



ระดับโลก ภาพของการทำงานอย่างไม่หยุดหย่อนและการแข่งขันในวงการเทคโนโลยีสะท้อนถึงวัฒนธรรมการทำงานหนักอย่างชัดเจน ภาพยนตร์เรื่อง The Wolf of Wall Street เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่เน้นเรื่องของความทะเยอทะยานและการทำงานอย่างเข้มข้นเพื่อความร่ำรวยโดยตัวละครเอกของเรื่องคือคนที่ทำงานหนักและไม่หยุดยั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินทองและความสำเร็จทางสังคม แม้ว่าจะเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ตาม

ดังนั้นผู้เขียนจึงสรุปว่า วัฒนธรรมการทำงานหนักเป็นแนวคิดที่เน้นการทำงานอย่างไม่หยุดพักเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จทางด้านอาชีพ การเงิน หรือความก้าวหน้าในชีวิต ในมุมมองการเป็นผู้ประกอบการหรือผู้ที่มีความทะเยอทะยานสูง เชื่อว่าการทำงานหนักเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จ

3. ผลกระทบของวัฒนธรรมการทำงานหนักต่อสุขภาพกาย

นักวิชาการได้วิพากษ์วิจารณ์ วัฒนธรรมการทำงานหนักในแง่ของผลกระทบทางลบต่อสุขภาพจิตและร่างกาย การทำงานอย่างต่อเนื่องโดยไม่หยุดพักอาจนำไปสู่ภาวะหมดไฟ ความเครียดเรื้อรัง และนักวิจัยบางส่วนได้สะท้อนผลศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบความไม่สมดุลระหว่างการทำงานกับชีวิตส่วนตัว จากการทบทวนวรรณกรรม พบงานวิจัยที่สนับสนุนว่า วัฒนธรรมการทำงานหนักในแง่ของผลกระทบทางลบต่อสุขภาพกายดังนี้

Rahmawan et al. (2023) ได้ทำการสำรวจผลกระทบของปริมาณงานและความเหนื่อยล้าต่อประสิทธิภาพการทำงานของคนงาน ในโครงการทางด่วนเข้าท่าเรือใหม่มาคัสซาร์ (Makassar new port toll access road project) ประเทศอินโดนีเซีย สะท้อนว่าความเหนื่อยล้าเป็นผลรวมของความเสื่อมถอยของสมรรถภาพทางจิตใจและร่างกายซึ่งส่งผลให้ขวัญกำลังใจลดลงและส่งผลให้ประสิทธิภาพในการทำงานของคนงานลดลง ผลการศึกษา พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างภาระงานทางกายภาพ ภาระงานทางจิตใจ และความเหนื่อยล้าจากการทำงานส่งผลต่อผลผลิตงาน โดยภาระงานทางกายส่งผลโดยตรงต่อผลผลิตงานผ่านความเหนื่อยล้าจากงาน ภาระงานทางจิตใจส่งผลโดยตรงต่อผลผลิตงานผ่านความเหนื่อยล้าจากงาน และภาระงานทางกายส่งผลทางอ้อมต่อผลผลิตงานผ่านความเหนื่อยล้าจากงาน ภาระงานทางจิตใจส่งผลทางอ้อมต่อผลผลิตงานผ่านความเหนื่อยล้าจากงาน Sari, Aidha, & Susilawati (2024) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาระงานและความเหนื่อยล้าจากการทำงานของบุคลากรสาธารณสุขในหมู่เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งประกอบด้วยแพทย์ พยาบาลผดุงครรภ์ นักวิเคราะห์



นักโภชนาการ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผลลัพธ์แสดงให้เห็นว่าปริมาณงานหนักมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความเหนื่อยล้าในการทำงานสูง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการปริมาณงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อลดความเสี่ยงของภาวะหมดไฟในหมู่เจ้าหน้าที่สาธารณสุข สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ Ghanbary, Haghshanas, Habibi, & Abedi (2019) ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างภาระงานทางจิตใจและความเหนื่อยล้าจากการทำงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของบริษัทผู้ให้บริการการสื่อสารในเตหะราน ประเทศอิหร่าน โดยเมื่อภาระงานทางจิตใจเพิ่มขึ้น ความเหนื่อยล้าจากการทำงานก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ปัญหาการนอนหลับ เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่พบได้อย่างแพร่หลายในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทการทำงาน ด้วยเพราะการนอนหลับไม่เพียงพอส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล คุณภาพการนอนหลับซึ่งบ่งชี้จากความรู้สึกมีพลังและพักผ่อนเพียงพอ ได้รับผลกระทบจากปัจจัยต่าง ๆ มากมาย เช่น วิถีชีวิตของบุคคล ความผันผวนทางธุรกิจ ชีวิตทางสังคม ปัญหาสุขภาพและความเจ็บป่วย อีกทั้งคุณภาพการนอนหลับยังได้รับอิทธิพลจากระดับความเครียดในแต่ละวันที่บุคคลต้องเผชิญจากสภาพแวดล้อมการทำงาน ได้แก่ ชั่วโมงทำงานที่ยาวนาน ความเครียดจากการทำงาน และการทำงานเป็นกะ มีงานวิจัยในอดีตที่พยายามทวนสอบความสัมพันธ์ดังกล่าว Lyons, Strazdins & Doan (2022) ได้ทำการสำรวจพบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมากระหว่างความเข้มข้นในการทำงานและคุณภาพการนอนหลับ โดยคุณภาพการนอนหลับของบุคคลนั้นจะแย่ลงเมื่อความเข้มข้นในการทำงานเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ Hwang & Lee (2019) ที่ได้สะท้อนผลกระทบของความเครียดจากงานภาวะซึมเศร้าและความเหนื่อยล้าต่อคุณภาพการนอนหลับของพนักงานดูแลผู้ป่วยในสถานพยาบาลระยะยาว พบว่าความเครียดจากงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยเป็นตัวกีดกันที่สำคัญที่สุดในบรรดาความเครียดจากงานของพนักงานดูแลผู้ป่วย โดยพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในคุณภาพการนอนหลับตามสถานะสุขภาพที่รับรู้ด้วยตนเองของพนักงานดูแลผู้ป่วย คุณภาพการนอนหลับของพนักงานดูแลผู้ป่วยมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความเครียดจากงานภาวะซึมเศร้า และความเหนื่อยล้า

นอกจากการศึกษาวิจัยโรคที่เกี่ยวข้องกับความเครียดและปัญหาสุขภาพจากการทำงานหนักแล้ว ยังพบความสัมพันธ์ระหว่างชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานกับปัญหาโรคเกี่ยวกับระบบหัวใจและการเผาผลาญอาหาร สอดคล้องกับรายงานขององค์การอนามัยโลก และองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ที่สำรวจพบความเสี่ยงที่สูงขึ้นของโรคหัวใจขาดเลือดและโรค



หลอดเลือดสมองในกลุ่มคนที่ทำงานสูงกว่าชั่วโมงมาตรฐาน (≥ 55 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) เมื่อเทียบกับคนที่ทำงานตามชั่วโมงมาตรฐาน (35–40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) ภาวะโรคที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน 72% ของการเสียชีวิตเป็นผู้ชาย ผลการศึกษายังยืนยันว่า การทำงานสูงกว่าชั่วโมงมาตรฐาน มีความเสี่ยงต่อโรคหลอดเลือดสมองเพิ่มขึ้นประมาณ 35% และมีความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตจากโรคหัวใจขาดเลือดเพิ่มขึ้น 17% เมื่อเทียบกับการทำงาน 35–40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ สอดคล้องกับ Ervasti et al. (2021) ที่ศึกษาพบว่า การทำงานเป็นเวลานานหลายชั่วโมงมีความเกี่ยวข้องกับการเพิ่มความเสี่ยงในการเสียชีวิตจากโรคหลอดเลือดหัวใจ ในการวิเคราะห์อัตราส่วนความเสี่ยง 1.68 โรคเบาหวาน ในอัตราส่วนความเสี่ยง 1.18 การบาดเจ็บ ในอัตราส่วนความเสี่ยง 1.22 และความผิดปกติของระบบกล้ามเนื้อและโครงกระดูก ในอัตราส่วนความเสี่ยง 1.15 การติดตามผลลัพธ์ด้านสุขภาพ 50 รายการใน 4 ประเทศในยุโรปชี้ให้เห็นว่าการทำงานหลายชั่วโมงมีความเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นของการเสียชีวิตจากโรคหัวใจและหลอดเลือดในระยะเริ่มต้นและการติดเชื้อที่ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลก่อนอายุ 65 ปี

นภัทร ปุตุสะ (2564) ได้ศึกษาอาการผิดปกติทางระบบกระดูกและกล้ามเนื้อที่เกิดจากงานซึ่งพบได้บ่อยในพนักงานสำนักงานที่ต้องนั่งทำงานโดยใช้คอมพิวเตอร์เป็นระยะเวลายาวนาน ผลการศึกษา พบว่าเวลาที่ใช้ในการทำงานคอมพิวเตอร์เฉลี่ย 7.25 ± 1.51 ชั่วโมงต่อวัน และใช้เวลาในการนั่งทำงานนาน 7.72 ± 2.35 ชั่วโมงต่อวัน พนักงานร้อยละ 27.2 มีความชุกของอาการผิดปกติทางระบบกระดูกและกล้ามเนื้อในระยะ 7 วันที่ผ่านมา และร้อยละ 33.3 มีอาการผิดปกติทางระบบกระดูกและกล้ามเนื้อในระยะ 12 เดือนที่ผ่านมา ส่วนของร่างกายที่มีระดับอาการปวดมาก คือ หลังส่วนล่าง ไหล่ ข้อมือ ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นและใช้เป็นแนวทางในการเฝ้าระวัง วางแผนส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคทางระบบกล้ามเนื้อและโครงกระดูกในพนักงานออฟฟิศต่อไป และนำไปใช้ปรับปรุงการยศาสตร์ในสำนักงานได้ อีกทั้งยังพบปัญหาความผิดปกติของระบบกล้ามเนื้อที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในกลุ่มพนักงานอุตสาหกรรมบริการเมืองบาฮ์ร์ดาร์ ประเทศเอธิโอเปีย พบว่าการยืนเป็นเวลานาน และการเอื้อมแขนมากเกินไป ถือเป็นปัจจัยสำคัญในอาการของโรคทางระบบกล้ามเนื้อและโครงกระดูกที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ในหมู่พนักงานครัวในอุตสาหกรรมบริการ (Abebaw et al., 2024)

ในมุมมองของผู้เขียน สนับสนุนว่าวัฒนธรรมการทำงานหนักส่งผลกระทบต่อสุขภาพกาย โดยงานวิจัยพบความสัมพันธ์ระหว่างภาระงานที่หนักกับความเหนื่อยล้าและประสิทธิภาพการทำงานที่ลดลง นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพการนอนที่แย่ลง โดยเฉพาะ



ในกลุ่มที่มีความเข้มข้นในการทำงานสูง ที่สำคัญคือการทำงานเกินชั่วโมงมาตรฐานต่อสัปดาห์ เพิ่มความเสี่ยงต่อโรคหัวใจและหลอดเลือดสมอง รวมถึงปัญหาระบบกระดูกและกล้ามเนื้อ โดยเฉพาะในกลุ่มที่ต้องทำงานในท่าทางเดิมเป็นเวลานาน

4. ผลกระทบของวัฒนธรรมการทำงานหนักต่อสุขภาพจิตใจ

ภาวะหมดไฟจากการทำงาน เป็นปัญหาทางด้านสุขภาพจิตอย่างหนึ่ง ซึ่งองค์การอนามัยโลกได้จัดอยู่ในกลุ่ม International Classification of Diseases (ICD) ในทางการแพทย์ ยังถือว่าภาวะหมดไฟจากการทำงาน เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจที่ยังไม่ถึงขั้นเจ็บป่วยทางจิตเวช นักจิตวิทยาให้นิยามภาวะหมดไฟว่า เป็นปฏิกิริยาตอบสนองทางอารมณ์เรื้อรังต่องานที่ทำ ในลักษณะอารมณ์อ่อนเพลีย หรือรู้สึกไม่มีอารมณ์ที่จะทำงาน เกิดภาวะขาดความรู้สึกรักในการทำงาน (Cynicism) ขาดแรงจูงใจในงานที่ทำ (กรมสุขภาพจิต, 2562) นักวิชาการจำนวนมาก หันมาสนใจตรวจสอบบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณงานและภาวะหมดไฟ ในหมู่ผู้ปฏิบัติงาน ตามทฤษฎีของ Maslach ระบุเกี่ยวกับลักษณะการทำงานที่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะหมดไฟ ความเสื่อมถอยของสุขภาพและประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน จากการศึกษาพบว่าปริมาณงานเป็นตัวทำนายภาวะหมดไฟ ปริมาณงานมีความเกี่ยวข้องกับ ความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ (Kangarlou, Fatemi, Paknazar, & Dehdashti, 2022; Dall'Ora, Ball, Reinius, & Griffiths, 2020)

ความเบื่อหน่ายจากการทำงานเรื้อรังนั้น มีความสัมพันธ์กับภาวะเครียดและความวิตกกังวล สอดคล้องกับ Ogawa et al. (2018) ที่ทวนสอบความสัมพันธ์ระหว่างชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานกับภาวะซึมเศร้าในกลุ่มแพทย์ประจำบ้านชั้นปีหนึ่งชาวญี่ปุ่น โดยพบว่า กลุ่มผู้ที่ทำงาน 100 ชั่วโมงต่อสัปดาห์หรือมากกว่ามีแนวโน้มสัดส่วนอาการซึมเศร้ามากกว่าผู้ทำงานน้อยกว่า 60 ชั่วโมงอย่างมีนัยสำคัญ การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกแบบหลายตัวแปรแสดงให้เห็นว่า การทำงาน 80 ถึง 99.9 ชั่วโมงต่อสัปดาห์มีความเสี่ยงสูงขึ้น 2.83 เท่า และการทำงาน 100 ชั่วโมงหรือมากกว่านั้น มีความเสี่ยงสูงขึ้น 6.96 เท่าในการเกิดอาการซึมเศร้าเมื่อเปรียบเทียบกับการทำงานน้อยกว่า 60 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ จึงเชื่อได้ว่า การทำงานเป็นเวลานานเกินไปมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการพัฒนาของอาการซึมเศร้า การจัด การเวลาทำงานของแพทย์ประจำบ้านอย่างเหมาะสมมีความสำคัญต่อการรักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิตของพวกเขา Ozkan, Ozdevecioglu, Kaya, & Özşahin Koc (2015) พบว่า อาการซึมเศร้าเพิ่มขึ้น



ตามภาระงานทางจิตใจที่เพิ่มขึ้น ภาระงานทางจิตใจมีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่ออาการโรคและความอ่อนไหวต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของผู้เชี่ยวชาญด้านบัญชี และพวกเขาสนับสนุนว่าอาการอ่อนล้า ซึมเศร้า ลังเล เบื่อหน่าย พฤติกรรมเชิงซ้ำ มองโลกในแง่ร้าย รู้สึกผิด ความผิดปกติทางการทำงานของจิตใจ และอาการทางจิตใจอื่น ๆ ที่คล้ายกัน กลายเป็นปัญหาที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในชีวิตสังคมสมัยใหม่

ผลการทวนสอบภาวะซึมเศร้ากับภาระงาน พบข้อสรุปที่ยืนยันว่า ความสุขของ ความเครียด ภาวะซึมเศร้า และการฆ่าตัวตายมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของภาระงาน Luo et al. (2024) ได้สำรวจในกลุ่มแพทย์ประจำบ้านสาขารังสีวิทยาในประเทศจีน แสดงให้เห็นว่าภาระการทำงาน และการทำงานกะกลางคืนในงานส่วนหน้ามากกว่าหนึ่งครั้ง มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอาการซึมเศร้า ซึ่งบ่งชี้ได้ว่า แพทย์ที่มีภาระงานหนักกว่าจะมีอาการซึมเศร้าในระดับที่สูงกว่า และนอกจากนี้ยังพบว่า ความยืดหยุ่นทางจิตใจช่วยลดความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างปริมาณงานและอาการซึมเศร้า Hong et al. (2022) สนับสนุนว่าการลดภาระงานและการลดความเครียดจากการทำงานจะมีประสิทธิผลต่อพนักงานในการป้องกันภาวะซึมเศร้า

ประเด็นการศึกษาเพื่อสะท้อนว่าปริมาณงานมากส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่บกพร่องหรือความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัวได้หรือไม่นั้น จากการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัวสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในผู้ชายและผู้หญิง แต่ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะประสบกับความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัวมากกว่าผู้ชาย ปรากฏการณ์ความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัวนี้ส่งผลกระทบต่อเชิงลบ ทั้งต่อตัวพนักงานเอง ครอบครัวของพนักงาน และองค์กรที่พวกเขาทำงาน ความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัวยังส่งผลต่อความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ในระดับบุคคล (Fasyni, Richard, & Sarianti, 2023)

Ogunola (2022) ได้ตรวจสอบผลกระทบของ ความเครียดจากงานต่อการปรับตัวของครอบครัว จากกลุ่มผู้ปฏิบัติงานอายุ 20–65 ปี จากหลายอุตสาหกรรมในไนจีเรีย ผลการศึกษาเผยให้เห็นว่าความเครียดจากงานแตกต่างกันไปในแต่ละสายงาน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นอีกว่าความเครียดจากงานมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการปรับตัวของครอบครัว และครอบครัวมีความคาดหวังที่แตกต่างกัน จึงเป็นได้ว่าภาระงานที่มากจนทำให้เกิดความเครียดยังส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัว (Family Integration) ซึ่งหมายรวมถึง เวลาที่สมาชิกในครอบครัวใช้เวลาร่วมกัน ความสามัคคีในครอบครัว การสร้างสมดุลระหว่างลำดับความสำคัญ



ของครอบครัวกับการสนับสนุนความต้องการของสมาชิก การสร้างสายสัมพันธ์ในครอบครัวที่แน่นแฟ้น อาจสรุปได้ว่า ความเครียดสามารถส่งผลกระทบต่อการสื่อสารในหลายด้าน เช่น ลดความชัดเจนในการสื่อสาร เพิ่มโอกาสในการเข้าใจผิดหรือตีความผิดส่ง ผลต่อการรับรู้และประมวลผลข้อมูล อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในที่ทำงาน ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานและครอบครัว

ในมุมมองของผู้เขียนเห็นพ้องว่า วัฒนธรรมการทำงานหนักไม่เพียงส่งผลกระทบต่อจิตใจของตัวบุคคล แต่ยังกระทบถึงความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ลูกค้ำ และครอบครัว ทั้งนี้การมีความยืดหยุ่นทางจิตใจในตัวผู้ปฏิบัติงาน สามารถช่วยบรรเทาผลกระทบเหล่านี้ได้ในระดับหนึ่ง แต่การจัดการภาระงานและชั่วโมงการทำงานให้เหมาะสมยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันปัญหาสุขภาพจิต

5. ความท้าทายในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร

วัฒนธรรมองค์กร คือ ระเบียบทางสังคมขององค์กร หรืออาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมในวงกว้างและคงอยู่ในองค์กร บรรทัดฐานทางวัฒนธรรมบอกว่าอะไรที่สนับสนุน ไม่สนับสนุน ยอมรับได้หรือยอมรับไม่ได้ในกลุ่ม และเมื่อสอดคล้องกับค่านิยมส่วนบุคคล แรงผลักดัน และความต้องการแล้วนั้น วัฒนธรรมจะมีพลังมากมายเพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันและส่งเสริมความสามารถในการเติบโตขององค์กร (อัครพร พิงพร, 2566) เพื่อสร้างการขับเคลื่อนในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรไปสู่แนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก (Anti-hustle culture) นั้น ผู้บริหารในฐานะผู้นำองค์กรจำเป็นต้องพิจารณาความท้าทายหลายประการ ผู้เขียนขอเสนอประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

5.1 การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและความเชื่อพื้นฐาน

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนค่านิยมและความเชื่อพื้นฐานของคน องค์กรจึงควรเริ่มทบทวนและปรับเปลี่ยนค่านิยมองค์กร โดยลดการยกย่องการทำงานหนักเกินไปและส่งเสริมคุณค่าของการพักผ่อนและการมีชีวิตร่วมกัน พนักงานและผู้บริหารที่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมการทำงานหนัก อาจต้องใช้เวลาในการปรับตัวและมีความกังวลว่าการทำงานน้อยลงจะส่งผลกระทบต่อผลผลิตหรือความก้าวหน้าในอาชีพ แนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก เน้นให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตร่วมกันและส่งเสริมให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในช่วงเวลาทำงานที่เหมาะสมแทนการทำงาน



ล่วงหน้าอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นองค์กรควรเริ่มต้นด้วยการสร้างความเข้าใจแก่พนักงานทุกระดับเกี่ยวกับแนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก ผ่านการจัดประชุม การอบรม หรือการพูดคุย เพื่อให้ทุกคนตระหนักถึงประโยชน์ของการสร้างสมดุลระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัว อีกทั้งองค์กรควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง เช่น การจำกัดชั่วโมงทำงาน โดยระบุช่วงเวลาทำงานที่ชัดเจนและให้พนักงานสามารถหยุดพักได้เมื่อจำเป็น การทำงานแบบยืดหยุ่น โดยอนุญาตให้พนักงานทำงานจากที่บ้านหรือทำงานในช่วงเวลาที่เหมาะสมกับตนเอง และการส่งเสริมวันหยุดและการพักผ่อน กระตุ้นให้พนักงานใช้สิทธิลาหยุดเมื่อจำเป็นและจัดกิจกรรมเพื่อการผ่อนคลาย

5.2 การวัดและประเมินผลการทำงาน

องค์กรจำเป็นต้องประเมินว่าผลการสร้างการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรนั้น ดำเนินไปแล้วเป็นอย่างไรโดยอาศัยการติดตามและประเมินผล เมื่อองค์กรต้องปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินผลงานโดยไม่ได้เน้นเพียงจำนวนชั่วโมงทำงาน อีกทั้งยังต้องพัฒนาตัวชี้วัดใหม่ ที่สะท้อนประสิทธิภาพและคุณภาพของงานมากกว่าปริมาณ เพื่อให้มั่นใจว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรนี้ส่งผลดีต่อทั้งองค์กรและพนักงาน อาจใช้การสำรวจความพึงพอใจของพนักงานทั้งก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร โดยเน้นสอบถามในประเด็นที่เกี่ยวกับสมดุลระหว่างงานและชีวิต ระดับความเครียด การพักผ่อน และสภาพแวดล้อมการทำงาน การติดตามและวิเคราะห์หัตถ์ตราการเกิดภาวะหมดไฟ การลาออกจากองค์กร ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนว่าการทำงานหนักเกินไปส่งผลกระทบต่อพนักงานหรือไม่ การประเมินผลคุณภาพ โดยวัดผลคุณภาพของพนักงานและองค์กรโดยรวมหลังการปรับเปลี่ยนไปสู่แนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก

5.3 การสื่อสารภายในองค์กรและสร้างการมีส่วนร่วม

ในการขับเคลื่อนการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน องค์กรต้องสื่อสารเพื่ออธิบายเหตุผลเบื้องหลังการเปลี่ยนแปลง และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการเปลี่ยนแปลงไปสู่แนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานแบบเร่งรีบให้ชัดเจน ตอบคำถามและข้อสงสัยของพนักงานเกี่ยวกับผลกระทบต่อการทำงานและความก้าวหน้าในอาชีพ จะช่วยลดความกลัวความไม่แน่นอนและความกังวลใจที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อลดความเข้าใจผิดหรือการต่อต้านจากบางส่วนของ



องค์กร นอกจากนี้องค์กรควรเปิดโอกาสให้พนักงานแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลง รับฟังข้อเสนอแนะและปรับแผนการดำเนินงานตามความเหมาะสม

5.4 การปรับโครงสร้างองค์กร

การปรับโครงสร้างองค์กรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรไปสู่แนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก เนื่องจากโครงสร้างองค์กรเป็นรากฐานที่สนับสนุนวิธีการทำงานและวัฒนธรรมขององค์กร การปรับโครงสร้างองค์กรเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะนำไปสู่สภาพแวดล้อมและระบบที่เอื้อต่อการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ต้องทำงานหนักเกินไป เช่น การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบเพื่อลดการพึ่งพาการทำงานล่วงเวลาและการเร่งรีบจากการรอการตัดสินใจจากระดับบน การสร้างทีมข้ามสายงาน เพื่อลดการทำงานซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมการทำงานและการปรับระบบการทำงานทางไกล เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานแบบผ่อนคลายและเพิ่มความยืดหยุ่นในการทำงาน

5.5 การรับมือกับผลกระทบทางการเงิน

การเปลี่ยนสู่แนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก อาจนำไปสู่การปรับการลดชั่วโมงทำงานซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อรายได้หรือผลกำไรในระยะสั้นในภาคการผลิต ดังนั้นผู้บริหารจึงควรพิจารณาแผนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงนี้ โดยมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน แนวทางที่สามารถช่วยลดผลกระทบนี้และอาจนำไปสู่ผลลัพธ์ทางการเงินที่ดีขึ้นในระยะยาว เช่น การนำเทคโนโลยีและระบบอัตโนมัติมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อชั่วโมงการทำงาน การปรับปรุงกระบวนการผลิตเพื่อลดความสูญเสีย การออกแบบตารางการทำงานที่เหมาะสม การฝึกอบรมพนักงานให้สามารถทำงานได้หลากหลายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

5.6 การรักษาพนักงานที่มีประสิทธิภาพสูง

ด้วยแนวทางวัฒนธรรมการทำงานที่ผ่านมา พนักงานบางคนที่ชอบทำงานหนักและมีประสิทธิภาพสูง อาจรู้สึกไม่พอใจกับการเปลี่ยนสู่แนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก องค์กรต้องหาวิธีจูงใจและรักษาพนักงานกลุ่มนี้ไว้ การเปลี่ยนแปลงนี้อาจนำไปสู่การทำ งานที่น้อยลง ดังนั้นผู้บริหารก็จำเป็นต้องป้องกันไม่ให้เกิดวัฒนธรรมการทำงานที่เฉื่อยชาเกินไป โดยยังคงรักษาความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพการทำงานและคุณภาพชีวิตของพนักงาน แนวทางที่องค์กรสามารถนำมาใช้ เช่น การมอบหมายงานที่ท้าทายแทนที่จะเน้นปริมาณงาน การสร้างระบบการให้รางวัลที่สมดุล โดยปรับระบบการให้รางวัลให้เน้นที่ผลลัพธ์และคุณภาพของงาน



การเสนอโอกาสในการพัฒนาและเติบโตผ่านเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพโดยไม่จำเป็นต้องทำงานหนักเกินไป แต่เน้นการพัฒนาทักษะและความเชี่ยวชาญ การให้ความสำคัญกับสุขภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความเป็นอยู่ที่ดีของพนักงาน

6. สรุป

วัฒนธรรมการทำงานหนักมักจะส่งเสริมแนวคิดที่เชื่อว่าความสำเร็จนั้นวัดได้จากระดับที่บุคคลนั้นเสียสละตนเองเพื่อให้ได้มาซึ่งความมั่งคั่ง จึงนำมาซึ่งข้อถกเถียงความสมดุลระหว่างความทะเยอทะยานกับความเป็นอยู่ที่ดี จากที่กล่าวมาในบทความนี้บ่งชี้ถึงความสำคัญของการหาสมดุลระหว่างการทำงานหนักและการดูแลสุขภาพจิตและร่างกายของผู้ปฏิบัติงาน จากประสบการณ์ของผู้เขียนพบว่ามีหลายวิธีที่จะทำงานหนักขึ้นโดยไม่เผชิญกับความเครียดและภาวะหมดไฟ จึงขอเสนอแนวทางการนำไปใช้ในระดับบุคคล ดังนี้ 1) การจัดลำดับความสำคัญของงาน มุ่งเน้นไปที่งานที่สำคัญที่สุดก่อน และจัดลำดับความสำคัญตามระดับความเร่งด่วนและความสำคัญ วิธีนี้จะช่วยให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นและหลีกเลี่ยงความรู้สึกกดดันจากสิ่งที่ต้องทำ 2) การตั้งเป้าหมายที่เป็นจริง การกำหนดเป้าหมายที่บรรลุได้จะช่วยให้บุคคลมีแรงบันดาลใจและหลีกเลี่ยงความรู้สึกกดดันจากความคาดหวังที่ไม่สมจริง 3) การบริหารเวลา โดยใช้เทคนิคการจัดการเวลา เช่น เทคนิค Pomodoro ใช้ช่วงเวลาที่กำหนดไว้สำหรับการทำงานที่มีสมาธิ โดยปกติคือ 25 นาที ตามด้วยช่วงพักสั้น ๆ เป็นระยะ ๆ ช่วยป้องกันความเหนื่อยล้าทางจิตใจและลดระดับความเครียด 4) การดูแลตนเองทั้งทางร่างกายและอารมณ์ การรับประทานอาหารที่ดี การนอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ และออกกำลังกายเป็นประจำ จะช่วยให้รักษาระดับพลังงานและมีสมาธิตลอดทั้งวันทำงาน 5) การจัดสมดุลระหว่างงานกับชีวิต ต้องหาจุดสมดุลระหว่างการลดภาระงานกับการรักษาผลิตภาพขององค์กร อาจกำหนดแนวทางการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น การจำกัดการส่งอีเมลนอกเวลางาน หรือตัดการเชื่อมต่อช่องทางโซเชียลมีเดีย เพื่อพักผ่อนอย่างแท้จริง

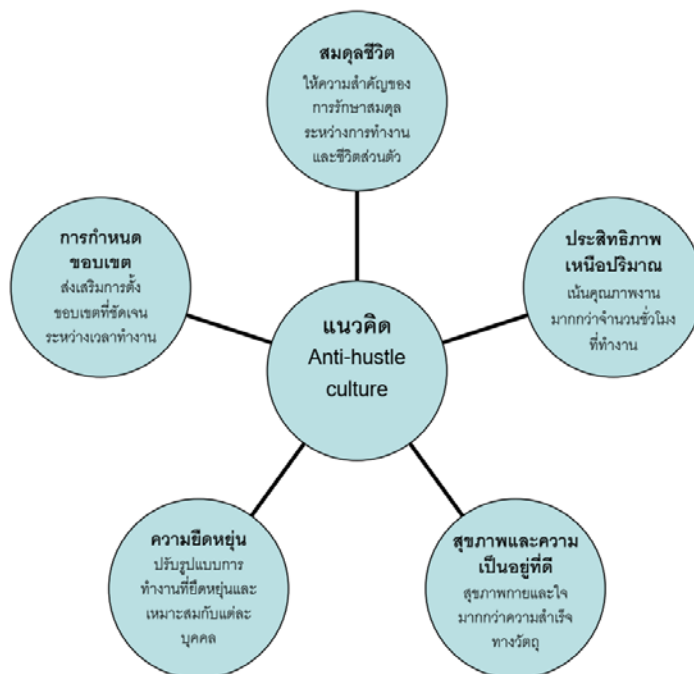
ข้อเสนอแนะต่อยอดองค์ความรู้จากบทความ สำหรับองค์กรในปัจจุบันการปรับตัวให้สอดคล้องแนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนักที่มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่สมดุลและยั่งยืนมากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มผลิตภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของพนักงาน แนวทางการปรับตัวที่อยู่ในกระแสความนิยม เช่น การยืดหยุ่นในการทำงาน การปรับตารางการทำงานที่กระชับยิ่งขึ้น การลดเวลาทำงานเหลือ 4 วันต่อสัปดาห์ การนำนโยบาย Work from



Anywhere มาใช้ เป็นต้น นอกจากนี้องค์กรยังควรส่งเสริมให้เกิดสมดุลชีวิตและการทำงาน เพื่อให้พนักงานใช้เวลาหยุดพักอย่างมีคุณภาพ รวมถึงให้ความสำคัญกับการออกแบบสถานที่ทำงานที่ส่งเสริมสุขภาวะ สร้างพื้นที่พักผ่อนในที่ทำงาน และจัดกิจกรรมที่ช่วยลดความเครียด เช่น การทำสมาธิ การออกกำลังกาย โปรแกรมให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิตและการจัดการความเครียด เป็นต้น

7. องค์ความรู้ใหม่

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงนำไปสู่ข้อโต้แย้งระหว่างมุมมองความจำเป็นขององค์กรที่ต้องการพนักงานที่ทำงานอย่างทุ่มเทเสียสละเพื่อผลิตผลและความสำเร็จในอาชีพการงานและในมุมมองการรักษาสมดุลระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวของพนักงาน ดังนั้นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้นี้สามารถนำไปสู่องค์ประกอบสำคัญภายใต้แนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก ซึ่งในมุมมองของผู้เขียนมองว่า วัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก ไม่ได้สื่อถึง “ความขี้เกียจ” หรือ “ความไม่เต็มใจทำงานหรือใช้ความพยายามใด ๆ” เพราะคนขี้เกียจมักจะไม่ได้เต็มใจทำอะไรเลย ในขณะที่คนที่ต่อต้านการทำงานหนัก มักจะต้องการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วง เพียงแค่พวกเขาไม่ต้องเสียสละความเป็นอยู่ที่ดีของตัวเองระหว่างทำงาน แนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก เกิดขึ้นจากความตระหนักรู้ถึงผลเสียของการทำงานที่มากเกินไป ซึ่งเคยถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ดีและสะท้อนถึงความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ ข้อสรุปองค์ประกอบสำคัญภายใต้แนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก ประกอบด้วย การรักษาสมดุลในชีวิตระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัว การมุ่งเน้นประสิทธิภาพการทำงานมากกว่าผลลัพธ์ในเชิงปริมาณ การเน้นคุณค่าของการพักผ่อนและสุขภาวะที่ดีของพนักงาน การมุ่งเน้นรูปแบบการทำงานแบบยืดหยุ่น และการกำหนดขอบเขตการทำงานที่ชัดเจน โดยจัดสรรเวลาในการทำงานได้เหมาะสมตามวิถีชีวิตและความสะดวกของแต่ละบุคคล ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1. องค์ประกอบสำคัญภายใต้แนวคิดวัฒนธรรมต่อต้านการทำงานหนัก

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2562). ภาวะหมดไฟในการทำงาน (burnout syndrome). สืบค้นจาก

<https://dmh.go.th/news/view.asp?id=2270>

นภัทร ปุตุสะ. (2564). ความชุกของอาการผิดปกติทางระบบกระดูกและกล้ามเนื้อ อาการปวดในส่วนต่างๆของร่างกาย และระดับความเครียดที่เกิดจากการทำงานในพนักงานสำนักงาน. *วารสารการยศาสตร์ไทย*, 4(2), 51-64.

สมาคมโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย. (2563). เกณฑ์วินิจฉัยโรค Karoshi. สืบค้นจาก <https://www.aoed.org/articles/2020/september/karoshi/>

อัศพร พึ่งพร. (2566). แรงการเปลี่ยนในองค์กร: ไม่ให้ตกยุค. *วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ*. 1(2), 33-47.



- Abebeaw, T., Destaw, B., Yenealem, D. G., Tesfaye, A. H., Melaku, C., Mamaye, Y., ... Abere, G. (2024). Work-related musculoskeletal disorders: prevalence, associated factors, and impact on quality of life among kitchen workers in hospitality industry, Bahir Dar City, Northwest Ethiopia, 2023. Retrieved from <https://www.frontiersin.org/journals/public-health/articles/10.3389/fpubh.2024.1358867/full>
- Carnegie, M. (2023). Hustle culture: Is this the end of rise-and-grind?. Retrieved from <https://www.bbc.com/worklife/article/20230417-hustle-culture-is-this-the-end-of-rise-and-grind>
- Dall'Ora, C., Ball, J., Reinius, M., & Griffiths, P. (2020). Burnout in nursing: a theoretical review. *Human Resources for Health*, 18(41), 1–17.
- Ervasti, J., Pentti, J., Nyberg, S. T., Shipley, M. J., Leineweber, C., Sørensen, J. K., ... Kivimäki, M. (2021). Long working hours and risk of 50 health conditions and mortality outcomes: a multicohort study in four European countries. *The Lancet Regional Health – Europe*, 11, 1–11.
- Fasyni, A., Richard, A., & Sarianti, R. (2023). The Effect of Workload and Work-Family Conflict on Emotional Exhaustion. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 124, 644–652.
- Ghanbary, A., Haghshanas, B., Habibi, E., & Abedi, M. (2019). The investigation relationship between mental workload and occupational fatigue in the administrative staffs of a communications service company. *Iranian Journal of Health, Safety and Environment*, 6(1), 1221–1225.
- Hong, Y., Zhang, Y., Xue, P., Fang, X., Zhou, L., Wei, F., ... Zou, H. (2022). The Influence of Long Working Hours, Occupational Stress, and Well-Being on Depression Among Couriers in Zhejiang, China. *Frontiers in Psychology*, 13, 1–8.



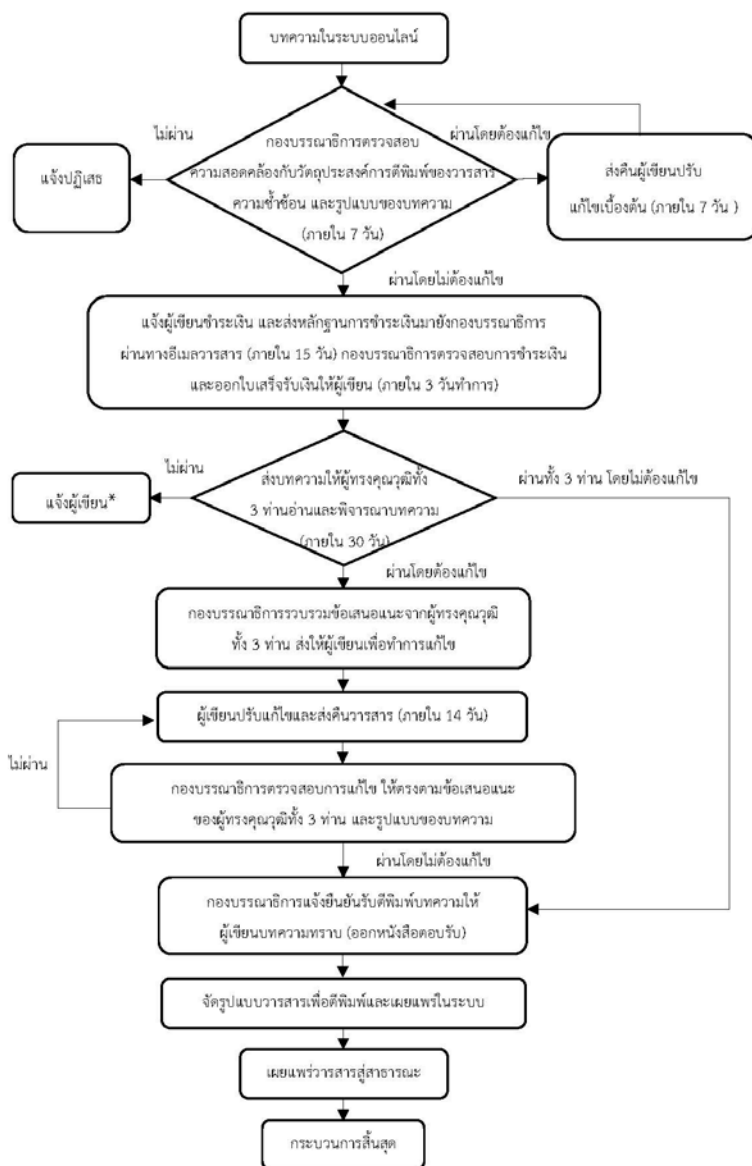
- Hwang, E. H., & Lee, H. B. (2019). Effects of Job Stress, Depression and Fatigue on Sleep Quality of Care Workers in Long-term Care Facilities. *Journal of Korean Public Health Nursing*, 33(2), 163–174.
- Jirles, L. (2020). Workaholism and the American Dream. Retrieved from <https://dovercrimsonian.com/7162/features/workaholism-and-the-american-dream/>
- Kangarlou, M., Fatemi, F., Paknazar, F., & Dehdashti, A. (2022). Occupational Burnout Symptoms and Its Relationship With Workload and Fear of the SARS-CoV-2 Pandemic Among Hospital Nurses. Retrieved from <https://www.frontiersin.org/journals/public-health/articles/10.3389/fpubh.2022.852629/full>
- Luo, S., Zhang, Y., Wang, P., Yang, Z., Zheng, J., Wang, Z., ... Zhu, J. (2024). The moderating role of resilience in the association between workload and depressive symptoms among radiology residents in China: results from a nationwide cross-sectional study. *Radiological Education*, 34, 695–704.
- Lyons, S., Strazdins, L., & Doan, T. (2022). Work intensity and workers' sleep: A case of working Australians. *Humanities and Social Sciences Communications*, 9, 1–17.
- Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). Understanding the Burnout Experience: Recent Research and Its Implications for Psychiatry. *World Psychiatry*, 15, 103–111.
- Ogawa, R., Seo, E., Maeno, T., Ito, M., Sanuki, M., & Maeno, T. (2018). The relationship between long working hours and depression among first-year residents in Japan. *BMC Medical Education*, 18(50), 1–8.
- Ogunola, A. (2022). Impact of Job Stress on Family Integration. *KIU Journal of Social Sciences*, 5(4), 225–234.



- Oxford University Press. (2024). In Oxford Learner's Dictionaries. Retrieved from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/hustle2>
- Ozkan, A., Ozdevecioglu, M., Kaya, Y., & Özsahin Koc, F. (2015). Effects of mental workloads on depression–anger symptoms and interpersonal sensitivities of accounting professionals. *Revistade Contabilidad–Spanish Accounting Review*, 18(2), 194–199.
- Qiqing, L., & Zhong, R. (2019). 966 is China’s version of hustle culture. Tech workers are sick of it. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2019/04/29/technology/china-996-jack-ma.html>
- Rahmawan, U. K., Russeng, S. S., Muis, M., Djajakusli, R., Saleh, L. M., & Wahiduddin. (2023). Exploring the impact of workload and fatigue on work productivity among workers of the makassar new port toll access road project. *Journal of Law and Sustainable Development*, 11(5), 1–10.
- Ruggeri, C., & Miller, H. L. (2023). Research Shows Hustle Culture Does More Harm Than Good. Retrieved from <https://leaders.com/articles/company-culture/hustle-culture/>
- Sari, D. P., Aidha, Z., & Susilawati, S. (2024). The Relationship between Workload and Work Fatigue of Health Workers. *Indonesian Journal of Global Health Research*, 6(2), 1031–1042.



กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์





แนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ อาคารเทพ พงษ์พานิช มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตำบลหนองหาร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290 โทรศัพท์ 0-5387-5540-5

Email: sasjournal.mju@gmail.com

Website: <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/about/submissions>

- | | |
|--|-------------|
| 1. รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี บรรณาธิการบริหาร | 081-8840066 |
| 2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ฝาเจริญ ผู้ช่วยบรรณาธิการ | 093-2419191 |
| 3. นางนิตยา ไพอารมณีย์ ผู้ช่วยบรรณาธิการ | 081-8850800 |
| 4. นายกิตติวัฒน์ คมเสวต ผู้ช่วยบรรณาธิการ | 097-9466928 |

กำหนดการออกวารสาร

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ต้องส่งผ่านระบบ
ลงทะเบียนออนไลน์ Website: [https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/about/
submissions](https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/about/submissions) และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของ
บทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่
จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะ



ทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องจากหลากหลายสถาบันและมีใช้สังกัดเดียวกับผู้นิพนธ์บทความ และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind Peer Review)

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Single Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษ ด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81 ซม. (1.5 นิ้ว) ด้านบน ขนาด 4.5 ซม. (1.77 นิ้ว) และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม. (1.58 นิ้ว) และ จัดระยะย่อหน้า 0.5 นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 20 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง ดังนี้

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 บทความทางวิชาการ (Academic Article) ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

1.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน



2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความทางวิชาการ/บทความวิจัย ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และให้มีเพียง 4 ส่วนเท่านั้น คือ

2.1 วัตถุประสงค์ ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.2 วิธีศึกษา/ค้นคว้าวิจัย ควรระบุถึงวิธีการศึกษา เป็นการศึกษาประเภทใด และอธิบายถึง กลุ่มประชากร กลุ่มตัวอย่าง และจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา วิธีรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยอธิบายพอสังเขป

2.3 ผลการศึกษา ควรประกอบด้วย ผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา ตามวัตถุประสงค์ การศึกษาให้ครบถ้วน

2.4 คำสำคัญ ควรมีคำสำคัญ 3 คำ ควรเป็นคำที่ปรากฏในชื่อเรื่องและเนื้อหาที่ศึกษา เพื่อใช้ในการสืบค้นบทความ และควรเป็นคำที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา โดยจะต้องปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียน บทความวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่า จะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน



3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือ แผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 องค์ความรู้จากการวิจัย (Knowledge of Research) เป็นการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย เมื่อผู้นิพนธ์ได้ทำการเปรียบเทียบผลการวิจัยของตนกับผลการวิจัยของผู้อื่น ในหัวข้ออภิปรายผลการวิจัยแล้ว ได้ข้อสรุปที่เป็นความรู้ใหม่ ที่ไม่พบในงานวิจัยที่ทำการเปรียบเทียบมาก่อน เสนอในหัวข้อองค์ความรู้จากการวิจัย **ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล** พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่า ประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจได้ง่าย)

3.1.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป โดยสรุปเป็นข้อ ๆ ซึ่งมีหัวข้อดังนี้ 1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ 3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยม



แพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมา เพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียน บทความวิชาการ ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์(Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้ง

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้ผู้อ่านได้รับทราบเนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวมหรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) องค์ความรู้ใหม่ที่ผู้นิพนธ์ต้องการนำเสนอ ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจได้ง่าย)

3.2.5 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ



4. การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA

4.1 หนังสือ, บทความวารสาร, วิทยานิพนธ์/ดุขฎิณิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย, สื่ออิเล็กทรอนิกส์

(ชื่อผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์) หรือ ชื่อผู้แต่ง (ปีพิมพ์)

ผู้แต่งคนเดียว ผู้แต่งชาวไทยให้ระบุชื่อและนามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม และ ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้ขึ้นต้นด้วยนามสกุล

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ฝาเจริญ, 2550) หรือ วินิจ ฝาเจริญ (2550)

(Phacharuen, 2007) หรือ Phacharuen (2007)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ฝาเจริญ และ สุรพล พรหมกุล, 2551) หรือ

วินิจ ฝาเจริญ และ สุรพล พรหมกุล (2551)

(Phacharuen & Phromkun, 2008) หรือ

Phacharuen & Phromkun (2008)

ผู้แต่ง 3-5 คน ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งครบทุกคน และให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” จนถึงผู้แต่งคนสุดท้ายให้คั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ฝาเจริญ, สุรพล พรหมกุล, และ เฉลิมชัย ปัญญาดี, 2558)

(Phacharuen, Phromkun, & Panyadee, 2015)

ผู้แต่งมากกว่า 6 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งคนแรก และตามด้วย “และคณะ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหลัง 1 เคาะ



ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ และคณะ, 2551)

วินิจ ผาเจริญ และคณะ (2551)

(Phacharuen et al., 2008)

Phacharuen et al. (2008)

กรณีที่เป็นกรอ้างอิงข้อความ/เนื้อหาบางส่วน ให้ระบุเลขหน้าที่นำเนื้อหา/ข้อมูลนั้นๆ มากล่าวถึง โดยมีรูปแบบการเขียนดังนี้

(วินิจ ผาเจริญ, 2550, น. 45) หรือ

(วินิจ ผาเจริญ และ สุรพล พรหมกุล, 2551, น. 112)

(Jones, 2007, p. 199) หรือ

(Kernis, Cornell, Sun, Berry, & Harlow, 1993, p. 145)

กรณีที่เนื้อหานั้น มีการกล่าวอ้างอิงถึงหลายผลงาน ให้ใช้เครื่องหมาย ; คั่นระหว่างผลงาน เช่น (วินิจ ผาเจริญ, 2550, น. 45; เฉลิมชัย ปัญญาดี, 2558; Jones, 2007, p. 199)

4.2 สัมภาษณ์

(ผู้แต่ง, สัมภาษณ์, วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์)

ผู้ให้สัมภาษณ์ ให้ระบุชื่อและนามสกุลโดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2550)

(Winit Phacharuen, personal communication, August 11, 2007)

(E. Robbins, personal communication, January 4, 2001).



5. การอ้างอิงท้ายบทความ ตามหลักเกณฑ์ APA

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
ผู้แต่ง 1 คน Single Author	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ <i>ชื่อหนังสือ</i> ./ สถานที่พิมพ์:/ ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./ (Year of publication)./ <i>Title of work: Capital letter also for subtitle</i> ./ Location:/ Publisher.
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
ผู้แต่ง 2 คน Two Authors	ตัวอย่าง กำธร อารงค์ตระกูล. (2548). <i>มหัศจรรย์ผืนป่าแผ่นดินไทย</i> . กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.
	Helfer, M. E. (1997). <i>The battered child</i> . New York, NY: Springer.
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
ผู้แต่ง 3-7 คน Three to Seven Authors (ระบุชื่อครบทุกคน – FILL ALL AUTHORS)	ชื่อ สกุลผู้แต่ง1./ และ/ชื่อ สกุลผู้แต่ง2./ (ปีที่พิมพ์)./ <i>ชื่อหนังสือ</i> ./ สถานที่พิมพ์:/ ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./ & Author, B. B./ (Year of publication)./ <i>Title of work: Capital letter also for subtitle</i> ./ Location:/ Publisher.
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
ผู้แต่ง 3-7 คน Three to Seven Authors (ระบุชื่อครบทุกคน – FILL ALL AUTHORS)	ตัวอย่าง นิพนธ์ วรทนต์กุล, และ จักรพันธ์ สมศรี. (2542). <i>โรคดอกไม้เมืองหนาว</i> . กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 6.
	Okuda, M., & Okuda, D. (1993). <i>Star trek chronology: The history of the future</i> . New York, NY: Pocket Books.
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)



รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
	ตัวอย่าง หาญกล้า วิจิตรประดิษฐ์, เสกสรรค์ จันทร์แรม, และ สุขสวัสดิ์ ทองคำ. (2540). <i>เทคโนโลยีการผลิตลำไยสีชมพู</i>. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. Kernis, M. H., Cornell, D. P., Sun, C. R., Berry, A., Harlow, T., & Bach, J. S. (1993). <i>Organization</i>. Chicago, IL: University of Chicago Press.
ผู้แต่ง มากกว่า 7 คน ขึ้นไป More than Seven Authors	ชื่อ สกุลผู้แต่ง1,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง2,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง3,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง4,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง5,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง6,/... ชื่อ สกุลผู้แต่งคนสุดท้าย./(ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. (ระบุชื่อ 6 คน หลังชื่อคนที่ 6 ให้ใช้จุดไข่ปลาแทนชื่อผู้แต่งจากนั้นให้ระบุชื่อผู้แต่งคนสุดท้าย) Author, A. A./Author, B. B./Author, C. C./Author, D. D./Author, E. E./Author, F. F./... Author, G. G.Last Author)/(Year of publication)/Title of work: Capital letter also for subtitle./Location:/Publisher. *กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL) (Enter the names of 6 people. After the 6th person, use an ellipsis instead of the author's name, then add the last author's name) ตัวอย่าง นพรัตน์ บุญขจร, ชัยสิทธิ เอกเทศ, พงศ์ภัทร โลกสวย, ชัยพร เดชทิพย์, ปรีชา ทองคำขาว, จีรศักดิ์ แสงโชติช่วง, . . . ดารา หอมละมุน. (2552). <i>ระบบสารสนเทศทั้งภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำปิง: การจัดการพื้นที่ป่าต้นน้ำในลุ่มน้ำปิงเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ</i>. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. Miller, F. H., Choi, M. J., Angeli, L. L., Harland, A. A., Stamos, J. A., Thomas, S. T., . . Rubin, L. H. (2009). <i>Technical Communication</i>. New York, NY: Springer.
ผู้แต่งเป็น สถาบัน	หน่วยงานใหญ่ หน่วยงานย่อย./(ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
Organization as Author	corporate author/(Year of publication)/Title of work: Capital letter also for subtitle./Location:/Publisher.



รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ด้วยย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL) ตัวอย่าง มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2552). <i>บทคัดย่อชุดโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง</i>. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. American Psychological Association. (2009). <i>APA Style</i>. New York, NY: Springer.
หนังสือแปล	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ/(ชื่อผู้แปล, ผู้แปล)/สถานที่พิมพ์:ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์/(ต้นฉบับพิมพ์/ปี) Author, A. A./ (Year of publication)/Title of work: Capital letter also for subtitle/(Translator,/Trans.)/Location:/Publisher/(Original work published Year)
A Translation	ตัวอย่าง สติเวนสัน, วิลเลียม. (2536). <i>นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ</i> (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรีนติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง. (ปีพิมพ์ต้นฉบับ 1976) Laplace, P. S. (1951). <i>A philosophical essay on probabilities</i> (F. W. Truscott & F. L. Emory, Trans.). New York, NY: Dover. (Original work published 1814)
ผู้รวบรวมหรือบรรณาธิการ	ชื่อ สกุลบรรณาธิการ./ (บรรณาธิการ)/ (ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ./สถานที่พิมพ์:ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. Editor, A. A./ (Ed./Eds.)/ (Year of publication)/Title of work: Capital letter also for subtitle./Location:/Publisher.
Edited Book, No Author	ตัวอย่าง วิภาดา ภาพเขียน. (บรรณาธิการ). (2541). <i>ไทยยุคสุโขทัย</i>. กรุงเทพฯ: โครงการวิจิตรศิลป์. Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (Eds.). (1997). <i>Consequences of growing up poor</i>. New York, NY: Russell Sage Foundation.



รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง Unknown Author	ชื่อหนังสือ./ (ปีที่พิมพ์). /สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	<i>Title of work: Capital letter also for subtitle./ (Year of publication). /</i> <i>Location:/Publisher.</i>
	ตัวอย่าง แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544. (2542). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. <i>Merriam-Webster's collegiate dictionary. (1993). Springfield, MA: Merriam-Webster.</i>
ปรากฏครั้งที่พิมพ์ Edition other than the first	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์). /ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์). /สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./ (Year of publication). /<i>Title of work: Capital letter also for subtitle/ (Edition.). /Location:/Publisher.</i>
	ตัวอย่าง กัธธ อารงค์ตระกูล. (2548). <i>มหัศจรรย์ฝันป่าแผ่นดินไทย</i> (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์. Helfer, M. E. (1997). <i>The battered child</i> (5th ed.). Chicago, IL: University of Chicago Press.
ไม่ปรากฏเมืองที่พิมพ์/สำนักพิมพ์ No publisher of publication	ให้ใส่ [ม.ป.ท.] สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.p.] สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ Enter [ม.ป.ท.] for Thai Documents and [n.p.] for Foreign language documents
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ No year of publication	ให้ใส่ [ม.ป.ป.]. สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.d.]. สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ Enter [ม.ป.ป.] for Thai Documents and [n.d.] for Foreign language documents



บทความในหนังสือ - Chapter in Book	
ARTICLE OR CHAPTER IN AN EDITED BOOK	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อ สกุลบรรณาธิการ./ (บก.)./ ชื่อหนังสือ./ (น. เลขหน้า) ที่ปรากฏบทความจากหน้าใดถึงหน้าใด./ สถานที่พิมพ์./ ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. Author, A. A./ (Year of Publication)./ Article title./ In/ A. A. Editor/ (Ed./ Eds)./ Title of Book/ (p. ถ้ามีหลายหน้าใช้ pp. page number-page number)./ Place:/ Publisher.
ตัวอย่าง	วิสาขา เจริญศิลป์. (2534). การรักษาโรคติดเชื้อทางเดินหายใจจากเชื้อไวรัส RSV (Respiratory Syncytial Virus) ในเด็ก. ใน สมศักดิ์ โล่เลขา, ชลรัตน์ ดิเรกวัฒนชัย, และ มนตรี ตูจินดา (บก.), <i>อิมมูโนวิทยาทางคลินิกและโรคภูมิแพ้</i> (น. 99-103). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย และสมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย. ธิดา เมฆสุวรรณ. (2562). ความขัดแย้งระหว่างศาสนาในประเทศไทย. ใน ปรีดี หงส์สตีฟ, และ อัมไพร์ หมดเต็น (บก.), <i>ศาสนากับความรุนแรง</i> (น. 400-459). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions. Chumdermphadejsuk, S. (1991). Acute Asthma Treatment in Children. In S. Lohlekha (Ed.), <i>Clinical Immunology and Allergy</i> (pp. 99-103). Bangkok: The Royal College of Pediatricians of Thailand & Pediatric Society of Thailand. O'Neil, J. M., & Egan, J. (1992). Men's and women's gender role journeys: A metaphor for healing, transition, and transformation. In B. R. Wainrib (Ed.), <i>Gender issues across the life cycle</i> (pp. 107-123). New York, NY: Springer.
บทความในวารสาร - Journal Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่)./ เลขหน้าแรกที่ปรากฏบทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ. Author, A. A./ (Year of publication)./ Title of article./ Title of Periodical./ volume number(issue number)/pages.
ตัวอย่าง	โมราร์ห์ ช่อขบา. (2536). แหล่งสารนิเทศบนอินเทอร์เน็ต. <i>วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์</i>, 13(2), 1-13.



บทความในวารสาร - Journal Article	
	Dubleck, L. (1990). Science fiction aids science teaching. <i>Physics Teacher</i> , 28(2), 316-318.
	Harlow, H. F. (1983). Fundamentals for preparing psychology journal articles. <i>Journal of Comparative and Physiological Psychology</i> , 55, 893-896.
บทความในแมกกาซีน, นิตยสาร - ARTICLE IN A MAGAZINE	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./ (ปี./เดือนที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อนิตยสาร./ปีที่(ฉบับที่)./เลขหน้าที่ปรากฏ.
	Author, A. A./ (Year./Month of publication)./Title of article./Title of Magazine./volume number(issue number)./pages.
ตัวอย่าง	ส้มโอมีอ. (2545, มีนาคม). อาหารบำรุงสมอง. <i>Update</i> , 20(210), 37-40. Henry, W. A., III. (1990, April). Making the grade in today's schools. <i>Time</i> , 135, 28-31.
บทความในหนังสือพิมพ์ - ARTICLE IN A NEWSPAPER	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./ (ปี./วันที่ เดือนที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./น./เลขหน้าที่ปรากฏ.
	Author, A. A./ (Year./Month/Date of publication)./Title of article./Title of Newspaper./p,pp./pages.
ตัวอย่าง	บัวช่อ รักษ์สุพรรณ. (2545, 8 พฤศจิกายน). อนาคตอิสราเอล-ปาเลสไตน์. <i>สยามนิวิสต์</i> , น. 6. พนิดา สงวนเสรีวานิช. (2554, 24 เมษายน). พระปลัดสุชาติ สุวัฑฒโกปกากะเกษญอ นักพัฒนา. <i>มติชน</i> , น. 17-18. Schultz, S. (2005, December). Calls made to strengthen state energy policies. <i>The Country Today</i> , pp. 1A, 2A. Boonnoon, J. (2011, April 28). Manufactures flood Thai market. <i>The Nation</i> , p. 7A.



บทความในสารานุกรม - Encyclopedia Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ. ใน/ ชื่อสารานุกรม/ (ฉบับที่./ หน้า)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Article Title. In/ Encyclopedia Title/ (Vol. Number./ p. ถ้ามีหลายหน้าใช้ pp. page number-page number)./ Place: Publisher.
ตัวอย่าง	เหมือนฝัน รักธรรม. (2537). คิวฮักคิวทาง. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ (ฉบับที่ 24, น. 274-275). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
	Sturgeon, T. (1995). Science fiction. In <i>The encyclopedia Americana</i> (Vol. 24, pp. 390-392). Danbury, CT: Grolier.
รายงานการวิจัย - Research report	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง/ (รายงานวิจัย)./ สถานที่พิมพ์:/ ชื่อสำนักพิมพ์.
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Title/ (Research report)./ Location:/ Publisher.
ตัวอย่าง	พินิจ ทิพย์มณี. (2553). การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตายของประเทศไทย (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
	Deming, D., & Dynarski, S. (2008). <i>The Lengthening of Childhood</i> (Research report). Nashville: American Economic Association.
เอกสารการประชุมทางวิชาการ - Proceedings, Symposium	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ. ใน/ ชื่อการประชุมหรือการสัมมนา/ (น./ เลขหน้า-เลขหน้า)./ สถานที่พิมพ์:/ ชื่อสำนักพิมพ์.
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Article title. In/ Title of Conference/ (pp. page number-page number)./ Location:/ Publisher.
ตัวอย่าง	ชัชพล มงคลิก. (2552). การประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ในการจัดตารางการผลิตแบบพหุเกณฑ์: กรณีศึกษาโรงงานอุตสาหกรรมผลิตยา. ใน การประชุมวิชาการการบริหารและการจัดการ ครั้งที่ 5 (น. 46). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
	Piyasiripon, N. (2016). Factors affecting Policy Implementation Effectiveness toward National Security Policy in Southernmost Provinces of Thailand. In <i>Proceeding of The 38th National Graduate Research Conference</i>



เอกสารการประชุมทางวิชาการ - Proceedings, Symposium	
	(<i>Humanities and Social Science</i>) (pp. 169-176). Phitsanulok: Naesuan University Publishing House. Soutar, G., & Mazzaro, T. W. (1995). Gaining competitive advantage in education services exports: Forward integration and strategic alliances in a maturing market. In <i>Proceeding of the Academy of International Business Southeast Asia Regional Conference, Asia Pacific International Business: Regional integration and global competitiveness</i> (pp. 85-110). Perth: Murdoch University.
วิทยานิพนธ์ และ ปริญญานิพนธ์ - Thesis	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนวิทยานิพนธ์./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์/(วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต)./ชื่อสถานศึกษา./ สถานที่พิมพ์. Author, A. A./ (Year)./ <i>Title of dissertation</i>/(Doctoral dissertation or Master's thesis)./Name of Institute./Location.
ตัวอย่าง	ช่อเพ็ญ นวลขาว. (2548). <i>ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศกับแบบแผนการผลิตและวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร ศึกษากรณีชุมชนชนบท จังหวัด นครศรีธรรมราช</i> (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, นครศรีธรรมราช. Nickels, D. W. (2005). <i>The relationship between IT-business alignment and organizational culture: An exploratory study</i> (Doctoral dissertation). University of Memphis, Memphis.
ราชกิจจานุเบกษา	
รูปแบบ	ชื่อเรื่อง./ (ปี./วัน/เดือน/ที่พิมพ์)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่มที่/ตอนที่./หน้า.
ตัวอย่าง	พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562. (2562, 22 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 133 ตอนที่ 67 ก, หน้า 33.



สื่อโสตทัศนและสื่ออื่น ๆ – Electronic Sources	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้ผลิต/(ผู้ผลิต),/และ/ชื่อ สกุลผู้กำกับ/(ผู้กำกับ)./(ปีที่ผลิต)./ชื่อเรื่อง/[ประเภทของสื่อโสตทัศน]./สถานที่ผลิต:/สถานที่ถ่ายทำ.
	Producer, P. P./(Producer),/&/Director, D. D./(Director)./(Date of publication)./Title of motion picture/[Motion picture]./Country of origin:/Studio or distributor.
ตัวอย่าง	ศรีัญญา จิตศิลป์. (2561). คนชายขอบในประเทศไทยพัฒนา. [วีดิทัศน์]. กรุงเทพฯ: फिल्मศิลป์. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2543). รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมเรื่องน้ำ. [ซีดีรอม]. กรุงเทพฯ: ฝ่ายสารสนเทศ กองสารสนเทศสิ่งแวดล้อม. Smith, J. D. (Producer), & Smithee, A. F. (Director). (2001). <i>Really big disaster movie</i> [Motion picture]. United States: Paramount Pictures. Important, I. M. (Producer). (1990, November 1). <i>The nightly news hour</i> [Television broadcast]. New York, NY: Central Broadcasting Service. Taupin, B. (1975). Someone saved my life tonight [Recorded by Elton John]. On <i>Captain fantastic and the brown dirt cowboy</i> [CD]. London, England: Big Pig Music Limited.
สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ หรือ บทความวารสารอิเล็กทรอนิกส์ หรือ เอกสารจากฐานข้อมูล - Databases	
บทความจากเว็บไซต์ – Webpage/Online Content	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./สืบค้นจาก/URL (แบบเต็ม) หรือชื่อฐานข้อมูล
	Author, A. A./&/Author B. B./(Date of publication)./Title of page/[Format description when necessary]./Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	สุรัชย์ เลียงบุญเลิศชัย. (2554). จัดระเบียบสำนักงานทนายความ. สืบค้นจาก http://www.lawyerscouncil.or.th/2011/index.php?name=knowledge CNN Wire Staff. (2011). How U.S. forces killed Osama bin Laden. Retrieved from http://www.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/05/02/bin.laden.raid/index.html



บทความจากเว็บไซต์ – Webpage/Online Content	
	Eco, U. (2015). How to write a thesis [PDF file]. (Farina C. M. & Farina F., Trans.) Retrieved from https://www.researchgate.net/... How_to_write_a_thesis/.../Umberto+Eco-How+to+Write+... (Original work published 1977)
บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
ไม่มีเลข DOI – With no DOI Assigned	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ/ชื่อวารสาร./ปีที่(ฉบับที่)./เลขหน้าแรกที่ปรากฏ บทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ./สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม) หรือชื่อ ฐานข้อมูล
	Author, A. A./ (Year of Published)./Title of article./Title of Online Journal./ volume number(issue number)./page range../Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	สุนันทา เลาวัญศิริ. (2553). ธาตุอาหารหลักของน้ำสกัดชีวภาพแบะเข้มข้นจากขยะครัวเรือน. วารสารออนไลน์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 29(2), 165-169. สืบค้นจาก http://www.journal.msu.ac.th/msu.ac.th/index.php?option=com_content&task= Smyth, A. M., Parker, A. L., & Pease, D. L. (2002). A study of enjoyment of peas. <i>Journal of Abnormal Eating</i> , 8(3), 120-125. Retrieved from https://www.fakeexamplehomepage.com/full/url/
บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
มีเลข DOI – With DOI Assigned	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ/ชื่อวารสาร./ปีที่(ฉบับที่)./เลขหน้าแรกที่ปรากฏ บทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ./เลขDOI
	Author, A. A., & Author, B. B./ (Year of Published)./Title of article./Title of Journal./volume number(issue number if available)./page range./ doi:00000000/000000000000 or https://doi.org/10.0000/0000
ตัวอย่าง	Brownlie, D. (2007). Toward effective poster presentations: An annotated bibliography. <i>European Journal of Marketing</i> , 41, 1245-1283. doi:10.1108/03090560710821161



บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
มีเลข DOI - With DOI Assigned	
	Wooldridge, M.B., & Shapka, J. (2012). Playing with technology: Mother-toddler interaction scores lower during play with electronic toys. <i>Journal of Applied Developmental Psychology</i> , 33(5), 211-218. https://doi.org/10.1016/j.appdev.2012.05.005
สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ประเภทอื่น ๆ	
บทความในหนังสือออนไลน์ – Online Book Chapter	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อ สกุลบรรณาธิการ (ถ้ามี)/ (บก.)./ ชื่อหนังสือ (บทที่หรือหมายเลขส่วน ถ้ามี)./ สืบค้นจาก/ URL (แบบเต็ม)
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Article title./ In/ A. A. Editor/ (Ed./ Eds)./ Title of Book (chapter or section number)./ Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	Engelshcall, R. S. (1997). Module mod_rewrite: URL Rewriting Engine. In <i>Apache HTTP Server version 1.3 documentation</i> (Apache modules). Retrieved from https://httpd.apache.org/docs/1.3/mod/mod_rewrite.html Peckinpugh, J. (2003). Change in the Nineties. In J. S. Bough and G. B. DuBois (Eds.), <i>A century of growth in America</i> . Retrieved from GoldStar database.
สารานุกรม/พจนานุกรมออนไลน์ – Online Encyclopedias and Dictionaries	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ใน/ ชื่อสารานุกรม/พจนานุกรม./ สืบค้นจาก/ URL (แบบเต็ม)
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Article title./ In/ Title of Encyclopedias or Dictionaries./ Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	Feminism. (n.d.). In <i>Encyclopædia Britannica online</i> . Retrieved from https://www.britannica.com/EBchecked/topic/724633/feminism



วิกิ - Wikis	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี/จาก/ชื่อวิกิ:/URL (แบบเต็ม)
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Retrieved/ Month/Date,/ Year/ from/ Name of WIKI:/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2553 จาก วิกิพีเดีย: http://th.wikipedia.org/wiki/มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ OLPC Peru/Arahuay. (n.d.). Retrieved April 29, 2011 from the OLPC Wiki: https://wiki.laptop.org/go/OLPC_Peru/Arahuay
หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ – Electronic Books	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อหนังสือ./ สืบค้นจาก/URL (แบบเต็ม)
	Author, A. A./ (Year of publication)./ Title of work: Capital letter also for subtitle./ Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	De Huff, E. W. (n.d.). <i>Taytay's tales: Traditional Pueblo Indian tales</i> . Retrieved from https://digital.library.upenn.edu/ women/dehuff/taytay/taytay.html
หนังสือพิมพ์ออนไลน์ – Newspaper Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./ (ปี./วันที่ เดือนที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อหนังสือพิมพ์./ สืบค้นจาก/URL (แบบเต็ม)
	Author, A. A. (Year, Month Day). Title of article. Title of Newspaper. Retrieved from https://www.homeaddress.com/
ตัวอย่าง	ข่าวสดออนไลน์. (2564, 5 มีนาคม). ครม.ไฟเขียว 764 ล้าน ซื้อเรือคืนหลังประมงเจอพิษแก๊สไอ ยูยู นายกหวั่นเวียนเทียน. ข่าวสด. สืบค้นจาก https:// www.khaosod.co.th/ economics/news_2277605 Parker-Pope, T. (2008, May 6). Psychiatry handbook linked to drug industry. <i>The New York Times</i> . Retrieved from https://well.blogs.nytimes.com/



หมายเหตุ: 1. ผู้แต่งชาวไทยให้ใส่ชื่อและนามสกุล โดยไม่ต้องใส่คำนำหน้าชื่อ ยกเว้นราชทินนามฐานันดรศักดิ์ ให้นำไปใส่ท้ายชื่อ โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อกับราชทินนามและฐานันดรศักดิ์ ส่วนสมณศักดิ์ให้คงรูปตามเดิม

2. กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้ใส่ชื่อทั้งสองคนตามลำดับที่ปรากฏ เชื่อมด้วยคำว่า “และ” สำหรับเอกสารภาษาไทย และใช้เครื่องหมาย “&” สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ ระหว่างคนที่ 1 และคนที่ 2 โดยเว้น 1 ระยะก่อนและหลัง

3. ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อสกุล ตามด้วยอักษรย่อชื่อต้น โดยเว้น 1 ระยะ และอักษรย่อชื่อกลาง (ถ้ามี) ทั้งนี้การกลับชื่อสกุลให้ใช้ตามความนิยมของคนในชาตินั้น โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อสกุลและอักษรย่อชื่อต้น อักษรย่อชื่อกลาง หากกรณีที่ผู้แต่งมีคำต่อท้าย เช่น Jr. หรือคำอื่น ๆ ให้ใส่คำดังกล่าวต่อท้ายอักษรย่อชื่อต้น หรือ อักษรย่อชื่อกลาง (ถ้ามี) โดยคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค

4. ผู้แต่งที่เป็นสถาบัน ให้ลงรายการบรรณานุกรมโดยเรียงลำดับจากหน่วยงานใหญ่ไปหาหน่วยงานย่อย และเว้นวรรคจากชื่อหน่วยงานใหญ่ไปหาชื่อหน่วยงานย่อย แต่ถ้าเป็นการอ้างอิงในเนื้อหา ให้เรียงลำดับจากหน่วยงานย่อยไปหาหน่วยงานใหญ่

5. ไม่ปรากฏเมืองที่พิมพ์ หรือ สำนักพิมพ์ ให้ใส่ [ม.ป.ท.] สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.p.] สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ

6. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ให้ใส่ [ม.ป.ป.]. สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.d.]. สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ

สามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จากแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับ APA Style 6th edition เช่น APA Formatting and Style Guide. From <http://owl.english.purdue.edu/owl/resource/560/01/>American Psychological Association (APA) 6th edition style Examples. From www.lib.monash.edu.au/tutorials/citing/apa-a4.pdf



6. วิธีเรียงอ้างอิง การเรียงอ้างอิงใช้หลักการเดียวกับการเรียงคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรือ Dictionary ที่เป็นสากล โดยคำที่มีสะกดจัดเรียงไว้ก่อนคำที่มีรูปสระตามลำดับตั้งแต่ กก - กฮ ดังนี้

ก ข ค ศ ฆ ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น

บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ฤ ฦ ล ฬ ฎ ฏ ว ศ ษ ห พ อ ฮ

ส่วนคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะตัวเดียวกัน เรียงลำดับตามรูปสระ ดังนี้

อะ อัว อัวะ อา อำ อี อี้ อื อุ ู เอะ เอ เอาะ เอา

เอน เอย เียะ เอื้อ เอื้อะ แอ แอะ โอ โอะ ไอ ไอ

7. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายตารางให้พิมพ์เหนือตารางชิดกันซ้าย ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ตารางโดยมีรูปแบบดังนี้

ตารางที่/1/ชื่อตาราง

สำหรับคำบรรยายภาพ กราฟ แผนภูมิ แผนภูมิภาพ ให้พิมพ์ใต้ภาพ จัดกลางหน้ากระดาษ ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพ โดยมีรูปแบบดังนี้

ภาพที่/1./ชื่อภาพ